

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

ÜLKÜCÜ HAREKETTE BÖLÜNME: MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ VE BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ

ÖZGÜR BAYRAKTAR

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2016

ÜLKÜCÜ HAREKETTE BÖLÜNME: MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ VE BÜYÜK
BİRLİK PARTİSİ

ÖZGÜR BAYRAKTAR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

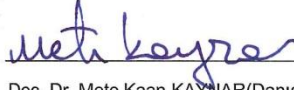
Ankara, 2016

KABUL VE ONAY

Özgür BAYRAKTAR tarafından hazırlanan "Ülkücü Harekette Bölünme: Milliyetçi Hareket Partisi ve Büyük Birlik Partisi" başlıklı bu çalışma, 27.10.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ercan OKTAY (Başkan)

Doç. Dr. Mete Kaan KAYNAR (Danışman)

Prof. Dr. Ali ÇAĞLAR

Prof. Dr. Berrin KOYUNCU LORASDAĞI

Yrd. Doç. Dr. Kadir DEDE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezinin kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezinin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezinin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezinin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27 Ekim 2016

Özgür BAYRAKTAR

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışmayı bitirmeme yardımcı olan, yapıcı eleştirileriyle ve titizliğiyle bana daima yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Mete Kaan Kaynar'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her sıkıntıya düştüğüm anda yanımda olan, beni sakinleştirip yola devam etmemi sağlayan biricik eşim Arş. Gör. Deniz Hoşbay Bayraktar'a gönülden teşekkür ederim.

Bilgi birikimiyle, önerileriyle ve tatlı sohbetiyle ufkumu açan Doç. Dr. Elifhan Köse Çal'a da çok teşekkür ederim. Çalışmam hakkında bana değerli bilgiler veren, tezimi tamamlayabilmem için bana her türlü kolaylığı sağlayan Prof. Dr. Ercan Oktay'a tüm yardımları için teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmayı şekillendirmemde yardımcı olan kaynakları, hiç çekinmeden bana sunduğu için Doç. Dr. Mehmet Alagöz'e de çok teşekkür ederim. Arşiv taramalarım esnasında bana yardımcı olan Başbakanlık Devlet Arşivleri ve Milli Kütüphane çalışanlarına da tüm yardımları için çok teşekkür ederim. Özellikle de Milli Kütüphane personeli Fatih Zafer Toptaş'a gösterdiği anlayış ve sabır için ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak çalışmaktan bunaldığım anlarda hemen yanımda olan Arş. Gör. Semih Yurttaş, Arş. Gör. Faruk Doğan, Arş. Gör. Fuat Gökbel, Arş. Gör. Eren Tur'a da teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

BAYRAKTAR, Özgür, *Ülkücü Harekette Bölünme: Milliyetçi Hareket Partisi ve Büyük Birlik Partisi*, Yüksek Lisans Tezi, 2016, Ankara.

Bu çalışmanın amacı, Ülkücü Hareket'te 1992 yılında yaşanan bölünmeyi derinlemesine araştırarak nedenlerini ve sonuçlarını incelemektir. Ülkücü Hareket her daim, katı bir disiplinin ve lidere kayıtsız, şartsız itaatin bulunduğu bir hareket gibi görülmüştür. Fakat bu ezber, 1980'den 1992'ye kadar büyük oranda bozulmuştur. Ülkücü Hareket'te 1980 sonrasında başlayan ve 1992 yılına kadar süren iç çatışmayı araştırmayı amaçlayan bu çalışma, dört bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, milletlerin ve milliyetçilik ideolojisinin doğuşu ele alınmış, bu bağlamda ulusların doğum tarihine yönelik yaklaşımlar incelenmiştir. Daha sonra, milliyetçi hareketlerin sınıflandırılması yapılmış ve Türk milliyetçiliğinin hangi kategoriye dâhil edilebileceği tartışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türk milliyetçiliğinin doğuşu araştırılmış, Osmanlı döneminde ortaya çıkan Türkçülük hareketlerinin zamanla Ülkücü Hareket'e dönüşü incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, 12 Eylül Darbesi'nin Ülkücü Hareket'e etkileri tartışılmıştır. Ülkücü Hareket'te, 12 Eylül'le birlikte başlayan eleştiri süreci büyüyerek örgütsel bir ayrışma ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda üçüncü bölümde, Ülkücü Hareket'te yaşanan iç tartışmalar, bölünme süreci ve Büyük Birlik Partisi'nin (BBP) kuruluşu araştırılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise BBP ile Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) arasındaki farklar incelenmiş, BBP'nin sandıktaki performansı ele alınmış ayrıca BBP'nin kullandığı farklı söylemin hayata geçip geçmediği tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ülkücü Hareket, Alparslan Türkeş, Muhsin Yazıcıoğlu, Milliyetçi Hareket Partisi, 1980 Darbesi, Büyük Birlik Partisi

ABSTRACT

BAYRAKTAR, Özgür, *Separation At Nationalist Movement: Nationalist Movement Party And Grand Unity Party*, Master Thesis, 2016, Ankara.

This study aims to examine the reasons and results of the separation at the Turk nationalist movement at 1992. The nationalist movement always was thought as a movement that had strict discipline and absolute obedience for the leader. But this thought blew up substantially after 1980 until 1992. This study that aims to analyze the internal conflict at the nationalist movement between the years of 1980 and 1992 is composed of four chapters.

In the first chapter, the rise of the nations and nationalism ideology viewed and the approaches about the birth date of the nations analyzed. And then, nationalist movements were categorized and it was discussed the category that included Turk nationalism.

In the second chapter, the rise of Turk nationalism and how it transformed from Turkism to Nationalist Movement Party examined.

In the third chapter, the impacts of 1980 military coup to nationalist movement discussed. The critical process at the nationalist movement started after the coup, resulted in an organizational separation. In this context, the internal conflicts at the nationalist movement, separation process and founding of Grand Unity Party analyzed it the third chapter.

In the last chapter, the differences between the Grand Unity Party and Nationalist Movement Party viewed. And then, the elections results of Grand Unity Party analyzed. Also, whether the different discourse of Grand Unity Party got into the act or not discussed in this chapter.

Key Words: Nationalist Movement, Alparslan Türkeş, Muhsin Yazıcıoğlu, Nationalist Movement Party, 1980 coup, Grand Unity Party.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: MİLLETLERİN DOĞUŞU VE MİLLİYETÇİLİK.....	9
1.1. İLKÇİ YAKLAŞIMLAR	9
1.2. MODERN DEVLET VE MODERNİST YAKLAŞIMLAR	12
1.3. MİLLİYETÇİ HAREKETLER TİPOLOJİSİ VE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ	24
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN DOĞUŞU	31
2.1. OSMANLILIK VE İSLAMCILIK	31
2.2. TÜRKLÜĞÜN İNŞASINDA TÜRKOLOJİ ÇALIŞMALARININ ROLÜ	35
2.3. RUSYA'DAKİ TÜRKÇÜLER.....	38
2.4. BALKAN SAVAŞLARI VE OSMANLI COĞRAFYASINDAKİ TÜRKÇÜLÜK HAREKETLERİ.....	42

2.5. DERNEKLEŞME FAALİYETLERİ, İLK TÜRKÇÜ DERNEKLER	46
2.6. ANADOLUCULUK, CUMHURİYET VE TÜRKLÜĞÜ ÖĞRETMEK	49
2.7. İLK TÜRK İRKÇILARI VE 1944 İRKÇILIK-TURANCILIK DAVASI	52
2.8. 1944'TEN 1960'A KADAR TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ.....	59
2.9. 27 MAYIS DARBESİ VE TÜRKES'İN CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ MİLLET PARTİSİ'NE KATILMASI	61
2.10. HİRA DAĞI VE TANRI DAĞI ARASINDA TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ: MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NİN DOĞUŞU	67
2.11. 70'Lİ YILLARDA MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ VE ÜLKÜ OCAKLARI.....	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 12 EYLÜL DARBESİ VE ÜLKÜCÜ HAREKETTE BÖLÜNME	72
3.1. 12 EYLÜL DARBESİ VE ÜLKÜCÜ HAREKET	72
3.1.1. "Balkondan Seyretmek": Ülkücü Harekette İlk Sorgulamalar, Eleştiriler Ve Ayrışmalar	74
3.1.2. Türk-İslam Ülküsü Ve Türk-İslam Ülkücüleri.....	77
3.2. ÜLKÜCÜLERİN YENİDEN ÖRGÜTLENMESİ: MUHAFAZAKÂR PARTİ VE MİLLİYETÇİ ÇALIŞMA PARTİSİ DENEYİMLERİ	81
3.3. "LİDER, TEŞKİLAT, DOKTRİN"İN TARTIŞILMASI: ÜLKÜCÜ HAREKETTE İÇ HUZURSUZLUĞUN ARTMASI	87
3.3.1. İstifalar, Yeni Oluşum Ve Büyük Birlik Partisi'nin Kuruluşu.....	94
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ VERSUS MİLLİYET HAREKET PARTİSİ: FARKLI OLAN NEYDİ?	103
4.1. BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ VE ÜLKÜCÜ HAREKET'TE YENİ ANLAYIŞLAR, ELEŞTİRİLER	103
4.1.1. Kutsal Liderliğin Reddi, Meşverete Övgü	104
4.1.2. Devletperestlikten Sivil Toplumculuğa.....	109
4.1.3. İnsan Hakları Ve Demokrasi: Gerçeklik mi, Aldatmaca mı?.....	111

4.1.4. “Davayı” Yeniden Tanımlama	115
4.2. FARKLILIK NE KADAR ETKİLİ OLDU? BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ VE SEÇİMLER	121
4.3. SÖYLEMLER VE EYLEMLER NE KADAR UYUMLU OLDU? BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ’NİN SOKAKTAKİ İZDÜŞÜMÜ	128
SONUÇ.....	136
KAYNAKÇA	141
EK 1.....	162
EK 2.....	164

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AKP:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP:	Anavatan Partisi
AP:	Adalet Partisi
BBP:	Büyük Birlik Partisi
BCA:	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BDP:	Barış ve Demokrasi Partisi
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP:	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DM:	Danışma Meclisi
DP:	Demokrat Parti
DYP:	Doğruyol Partisi
GİK:	Genel İdare Kurulu
HDP:	Halkların Demokratik Partisi
HEP:	Halkın Emek Partisi
IDP:	Islahatçı Demokrasi Partisi
İBDA-C:	İslami Büyük Doğu Akıncıları-Cephesi
LGBTİ:	Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transgender ve İnterseks
MBK:	Milli Birlik Komitesi
MÇP:	Milliyetçi Çalışma Partisi
MGK:	Milli Güvenlik Konseyi
MHP:	Milliyetçi Hareket Partisi

MP:	Muhafazakâr Parti
MSP:	Milli Selamet Partisi
N.A.Z.İ.:	Nasyonal Aktivite ve Zinde İnkişaf Derneği
NATO:	North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PKK:	Partiya Karkerên Kurdistanê-Kürdistan İşçi Partisi
RP:	Refah Partisi
SS:	Schutz Staffel-Koruma Timi
SHP:	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP:	Türkiye İşçi Partisi
YÖK:	Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Millet olgusunu değerler sisteminde merkeze oturtan milliyetçilik akımı, hem dünya gündemini hem de Türkiye gündemini oldukça derinden etkilemiş ve halen de etkilemekte olan bir ideolojidir. Aynı zamanda milliyetçilik, diğer ideolojileri de etkileme gücüne sahiptir. İdeolojilerin çoğu, içlerinde bir parça milliyetçilik barındırır; halkı etkilemek için milliyetçi söylemler kullanır ya da bazı ideolojiler de milliyetçiliği, milliyetçileri eleştirir, onlara karşıt söylem üretmeye çalışırlar. Milliyetçilik, ortaya çıktığı ilk andan beri dışarıdaki düşmanlara karşı *birleştirici bir çimento* olmanın yanı sıra, iç düşmanlara karşı da kullanılan etkili bir silah olmuştur. Kimi zaman iktidara muhalif olanlar *vatan haini*, *düşman ajanı*, *devlet düşmanı* gibi sıfatlarla etiketlenmiş ve bu grupların toplumdaki dışlanmaları, kovuşturulmaları, hapse atılmaları milliyetçilik sayesinde meşru gösterilmiş; hatta kimi zaman da muhaliflerin susturulması işi milliyetçiler tarafından yerine getirilmiştir.

Milliyetçiliğin ne zaman ortaya çıktığına dair temel olarak iki farklı görüş bulunmaktadır. *İlkçiler* olarak adlandırılan grup, milletin, insanlıkla yaşıt olduğunu öne sürer. İlkçilere göre kabaca millet, devletten önce gelir; ilk önce millet oluşmuştur ve daha sonra milletler, milliyetçiliği ortaya çıkarmıştır. Resmi tarihte ve ana akım medyada egemen olan ilkçi düşünce, milliyetçiliğin milletler tarafından oluşturulduğunu savunur. Diğer grup olan ve akademik yazında daha hâkim olan *modernistlere* göre ise milletin yaşı oldukça gençtir; millet modern zamanlarda doğmuştur. Modernistler, millet kavramının milliyetçilikler tarafından oluşturulduğunu savunur.

Modernist bakış açısına göre, milliyetçileri, bir millet oluşturmaya iten en temel nedenlerden birisi meşruiyettir. Milliyetçilik başta meşruiyet olmak üzere rıza, sadakat ve itaat gibi kavramlarla yakından ilişkilidir. Meşruiyet ve itaat kavramları, modern devlet öncesindeki geleneksel devlet için de önemli olmuştur, fakat geleneksel devletin gözünde geniş halk yığınları tebaa olmaktan öteye geçmemiştir. Zira geleneksel devlet için çoğu zaman halkın sadece vergi vermesi yeterli olmuştur. Fakat modern devlet bu durumdan daha fazlasına muhtaç olmuş ve tebaalarını aktif yurttaşlara dönüştürmeye çabalamıştır. Modernizmde, ortada geniş yetkilere sahip bir devlet aygıtı ve bu devlete itaat etmesi beklenen geniş halk yığınları söz konusu olmuştur. Modern devlet,

yurttaşlarından vergi vermelerinin ötesinde aktif siyasal katılım da beklemiştir. Modern devlet, yurttaşlarından sadakat elde edebilmek için okullara; vergi dairesine ve kışlaya verdiği kadar değil, daha fazla önem vermiştir. Çünkü modern devlet, itaati zorla değil gönüllülük esasıyla sağlamayı tercih etmiştir. Bu amaca yönelik olarak da eğitimi ve medyayı aktif olarak kullanarak milliyetçiliği yaratmıştır. Yurttaşları, devletin bekası için harekete geçiren olgu da yine devlet tarafından icat edilen milliyetçilik olmuştur. Fakat milliyetçiliğin bir kurgu olduğu insanlardan saklanmış; milliyetçiliğin doğal olduğuna, mimarının milletin kendisi olduğuna yönelik bir söylem geliştirilmiştir. Kısaca şöyle bir akıl yürütülmüştür: Devlet gereklidir, ona itaat edilmelidir. Zira devlet, milletin oluşturduğu bir kurumlar bütünüdür. Milletin meydana getirdiği bir aygıt iyidir, çünkü tarih derslerinden ve ana akım medyadan öğrenildiği kadarıyla millet, tarihte güzel işler başarmıştır. Şanlı milletin yarattığı devlet kurumu da şüphesiz ki faydalı olacaktır. Bu kurum o kadar kusursuzdur ki, yaptığı işler hep meşrudur; o yüzden ona itaat etmek gereklidir. Özetle milliyetçiliğe göre devlet iyidir, çünkü devlet milletin can güvenliğini ve mutluluğunu sağlar. O halde millet de, hem şanlı atalarının hatırına hem de kendi esenliği adına devleti korumalıdır. Devletin bekası uğruna millet, kimi zaman yüksek vergilere, kimi zaman yasaklara, kimi zaman yoksulluğa razı gelmelidir. Millet, kimi zaman yolsuzluklara, katliamlara, faili meçhul cinayetlere göz yumabilir, kimi zaman devletin düşmanlarını öldürebilir, kimi zaman da varlığını devletin varlığına armağan edebilir. Tüm bu durumlarda anahtar kelime devletin bekasıdır. Aslında bu açıdan bakıldığında milliyetçilik sihirli bir değnektir: Sıradan insanları kimi zaman cesur bir askere, kimi zaman uysal bir vergi mükellefine çeviren...

Milliyetçiliğin mimarı ulus-devletin doğuşu incelenecek olursa öncelikle burjuvazinin yükselişi görülecektir. Uğruna birçok fedakârlık yapılan, çileler çekilen ulus-devlet özellikle 17. yüzyılda Avrupa'da gelişmeye başlayan burjuvazi tarafından arzulanmıştır. Burjuvazinin rahatça ticaret yapabilmesi için öncelikle prenslikler arasındaki savaşın sonlanması gerekmiştir. Prenslikler arasındaki savaşlar hem burjuvazinin ticaret sahalarını tehdit etmiştir hem de geniş bir iç ticaret piyasasının kurulmasını engellemiştir. Feodal düzende her prenslik, kendi egemenlik sahasında gümrük vergisi koymuş; birden fazla vergiyle karşılaşan ticaret piyasası genişleme imkânı bulamamıştır. Bu yüzden burjuvazi geniş topraklara sahip bir ulus-devletin kurulmasını savunmuştur. Ayrıca bu dönemde gelişen ulaşım ve iletişim teknolojisi sayesinde de

birbirinden uzakta yaşayan bireyler arasındaki etkileşim artmıştır. Bir yandan da gazetenin yaygınlaşması ile yerel lehçelerin üstünde ortak bir lehçe de insanların hayatına girmiştir. Ortak lehçe, ortak gündem gibi yeni olgular kişiler arasındaki ortak payda hissiyatını artırmıştır. Tüm bu gelişmeler ulus-devletin doğuşuna katkıda bulunmuştur. Bu nedenle ulus-devletin doğuşu, milletin ve milliyetçiliğin ortaya çıkışına dair yapılan tartışmalar çalışmanın birinci bölümünün temelini oluşturmaktadır. Devamında ise milliyetçi hareketlerin sınıflandırılması yapılmış ve Türk milliyetçiliğinin hangi dönemde hangi kategorilere dâhil edilebileceği tartışılmıştır.

Türk milliyetçiliği ilk olarak Osmanlı'nın son dönemlerinde kültürel anlamda ortaya çıkmıştır. Osmanlı'nın gerilemesine çözüm olarak sunulan Osmanlıcılık ve İslamcılık akımlarının güç kaybetmesiyle; Türk milliyetçiliği kültürel çalışmaların yanı sıra siyasi bir boyut kazanıp Türkçülük hareketine dönüşmüştür. Türkçülük -özellikle aydınlar arasında- daha fazla popülerlik kazanmıştır. Osmanlıcılık ve İslamcılık, devleti dağılmaktan kurtarmakta başarısız oldukça, "Bu devlet nasıl kurtulur?" sorusuna; "Devletin kurtulması, Türklerin birleşmesi ile mümkün olur." cevabı aydınlar arasında gitgide yaygınlaşmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerine denk gelen yıllarda özellikle de Batı'da gerçekleştirilen Türkoloji çalışmaları da Türklük bilincinin oluşumuna büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Bu araştırmalar, Türklüğün sadece Osmanlı dönemine ya da İslamiyet dönemine ait bir olgu olmadığını, Türklerin *şanlı ve köklü* bir geçmişe sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Osmanlıcılık ile İslamcılık akımlarının başarısızlığı ve Türkoloji çalışmalarından sonra oluşan Türklük bilinci ve buna bağlı olarak Türkçülük hareketleri yekpare biçimde olmamıştır. Osmanlı Devleti'nde yaşayan Türkçüler ile Rus topraklarında yaşayan Türkçülerin hedefleri ve yöntemleri farklılık arz etmiştir. Osmanlı topraklarında yaşayan Türkçüler genel olarak Osmanlı'yı kurtarmaya odaklanırken; Rusya'da bulunan Türkçüler ise dünyadaki tüm Türkleri birleştirmeyi ve Turan devletini kurmayı hedeflemiştir. Bu iki grubun amaçları, yöntemleri ve birbirinden farkları, önemli önderleri, bu önderler tarafından kurulan Türkçü dernekler ikinci bölümde incelenmiştir.

Balkan Savaşları'nda, Osmanlı'nın Avrupa'daki topraklarının önemli bir bölümünün ve Birinci Dünya Savaşı ile birlikte Ortadoğu'daki topraklarının da kaybedilmesi ile

birlikte Anadolu, Türk milliyetçileri için sığınılacak son kale olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde Anadolu, Türklerin anavatanı olarak kabul edilmiş ve Turancı milliyetçilikten ziyade, Anadoluçuluk akımı öne çıkmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ile birlikte Anadolu, işgalcilerden temizlenmiş ve sonrasında Cumhuriyet kurulmuştur. Yeni rejim, eski rejimin değerlerinin yerine kendi değerlerini yerleştirmeye çalışmıştır. Dinin toplum hayatındaki önemini azaltmaya çabalayan genç Cumhuriyet, dinden boşalan yeri Türklük ile doldurmayı arzulamıştır. Yeni rejim bu amaçla yeni bir insan tipi, yeni bir Türk kimliği yaratmayı hedeflemiştir. Bu dönemde reformlar aracılığıyla topluma bu kimlik sevdirmeye, benimsetilmeye çalışılmıştır. Bir yandan da Türklük tanımını İslam'dan sıyrabilmek için Türklerin İslam'dan önceki tarihine önem verilmiştir.

1930'lu yıllarda Türkiye'de ırkı ve dini temel almadan sadece vatandaşlık bağıni esas alan resmi milliyetçiliğin yanında, kan bağıni tek ölçüt olarak kabul eden ırkçı akımlar kuvvet kazanmaya başlamıştır. Aynı dönemde, Avrupa'da ırkçılığın ve faşizmin yükselmesi ile birlikte güç kazanan bu ırkçı grupların akıbeti Nazilerle paralellik göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Nazi Almanya'sının güçlü olması, ayrıca içinde büyük miktarda Türk nüfusu barındıran Sovyetler Birliği ile savaşta olması ve Türkiye'nin de Almanlarla ilişkilerinin sıcak olması gibi faktörler Türkiye'deki ırkçı-Turancı grupların hareket alanını genişletmiştir. 1944 yılı itibariyle Almanların savaşı kaybedeceğinin anlaşılması ve Türkiye'nin Batı Bloku'na yakınlaşması üzerine Türkiye'deki ırkçı-Turancı damar güç kaybetmeye başlamış, aralarında Alparslan Türkeş'in¹ de bulunduğu ırkçı grupların önderleri büyük ölçüde tutuklanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasından bir yıl sonra, 1946 yılında Türkiye çok partili hayata geçmiştir. Bu dönemde Soğuk Savaş'ın etkisiyle ülkede Sovyetler Birliği ve

¹ Alparslan Türkeş, 25 Kasım 1917 tarihinde Kıbrıs'ın Lefkoşa ilinde doğmuştur. Türkeş ve ailesi 1933 yılında İstanbul'a göç etmişlerdir. Türkeş, aynı yıl Kuleli Askeri Lisesi'ne kayıt olmuş ve 1939'da teğmen olarak göreve başlamıştır. 1944 yılında üsteğmen iken Irkçılık-Turancılık Davası'ndan yargılanıp ceza almıştır. 1947'de 15 subay ile birlikte ABD'ye eğitim almaya gitmiş, buradan 1957 yılında Türkiye'ye geri dönmüştür. 27 Mayıs 1960 günü yapılan darbenin bildirisini radyodan okumuş ve darbe sonrasında kurulan MBK içinde aktif görev almış, Başbakanlık müsteşarlığı yapmıştır. Kasım 1960'da Yeni Delhi'ye görevlendirilmiş, buradan Şubat 1963'te Türkiye'ye geri dönmüştür. Mart 1965'te CKMP'ye üye olmuş, Ağustos 1965'te de partinin genel başkanı olmuştur. 1980 Darbesi sonrasında 1985 yılına kadar hapiste kalmış, Ekim 1987'de MÇP Genel Başkanı olmuştur. 4 Nisan 1997 tarihinde hayatını kaybetmiştir (Bahadır, 2014: 17-30).

komünizm karşıtlığı oldukça etkili olmuştur. Esen bu hava Sovyet Rusya'nın en güçlü düşmanlarından biri olan Türkçülerin işine yaramıştır. Bu dönemde birçok Türkçü dernek kurulmuş, çeşitli Türkçü dergi ve gazeteler çıkarılmıştır. Türkçülüğün, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 1960 Darbesi'ne kadar olan süreçte geçirdiği evreler ikinci bölümde araştırılmıştır.

27 Mayıs Darbesi ile birlikte siyaset sahnesine yeni bir aktör çıkmıştır: Alparslan Türkeş. Türkeş, bir albay olarak darbeyi gerçekleştiren cuntada yer almıştır. Darbeden kısa süre sonra, ülke yönetimini elinde tutan Milli Birlik Komitesi (MBK) içinde bir çatlak oluşmuştur; bir yanda iktidarı ivedilikle sivillere devretmek isteyen birinci grup, diğer yanda da askeri yönetimin bir süre daha devam etmesini ve yukarıdan aşağıya çeşitli reformlar yapılmasını savunan ikinci grup. Türkeş de iktidarın sivillere hemen devredilmemesini ve askeri yönetimin bir müddet daha işbaşında kalmasını öneren grubun içinde yer almıştır. MBK'nin bölünmüş hali, bir süre sonra komiteyi çalışamaz duruma getirmiştir. Sonunda *On Dörtler* olarak adlandırılan ve Türkeş'in de içinde bulunduğu on dört kişiden oluşan ikinci grup yurtdışında görevlendirilerek tasfiye edilmiştir. Türkeş, bir süre sonra yurtdışı görevini tamamlamış ve 1963 yılında Türkiye'ye dönmüştür. Türkeş, yurda döndükten kısa bir süre sonra siyasete girmeye çabalamıştır. Önce, Demokrat Parti'nin (DP) devamı olarak kurulan Adalet Partisi'ne (AP) girmeye çalışmıştır. Bu esnada AP'de devam eden genel başkanlık yarışında Türkeş, Süleyman Demirel'e karşı Sadettin Bilgiç'i desteklemiş fakat Demirel'in yarışı kazanması üzerine Türkeş, AP'den ümidini kesmiştir. Daha sonra Mart 1965'de Türkeş ve ekibi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne (CKMP) katılmıştır. Türkeş'in arkadaşları kısa süre içinde partide örgütlenmişler ve partiye girmelerinden dört ay sonra, Temmuz 1965'deki olağanüstü kongrede, Türkeş'in genel başkan seçilmesini sağlamışlardır. 1969 yılında partinin adı Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), amblemi ise üç hilal olarak değiştirilmiştir.

MHP ve onun gençlik örgütü olan Ülkü Ocakları, 1960-1980 yılları arasında tüm dünyaya paralel olarak Türkiye'de de yükselişe geçen sol harekete karşı şiddetli bir mücadele vermiştir. Hatta sola karşı girişilen bu savaş bir süre sonra MHP'nin varlık nedeni haline dönüşmüştür. Ülkücüler, devletin yanında olduklarını ve komünizmle savaşta devlete yardımcı olduklarını öne sürmüş ve kendilerini bu yönde motive

etmişlerdir. Ülkücü Hareket'in 1980 Darbesi'nden önceki durumu ikinci bölümün son kısmında anlatılmıştır.

12 Eylül'ün Ülkücü Hareket üzerindeki etkileri ise çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ayrıca, tezin amacı da olan 12 Eylül'le birlikte başlayan ve 1992 yılında önemli isimlerin istifa edip yeni bir parti kurmasına yol açan sürecin arka planı da incelenmiştir. Bu süreç, Ülkücü Hareket'e dair ezberleri bozmuştur. Bu döneme kadar Ülkücü Hareket'te lider, teşkilat ve doktrin kavramları asla tartışılmamıştır. Devlet için öldüklerini ve öldürdüklerini düşünen ülkücüler 12 Eylül Darbesi ile büyük bir travma yaşamışlardır. Zira kutsallaştırdıkları, aynı zamanda kendilerine ayrıcalık yapmasını bekledikleri devlet; onlara da tıpkı diğer siyasi suçlular gibi davranmıştır. Kendileriyle aynı görüşte olduğunu zannettikleri darbe yönetimi, ülkücülerini hapse atmış, hapiste de ülkücü mahkûmlara işkence uygulamıştır. Ülkücüler hapiste bir sorgulama sürecine girmişlerdir. Hem daha önce hiç eleştiri getirmediikleri, her şeyin üstünde tuttıkları devleti eleştirmeye başlamışlar; hem de hala devletle uzlaşmaya çalışan, hapisteki ülkücü militanları korumak için herhangi bir çaba göstermeyen Türkeş ve MHP üst yönetimini sorgulamaya koyulmuşlardır. “Türkeş'in yanlışı, benim doğrudan daha doğrudur.” diyen Dünder Taşer gibi ideologların bulunduğu, “Lider, teşkilat, doktrin tartışılmaz.” ilkesinin egemen olduğu Ülkücü Hareket'te, 1980 sonrasında bu ezber yerle bir olmuştur. Tezin amacı bu ezberin nasıl bozulduğunun incelenmesidir. 12 Eylül sonrasında hapse giren, *Türk-İslam Ülkücülerini* adını alan ve Ülkü Ocakları Eski Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu'nun² başını çektiği ülkücü grup hem lideri, hem teşkilatı hem de doktrini tartışmaya açmış ve bunların karşısına alternatifler çıkartmıştır. Söz konusu grup, 1983'te siyaset yasağının kalkmasıyla beraber kurulan ve ülkücü geleneği devam ettirme iddiasında olan Muhafazakâr Parti'den (MP) –MP adını daha sonra Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) olarak değiştirmiştir- de uzunca bir süre uzak durmuştur. Yazıcıoğlu ve ekibi MÇP'ye ancak 1988 yılında katılmıştır. Bu katılımdan sonra Yazıcıoğlu, parti içinde gün geçtikçe

² Muhsin Yazıcıoğlu, 1953 yılında Sivas'ta doğmuş, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki eğitimini de bu ilde tamamlamıştır. Daha sonra Ankara Üniversitesi'nde Veterinerlik Fakültesi'nde yüksek öğrenimini tamamlamıştır. Yazıcıoğlu, 1976 yılında Ülkü Ocakları Genel Başkanı olmuştur. 1980 Darbesi ile birlikte hapse girmiştir. Nisan 1987'de cezaevinden çıkmıştır. 1988 yılında ekibiyle birlikte MÇP'ye katılmış ve 1992 yılında bu partiden ayrılarak BBP'yi kurmuştur (Dereli, 1996: 73). Yazıcıoğlu, 25 Mart 2009 tarihinde Kahramanmaraş civarında geçirdiği helikopter kazası sonrasında hayatını kaybetmiştir.

örgütlenmesini genişletmiştir. Yazıcıoğlu'nun bu yükselişi, Türkeş ve parti yönetiminin dikkatini çekmiş ve üst yönetim, Yazıcıoğlu'nun önünü kesmek amacıyla çeşitli önlemler almıştır. Yazıcıoğlu ve ekibi Türkeş ile kimi zaman fikir ayrılıklarına düşmüş; bu durumu kendilerine yakın dergi ve gazetelerde belirtmekte sakınca görmemiştir. MÇP'de birçok il ve ilçe kongresi bu iki ekibin mücadelesine tanıklık etmiştir. 1991 seçimleriyle birlikte MÇP'de bölünmeye giden son dönemece girilmiştir. MÇP bu seçime Refah Partisi (RP) ile ittifak yaparak girmiş ve mecliste 19 sandalye kazanmıştır. Seçimden sonra ortaya çıkan meclis aritmetiği, hükümetin kurulabilmesi için bir koalisyonu zorunlu kılmıştır. Yapılan kulisler sonucunda Doğruyol Partisi (DYP) ile Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) hükümet kurmak için anlaşmaya varmışlardır. Türkeş de bu hükümete güvenoyu verilmesini savunmuştur. Fakat Yazıcıoğlu ve arkadaşları, SHP'nin içindeki Kürt siyasi hareketinin temsilcilerinden rahatsızlık duydukları için bu hükümete destek vermek istememişlerdir. Oylamada on beş MÇP'li vekil kabul oyu verirken, Yazıcıoğlu'nun önderliğindeki dört milletvekili, Türkeş'e tepki göstermek amacıyla oylamaya katılmamışlardır. Daha sonra parti içindeki gerginlikler artarak devam etmiştir.

MÇP'de bardağı taşıran son damla, *Bizim Dergâh* dergisine düzenlenen baskın olmuştur. Yazıcıoğlu ve ekibine yakın olan dergi, aralarında Türkeş'in eski makam şoförünün de bulunduğu genel merkez yanlısı bir grup tarafından silahlı saldırıya uğramış; daha sonra bu olayı bir dizi karşılıklı baskın ve kavgalar izlemiştir. Ülkücü gençler *Yazıcıoğlu taraftarları* ve *Türkeş yanlıları* olarak ikiye bölünmüş ve birbirlerine karşı şiddet uygular hale gelmiştir. *Bizim Dergâh* dergisine yapılan baskından sonra Yazıcıoğlu ve arkadaşları, başta Türkeş olmak üzere parti üst yönetimini saldırıdan sorumlu tutarak partiden istifa ettiklerini açıklamışlardır. Kısa bir süre içinde birçok MÇP'li, Yazıcıoğlu'nu desteklemek amacıyla partilerinden istifa etmişlerdir. İstifacılar 1993 yılının ilk günlerinde Büyük Birlik Partisi (BBP) adıyla yeni bir parti kurmuştur. Üçüncü bölümde, Türk-İslam Ülkücüleri'nin eleştirileri, Yazıcıoğlu ve ekibinin MÇP'den istifaları ve BBP'nin kurulma süreci ele alınmıştır.

BBP ve MHP arasındaki farklılıkların araştırıldığı dördüncü bölümde ise her iki partinin fikirleri; parti programları, tüzükleri, seçim beyannameleri, bu partilerin yarı-resmi yayın organı konumundaki dergi ve gazeteler gibi materyaller üzerinden incelenmiştir. BBP'nin, MHP'den ayrılan yönlerini detaylı olarak ele alabilmek amacıyla,

Yazıcıoğlu'nun bölünme sürecindeki konuşmaları, açıklamaları ve verdiği röportajları da çeşitli gazete ve dergi gibi yazılı materyaller üzerinden analiz edilmiştir. Bu bölümde ayrıca BBP'nin siyasi hayattaki etkinliği de incelenmiştir. BBP'nin siyasal arenadaki etkinliğini analiz edebilmek amacıyla, girdiği seçimlerdeki performansı mercek altına alınmış; özellikle de katıldığı ilk seçim olması dolayısıyla 1994 Yerel Seçimleri detaylı olarak ele alınmıştır. Girdiği seçimlerin yanı sıra BBP'nin gençlik örgütü konumunda olan Nizam-ı Âlem Ocakları (daha sonra adını Alperen Ocakları olarak değiştirmiştir) üyelerinin karıştığı olaylar da bu çalışmanın bir diğer inceleme konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın kısıtlı olan Ülkücü Hareket literatürüne katkı sunacağı beklenmektedir. Ülkücü Hareket hakkındaki yayınların büyük çoğunluğu taraflı olarak nitelendirilebilir; eserlerin bir kısmında sadece partizanca övgüler yer alırken, geri kalan kısmında ise yalnızca düşmanca eleştiriler bulunmaktadır. Birkaç çalışma (Ağaoğulları, 2006; Bora ve Can, 2004; Bora ve Can, 2009; Uzun, 2005 ve Yanardağ, 2002) dışında sistemli ve bilimsel pek fazla eser mevcut değildir. Bu yayınlarda da genel olarak Ülkücü Hareket'in bütün tarihi ele alınmış, bu çalışmanın ana konusu olan 1992 yılındaki bölünme kısaca anlatılmıştır. Söz konusu bölünmeyi daha detaylı inceleme iddiasında olan bu çalışmanın, bu bakımdan Ülkücü Hareket ve yakın tarih literatürüne katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın genel planı şu şekilde özetlenebilir: Birinci bölümde, millet ve milliyetçilik kavramları ve bu kavramlar hakkındaki kuramlar incelenmiştir. İkinci bölümde ise Türk milliyetçiliğinin doğuşu, zaman içinde geçirdiği dönüşümler ve Türk milliyetçiliğinin bir alt kolu ve en kapsamlı örgütü olan MHP ve Ülkü Ocakları'nın 1980 Darbesi'ne kadar olan etkinlikleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, 12 Eylül'ün Ülkücü Hareket üzerine olan etkileri ve 1992 yılında gerçekleşen bölünme araştırılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise, 1992'deki ayrışma sonucunda kurulan BBP'nin Ülkücü Hareket'e getirdiği radikal söylemler incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: MİLLETLERİN DOĞUŞU VE MİLLİYETÇİLİK

Bu bölümde, millet ve milliyetçilik kavramları ele alınacaktır. Bu kavramların nasıl ve ne zaman ortaya çıktığı araştırılacaktır. Siyaset biliminde oldukça tartışmalı konumlara sahip olan bu kavramlar üzerine yazılmış kuramlar incelenecektir. Birbirlerinden çok farklı, hatta birbirlerine zıt olan bu kuramlar aracılığıyla milliyetçiliğin ve milliyetçi hareketlerin nasıl ve hangi bağlamlarda doğduğu açıklanmaya çalışılacak, bu sayede Türkiye'deki milliyetçi hareketlerin anlaşılması için bir çerçeve sunulacaktır.

Milliyetçilik kavramının idrak edilebilmesi için öncelikle millet kavramının incelenmesi gereklidir. Acaba milletler ezelden beridir hür yaşamış, hür yaşayan varlıklar mıdır? Yoksa henüz birkaç yüzyıllık maziye sahip kurgusal varlıklardan ibaret midir? Bu soruların cevabını bulabilmek için literatür incelendiğinde, millet ve milliyetçiliğin anlamlarını, ortaya çıkışlarını ve özelliklerini açıklamaya yönelik pek çok kuramın varlığı göze çarpmaktadır. Bu kuramlar kabaca iki ana başlık altında incelenebilir; *ilkçi yaklaşımlar* ve *modernist yaklaşımlar*. İlkçi yaklaşımı savunanlar genel olarak millet olgusunun modern devletten önce geldiğini, milletin aslında insanlıkla akrant olduğunu öne sürmektedirler (Berghe, 1987; Calhoun, 2009; Connor, 1992; Geertz, 1973; Hayes, 1995). Modernist yaklaşımı benimseyenler için ise millet modern bir kurgudur ve milliyetçilikten sonra gelir (Anderson, 2011; Gellner, 2008; Hobsbawm, 2010). Modernistlere göre millet devlet tarafından kurgulanmış bir kavramdır. Çoğu zaman modernist ekol içinde gösterilen *etno-sembolcü* yaklaşım adı verilen bir diğer grup da milliyetçiliğin modern zamanların ürünü olduğunu savunur fakat geçmişten gelen etnik özelliklere de dikkat çeker ve millet kavramının tamamen geçmişten bağımsız olmadığını öne sürer. Milletin doğum tarihini açıklamayı hedefleyen yaklaşımlardan öncelikle ilkçi yaklaşımlar ele alınacaktır.

1.1. İLKÇİ YAKLAŞIMLAR

İlkçi yaklaşımın temel tezleri, her milliyetçi grupta söz konusu olduğu gibi Ülkücü Hareket'in de söylem haritasını oluşturur. Millet kavramının ezelden beri gelen bir doğal olgu olduğunu savunan ilkçi yaklaşım, genellikle milliyetçi gruplar, ana akım medya ve devletler tarafından benimsenir. İlkçi yaklaşım, İngiltere'de "başlangıçtan beri

var olan, ilk yaratılan” anlamına gelen *primordialism* kelimesi ile ifade edilmektedir. Bu terim ilk olarak 1957 yılında Edward Shils tarafından kullanılmıştır (Özkırmılı, 2009: 82). Shils, aile üyeleri arasındaki bağlılığın, üyelerin sürekli iletişim halinde bulunmalarından değil, aralarında kan bağı olmasından kaynaklandığını savunur. Shils (1957: 142)’e göre bu bağ, ilk olma niteliği taşır, dolayısıyla hep varmış gibi algılanır. İşte ilkçilerin vurgu yaptığı durum da budur: Aile bağları, etnik bağlar tarihin başından beri hep var olmuş, dolayısıyla millet olgusu da tarih boyunca var olmuştur. Bu yüzden ilkçi yaklaşımlar,³ milletleri en eski etnik yapıların devamı olarak görür (Küçük-Durur, 2011: 37). İlkçilere göre, milletlerin ortaya çıkışına denk gelen bir tarihsel kesintiden söz edilemez. Dolayısıyla, herhangi bir milletin tarihini en eski tarih dönemlerinden itibaren ele almak ve günümüze kadar getirmek mümkündür (Erözden, 1997: 67, 68). Milleti, ortak bir atadan geldikleri inancına sahip insan topluluğu olarak tanımlayan (Connor, 1992: 1) ilkçilere göre millet, adeta insanlığın görme, konuşma yeteneği gibi bir parçasıdır (Özkırmılı, 2010: 34). İlkçiler, milletlerin ve etnisitenin coğrafya, dil, din, ırk gibi ortak olguları paylaşmaktan doğduğunu, milli ve etnik bağların insanlığın doğal ve ayrılmaz parçaları olduğunu savunur (Smith, 1986: 12).

İlkçilerin millet ve milliyetçilikle ilgili düşünceleri *uyuyan prenses* metaforu ile özetlenebilir: “Millet uyuyan bir prenses, milliyetçiler ise onu öpücüğüyle uyandıran prenstir.” (Gellner, 2008: 50). Bu bağlamda ilkçiler, bugünün milletlerini yüzyıllardan beri var olan bir birlikteliğin günümüzdeki uzantısı olarak görme eğilimindedirler. Onlara göre değişen tek şey milletlerin büründükleri *biçimdir; milli öz* asla değişmez (Özkırmılı, 2009: 85, 87). Etnik kimliğin, tarihi ve toplumsal koşullardan bağımsız bir varlığı ve çekiciliği olduğunu savunan ilkçiler, ekonomik ve kurumsal düzenlemelerin bu kimliğin gücünü yok edemediğini ve etnik kimliğin bireylerin siyasi tercihlerini etkilediğini ileri sürerler (Aktürk, 2012: 24).

İlkçiler genel olarak, milletin modern çağlarda değil daha eski zamanlarda meydana geldiğini savunsa da, ilkçi yaklaşımlar; *doğalcı, eskilcilik, biyolojik ve kültürel* adları altında dört farklı kategoriye ayrılabilir (Özkırmılı, 2009: 84-91). Doğalcı bakış açısına göre, millet, kalıcı bir özellik taşır, üyelerinin üzerine doğuştan itibaren yapışır ve milletin üyeleri kendini asla millettten soyutlayamaz. Doğalcılar, dünyanın doğal

³ İlkçi yaklaşımlar hakkında daha detaylı bilgi için bkz.: Geertz, 1973; Llobera, 2007; Eller ve Coughlan, 1993; Brass, 1991; Hastings, 1997.

biçimde oluşmuş milletlere bölündüğünü ve tarihin ana aktörlerinin milletler olduğunu öne sürer (Smith, 1998: 146). Doğalcılara benzer bir biçimde milletlerin köklerinin eski çağlara uzandığını kabul eden eskilci⁴ görüşe göre milliyetçilik ideolojisi ve milliyetçi hareketler modern çağın ürünüdür. Eskilcilerin doğalcılardan ayrıldığı nokta, milletin doğal bir olgu değil tarihsel ve sosyal bir ürün olduğunu savunmalarındır (Smith, 1998: 159). Eskilci araştırmacılar, milletlerin *doğum tarihi* konusunda farklı görüşlere sahiptir. Örneğin Llobera (2007: 238), milletlerin Orta Çağ'da başlayan uzun tarihsel sürecin kalıntıları olduğunu savunurken, Hastings (1997: 5, 35), *milletlerin prototipi* olarak nitelediği İngiltere'de milli bilincin 14. ve 16. yüzyıllar arasında şekillendiğini öne sürmektedir. Biyolojik yaklaşım ise etnik bağlılıkların kökenlerini genetik özelliklerde ve içgüdülerde arar (Özkırmı, 2009: 89). Bu yaklaşımın en önemli temsilcisi olan Pierre van den Berghe, insanların da tıpkı hayvanlar gibi kıt kaynaklara ulaşım amacıyla kendi aralarında birlik kurduğunu ve diğer gruplarla rekabete girdiğini belirtmiştir. Berghe, bu rekabet ortamındaki insanların, nesillerini devam ettirmek yani üremede başarılı olmak için kendilerine yakın olan kişilere yöneldiğini savunur. Bireylerin kendilerine yakın, hısım/akraba kişileri seçmelerinin nedeni, onların tanındık ve bilindik, dolayısıyla güvenilir olarak düşünülmesidir. Bu nedenlerle insanlar, ait oldukları etnik gruplara doğal bir biçimde bağlılık duyarlar (Berghe, 1987: 6-8, 251). Kültürel yaklaşım ise bir topluluğa, bir millete bağlılıkta, kültürel öğelerin önemini altını çizer. Milleti, öteki milletlerden ayırdığı düşünülen din, dil, ortak geçmiş gibi öğelere sıkıca bağlayan şeyin, bu öğelerin ilk olma niteliği taşıdığına, her şeyden önce var olduğuna duyulan inançtır (Özkırmı, 2009: 94). Örneğin, Hayes (1995: 13-17)'e göre bir milleti diğerlerinden ayırt eden en önemli unsurlar dil ve tarihi geleneklerdir, bir millet karakterini kültürel ve tarihi güçlerden alır. Geertz (1973: 259)'e göre de gelenekler, kan bağı, dil ve din gibi olgular toplumsal yaşam açısından verili ve önemli olduğu varsayılan kültürel bağlardır. Dil gibi ulusal kültürlerin ayırt edici özelliklerinin bireyler tarafından yaratılmadığını savunan Calhoun'a (2009: 43) göre aile ve etnik bağlar gibi ilişkiler insanlara o denli temel gelebilir ki, bireyler kendilerini bu ilişkilerin dışında düşünemezler.

⁴ Eskilcilik, İngilizce *perennial* kelimesinden çevrilmiştir ve sürekli ya da uzun zamandan beri var olan, uzun ömürlü, dayanıklı, yılmayan anlamına gelmektedir (Özkırmı, 2009: 86).

Görüldüğü üzere, aralarında küçük farklılıklar da olsa ilkçi yaklaşımı benimseyenler genel olarak milleti ilk çağlardan beri var olan doğal bir olgu olarak ele alma eğilimindedir.⁵ Milletleri tarihin her döneminde görülmüş verili topluluklar olarak tanımlayan ilkçiler, milliyetçilerin ise sadece bu doğal durumu yeniden keşfettiğini öne sürerler (Yalçın, 2014: 195). Bu yaklaşımı savunanlara göre millet, ortak bir geçmişe, ortak bir dine, dil ve kültür birliğine ve ortak bir gelecek isteğine sahip bir topluluktur. Günlük siyasi tartışmalarda ve ana akım medya dilinde hâkim olan bu bakış açısı aynı zamanda resmi tarihte ve eğitim kurumlarında da yaygındır (Arslan, 2012: 363, 364). İlkçi yaklaşım milliyetçiler katında kabul görse de akademik çalışmalarda pek kabul edilmemektedir. Anderson'a (2011: 19) göre, tarihçi akademisyenler milletin modernliğine vurgu yaparken; milliyetçilerin ise milletin kadimliğine ve her milliyetçinin de kendi ulusunun seçilmişliğine inanmaları, tarihçileri şaşkırtan hatta kızdıran bir durumdur. Türkiye'de ülkücüler de ilkçi yaklaşımın temel tezlerini savunmaktadır.

1.2. MODERN DEVLET VE MODERNİST YAKLAŞIMLAR

İlkçi yaklaşım milletin tarih öncesinden gelen, doğal ve verili bir olgu olduğunu savunurken, modernist yaklaşım için ise milletin yakın zamanlarda kurgulanmış bir kavram olduğunu öne sürer. Modernist yaklaşım, genel olarak akademisyenler tarafından benimsenir. İlkçi yaklaşım, milletin geçmişten gelen ortak özellikleri olduğunu kabul edip, milletin özünün değişmez olduğunu iddia ederek dogmatik bir özellik taşır. Fakat modernist yaklaşım, millet kavramına dogmatik bakmaz ve milletlerin duruma, mekâna ve zaman göre esneklik taşıyabileceğini öne sürer. Modernist yaklaşımı benimseyen yazarların ortak paydasını milletin modern çağa, son birkaç yüzyıla ait yapılar olduğu görüşü oluşturmaktadır. Bu yaklaşımı savunanlara göre milletler ve milliyetçiliği, sanayileşme, merkezi devletlerin kurulması ve sekülerleşme gibi modern süreçlerden ayrı bir biçimde ele almak mümkün değildir, zira her iki kavram da yakın dönemin, modernleşme sürecinin ürünleridir (Özkırımlı, 2009: 103).⁶

⁵ Milletlerin doğum sancılarının Orta Çağ'da başladığını öne süren Llobera (2007) ve ilk milli bilincin 14. yüzyılda şekillendiğini savunan Hastings (1997) bu genellemenin dışındaki yazarlardan bazılarıdır.

⁶ Zira millet olma bilinci, milletin diğer üyelerine yakınlık hissetme duygusu oldukça geç ortaya çıkmıştır. Örneğin, Avrupa'da dini sebeplerden ötürü 18. yüzyıla kadar Almanların Almanlara,

Bu yüzden, modernist yaklaşımları anlayabilmek için; modern devletin tarih sahnesine çıkma sürecine ve modern devletin, insanları tebaadan vatandaşa çevirdiği döneme göz atmak gerekmektedir.

Modern devlet, ilk belirtilerini mutlakiyetçi monarşiler altında 17. ve 18. yüzyıllarda gösterse de, sistemli bir biçimde ortaya çıkışı Fransız Devrimi ile birlikte olmuştur (Özkan-Kerestecioğlu, 2015: 325). Yeryüzünde modern devletin doğuşundan önce de çeşitli devletler kurulmuştur. Bu geleneksel devletlerin modern devletten ayrıştığı en temel nokta, geleneksel devletin, halkı homojenleştirmek için yani tebaasını ulusa çevirmek için pek gayret göstermemesi olmuştur. Zaten geleneksel devlet ilk olarak toplumun pratik ihtiyaçlarından dolayı ortaya çıkmış, bu yüzden modern devlet kadar kapsayıcı ve dönüştürücü olma gereği duymamıştır. Tarımın gelişmesiyle birlikte insanlar göçebe yaşam tarzına yavaş yavaş son vermiş ve özel mülkiyet önemli bir hal almıştır. Devlet, göç hareketlerinin sona ermesiyle birlikte kısıtlı bir hal alan kaynakların kullanım ve dağıtımını organize etmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra devlet, yasalar yoluyla mülkiyetin tanınmasını, korunmasını ve aktarımını sağlamayı hedeflemiştir (Baradat, 2012: 68).

Geleneksel devlette halkla iletişim her ne kadar modern devlet kadar yoğun olmasa da; bazı filozof ve teologlar, halkın devlete duyduğu sadakati artırmak amacıyla devletin kökenlerine dair teoriler üretmiştir. Bunlardan birisi *doğal teoridir* (Baradat, 2012: 68). Öncülüğünü Aristoteles'in yaptığı teoriye göre, insanlar doğaları gereği siyasal birer hayvandır ve bu yüzden doğal olarak bir araya gelerek devlet kurarlar. Devlet, bireyler için en iyiyi amaçlayan biricik ahlaki ve düşünsel yaşam olanağıdır. Devlet sayesinde insanlar, kendi kendilerine yeterli bir oluşum haline gelebilmişlerdir; insanlar sadece devletin içinde yaşadıkları zaman iyi bir yaşama ulaşabilirler (Zabcı, 2011: 139, 140). Devletin kökenine ilişkin bir teori de *güç teorisi*dir. Negatif ve pozitif ekoller olmak üzere ikiye ayrılan teorinin, negatif ekolüne göre devlet fetih yoluyla kurulmuştur. Yani devletler, güçlülerin zayıflar üzerindeki egemenliğine dayanır. Bu sebepten dolayı devlet kötü bir şeydir (Baradat, 2012: 69). Pozitif ekolün en önemli temsilcilerinden birisi olan Hegel de, devletin güçle kurulduğunu kabul etmiş fakat bu özelliğin devleti yücelttiğini savunmuştur. Hegel'e göre devlet, kötü bir şey değil, aksine aklın

İtalyanların İtalyanlara karşı savaştıklarını belirten Kohn, milli kimliğin Avrupa'da ancak 19. yüzyılda, Asya ve Afrika'da ise 20. yüzyılda oturduğunu ifade eder (Kohn, 1965: 10, 11).

ulaşabileceği en mükemmel noktadır (Göze, 2000: 239). Kimi düşünürler de geleneksel devletin meşruluğunu Tanrı'da aramıştır. *Kral'ın ilahi hakkı teorisine* göre, devletin meşruluğunun kaynağı Tanrı'dır; o yüzden devlete ve Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi sayılan devlet yöneticilerine itaat etmek, Tanrı'ya itaat etmekle eş anlamlıdır (Baradat, 2012: 72). Bu teori, Hıristiyanlığın ilk dönemlerinden beri etkili olmuştur. Örneğin, Augustinus'a (354-430) göre, insanlığın tümü, Tanrı tarafından kurulmuş bir birliğin üyesidir. Fakat insanlar Tanrı'nın yolundan ayrılıp kendi aralarında kavga etmeye başlayınca Tanrı, devletin kurulmasını gerekli kılmış ve bazı insanları, kendi temsilcisi olarak seçmiş ve onları diğer insanların başına geçirmiştir (Yalçınkaya, 2011a: 219). Bu görüşe daha sonra Protestan reformcular olan Martin Luther ve Jean Calvin gibi isimler de katılmıştır. Dünyevi iktidarların Tanrı kaynaklı olduğu ve bu yüzden bu iktidarlara itaatin zorunlu olduğu savını geliştiren Luther; devlet yöneticilerinin Tanrı'nın buyruklarına karşı gelmesi halinde dahi halkın, itaat etmeyi sürdürmesini önermiştir. Bir yönetici kötülük yapıyorsa bile halk bu duruma karışamaz, çünkü bu durum tamamen Tanrı ile yönetici arasındadır. Yöneticinin Tanrı'ya karşı gelmesi, hatta inanan insanlara işkence yapması bile halkın, yöneticiye itaat yükümlülüğünü değiştirmez. Luther'e göre nihayetinde Tanrı istemezse, zaten o yönetici zorbalık yapamaz. Özet olarak, devleti yöneten bir kişi tiran bile olsa, iktidarı Tanrı'dan kaynaklandığı için o yöneticiye itaat zorunludur (Yalçınkaya, 2011b: 303, 304).

Geleneksel devletin nasıl oluştuğunu ve bu devlete neden itaat edilmesi gerektiğini açıklamaya çalışan kuramlardan birisi de *sözleşme kuramıdır*. Sözleşme kuramcılarının en ünlüleri Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau'dur. Ortak noktaları, insanların bir araya gelip bir toplum oluşturmak için kendi aralarında sözleşme yaptıklarını varsaymalarıdır. Rıza ile oluşturulan bu yapıya itaat edilmesi gerektiğini ifade eden toplum sözleşmesi kuramcıları, kimi noktalarda birbirlerinden epeyce ayrılmışlardır.

Thomas Hobbes, insanların tabiat halindeyken yani bir devlet kurulmadan önce sürekli birbirleriyle savaş halinde olduklarını belirtmiştir. Hobbes'a göre insanlar, başlarında güçlü bir yönetici olmadığı zaman servet elde etmek, kişisel güvenliklerini sağlamak ya da şöhret kazanmak için diğer insanlarla şiddetli mücadele içine girmişlerdir. Hobbes, bir devlet kurulmadıkça herkesin herkese karşı daima bir savaş halinde olduğunu öne sürmüştür (Hobbes, 2014: 101). İnsanlar, bu bitmek bilmeyen savaş halinden bıkmışlar

ve ölüm korkusu onları barışa yöneltmiştir. Barışı ve dolayısıyla can güvenliklerini sağlamak isteyen insanlar da kendi aralarında bir sözleşme yaparak haklarını bir egemene devretmiş; böylece devlet, insanların isteği doğrultusunda meydana getirilmiştir (Hobbes, 2014: 104). Hobbes, devletin en büyük amacının, halkın güvenliğini tesis etmek olduğunu belirtmiştir. Halkın rızası ile kurulan devlet meşru iyi niyetlidir ve Hobbes, bireylerin bu devlete eksiksiz bir şekilde itaat etmeleri gerektiğini savunmuştur. Devlete ve onun başındaki yöneticiye itaat edilmelidir çünkü devlet, tabiat halindeki insanın sağlayamadığı barış ve can güvenliğini sağlamıştır. Ayrıca devlet, kendiliğinden ortaya çıkmamış, insanların ihtiyaçları doğrultusunda sözleşme ile oluşturulmuştur. Hobbes'a göre bu durum da halkın devlete itaat etme nedenlerinden birisidir.

John Locke da Hobbes gibi, toplumların sözleşme ile kurulduğunu öne sürmüştür. Locke'a göre de insanlar tabiat halinde yaşamışlardır, fakat Hobbes'tan farklı olarak, Locke insanların tabiat halindeyken mutlu olduğunu savunmuştur. Bu dönemde insanlar arasında bir eşitlik söz konusu olmuştur. Doğa yasası –Locke bunu akıl olarak tanımlar- insanlara eşit, bağımsız bir hayat sunmuş ve diğer insanların hayatına, sağlığına, özgürlüğüne, mülküne zarar vermemesi gerektiğini emretmiştir. Fakat bu doğa yasanının uygulanması aslında problemleri beraberinde getirmiştir. Çünkü yasanın uygulanma yetkisi herkesin eline geçmiş ve bu durum da karışıklık yaratmıştır. Yasanın adaletsiz uygulanması, cezalandırma esnasında duygusal davranılmasından kaynaklı adil olmayan cezalandırmalar insanların arasında bir huzursuzluk ve savaş ortamı doğurmuş, insanlar adil bir otorite arayışına girmişlerdir (Locke, 2011: 30-40). Doğaları gereği özgür, eşit ve bağımsız olan insanlar, kendi rızaları doğrultusunda diğer insanlarla bir araya gelerek, kendi aralarında güvenli ve barış içinde bir hayat kurmak için sözleşme yapmışlardır. Bu sözleşme sonucunda insanlar konforlu, güvenli, barışın hâkim olduğu ve mülkiyet haklarının korunmaya altına alındığı bir toplum kurmuşlardır. Locke'a göre, oluşturulan bu toplum, onu oluşturanların çoğunluğunun isteği doğrultusunda hareket etmiş, çoğunluğun aldığı kararlar toplumdaki herkesi bağlamıştır. Locke, böylece her insanın, çoğunluğun iradesine itaat etmekle yükümlü olduğunu ifade etmiştir (Locke, 2011: 91, 92). Locke, insanların kendi rızalarıyla oluşturduğu devlet yapılanmasına itaat etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Locke, insanlara şöyle bir formül sunmuştur: Devlete itaat edilmelidir, çünkü devletin kararları aslında

çoğunluğun aldığı kararlardır. Artık itaatın kaynağı gelenekler, Tanrısal buyruk ya da yöneticilerin soylu aileden gelmesi değil; yöneticilerin yetkilerinin, zamanında bizzat halk tarafından kendilerine devredilmiş olmasıdır.

Toplumun bir sözleşme ile kurulduğunu öne süren düşünürlerden birisi de Jean Jacques Rousseau'dur. Diğer toplum sözleşmesi kuramcıları gibi o da insanların bir zamanlarda devletsiz bir şekilde tabiat halinde yaşadığını varsaymıştır. Toplumların nasıl oluştuğunu anlatmaya çalıştığı *Toplum Sözleşmesi* adlı eserine, insanların ilk önce özgür olduklarını fakat daha sonra köleliği seçtiklerini ifade ederek başlamıştır (Rousseau, 1996: 29):

İnsan özgür doğar, oysa her yanda zincire vurulmuş durumda... Özgürlükten köleliğe doğru bu değişiklik nasıl olmuş, bilmiyorum. Bu değişimi kim meşru kılabilir? Ben işte bu soruyu yanıtlayabilirim sanıyorum... Toplumsal düzen, öteki hakların temelini oluşturan kutsal bir haktır. Ne var ki bu hak, kesinlikle doğadan gelme bir hak değildir; dolayısıyla da anlaşmalara dayanır.

Rousseau'ya göre, en eski ve tek doğal olan topluluk aile topluluğudur. Bu toplulukta çocukların, korunma ihtiyacı sona erdikten sonra babalarıyla bağımlılık bağı kopar ve tamamen bağımsızlık kazanırlar. Bu özgürlük durumu, insan doğasının bir sonucudur. İnsan doğasının ilk yasası, kendi varlığını korumaktır (Rousseau, 1996: 31). Rousseau, daha sonra insanların doğal yaşam durumunda kalıp kendilerini korumaya güçlerinin yetmediği bir durumu varsaymıştır. Bu varsayımına göre insanlar artık mutlu ve özgür oldukları doğal yaşam durumunu sürdürememişler ve yaşayış biçimlerini değiştirmezlerse yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır (Rousseau, 1996: 45). İnsanlar çeşitli afetlerle karşılaşmışlar ve ilk kez birbirlerine muhtaç olmuşlar ve ilk karşılıklı bağımlılık ve toplumsallaşma bu süreçte başlamıştır. Ardından barınaklar inşa edilmiş ve büyük topluluklar meydana gelmiştir. Madencilik ve tarımla birlikte işbölümü ve ardından sınıf ayrımı da baş göstermiştir (Ağaoğulları, 2011: 577, 578). Yoksullar ve zenginler ayrımının ortaya çıkmasıyla beraber insanlar arasında bitmek bilmeyen savaşlar başlamıştır. İnsanlar kendi varlıklarını sürdürebilmek, mülkiyetlerini güvence altına alabilmek için aralarında bir sözleşme yapmış ve haklarını topluma devrederek toplumu meydana getirmiştir. Can ve mal güvenliğini sağlama işini kendilerinin üstünde bir egemene devretmişlerdir (Rousseau, 1996: 51).

17. yüzyıldan itibaren modernleşmenin yaygınlaşması, okuma yazma bilenlerin sayısının hızla artması, bu artışla birlikte gazetelerin daha fazla sayıda kişiye ulaşması

ve haberleşmenin gelişmesi ile oluşan kamusal alan beraberinde, eski sosyal bağların ve geleneksel toplumsal algılamaların değişmesini getirmiştir (Doğan, 2008: 111). Feodal düzenin çözülmeye başlamasıyla birlikte kapitalist sistem ortaya çıkmaya başlamıştır. Kapitalist sistemde, feodal düzendeki serften farklı olarak bir işçi sınıfı bulunmaktadır. Serfler, yaşadıkları köylere bağlıydılar ve serbest hareket etme hakkına sahip değildiler. Kapitalist düzende yeni olan bir sınıf da kentlerde yoğunlaşmış sermaye sahibi burjuvazi olmuştur. Bu yeni sınıf ile aristokrasi arasında toplumsal ilişkilerin nasıl olacağına dair büyük bir çatışma başlamıştır. Burjuvazi, emeğini satacak, serbestçe dolaşabilecek bir işgücüne ihtiyaç duymuş ve bir zamanlar serf olan köylülerin serbest hareket edebilmesinin önündeki engelleri kaldırmaya çabalamıştır. İş gücünün serbest hareketiyle birlikte, küçük şehir prensliklerinin ötesinde bir millet kimliğinin oluşturulması ihtiyacı doğmuştur. Kapitalist sistem için bir yandan da üretilen malların satılabileceği geniş ve serbest piyasaların kurulması önem arz etmiştir. Küçük prensliklerden oluşan feodal düzen, kapitalistlere arzu ettikleri bu pazarları verememiştir. Zira her prenslik satılan mallardan kendi gümrük vergisini almış, bu yüzden geniş bir iç pazar ortaya çıkamamıştır. Tekil prenslikler yerine, büyük bir coğrafyada ulus-devletin kurulması kapitalizme ihtiyaç duyduğu geniş pazarları sağlamıştır. Bu geniş pazarın, burjuva sınıfının arzuladığı verime ulaşabilmesi için ortak bir dile, geniş kitleleri kapsayan bir eğitim sistemine ve hızlı bir haberleşme ağına sahip olması gerekmiştir (Arslan, 2012: 366, 367). Özellikle Herder ve Fichte gibi Alman Romantizmi'nin temsilcisi yazarlar milli kimliğin oluşturulması için dile vurgu yapmışlardır. Onlara göre, Alman dilinin bozulmamışlığı, Alman kültürünün özgünlüğünün en somut kanıtı olmuştur. Herder, dilin bir kültürü tanımlayan en önemli öğe olduğunu savunmuş, her dilin kendisine has bir düşünce yapısının bulunduğunu ifade etmiştir (Özkan-Kerestecioğlu, 2015: 331, 332).

Ortak bir dil ve resmi eğitim gibi özellikler modern ulusun olmazsa olmaz niteliklerindedir. Bunların yanı sıra modern ulus; dil ve eğitimden başka üzerinde uzlaşmış ahlaki değerler, bireyler arası benzer ilişki tarzları, ritüeller, mitler, değerler sistemi gibi birçok ortak paydaya haizdir. Ulusun önemli özelliklerinden birisi de sınırları kesin hatlarla çizilmiş özel bir toprak parçasına, daha doğrusu bir anayurda, ülkeye sahip olmasıdır. Ulus ve ulusun *biricik* ülkesi iç içe geçmiştir, birbirlerine bağlıdırlar. Uluslar, ülkelerini atalarının yurdu olarak görürler ve atalarının mirasını

korumayı bir vazife olarak kabul ederler. Ortak atadan gelme duygusu ise ulusların kendilerini geniş bir aile olarak düşünmelerinden kaynaklıdır. Uluslar, evlilik ilişkileri, akrabalık ve kan bağı yoluyla kendilerinin ortak bir soydan geldiğini düşünür. Aynı etnik ve kültürel birikime sahip olduklarını düşündükleri için birbirlerine karşı derin bir sadakat ve dayanışma bağı ile bağlanırlar, bu nedenden dolayı atalarına derin bir hürmet duyarlar (Durgun, 2000: 114). Tüm bu özellikleriyle her ulus, diğer ulustan keskin bir biçimde ayrıldığını varsaymaktadır.

Modernist bakış açısının ilk olarak Karl Deutsch'un 1953 yılında yayımlanan *Nationalism and Social Communication* adlı eseri ile Elie Kedouire'nin 1960'da çıkan *Nationalism* isimli çalışmasında görüldüğü söylenebilir. Deutsch'a göre, milletlerin kurulması, sanayileşmeyle, modernleşme ile doğrudan ilişkilidir. Modernleşme ile birlikte iletişim teknolojisi gelişmiş, bu durum da toplumları ortak bir ideale, örneğin ortak bir kaderi paylaşan bireyler oldukları fikrine inandırmayı kolaylaştırmıştır. Böylece askerler evlerinden kolaylıkla çıkartılmış, orduya dâhil edilmiş ve savaş meydanlarına sürülebilmıştır (Deutsch, 1961: 494).

Millet kelimesinin 18. yüzyılın sonuna kadar pek bilinmediğini belirten Kedouire (1961: 9), millet kavramının, Fransız Devrimi'ndeki *millet egemenliği* vurgusu ile birlikte siyasi arenaya çıktığını, milliyetçiliğin de 19. yüzyılda icat edildiğini öne sürer. Kedouire, milliyetçiliğin felsefi temellerini Aydınlanma dönemindeki fikirlere dayandırmaktadır (Canefe, 2007: 17). Ona göre milliyetçiliğin doğuşunun izlerini Alman Romantizmi'nde bulmak mümkündür. Romantik akımın öncüleri, genellikle orta sınıfa mensuplardı ve soyluların egemen olduğu eski düzenden şikâyetçiydiler. Milliyetçilik, eski düzene yabancılaşan, eskiyi hor gören, bu düzeni temsil eden ikiyüzlülüğü, rüşveti ve gerilemeyi yok edecek yepyeni bir sistemi arzulayan genç subaylar ve bürokratlar arasında kök salıyordu. Soyluların *kokuşmuş düzenini* yıkacaklar, yerine milletin egemen olduğu bir düzen getireceklerdi. Kendilerine taktıkları isimler bile yaşlılara karşı bir manifesto niteliğindedi: *Genç İtalya, Genç Mısır, Genç Türkler, Genç Arap Partisi* (Kedouire, 1961: 101, 102).⁷

⁷ Smith, Kedouire'nin topluma ve siyasi düzene yabancılaşan genç subay ve bürokratların, milliyetçiliğe sarılmaları kuramını eleştirmiştir. Smith, genç subay ve bürokratların bu hayal kırıklıklarına neden millet kavramı içinde yanıt bulduklarını sormuştur (Smith, 1998: 93).

Modernist yaklaşımın önemli isimlerinden ve milliyetçilik literatürüne büyük katkı sağlamış olan Benedict Anderson milletleri *hayali cemaatler* olarak tanımlar. Anderson'a göre milletler kendilerine hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak biçimde hayal edilmiş cemaatlerdir. Hayal edilmiştir, zira bir milletin üyesi diğer üyelerin hepsini tanıyamaz fakat yine de o üyenin zihninde diğer üyelerle birlikte oluşturdukları toplamlarının hayali yaşamaya devam eder. Millet aynı zamanda sınırlı bir biçimde hayal edilmiştir, çünkü tüm milletlerin, ötesinde başka milletlerin yaşadığı belli sınırları vardır, yani hiçbir millet kendisini insanlığın tamamıyla örtüştürmez. Aynı zamanda millet kavramı, hanedanlığın etkisinin azaldığı bir çağda doğduğu için egemen olarak hayal edilmiştir. Nihayetinde milletler birer cemaat olarak tahayyül edilmiştir, çünkü her millette görülen eşitsizlik ve sömürü ilişkilerinin boyutu ne olursa olsun milletler daima derin ve yatay bir yoldaşlık olarak kurgulanır (Anderson, 2011: 20-22). Fakat millete duyulan bağlılık, bu kurgulanmanın modern bir inşa sürecinin ürünü olduğunun görülmesini engeller. Yaratılan ve sürekli tekrardan üretilen milli kimlik ve milliyetçi duygular, bu kurgunun doğal olduğu hissiyatını uyandırır (Yıldırım, 2015: 15).

Peki, milletler milliyetçilikler tarafından yaratıldıysa; bu yaratma süreci nasıl işlemiştir, milliyetçilik nasıl doğmuş ya da daha doğru bir ifade ile milliyetçilik nasıl doğurtulmuş ve yaygınlaşmıştır, insanlar kendi hayatlarını feda edebilecek kadar bu kurguyu nasıl içselleştirmişlerdir, millet kurgusu insanlar tarafından nasıl benimsenmiş, insanlar bu kavrama nasıl alışmıştır? Milliyetçiliğin doğuşunu ve yayılmasını etkileyen birçok faktör vardır. Bunları en önemliden en önemsiz doğru sıralamak adaletsiz bir girişim olarak kalacaktır; bu bağlamda bir önem sıralaması yapmaktan ziyade milliyetçiliğin doğuşunu anlayabilmek için millet kavramının içeriğinin irdelenmesi iyi bir başlangıç noktası olacaktır.

Erözden, (1997: 106) millet kavramının beş temel unsura sahip olduğunu belirtir: dil, din, soy, kültür ve tarih birliği son olarak da bir düşman imajı. Anderson, dil birliği ile millet ve milliyetçilik fikrinin oluşumunda *bir gün ömürlü best-seller* olarak tanımladığı gazeteye dikkat çeker. Gazete eşzamanlı bir *kitlesel ayini* mümkün kılar; bireyin varlıklarından emin olduğu fakat tek tek kimliklerini bilemediği milyonlarca kişinin kendisi gibi aynı haberleri; milletin gündemindeki haberleri okuduğuna dair güveni tamamlanır. Ülkesinin ekonomisinin geliştiğini, meclisinin karıştığını öğrenebilir

(Arslan, 2012: 368). Böylece modern milletlerin ayırt edici özelliği yaratılmıştır: topluluk için anonimleşmeye duyulan güven. Çünkü artık birey, yaratılan hayali cemaatin yani milletin, gündelik hayata köklerini sıkıca saldıdığı konusunda emin olmuştur (Anderson, 2011: 49-51). Bu geniş çaplı yayıncılık aynı zamanda bazı lehçelerin diğerlerinin önüne geçmesini sağlamış ve bir yayın dili meydana getirmiştir. Ortak yayın dili sayesinde lehçelerin üzerinde bir düzeyde, birleşik bir mübadele ve iletişim alanı yaratılmış oldu. Konuşurken birbirlerini anlayamayan Fransızcalar, İngilizceler, İspanyolcalardan birini bilen insanlar, artık gazete üzerinden birbirleri ile anlaşmaya başladı. Böylece bu kişiler hem kendi dil alanları içinde bulunan milyonlarca insanın farkına vardılar, hem de sadece o milyonlarca kişiyle aynı alana ait olduklarının farkına vardılar (Anderson, 2011: 59, 60).

Gazetelerin katkı sunduğu, yerel lehçelerin üzerinde bir ortak dil, bir milli dil oluşturma sürecinin; ulus yaratma yolunda oldukça önemli bir aşama olduğunu belirten Hobsbawm (2010: 73), bu milli dillerin çoğunun sonradan icat edildiğini öne sürer.⁸ Bir millet oluşturma sürecinde, milletin kendi içindeki türdeşliği ve diğer milletlere karşı farklılığı dil birliği kurgusuyla vurgulanmıştır. Bu bağlamda *milli* nitelikte olduğu öne sürülen bir dilin varlığı üzerinde ısrarla durulurken, *milli dilden* sapma olarak görülen lehçelerin kullanımı hoş karşılanmamıştır (Erözden, 1997: 107). Ulusu kendi içinde türdeşleştirme çabası esnasında başvurulan yollardan biri olan zorunlu *milli eğitim* de tıpkı gazeteler gibi *milli dili*, millete öğretmekte önemli bir araç olmuştur. Yaygın zorunlu eğitim hem ortak dil kurmada, hem ortak tarih ve kültür oluşturmada, hem de Kilise'nin gücünün kırılmasında etkiliydi. Okulların gücü Kilise'nin gücünü yeniyordu. Schnapper (1995: 141, 142), okulları ulusun *en mükemmel kurumları* olarak tanımlar. Zira sınırlı bir evrene ait küçük bir topluluğun bireyleri okul sayesinde birer yurttaşa dönüşüyordu. Bu durum sözcüklere bile sirayet etmiştir; Fransız Devrimi'nden itibaren, Fransa'da ilkokul öğretmenlerinin *rejan* olarak adlandırılması sona ermiş, bu öğretmenlere *enstitütör* denmeye başlanmıştır. *Rejan* kelimesi belli bir dersi veren öğretmene verilen ad iken, *enstitütör* terimi, kurmak, var etmek fiilinden türeyen *instituer* sözcüğünden gelmektedir. Yani, kelimedenden de anlaşılacağı gibi artık ilkokul öğretmenlerine, belli dersleri öğretmekten öte milleti kurma, millet duygusunu inşa

⁸ Bu konuda iki önemli örnek: Fransa'da 1870 yılında III. Cumhuriyet kurulduğunda, Fransızların yarısı için Fransızca yabancı dil iken, İtalya'da ulusal birlik sağlandığında nüfusun sadece %2,5'i İtalyanca konuşmaktaydı (Erözden, 1997: 124).

etme görevi veriliyordu. Okullar, oldukça güçlü olan dinsel bağlar karşısında milli değerlerin güç kazanmasını sağlıyordu. İlk dönemlerinde milli değerler, halk arasında oldukça yaygın olan dinsel değerler ve diğer geleneklerle rekabet etmekte zorluk yaşamaktaydı. Zorunlu eğitim ulus-devlet tarafından belirlenen değer ve amaçlar doğrultusunda yurttaşların endoktrine edilmesine yardım etti ve zaman içerisinde mevzubahis değer ve amaçların kitleler tarafından içselleştirilmesini sağladı (Coşkun vd., 2010: 15). “Bahsedilen milli değerler nelerdir?”, “Milli değerler millete nasıl benimsetilir, bunun tek yolu zorunlu eğitim midir?” gibi sorular sorulabilir. Milli eğitim, milli değerlerin benimsetilmesi için oldukça önemlidir fakat tek başına yeterli değildir. Milli eğitim sistemi kurmanın yanında, *milli tarih* oluşturmak da milli bilincin yerleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Tarihin kimi zaman kasıtlı bir şekilde çarpıtılması milli bilincin oluşmasına katkı sağlar. Renan bu durumu "Tarihi yanlış yazmak bir millet olmanın parçasıdır." sözleriyle özetler (Hobsbawm, 2010: 27). Ulus-devletler ilk kuruldukları aşamada milli bilinci ve milli tarihi oluşturmak için tam bir seferberlik halindeydiler; yaygın milli eğitim sistemlerine ek olarak sergiler, müzeler kurup sanata destek oluyorlar; ulusal bayraklar, semboller, marşlar, bayramlar, merasimler ve gelenekler icat ediyorlardı (Tilly, 2005: 42). İcat edilmiş bayramlara çarpıcı bir örnek olarak Fransa'da 1880'de icat edilmiş Bastille Günü gösterilebilir. Bastille Günü resmi ve gayri resmi gösterileri, ateşleri, sokak danslarını kadın, erkek ve çocuk her Fransız'ın yerini alabileceği bir şekilde ve Fransa'nın 1789'un ulusu olarak ilan edilmesinin yıldönümünde birleştiriyordu (Hobsbawm, 2006: 315). Milli kimliğin oluşumunda ve şekillenmesinde sadece olumlu olaylar, zaferler, başarılar, fetihler rol oynamaz. Savaşta alınan yenilgiler, yaşanan coğrafyanın *öteki* tarafından işgale uğraması, toplu sürgün cezaları, toplu olarak köleleştirilme, büyük göç dalgaları gibi olaylar da milli kimliği derinden etkiler. Yaşanan bu olaylar, gelecek nesiller için tarihi mit ve anı kaynağı olma niteliği taşır. Geçmişte yaşanan acılar da kazanılan zaferler kadar ortak bir kimliğin oluşmasında etkili olur (Smith, 2010: 49-51). Millettin bir üyesi, tarihteki zaferlerle övündüğü kadar, atalarının yüzleştiği acılarla da övünür. Birçok zafer kazanan bir *milletin evladı* olmak kadar, çok çileler çekmiş, nice badireler atlatmış bir *ecdadın torunu* olmaktan da gurur duyar.

“Merkezi devlet, ulustan önce mi gelir yoksa bir ulusun varlığı, devlet için bir önkoşul mudur?” sorusuna yanıt arayan Gellner de Hobsbawm gibi devletin ulustan önce geldiği

cevabına ulaşır (Canefe, 2007: 18). Ona göre de milliyetçilik icat edilmiş modern bir kurgudur⁹, zira ona göre insanlık tarihinin önemli bir kısmında siyasi örgütlenmeler milliyetçi ilkelere göre düzenlenmemiştir. Modern çağa kadar yönetenlerin milliyeti yönetilenleri ilgilendirmemiştir; en önemli nokta yöneticilerin adil ve dürüst olması olmuştur. Bu anlamda milliyetçilik, sadece modern dünyada sosyolojik bir gereklilik haline gelmiştir (Özkırımlı, 2009: 164). Milliyetçilik, modernleşmeyle birlikte sürekli gelişen devlet aygıtı için kültürel bir dayanak noktası oluşturmuştur. Fransız Devrimi'nden bu yana milliyetçi ütopyanın öne sürülmesi, modern devlette siyasi iktidarı elde tutmanın ideolojik yolu olmuştur (Canefe, 2007: 18). Fransız Devrimi'nin fikirleri, giderek daha fazla kişinin, iktidarı paylaşma talebini dillendirmesine yol açıyordu. Bu talebin en önde gelen sözcüleri ise Avrupa'nın her yerinde beliren kentli ve okur-yazar yeni seçkinlerdi. Bu seçkinler aristokrasinin sahip olduğu ayrıcalıklardan şikâyetçiydi. Diğer yandan genişleyen devlet de toplumun aktif desteğine gereksinim duymaktaydı. Özellikle erkekleri askere almak ve etkin bir biçimde vergi toplamak için devlet, toplumla daha önce hiç olmadığı kadar yoğun bir ilişki içine girmek durumunda kalıyordu (Özkan-Kerestecioğlu, 2015: 325). Endüstrileşmenin yol açtığı bu gelişmelerle beraber devasa bir örgütlenme ihtiyacı da hâsıl olmuştu. Toplumu kültürel olarak homojenize edip daha kolay yönetebilmek için resmi, merkezi eğitime oldukça önem verilmiştir (Roger, 2008: 14, 24). Tarımsal evreden farklı olarak endüstriyel toplumsal düzenin temelinde cellat değil, profesörler yer almaktadır. Modern dünyada meşru eğitimin tekeli ele geçirmek, artık meşru şiddet tekeliinden daha önemli ve belirleyici bir konum haline gelmiştir. Artık soyun, servetin ve ilişkilerin önemi gitgide azalmaktadır, çünkü kimlik ve mesleki konum akrabalık bağlarından ziyade eğitim sayesinde kazanılmaya başlamıştır. Modern insan artık bir krala ya da dine değil; bir kültüre, eğitimle oluşturulan bir kültüre bağlılık duymaktadır. Böylece toplumun üyeleri artık hayatlarını bu ortak atmosfer altında idame etmeye başlarlar. Kültürün, herkesin soluk alabildiği, konuşabildiği ve üretebildiği bir ortam olmasından mütevellit, herkes için ortak ve aynı bir tek kültür bulunmalıdır. Bu kültür, artık *geniş, büyük ve yüksek* olmalıdır, Gellner'e göre (2008: 112-116) modern çağda artık farklılaşmış, yerel bağlantılı, okuryazar olmayan küçük bir kültür ya da gelenek olamaz. Çünkü artık

⁹ İtalyan Birliği kurulduktan sonra Massimod'Azeglio durumu şu sözlerle özetler: "İtalya'yı yarattık, şimdi de İtalyanları yaratmak zorundayız" (Hobsbawm, 2006: 310).

toplumsallaşma küçük ağlar içinde değildir, yerel toplulukları aşan toplumsallaşma, modern hayatın bir zorunluluğu haline gelmiştir.

Milliyetçiliğin modern bir olgu olduğunu kabul etmekle beraber etnik bağların da önemine vurgu yapan Anthony Smith ve John Armstrong gibi isimler kimi yazarlar (Conversi, 1995) tarafından ayrı bir kategori olarak etno-sembolcü grubunda sınıflandırılırken, kimi yazarlar tarafından da (Calhoun, 2009) modernist yaklaşımlar altında incelenmektedir. Etno-sembolcü yaklaşım olarak adlandırılan bu yaklaşımla birlikte hem millet ve milliyetçiliklerin modern özellikleri ve moderniteye özgü yapısal karakterleri teslim edilmiş, hem de milletlerin modern öncesi temellerinin göz ardı edilmemesi gereği vurgulanmıştır (Yalçın, 2014: 195). Etno-sembolcüler, dil, değerler, normlar, gelenekler, marşlar, bayraklar gibi etnik sembollerin kolektif kimliğin oluşumunda önemli rol oynadığını savunur (Aslan, 2004: 17).

Etno-sembolcü yaklaşımın önde gelen isimlerinden Smith, günümüz milletlerinin çoğunun belirli bir etnik topluluğun devamı olduğunu savunur (Özkırımlı, 2009: 219). Smith bu yüzden etnik geçmişe önemle vurgu yapar; ona göre etnik bir geçmişin olmadığı ve etnik bağların bulanık veya uydurma olduğu yerlerde bile tutarlı bir mitoloji ve semboller sistemi yaratmak, milli birliğin ön koşulu olarak önemli bir iş haline gelmiştir. Smith'e göre etnik bir köken, mit ve semboller olmasaydı millet olma süreci yarım kalırdı (Smith, 2010: 73). Etno-sembolcülüğün kurucusu olarak anılan John Armstrong da milletlerin oluşma sürecinde mitler ve sembollere vurgu yapar. Ona göre bir ulusun kökeni hakkındaki mitlerin ve bu kökeni hatırlatacak olan sembollerin en önemli etkisi ulus üyeleri arasında ortak bir kader algısı yaratmaktır (Armstrong, 1982: 9). Smith'e göre ortak bir soy miti etnik toplulukların en önemli temel niteliğidir.¹⁰ Oldukça öznel olan ortak soy miti aynı zamanda araştırılması en zor olan özelliktir. Etnik aidiyet duygusunun oluşması için hayali bir soy, farazi bir ecdat imgesi gerekmektedir (Smith, 2010: 43). Bu sayede ortak şanlı bir ecdada sahip olduklarını düşünen gruplar, aynı etnik yapıya ait olduklarını kabul eder.

¹⁰ Smith (2010: 42), etnik bir topluluğun altı ana niteliğe sahip olduğunu belirtir. Bunlar; kolektif özel bir ad, ortak bir soy miti, paylaşılan tarihi anılar, ortak kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur, özel bir yurtla kurulan bağ, nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu. Smith'e göre bir nüfus bu niteliklere ne kadar sahipse veya paylaşıyorsa ideal etnik topluluk tipine o derecede yaklaşmaktadır.

Millet ve milliyetçiliğin doğuşu hakkındaki modernist yaklaşımları özetlemek gerekirse, modernistler analitik düzlemde milliyetçiliğin milletlerden önce geldiğini savunur. Yani milletler, devletleri ve milliyetçilikleri yaratmamış, tam aksine devletler ve milliyetçiler milleti yaratmıştır (Hobsbawm, 2010: 24). Modernistler, millet kavramının modern dönemde ortaya çıktığı, doğum tarihinin 18. yüzyıl olduğu konusunda hemfikirdir. Milliyetçilik araştırmalarında *üçüncü yol* olarak da adlandırılan etno-sembolcü yaklaşım ise milliyetçiliğin modern bir olgu olduğunu kabul etmekle beraber milletin tamamen bir icat olmadığını, geçmişten gelen bazı etnik kökenlere sahip olduğunu vurgular. Bu etnik kökenler sayesinde milletin üyeleri arasında bir yakınlık, bir dayanışma duygusu oluşur.

Milliyetçilikle beraber ortaya çıkan dayanışma, özellikle Türkiye’de milletin ve devletin bekası için fedakârlık duygularının ortaya çıkışı ulus-devlet için kriz anlarında bulunmaz bir nimet olmuştur. Zira kriz anlarında devlet, ulustan *dışını sıkmasını* talep etmiş ve kitleler de yakınlık kurduğu milletin diğer üyeleri için bu talebi yerine getirmiş, iktidara muhalefet etmemiş, hatta gerektiği zamanlarda hiç düşünmeden *kendi varlığını, milletin varlığına armağan* edebilmiştir.

1.3. MİLLİYETÇİ HAREKETLER TİPOLOJİSİ VE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

Milliyetçilik, iktidarı elde etmeye uğraşan ve bunu milliyetçi iddialara dayanarak meşru kılan bir siyasal hareket ve ideolojidir. Milliyetçi iddialar, kendine özgü bir milletin ezelden beri var olduğu varsayımına dayanır. Bu milletin menfaatlerini ve değerlerini, diğer tüm menfaat ve değerlerin üstünde tutar. Aynı zamanda milletin siyasal egemenliğini kendisinin kullanmasını yani siyasal açıdan bağımsız olmasını savunur. Böylece millet, sadakatin ve meşruiyetin biricik öznesi haline gelir. Millet kavramına bu haliyle, yani siyasal bağlılığın ve siyasal meşruiyetin öznesi olarak millete, ancak 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında rastlanmaktadır (Özkan-Kerestecioğlu, 2015: 314).

Millet ve milliyetçiliğin doğuşu, anlamı ve işlevi üzerine oluşturulmuş kuramlar, Türkiye’deki milliyetçi harekette yaşanmış olan bölünmeyi anlatma çabasındaki bu çalışma için şüphesiz ki tek başına yeterli olmayacaktır. Bu kuramlara ek olarak

milliyetçi hareketlerin doğuşunun ve sınıflandırılmasının incelenmesi, nihayetinde de Türkiye'de görülen milliyetçi hareketin ve onun bir alt dalı olan Ülkücü Hareket'in belli bir kategori altında ele alınması çalışmayı daha anlamlı kılacaktır.

Milliyetçi bir hareketin olmazsa olmaz temel taşlarından birisi *biz ve onlar* ayrımı ve bu ayrımın sonucu olarak öne çıkan *öteki* kavramıdır. İster gerçek olsun ister hayali olsun, *bizden olmayanın* bulunduğu alanlar *bizim'in* dış sınırını oluşturur ve *öteki'nin* varlığı bu sınırla birlikte zımnen kabul edilir. *Öteki*, bazen yurtiçinde bazen yurtdışında keşfedilir ya da icat edilir (Millas, 2009: 193). Ulus-devletlerin temel ideolojisi olarak milliyetçilik, günümüzde olduğu gibi geçmişte de fiziksel hudutların olduğu kadar siyasi erişimi belirleyen sınırların tayin edilmesinde de oldukça önemli görevler üstlenmiştir (Kaynar, 2012: 941). Schmitt'e göre, siyasal birliğini sağlamış olan devletlerin bir *iç düşman* tespit etmeleri zorunludur. Devlet, bu düşmanı tespit ederken sert ya da yumuşak, fiilen ya da özel yasalarda belirlenmiş koşullarda hukuk yoluyla devreye giren, açık ya da örtülü çeşitli tedbirler alabilir, önemli olan bir *iç düşmanın* ilanıdır (Schmitt, 2012: 75). Özetle, siyasi sınırın dışında kalan *öteki'nin* yaratılması, aynı zamanda *biz'in yaratılması* anlamına da gelmektedir (Özkan-Kerestecioğlu, 2015: 319).

Smith, milliyetçi hareketleri tahlil etmeye, bu hareketlerin ideolojisini inceleyerek başlar. Milliyetçiliğin merkezi önermelerini dört madde halinde sıralar (Smith, 2010: 121):

1. Dünya, her biri kendi bireyselliği, tarihi ve kaderi olan milletlere bölünmüştür.
2. Millet, bütün siyasi ve sosyal gücün kaynağıdır ve millete bağlılık bütün öteki sadakat bağlarının üstündedir.
3. İnsanlar özgür olmak için bir milletle özdeşleşmek zorundadır.
4. Dünya barışı ve adalet için milletler özgür ve güvenlik içinde olmalıdır.

Smith, bu ilkeleri sıraladıktan sonra milliyetçilikleri öncelikle *teritoryal milliyetçilikler* ve *etnik milliyetçilikler* olarak ikiye ayırır, akabinde her iki grubu da *bağımsızlık öncesi* ve *bağımsızlık sonrası* olarak iki alt başlık altında incelemeye alır. Teritoryal milliyetçilik kategorisindeki bağımsızlık öncesi hareketleri *anti-sömürgeci milliyetçilikler* olarak tanımlayan Smith, bu hareketlerin öncelikle yabancı yöneticileri kovmayı ve eski sömürge ülkeyi yeni bir devletsel milletle ikame etmeyi hedeflediğini belirtir. Hedeflenen bağımsızlık kazanıldıktan sonra ise bu hareketler genellikle etnik farklılık arz eden nüfusu yeni bir siyasi topluluk haline getirmeye ve bütünleştirmeye

çabalar ve eski sömürge devletin haricinde yeni bir teritoryal millet yaratmaya uğraş verir. Smith bu tip hareketleri *entegrasyoncu/bütünleştirici* milliyetçilikler olarak tanımlar. Etnik milliyetçiliklerin her iki türünü de (bağımsızlık öncesi ve sonrası) *jeneolojik (şecereci)* olarak tanımlayan Smith, bağımsızlık öncesindeki etnik milliyetçi hareketlerin daha büyük bir siyasi birimden ayrılmaya ve onun yerine yeni bir siyasi *etno-millet* kurmaya çabaladığını belirtir. Bu milliyetçilikler Smith tarafından *ayrılıkçı milliyetçilikler* ve *diaspora milliyetçilikleri* olarak tanımlanır. Bağımsızlık elde ettikten sonra *etno-milletin* o andaki sınırlarının dışında kalan etnik *akrabaları* ve onların yaşadıkları toprakları ilhak etmeye çalışan hareketler ise *irredentist* ve *pan milliyetçilik* olarak tanımlanır (Smith, 2010: 133, 134).

Milliyetçi hareketleri sınıflandırma çabalarından birisi de O'Duffy'e aittir. O'Duffy, milliyetçi hareketleri temel olarak üç gruba ayırır: *Risorgimentocu* milliyetçilik, entegral milliyetçilik ve reformist milliyetçilik. *Risorgimento* terimi İtalyancadan gelmekte olup, *yeniden uyanma*, *diriliş* gibi anlamlara gelmektedir. 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan, genellikle burjuvazinin ve aydınların öncülük ettiği ve bağımsızlık talep eden bu tip *milli uyanış* hareketlerinin en önemli örneklerinden birisi Giuseppe Mazzini önderliğinde İtalya'da Avusturya İmparatorluğu'na karşı görülmüştür. Mazzini önderliğindeki bu direnişin dışında benzer isyanlar, Yunanistan'da Osmanlı İmparatorluğu'na ve Almanya'da Prusya Prenslğine karşı da ortaya çıkmıştır. Bu kategori, Smith'in *anti-sömürgeci* ve *ayrılıkçı milliyetçilik* olarak adlandırdığı milliyetçi hareketlere oldukça benzemektedir. Bir diğer kategori olan *entegral milliyetçilik* tipine örnek olarak Almanya'daki Naziler ve İtalya'daki Kara Gömlekliler gösterilebilir. Sadece en iyi, en sağlıklı birey ve ırkların yaşamını sürdürebileceğini iddia eden sosyal Darwinizm ilkelerinden esinlenen bu hareketler bireyin, devlete ve yöneticilerine derin bir bağlılık duymasını talep eder. Üçüncü bir kategori olan *reformcu milliyetçiliklerde* ise yukarıdan aşağıya doğru bir reform programı söz konusudur. Genellikle devlet seçkinlerinin, bürokratların ve askeri liderlerin ürünü olan bu milliyetçilikler Batı'dan kültürel olarak etkilenmiş doğu ülkelerinde görülür. Japonya'da 1868'den 1912'ye kadar süren Meiji Resterasyonu ve Türkiye'deki Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki modernleştirme çabaları bu tip milliyetçiliklere örnek gösterilebilir (O'Duffy, 2009: 73-75).

Milli hareketlerin sınıflandırılmasına ilişkin önemli bir eser de Miroslav Hroch'un Avrupa'daki milli hareketlerin meydana gelme evrelerini incelediği *Avrupa'da Milli Uyanış* isimli çalışmasıdır. Hroch milli hareketleri sınıflandırmaya başlamadan önce bu hareketlerin başlaması ile başarıya ulaşması arasında katılımcıların niteliği, oynadıkları rol ve etnik grubun milli bilinçlenme düzeyine göre üç yapısal evre belirler. İlk evre olan *A Evresi'nde*, genellikle siyasi istekler dile getirilmez; eylemciler daha çok etnik grubun dilini, kültürel-toplumsal özelliklerini, tarihten gelen farklılıklarını keşfetmek ve bunları gruba yaymakla meşguldürler. *B Evresi'nde* ise yeni bir eylemci grubu ortaya çıkar ve *milli bilinci uyandırma, bir millet yaratma* projesine kitlesel destek sağlamaya çalışır. Bu çabalar başta pek fazla destek bulamasa da zamanla destekçi sayısı artar ve etnik grubu oluşturanların çoğunluğu milli kimliklerine sahip çıkmaya başladığında bir kitle hareketi oluşur ve *C Evresi'ne* geçilir. Bu evreden sonra eksiksiz bir toplumsal yapı kurulabilir (Özkırımlı, 2009: 200). Hroch, söz konusu evreleri tanımladıktan sonra bu evrelerin yardımıyla Avrupa'da görülen milli hareketleri dört tip altında sınıflandırır. *Birinci tip milli hareketler*, A Evresi'nden B Evresi'ne geçiş sırasında görülür, milli hareketin kitlesel nitelik kazanması endüstri devrimi esnasında ya da devrimden kısa bir süre sonra olur. Hroch bu tipe gelişmenin *entegre tipi* adını verir, modern millet tam sınıfsal yapısını nispeten hızlı bir şekilde kazandığı ve milli programını devrim esnasında tasarlamış olduğu için bu milli programlar demokratik bir niteliğe sahiptir. Hroch'un *gecikmiş tip* olarak adlandırdığı *ikinci tip hareketler* ise ancak işçi sınıfı hareketinin ortaya çıkışından sonra *C Evresi'ne* ulaşabilir. Bu nedenle modern milletin oluşumu gecikmeli olarak gerçekleşir. *üçüncü tip milli hareketler* ise *ayaklanma tipi* olarak tanımlanabilir. Kitleselleşme feodal toplum koşullarında ortaya çıkar, *C Evresi'ne* geçişle birlikte egemen millete karşı silahlı bir mücadele başlar. Milli devletin kuruluşuna doğru hızlı bir gelişim söz konusudur. *Bölücü* milli hareket olarak adlandırılan *dördüncü tip* ise liberal anayasal sistemde, kapitalist toplum koşullarında meydana gelir. Bu tip hareketlere Belçika'daki Flamanları örnek gösterilebilir (Hroch, 2011: 56-60).

En yaygın milliyetçilik sınıflandırmalarından birisi de doğu-batı eksenli ayrımıdır. Smith'e göre, Batı Avrupa'da milletlerin ortaya çıkışı genellikle planlanmamışken, Batı dışında ise milliyetçilikler, milliyetçi amaç ve hareketlerin sonucu olarak ortaya çıkmıştı (Smith, 2010: 158, 159). Benzer bir sınıflandırma da Plamenatz'a aittir; Plamenatz'ın

zararsız ve iyi olarak tanımladığı Batı türü milliyetçilikler, 19. yüzyılın tipik örneği olan *Risorgimento tipi milliyetçiliktir*. Doğu tipi milliyetçilik ise genellikle Balkanlar'da görülmüş ve Plamenatz tarafından *çirkin ve kötücül* olarak betimlenmiştir (Gellner, 2008: 188, 189). Bir diğer Doğu tipi milliyetçilik Asya'da görülen milliyetçiliktir. Asya'daki milliyetçi hareketler genellikle kültürel derinlik taşır. Bu hareketler renkleri, kıyafetleri ve alışkanlıklarıyla yabancı oldukları rahatlıkla belli olan fetihçilere, egemenlere ve sömürücülere karşı duyulan kızgınlıktan ileri gelen anti-emperyal kurtuluş hareketleridir (Hobsbawm, 2010: 165).

Belli başlı milliyetçilik tipolojileri incelendiğinde Türkiye'deki milliyetçiliğin içinde bulunduğu dönemlere göre farklı özellikler gösterdiği düşünülebilir. Örneğin, Tanzimat döneminde aydınların ve bürokratların öncülük ettiği ve O'Duffy'nin (2009: 73-75) *reformcu milliyetçilik* olarak tanımladığı bir milliyetçilikten bahsedilebilir. Batı tarzı eğitim almış olan bu milliyetçi aydınlar, ülkenin gidişatından şikâyet etmişler, eski düzeni değiştirmek ve yerine yeni bir düzen getirmek istemişlerdir. Bunu yaparken, eski düzenin hâkimi olan soylulara karşı sert bir dil kullanmışlar, halkı, milli kültürü ve milli duyguları vurgulayan bir söylem geliştirmişlerdir. Milliyetçi aydınların Türklerin tarihi ve milli özelliklerini öne çıkarmaya çalıştığı bu dönem Hroch'a (2011: 56-60) göre milliyetçi hareketin *A Evresi* olarak tanımlanabilir.

Türkiye'deki bir diğer milliyetçilik tipi ise Kurtuluş Savaşı döneminde görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Anadolu işgal edilmiş ve bu işgale karşı bir direniş örgütlenmiştir. Kurtuluş Savaşı döneminde, işgalcilere karşı direnen bu milliyetçilik tipi ise *anti-emperyal kurtuluş hareketi* olarak sınıflandırılabilir. Tanzimat dönemindeki *reformcu milliyetçiliğe* benzer bir durum Cumhuriyet'in ilk yıllarında da görülmüştür. Smith'in (2010: 133, 134) *entegrasyoncu/bütünleştirici milliyetçilik*, O'Duffy'nin (2009: 73-75) ise *reformcu milliyetçilik* olarak tanımladığı, bu dönemdeki milliyetçilik, yeni bir ulus inşasını hedeflemiştir. Cumhuriyet ile birlikte, devlet eliyle yukarıdan aşağıya doğru bir milliyetçilikten, daha doğrusu bir Türk kimliği oluşturma çabasından söz edilebilir. Bu dönemde Osmanlı tebaasından farklı olarak yeni bir Türk insanı yaratılmaya çalışılmıştır.¹¹ Gerek eğitim alanındaki reformlar, gerek hukuki alandaki düzenlemeler böyle bir kimliği oluşturmaya yönelik olmuştur. Tüm bu reformlar

¹¹ Bu çaba, *10 yılda on beş milyon genç yarattık...* sözlerine sahip *10. Yıl Marşı'nda* açıkça görülebilir.

Osmanlı'nın ardından kurulan genç Cumhuriyet'e toplumsal destek sağlamayı hedeflemiş, bunun için de yeni bir vatandaş tipi meydana getirmek amaçlanmıştır. Bu resmi, reformcu milliyetçiliğin yanında, özellikle Avrupa'daki rüzgârlara paralel bir biçimde 1930'lu yıllardan itibaren ırkçı, kan bağıını esas alan; O'Duffy'nin (2009: 73-75) *entegral milliyetçilik* olarak nitelediği tipe benzer milliyetçi hareketler de görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası'nı destekleyen söz konusu ırkçı gruplar, Almanya'nın güçlü olduğu döneme kadar Türkiye'de pek bir zorlukla karşılaşmışlardır. 1944 yılında Almanya'nın savaşı kaybedeceğinin anlaşılmasıyla birlikte, Türkiye Almanya'dan hızla uzaklaşmış, Batı Bloku ülkelerine yakınlaşmış ve bunun bir sonucu olarak ülke içindeki Almanya yanlısı ırkçı grupları kovuşturmaya başlamıştır. 1944 Irkçılık-Turancılık Davası ile beraber ırkçı-Türkçü gruplar güçlerini belirgin biçimde kaybetmiştir.

1945 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden birkaç yıl sonra Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyetler Birliği arasında Soğuk Savaş çıkmış, bu durum hemen hemen tüm dünya ülkelerini etkilemiştir. Soğuk Savaş esnasında sosyalist Sovyetler Birliği'nin karşısında, ABD'nin yanında yer alan Türkiye'de anti-komünist, anti-sosyalist gruplar güç kazanmıştır. Bu grupların önde gelenlerinden birisi de Türkçüler olmuştur. 1950'li yıllar boyunca birçok Türkçü dergi basılmış, Türkçü dernek açılmıştır. 1960'lı yıllarda ise milliyetçiler, dergi ve derneklerin de ötesinde geniş çapta örgütlenmeye başlamıştır. Bu dönemde milliyetçi hareketin lideri, 27 Mayıs 1960 Darbesi gerçekleştiğinde ordunun bildirisini radyodan okuyan Albay Alparslan Türkeş olmuştur. 1960'lı yıllarda, özellikle de 1968 yılından sonra dünyada yükselişe geçen sol hareket Türkiye'de de güç kazanmaya başlamıştır. Gelişen bu sol harekete karşı, Türkeş ve partisi MHP, anti-sosyalist bir söylem kullanmış ayrıca paramiliter, faşist bir nitelik kazanarak sol gruplara karşı şiddete de başvurmuştur. 1980 Darbesi'ne kadar, sol mücadeleyi en temel amaç olarak gören Ülkücü Hareket, 1980 sonrasında ise daha çok PKK karşıtı söylem geliştirmiştir. 1990'lı yıllarda Ülkücü Hareket bir yandan Orta Asya'da bulunan Türkî Cumhuriyetlerine yoğun ilgi göstermiştir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Türkî Cumhuriyetleri'nin bağımsızlık kazanması, Türkiye'deki ülkücülerin *Turan* hayallerini tekrardan canlandırmıştır. Bu dönemde *pan milliyetçilik* özellikleri barındıran Ülkücü Hareket, Türkî Cumhuriyetlerle birleşmeyi arzu eden söylemlerde bulunmuştur. Görüldüğü gibi Türk milliyetçiliği ve Türk

milliyetçiliğinin bir kolu olan Ülkücü Hareket her dönem farklı özellikler taşımıştır. Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan Türk milliyetçiliği, özellikle Cumhuriyet döneminde birçok ekole ayrılmıştır. Bu çalışmanın ana konusunu oluşturan Türk milliyetçiliğinin bir alt grubu olan Ülkücü Hareket bile doğuşundan günümüze kadar farklı özellikler taşımış, farklı söylemlerde bulunmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN DOĞUŞU

Bu bölümde Türk milliyetçiliğinin doğuşu, siyasi bir hareket olarak Türkçülüğün ortaya çıkışı ve bu Türkçülük hareketinin zamanla kendi içinden Ülkücü Hareket'i çıkartması ele alınmıştır. Birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri için hem Osmanlı İmparatorluğu içindeki Türkçülük hareketleri hem de Rusya coğrafyasındaki Türkçülük hareketleri incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca Cumhuriyet'in kuruluşu sonrasındaki resmi milliyetçilik ideolojisi ve bu resmi ideolojinin yanı sıra 1930'larda etkin olan ırkçılık anlayışı da ele alınmıştır. 1944 İrkçılık-Turancılık Davası ve bu davada yargılanıp ceza alan Türkes'in 1960'lı yıllarda siyasete atılması ve CKMP'nin genel başkanı olması, ardından bu partinin MHP'ye dönüşmesi de araştırılmıştır. 1970'li yıllardaki Ülkücü Hareket ve MHP incelemesi ile bu bölüm son bulmuştur.

2.1. OSMANLICILIK VE İSLAMCILIK

Osmanlı İmparatorluğu'nun bünyesinde kültürel, dinsel ve etnik temellerde birbirine yabancı birçok topluluğun bulunması, devletin son dönemlerine kadar milliyetçilik fikrinin doğuşunu geciktirmiştir. *Osmanlı* kimliği toplumsal bir kimlik olmamış, sadece belli bir hanedan soyuna ait olan kişileri kapsamıştır. Bireyler kendilerini milletleri üzerinden değil, mensup oldukları dinler üzerinden tanımlamışlardır (Öğün, 2000: 96). *Türk* kelimesi, Osmanlı'da uzunca bir süre Türkmen göçerler için dışlama ve küçümseme amacıyla, *cahil ve görgüsüz köylü* anlamında kullanılmıştır. Türk ifadesinin bir Osmanlı beyefendisi için kullanılması ciddi bir hakaret manasında olmuştur (Lewis, 2008: 4). Türklüğün benimsenmesi, Türkler arasında milliyetçiliğın yayılması, Osmanlı'daki diğer etnik grupların milliyetçi hareketlerinden daha sonra gerçekleşmiştir. Milliyetçi iç isyanlara karşı panzehir olarak önce Osmanlı kimliği denenmiş, bu kimlik fayda etmeyince İslam'a başvurulmuş, o da etkili olmayınca nihayetinde Türkçülükte çare aranmıştır.

Osmanlı, milliyetçilik ile ilk olarak 19. yüzyılın başlarında Yunan ayaklanmasında tanışmıştır. Milliyetçi isyanlar ve savaş yenilgileri ile birlikte yaşanan toprak kayıpları devleti ve entelektüel kesimi bir çözüm arayışına itmiştir. *Devlet nasıl kurtarılır?* sorusuna önce Osmanlıcılık ile cevap verilmeye çalışılmıştır. Osmanlıcılar ilk olarak bir

Osmanlı kimliği oluşturmaya çaba sarf etmiştir. 1838'deki Tanzimat, 1856'daki Islahat Fermanları ile milliyetçi isyanlar, milli sorunlar, hukuk düzenlemeleri içinde bir *Osmanlı kimliği* yaratılarak aşılmaya çalışılmıştır. Osmanlı seçkinleri; gayrimüslimlerin aidiyet duygusunu onarmak, iç barışı sağlamak amacı ile o günlere kadar sadece hanedan kimliği olarak *kıskançlıkla saklanan* bir hüviyet olan Osmanlı kimliğini, tüm toplulukları kapsayacak şekilde genişletmeye çabalamışlardır (Öğün, 2000: 102). Bu bağlamda imparatorluk sınırları içinde yaşayan farklı dinsel ve etnik grupları tek bir Osmanlı milleti olarak kabul eden, tüm vatandaşlara eşit haklar verilmesini savunan ve bütün etnik grupları ortak imparatorluk ülküsü etrafında birleştirmeye çalışan Osmanlılık akımı doğmuştur (Bayraktutan, 1996: 35). Somel (2009: 88), Osmanlılık düşüncesinin dört evreden geçtiğini belirtir: 1830'lardan 1875'e kadar süren dönemde ağırlıklı olarak Bab-ı Âli'nin otoriter merkezîyetçi siyaseti; 1868-1878 yılları arasında Yeni Osmanlı muhalefeti ve Meşrutiyetçi pragmatizm çerçevesinde Osmanlılık yaklaşımı; II. Abdülhamit mutlakîyetine karşı Jön Türk muhalefesinde görülen Osmanlılık; II. Meşrutiyet dönemindeki Osmanlılık fikri. 1830-1875 arasını kapsayan ilk evre siyasal pragmatizme dayalı olmuş ve ayrılıkçı hareketlere karşı bir önlem amacı taşımıştır. 1839'da okunan Gülhane Hatt-ı Hümayunu, Osmanlılığın ilk yazılı belgesi olarak ele alınabilir. Gayrimüslimlerin haklarının gözetileceği belirtilen metinde, keyfi yönetimlerin ayaklanmalara ve ayrılıkçı hareketlere yol açabileceği ifade edilmiştir. Bu hakların gözetilmesi padişahın otoritesine bağlı kılınmış; padişah bahsettiği bu lütfâ bağlı kalmaya yemin etmiştir. Fakat bu yemini denetleyebilecek herhangi bir mekanizma getirilmemiştir. Dolayısıyla teknik olarak tebaanın hakları yine padişahın iki dudağı arasında kalmıştır. 1830-1875 arasındaki yıllarda ise Osmanlılık siyasetinin ana hedefi Müslim ve gayrimüslim bütün Osmanlı tebaasının devlete ve padişaha sadakat bağlarının oluşması ve üzerinde yaşanan ortak toprağa dayalı bir yurtseverliğin gelişmesi olmuştur. Bu dönemdeki Osmanlılık bir yandan da otoriter özellikler taşımıştır. Siyasal katılıma hoş gözle bakılmamış, parlamenter sistemin imparatorluğu parçalayabileceği düşünülmüş, ayrıca basına da çeşitli baskılar yapılmıştır (Somel, 2009: 92-103).

1867-1878 yılları arasında hâkim olan Meşrutiyetçi Osmanlılık, Tanzimat'ın otoriter merkezîyetçi özelliğine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlayışın resmi boyuttaki en kapsamlı metni 1876 tarihli Kanun-i Esasi olmuştur. Kanun-i Esasi'nin 8.

maddesinde resmi bir Osmanlılık tarifi yapılmış ve Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan herkesin din ve mezhebine bakılmaksızın Osmanlı sayıldığı belirtilmiştir. Bu dönemde toplum tek tek cemaatlere göre ayrılmamış, bütün bir nüfusun Osmanlı kategorisi altında olduğu düşünülmüştür. Dönemin önemli Osmanlıcılarında birisi Namık Kemal'dir. Namık Kemal, uygarlık düzeninin adaletle sağlanabileceğini ve adaletin de Osmanlı ümmetinin hukuki olarak eşit olmasıyla gerçekleşebileceğini savunmuştur. I. Meşrutiyet Meclisi'ne seçilen milletvekillerinin Müslim ve gayrimüslim dengesinin de adil olduğu söylenebilir.¹² Fakat parlamento ve I. Meşrutiyet denemesi Sultan Abdülhamit'in mutlakiyetiyle beraber sona ermiştir (Somel, 2009: 104-107). Abdülhamit'in otoriterliğine karşı örgütlenen çeşitli muhalefet grupları genel olarak Jön Türk terimiyle adlandırılmıştır. Jön Türkler, Kanun-i Esasi'nin yeniden uygulanması talep etmiş ve Meşrutiyetçi Osmanlıcı bir tutum takınmışlardır. 1889-1908 yılları arasında görülen bu Osmanlıcılık, çoğunlukla genel mahiyette olmakta ve Kanun-i Esasi çerçevesinde anlaşılmıştır. Jön Türklerde, Osmanlıcılık üzerine entelektüel anlamda düşünce üreten iki önemli isim vardır: Dr. Abdullah Cevdet ve Prens Sabahaddin. Abdullah Cevdet imparatorluk sınırları içinde bulunan farklı etnik kültürlerin korunmasını ve hiçbir etnik unsura üstünlük tanınmaması gerektiğini savunmuştur. Prens Sabahaddin de liberalizm ile Osmanlıcılığı sentezleme çabası içine girmiştir. Bireycilik ve yerinden yönetim anlayışının getirilmesi ile Osmanlı'nın ilerleyeceğini düşünmüştür. *Osmanlı Devleti Osmanlılarındır!* prensibini ortaya atan Prens Sabahaddin Osmanlı'daki bütün unsurların eşitliğini vurgulamış ve tüm etnik grupların Osmanlı Devleti içinde kalmasının herkesin çıkarına olduğunu savunmuştur (Somel, 2009: 107-109). Yerinden yönetim ilkesinin uygulanmasıyla hantal merkezîyetçilikten kaynaklanan problemlerin aşılabileceğini ve bu sayede azınlıkların imparatorluk bünyesine uyumunun sağlanacağını düşünmüştür (Kılıç, 2010: 6).

1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte Osmanlı'da genel olarak olumlu bir hava esmeye başlamıştır. Değişik unsurlar meydanlarda yaptıkları konuşmalarında kendilerini Osmanlı vatandaşı olarak hissettiklerini belirtmişlerdir (Karaca, 1991: 543).

Meşrutiyetle beraber basın özgürlüğü artmış ve bu ortamda çeşitli siyasal görüşler gazetelerde daha açık bir biçimde tartışılmaya başlamıştır. Bu dönemde farklı etnik

¹² 19 Mart 1877-28 Haziran 1877 tarihli ilk meclisteki toplam 130 vekilin 50'si gayrimüslim, 13 Aralık 1877-14 Şubat 1878 tarihli ikinci mecliste de toplam 96 vekilin 40'ı gayrimüslimdir.

unsurlar arasında milliyetçilik bilinci yerleşmiş ve 1908-1913 yılları arasında Osmanlılık akımı zayıflamaya başlamıştır. Ayrıca 1912-1913 yıllarındaki Balkan Savaşları'nda gerçekleşen toprak kayıpları sonucunda yaşanan demografik değişimler gayrimüslim unsurları Osmanlı içinde marjinal bir konuma getirmiş, devlet içinde Müslümanların oranı oldukça artmıştır. Bu dönemdeki Osmanlılar genel olarak Batılılaşma yanlısı bir düşünce içerisinde olmuş, diğer yandan Osmanlı hanedanına sadakat esasına oldukça fazla önem vermişlerdir (Somel, 2009: 109-115). Osmanlılık, ayrılıkçı hareketleri engellemeye çabalayan iyimser bir ideolojik akım olarak özetlenebilir; ayrılıkçı isyanların keyfi yönetimden kaynaklandığını, dolayısıyla adaletli bir idare ile bu ayaklanmaların önüne geçilebileceği varsayılmıştır (Çalen, 2013: 89).

Milliyetçi ayaklanmaların önüne geçmek ve tüm etnik unsurları imparatorluğa bağlı tutabilmek amacıyla ortaya atılan *Osmanlılık* kavramı Tanzimat aydınları arasında etkili olmakla beraber çoğu etnik grup üzerinde pek tesirli olmamış ve bu durum çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Yunanların, Sırpaların, Eflak ve Buğdan prensliklerinin ayaklanıp Osmanlı'dan ayrılmaları, Hıristiyan Arapların, Bulgarların, Ermenilerin bağımsızlık talep etmeleri gibi olaylar 19. yüzyıl ortalarında, Hıristiyanlarla birlikte yaşayabilme imkânının ve Osmanlıcılığın sorgulanmasına yol açmıştır (Bayraktutan, 1996: 41). Osmanlı İmparatorluğu içinde birlikte yaşama idealinin çoğu etnik unsur tarafından benimsenmemesi, Osmanlı vatandaşı olma duygusunun oluşmaması ve milliyetçi ayaklanmaların bir türlü engellenememesi üzerine “Bu devlet nasıl kurtulur?” sorusuna başka cevaplar aranmaya başlanmıştır. Kurtuluş reçetesi olarak kimi gruplar İslam'a başvurmuştur. Osmanlı'da yaşanan gerilemenin tek nedeninin İslamiyet'ten uzaklaşma olduğunu öne süren İslamcılar devletin eski gücüne tekrar kavuşabilmesinin tek yolunun İslami esaslara dönmekten geçtiğini savunmuşlardır (Tunaya, 2007: 13).

Siyasal bir ideoloji ya da araç olarak İslam'a ilişkin tartışmalar II. Abdülhamit dönemi ile doruğa çıkmıştır. Bu dönemde halen, Avrupa'da olan, fakat kimisi sadece kâğıt üstünde İstanbul'a bağlı kalan son topraklarda yaşayan hatırı sayılır Müslüman cemaatler vardır: Arnavutlar, Torbeş ve Pomaklar, *artık uzakta kalan* Boşnaklar ve ayrıca doğuda Araplar, Kafkasyalılar, Kürtler. İslamcılık vasıtasıyla en azından bu toplulukların bulunduğu toprakların elde tutulması hedeflenmiştir (Belge, 2009: 40). İslamcılar, ancak İslam'a dönüş ile bu toprakların muhafaza edilebileceğini, devletin

çöküşe doğru koşar adımlarla gitmesinin, sürekli yaşanan toprak kayıplarının sadece bu sayede durdurabileceğini savunmuşlardır. Bulaç'ın (2009: 51, 52) *İlk İslamcı Nesil* olarak tanımladığı bu dönemdeki İslamcılar Batılı reform paketlerinin hem içerik hem form olarak Batı'dan hiçbir değişiklik yapmadan kopyalanmasına tepki olarak İslamcı bir söylem geliştirmişlerdir. İslamcılığın politik düşüncesinde, Batı'yla ve Batıcılıkla hesaplaşmak her daim geniş bir yer kaplamıştır (Bora, 2009: 261). İslamcılara göre Batı'nın saldırılarından kurtulmanın tek yolu Kuran'a dönmek, cihat ruhuyla sömürgeciliğe karşı durmak ardından da İslami temelde geniş kapsamlı bir ıslahat hareketine girişmektir (Bulaç, 2009: 59).

İslamcı hareket, dinsel bir proje olmakla beraber aynı zamanda siyasal bir proje olarak da görülebilir. Dinsel bir proje olarak devletin meşruluğunun kaynağı olan İslam dinini tekrardan yorumlayarak yenilemeyi hedeflemiştir. Bunu yaparken de Batılı ilerleme ve kalkınma kavramlarını İslamî açıdan meşru kılmaya çabalamıştır. Siyasal bir proje olarak ise devleti İslam temelinde yeniden düzenlerken bir yandan da Batı'nın teknolojisi ile güçlendirmeyi, böylece devlete içerde ve dışarıda kaybettiği saygınlığı geri kazandırmayı amaçlamıştır (Kurtoğlu, 2009: 202). Fakat İslamcılık, devleti kurtarma amacıyla başarılı olamamış; etnik ve dinsel farklılıkların giderek keskinleştiği Osmanlı topraklarında güç kazanan milliyetçi dalga karşısında temel dayanaklarını yitirmiştir (Kurtoğlu, 2009: 204). Osmanlıcılık ve İslamcılık anlayışlarının gözden düşmesi üzerine tüm dünyada esen rüzgâra paralel olarak Türkler arasında milli bilinç yükselmeye başlamıştır.

2.2. TÜRKLÜĞÜN İNŞASINDA TÜRKOLOJİ ÇALIŞMALARININ ROLÜ

Milliyetçilik, siyasal arenada ortaya çıkmadan önce ilk olarak kültürel anlamda görülmüştür. Bir millet olma bilinci, daha doğrusu Türklük bilinci Osmanlı'nın son dönemlerine kadar gözlenmemiştir. Türkler, Osmanlı'da en geç uyanan etnik gruplardan birisi olmuştur. Hem nüfus olarak hem de yönetici kadro olarak çoğunluğa sahip olan Türkler, uzunca bir süre kendi milliyetçi davalarını oluşturmaktan ziyade ellerinde tuttıkları devletin dağılmasını engellemeye çalışmıştır (Karaca, 1991: 542). Hatta Türklüğü ön plana çıkarmanın çok uluslu imparatorluğu dağılmaya sürükleyeceği

düşünülmüştür. Rıza Nur, o dönemde birçok Türkçünün içinde bulunduğu ruh halini şöyle dile getirmiştir (Rıza Nur, 1967: 333):

Ben Türklük için can veriyorum; fakat bunu gizli leğen gibi taşıyorum. Kimseye söyleyemiyorum. Çünkü biz bunu yaparsak, diğerleri de zamirlerini açığa vurmaya meşru bir sebep bulacaklar. Bu da memleketin parçalanması ve inkırazı demektir. Vatan, İškodra'dan Basra'ya ve Yemen'e kadar uzanıyor. İçinde yetmiş iki buçuk millet var.

Rıza Nur, aynı zamanda *Millet-i Hâkime* sözünün de kullanılmamasını önermiş, bu kavramın kullanılmasının devlete büyük zararlar verdiğini ve bu kavramı kullananların hainlik yaptığını ifade etmiştir. Rıza Nur'a göre, Rum isyanı *Millet-i Hâkime* kavramını kullanan makaleler yüzünden çıkmıştır, söz konusu makaleler, “barutu ateşlemiş”, Rumları kızdırmıştır (Rıza Nur, 1967: 333-334).

Türklük bilincinin uyanmasında Türklerin tarihini araştıran Türkoloji çalışmalarının payı büyüktür. Osmanlılıktan sonra İslamcılığın da güç kaybetmeye başladığı bir ortamda Türkoloji çalışmaları Türklük bilincinin oluşmasına ön ayak olmuştur. Türkoloji çalışmaları ilk önce Batı'da başlamıştır. 19. yüzyılda Batılı devletler Doğu ile ilişkilerini, sömürü düzleminden çıkartıp çok yönlü egemenlik ilişkilerine döndürmeye çalışmışlardır. Batı'da bu amaçla Doğu toplumları hakkında bilgi toplamak ve bu bilgileri de kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmek için Sinoloji, Hindoloji ve Türkoloji gibi bilgi alanları kurulmuştur (Karakaş, 2007: 89). Ziya Gökalp (2012: 4, 8) ilk olarak 1923 yılında yayımladığı ve Türk milliyetçiliğinin tezlerini, hedeflerini ve önerilerini sistemli bir şekilde sunduğu *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinde, Joseph de Guignes, Arthur Lumley Davis ve Léon Cahun gibi yabancı Türkologların, yaptıkları çalışmalarla Türkçülük fikrinin gelişmesinde katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Diğer yandan Macar Türkolog Ármínus Vámbéry'nin Türk lehçelerini incelemek için *Reşid Efendi* takma adlı bir derviş kılığında, Orta Asya'da yaptığı ve üç yıl süren seyahatini anlatan *Bir Sahte Derviş'in Orta Asya'da Seyahatleri* kitabı da Türk milliyetçiliğinin doğuşunda önemli rol oynamıştır (Oba, 1995: 133, 134).

Avrupa'da çeşitli merkezlerde yürütülmeye başlanan bu Türkoloji çalışmaları, Türkçülere önemli ölçüde bilimsel destek sağlamıştır. Bu araştırmalar, hem Türk kültürünün eskiliğini, hem de Balkanlar'dan, Orta Asya'ya ve Sibiryaya kadar yayılmış olan Türkçe konuşan halklar arasındaki kültür benzerliğini ortaya çıkarmıştır. Böylece Türk halklarının tarihindeki İslamiyet öncesi dönemin önemi öne çıkarken, bir yandan

da İslamiyet, artık diğerlerinden farkı olmayan bir gelenek ya da dönem olarak görülmeye başlamıştır (Georgeon, 2009: 3, 4). Bu araştırmalarla Türk kimliğinin İslamiyet'ten önce de var olduğunun vurgulanmasının yanında aynı zamanda Türklüğün Osmanlı dışında da var olduğunu belirtilmiştir (Karakaş, 2007: 98). Batı'daki bu Türkoloji çalışmaları Osmanlı aydınları üzerinde ciddi etki uyandırmıştır. Aydınlar, özellikle Müslümanlık öncesi Türk dili ve tarihi üzerine yapılmış olan araştırmalara daha fazla ilgi göstermiştir (Oğuz, 2012: 113, 114).

Batılı Türkologların yaptıkları araştırmalar, Türkçülüğün erken dönemine damga vurmuş ve Türkçülüğün kültürel düzeyde anlam kazanmasını sağlamıştır. Bu araştırmalarda Türklerin tarihsel rolünün, İslamiyet'i kabul etmeden önceki dönemlerle bağlantılı olarak tanımlanması, Türklerin İslamiyet'le özdeşleşme sürecinin devre dışı bırakılmasına yol açmıştır. Bu çalışmalar ışığında Türklük bilinci ve Türkçülük hareketleri sadece Osmanlı Türkleri arasında etkili olmamış, Rusya'da yaşayan Orta Asya Türklerini de etkilemiş ve bu coğrafyada da Türkçülük hareketleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Karakaş, 2012: 62, 63). Fakat Osmanlı toprakları içinde gelişen Türkçülük hareketleri ile Orta Asya'da, Rus topraklarında gelişen Türkçülük hareketleri arasında bazı farklılıklar vardır.

Osmanlı'daki Türkçüler -ileride tüm ideolojileri etkilediği gibi Ülkücü Hareket'i de derinden etkileyen *devletin bekası* endişesi ile- devlet merkezli bir anlayışla, çökmekte olan devleti Türkçülük yardımıyla kurtarmaya çalışırken, İsmail Gaspıralı, Yusuf Akçura, Hüseyinzade Ali Bey, Ahmet Ağaoğlu, Zeki Velidi Togan gibi Rusya'daki Türkçüler ise devlet merkezli bakış yerine tüm Türk dünyasını ulus temelli bir ideolojiyle birleştirmeye çalışmışlardır. Osmanlı'daki Türkçüler için muhafaza edilmesi gereken bir devlet varken, Rusya'daki Türkçüler için ise elde edilmesi gereken kültürel ve siyasal haklar söz konusu olmuştur. Böylece Rusya'daki Türkçüler hem milliyetçilik ideolojisine siyasal bir boyut kazandırmış, hem de Panislavist baskıların da etkisiyle yayılmacı hedefleri olan Turancılık ideolojisini de başlatmıştır (Oğuz, 2012: 110, 115). Böylece tarihe ve kültürel özelliklere vurgu yaparak başlamış olan milliyetçilik akımı zamanla siyasi bir nitelik kazanmış ve Türkçülük hareketine dönüşmüştür.

2.3. RUSYA'DAKİ TÜRKÇÜLER

Rusya'da yaşayan Türkler 19. yüzyılın sonlarında Türkoloji çalışmalarının da etkisiyle bir araya gelip milli bir bilinç oluşturmaya başlamışlardır. Bunun yanı sıra, Çar III. Alexander ile birlikte Rusya'nın Panislavist politikalarının yoğunlaşmasına karşılık olarak Rusya'daki Türkler de kendi aralarında milliyetçi bir refleks meydana getirmişlerdir (Oba, 1995: 142). Başlangıçta Türkçülük, Rusların Kafkaslarda ve Orta Asya'da uyguladığı fetih siyasetine bir tepki ve Panislavizme karşı bir muhalefet hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Panislavist politikalar Rusya'daki Türklerin, özellikle de Tatarlar ve Azerilerin ekonomik etkinliklerini ve kültürel kimliklerini tehdit etmiştir. Rusya'daki Türkçü hareketin gelişmesine katkıda bulunan öncü isimlerinden birisi Kırım Tatarlarından İsmail Gaspıralı'dır¹³ (Georgeon, 2009: 5).

İsmail Gaspıralı özellikle eğitime önem vermiş ve eğitim yoluyla milli duyguları uyandırmayı amaçlamıştır. Gaspıralı'nın yanı sıra, *Üç Tarz-ı Siyaset*¹⁴ adlı eserin yazarı

¹³ İsmail Gaspıralı, 1851 yılında Kırım'ın Bahçesaray şehrinde doğmuştur. 1883 yılında "Dilde, işte, fikirde birlik!" şiarıyla Türkler arasında birlik kurmayı hedefleyen *Tercüman* gazetesini çıkarmıştır. Bu amacı destekleyen *Usûl-ü Cedîd* isimli okulları açtıktan sonra, bu okullardaki eğitim tarzını yaymak için İstanbul, Türkistan, Mısır ve Hindistan'a geziler düzenlemiştir. 1914 yılında Bahçesaray'da hayatını kaybetmiştir (Kushner, 1979: 177).

¹⁴ Yusuf Akçura 1904 yılında Kahire'deki *Türk* gazetesinde yayınlanan makalesinde Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük siyasetlerini ele almış, söz konusu üç siyaseti de sağlayacakları fayda ve uygulanabilirlik açısından analiz etmiştir. Akçura, Osmanlılığın genel olarak 1839 ve 1876 yılları arasına yani Tanzimat Dönemi'ne tekabül ettiğini ifade etmiştir (Georgeon, 1999: 38). Akçura, Osmanlı milleti oluşturma hayalinin artık ölmüş olduğunu ve bir Osmanlı milleti kurmaya çabalayan Jön Türklerin programlarının da "hayli müphem" olduğunu savunmuştur (Akçura, 1991: 21).

Akçura, dinlerin ırklara yardımcı olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda İslam dini de Türklüğün birleşmesine yardım etmiştir (Akçura, 1978: 173). Fakat Akçura'ya göre, İslamcılık siyasetinin tatbiki halinde Osmanlı tebaası arasında dini ayırım ve düşmanlık artacaktır. Bunun yanında Akçura dinlerin etkilerinin artık azaldığını, dönemin asıl önemli olgusunun ırklar olmaya başladığını belirtmiştir. (Akçura, 1991: 31, 34). Akçura, İslamcılığı, Osmanlıcılığı nitelediği gibi beyhude bir yorgunluk olarak tanımlamasa da İslamcılığın da tam olarak uygulanabilir ve faydalı olmadığına kanaat getirdikten sonra Türkçülük siyasetini ele almıştır.

Akçura, Türkçülük fikrinin, irka dayalı siyasi bir millet türetmek hedefinin henüz "turfanda" olduğunu belirtmiştir. Türkçülüğün *amentüsü* sayılan makalede, Akçura sanılanın aksine Türkçülüğün en ideal ve en kolay uygulanabilir siyaset olduğunu açıkça savunmamıştır. İslamcılık ile Türkçülük arasında ikileme kalmış, ikisinin de tatbikinin kolaylığının ve zorluğunun birbirine yakın olduğunu belirtmiştir. Zira Akçura makalesini, bir sonuca vararak değil, "Müslümanlık, Türklük siyasetlerinden hangisi Osmanlı Devleti için daha yararlı ve uygulanabilir?" sorusuyla bitirmiştir (Akçura, 1991: 24, 36). Akçura, bu makalesinden 24 yıl sonra, 1928 yılında yayınlanan *Türkçülük, Türkçülüğün Tarihi Gelişimi* adlı eserinde, *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı yazısında Türk Birliği siyasetini İslam Birliği siyasetine tercih etmeyerek henüz fikri evrimini tamamlamadığını kabul etmekle birlikte fikri evriminin Türkçülüğe doğru gittiğinin anlaşılabilceğini belirtmiştir (Akçura, 1978: 173).

Yusuf Akçura¹⁵ da Rusya'daki Türk milliyetçilerinin önde gelen isimlerindedir. Tüm Türklerin birleşmesi anlamına gelen *Turan* fikrini ilk kez ortaya atan hatta daha sonra soyadını *Turan* olarak seçen ve genellikle basın alanında faaliyet gösteren Hüseyinzade Ali Bey¹⁶ de Rusya topraklarında yaşayan Türkçüler açısından önemli bir şahsiyettir. Gazeteciliğin yanında *Fedai* isimli silahlı bir örgüt de kurarak milliyetçilik mücadelesi veren ve Rus hükümetinin takibinden kurtulmak amacıyla Anadolu'ya kaçan Ahmet Ağaoğlu¹⁷ da bir diğer önemli Türk milliyetçilerindedir. Ağaoğlu, Anadolu'ya geçtikten sonra da faaliyetlerine devam etmiş, Türk Ocakları ve *Türk Yurdu* dergisinin kurulmasında rol almıştır. Zeki Velidi Togan¹⁸ da özellikle Türklerin tarihini ve edebiyatını araştırarak Türkçülüğe katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda aktif siyasette de görev alan Togan, Rusya'daki Şubat 1917 Devrimi'nden sonra federasyon fikrini

¹⁵ Yusuf Akçura, 1879'da Volga'nın batı kıyısındaki bir şehir olan Simbir'de dünyaya gelmiştir. İstanbul'da askeri okula başladıktan sonra yaz tatillerinde Kazan'a gidip İsmail Gaspıralı ile sık sık görüşmüştür (Oğuz, 2012: 119, 120). Rusya'ya yaptığı ziyaretlerinde, Rusların egemenliği altında yaşayan Türklerin; bağımsız ve özgür bir devletin başkentinde hayatlarını sürdüren İstanbul Türklerinden daha güçlü bir milli bilince sahip olduklarını fark etmiştir. Bu yolculuklar Akçura'nın kendisini iki yurt arasında bölünmüş hissetmesine yol açmış ve bu iki yurt arasındaki siyasal birliği sağlama düşüncesini pekiştirmiştir (Georgeon, 1999: 17). Akçura, 1935 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

¹⁶ Hüseyinzade Ali Bey, 1864 yılında Azerbaycan'ın Bakü şehrinde doğmuştur. 1890'da İstanbul'a geçerek Askeri Tıp Fakültesi'ne kayıt olmuştur (Ülken, 1979: 261, 262). 1892 yılında, İstanbul'da Tıp Fakültesi'nde öğrenci iken, kendisine soyadını kazandıracak olan ünlü *Turan* şiirini yazmıştır (Söz konusu şiir: "...Sizlersiniz ey kavm-i Macar bizlere ihvan/Ecdâdımızın müşterek menşei Turan,/Bir dindeyiz, hepimiz hakperestan./Mümkün mü ayırsın bizi İncil ile Kuran?/Cengizleri titretti şu âfâki serâser/Tımlarını hükmetti şehin şahlara yekser/Fatihlerine geçti bütün kişver-i kayser...").

1894 yılında İstanbul'dan Bakü'ye dönen Hüseyinzade Ali Bey, görev yaptığı yayın organlarındaki yazılarında, Türklerin bir bütün olduğunu iddia etmiş, ayrıca Türklerin çağdaş bilimlere gereksinim duyduğunu savunmuştur. Müslüman Türk topluluklarına önerdiği *Türkleşmek, İslamlaşmak, Avrupalılaşmak* düsturu başta Ziya Gökalp ve Ahmet Ağaoğlu gibi Türkçüler tarafından desteklenmiştir (Garaşova, 2004: 313). Jön Türklerin iktidara gelmesiyle birlikte 1910 yılında İstanbul'a gelen Ali Bey, burada Türk Ocağı'nın ve Türk Yurdu dergisinin açılması çalışmalarına katılmıştır (Doğan, 2010: 95). 1941 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.

¹⁷ Ağaoğlu, 1869 yılında Azerbaycan'ın Şuşa şehrinde doğmuştur. Eğitim için gittiği Paris'ten 1894 yılında Azerbaycan'a dönen Ağaoğlu, burada Türklerin ve Müslümanların haklarını savunmayı amaç edinen gazetelerde çeşitli yazılar yazmıştır (Öz, 2009: 1796). Ağaoğlu, bir süre sonra Rus hükümetinden kaçmak için İstanbul'a yerleşmiş ve 1939'da İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.

¹⁸ Zeki Velidi Togan 1890 yılında Başkurdistan'ın İsterlitamak ilinde doğmuştur. Togan, 1912'de yayımlanan *Türk ve Tatar Tarihi* adlı eserinde tüm Türklerin aynı soydan geldiğini savunmuştur. Bu sav daha sonra Türkiye'deki milliyetçi akım içerisinde de oldukça popüler olmuştur (Soysal, 2009b: 489). Aktif siyasete de giren Togan, Mayıs 1917'de Moskova'da toplanan Bütün Rusya Müslümanları Kurultayı'na katılmış ve burada federasyon fikrini savunmuştur. Togan, daha sonra özerkliği ilan edilen Başkurdistan'ın İçişleri ve Harbiye Nazırı olmuştur (Togan, 2012: 131). Togan, 1925 yılında ise İstanbul'a yerleşmiştir.

Togan 1932'deki Tarih Kongresi'nde, Orta Asya'da bir iç denizin bulunduğu, bu denizin kurumasıyla birlikte Türklerin Orta Asya'dan göç ettiği iddiasına karşı çıkmış ve bunun üzerine kongrede büyük tartışmalar yaşanmıştır. Resmi tarih tezini eleştirdiği için karşılaştığı zorluklardan sonra, kongreden birkaç gün sonra İstanbul Üniversitesi'ne istifasını sunmuş ve Viyana'ya geçmiştir (Baykara, 1989: 21). 1939 yılında Türkiye'ye dönüş yapan Togan, 1944 yılındaki İrkçilik-Turancılık davasında yargılanmış, 10 yıl hapse mahkûm edilmiş, fakat on beş ay hapiste kalarak 1945 Ekim'inde hapishaneden çıkmıştır (Soysal, 2009: 492). Togan, 1970 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

savunmuş, özerkliğini ilan eden Türki cumhuriyetlerinde bakanlık yapmıştır. Rusya'daki Türkçülere kabaca bakıldığında, genellikle basın yoluyla fikirlerini yaymaya çabaladıkları görülür. Ayrıca bu grubun kimi üyeleri aktif siyasete de dâhil olmuş, çoğu önemli ismi de bu faaliyetleri sonucunda ya tutuklanmış ya da Rusya'yı terk etmek durumunda kalmıştır. Rusya'yı terk edenlerin de birçoğunu da Anadolu'ya geçmeyi tercih etmiştir.

Rusya'daki Türkçülerin örgütlenme başarısı, Rusya'nın iç ve dış konjonktürüne yakından bağlı olmuştur. Rusya zayıflama emareleri gösterdikçe, Türkçü faaliyetler de yoğunlaşmıştır.¹⁹ Rusya'nın Japonya karşısında uğradığı yenilginin²⁰ ve 1905 Devrimi'nin²¹ ardından Rusya'daki Türkçü hareketin çalışmaları da hızlanmıştır. 1914'te başlayan Osmanlı-Rus savaşı Rusya'daki Türkçülerin umutlarını artırmıştır.

¹⁹ Yusuf Akçura'nın, *Türkçülüğün amentüsü* sayılan *Üç Tarz-ı Siyaset* eserini, Mart 1904'te, Rus donanmasının Port-Arthur'da saldırıya uğramasından birkaç hafta sonra yazması buna bir örnek olarak gösterilebilir. Bu durum bir tesadüf olarak görülmemelidir. Rusya'nın zayıf düştüğü bir anda Türkçü umutlar yükselişe geçmiştir (Georgeon, 2009: 82).

²⁰ Rusya, Uzakdoğu'da izlediği yayılcı politika doğrultusunda 1891 yılında Moskova'yı Japon Denizi'ne bağlayan *Trans Sibirya Demiryolu* projesini başlatmış, 1904'te bu demiryolu ağının önemli bir kısmını bitirmiştir. Bu arada, 1898 yılında Ruslar, Çin'deki Laodun yarımadasını ve Port-Arthur limanını işgal ederek Çin Denizi'ne ulaşmıştır. Japonya ise, Rusların ilerlemesini durdurmak amacıyla 8 Şubat 1904'te Port-Arthur'a ani bir baskın düzenlemiştir. Rusların küçümsediği Japonlar, Rus donanmasını hezime uğratarak karaya asker çıkartmış ve Rusları kara savaşında da yenmiştir. Rusya, anavatanında bulunan askeri birliklerini ve savaş malzemelerini Uzakdoğu'ya sevk edememiş ve Japonlar karşısında hezime uğramıştır (Kurat, 1948: 369, 370). Afrika üzerinden yaklaşık 33 bin kilometre yol kat ederek Uzak Doğu'ya gelen Baltık Donanması'nın da Japonlar tarafından imha edilmesi üzerine, Rusya'da iç karışıklık baş göstermeye başlamıştır (Vernadsky, 2011: 297, 298). Birçok şehre yayılan savaş karşıtı grevler ve sosyalist mitingler, Rus hükümetini savaşı bitirmeye mecbur etmiş ve 23 Ağustos 1905'te taraflar arasında barış sağlanmıştır. Rusya'nın kendisinden çok daha küçük olan Japonya'ya yenilmesi, hem dünya genelinde hem Rusya içinde Çarlık hükümetinin prestijini sarsmıştır. Bu savaş 1905 Devrimi'nin fitilini de ateşlemiştir (Kurat, 1948: 371).

²¹ 1904-1905 Rus-Japon Savaşı, hem Rusya'nın ekonomisini hem de, hükümetin otoritesini yerle bir etmiştir (Kurat, 1948: 378, 379). Rusya'da bu dönemde toplumun hemen hemen her kesimi bir devinim halindedir: işçiler sürekli olarak, siyasi reformlar yapılması talebiyle greve gitmekte, köylüler ise sık sık ayaklanarak toprak ağalarının evlerini yakmakta hatta bu ağaları öldürmektedirler (Vernadsky, 2011: 327, 328). 22 Ocak 1905 günü, 140 bin işçi Kışlık Saray'a doğru yürüyüşe geçmiştir. Polis ve askerler sarayın önündeki geniş meydana işçilere ateş açmış, bu saldırıda bine yakın insan katledilmiştir. Bu yürüyüşün Çar tarafından kanlı bir şekilde bastırılması halk arasında derin bir etki bırakmış ve bu gün halk arasında *Kanlı Pazar* adıyla anılmaya başlamıştır. *Kanlı Pazar'ı* protesto etmek amacıyla Rusya'nın dört bir yanında grevler başlamıştır (Kurat, 1948: 380, 381). Ortamı yumuşatmaya çalışan hükümet, 19 Ağustos 1905'de yasama yetkisi olmayan danışma meclisi işlevi gören Duma'nın toplanması kararı almıştır. Kimseyi tatmin etmeyen bu durum üzerine genel grev çağrısı yapılmış, ülkede sular ve elektrikler kesilmiş, demiryolları seferleri durmuştur. Birçok yerde, 1917 Devrimi'nde önemli rol oynayacak yerel komiteler (Sovyetler) kurulmuştur. 30 Ekim'de hükümet devrimci hareketi engellemek amacıyla, demokratik oy verme hakkının getirilmesi, temel hakların güvence altına alınması gibi bir dizi reform paketi açıklamıştır. Fakat bu paket sosyalist örgütler üzerinde etkili olmamış, grevler devam etmiştir. Reform paketinden memnun kalan halkın çoğunluğu, devrimcilerin uzlaşmaz tavırlarını desteklememiş, devlet dizginleri tekrardan eline almıştır. Sovyet teşkilatları dağıtılmış, ayaklanmalar güç kullanılarak bastırılmıştır (Vernadsky, 2011: 329, 330).

Birkaç yıl sonra, 1917 Devrimi sürecinde Türkçü etkinlikler yeniden canlanmıştır. 1918 yılında ise kısa ömürlü bir Azerbaycan Cumhuriyeti kurulmuştur (Georgeon, 2009: 6, 82).

1905 Devrimi esnasında, Türkler açık bir ayaklanmaya katılmamış, sadece yerel yönetimlerin kötü tutumlarına karşı bazı küçük gösteriler düzenlemişlerdir (Zenkovsky, 1983: 39). O döneme kadar Rusya'daki tek Türkçe gazete, 1883'te yayın hayatına başlayan *Tercüman'dır*, onun da yarısı Rusça, yarısı Türkçe olarak basılmaktadır. Fakat 1905 Devrimi ile beraber gelen basın özgürlüğü sayesinde Türkçüler, birçok Türkçe gazete ve dergi çıkarmaya başlamışlardır (Devlet, 1985: 16). Bu hareketin başını Kazan şehrindeki Türkçüler çekmişlerdir. *Kazan Muhbiri* adıyla 1905 Ekim'inde ilk Türkçe gazete çıkarılmıştır. Bunu Orenburg, Ufa, Astrahan, Uralsk, Bakü ve Petersburg şehirlerindeki Türkçe gazeteler takip etmiştir. Türkçüler, basın alanıyla sınırlı kalmayıp çoğu kültürel faaliyetlerle ilgili olan siyasi taleplerini dile getirmek için de örgütlenmeye başlamışlardır. Yusuf Akçura ve İsmail Gaspıralı gibi Türkçü hareketin liderleri 8 Nisan 1905'de Petersburg'ta buluşarak, *Rusya Müslümanları*²² *Genel Kongresi* isimli bir kongre düzenleme kararı almışlardır. Bu kongre için en müsait yer ve zamanın Temmuz, Ağustos aylarında İdil üzerinde kurulan *Nijni-Novgorod Panayırı* olduğunu tespit etmişlerdir (Kurat, 1948: 390). Bu panayır Rusya'daki Müslümanların ticaret faaliyetleri açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Bu panayıra Doğu'dan da Avrupa'dan da tacirler gelir; burada buluşan tacirler hem mal hem de fikir alışverişinde bulunurlardı. Türkçüler, kalabalık bir heyeti panayır esnasında burada toplamanın mümkün olacağını, kongreye izin verilmese bile bir araya gelme imkânı bulacaklarını düşünmüşlerdir (Devlet, 1985: 90). Nitekim Türkçülerin, 28 Ağustos 1905 tarihinde kongreyi düzenlemeyi düşündükleri otelin müdürü, kongrenin otel binasında toplanmasına izin vermemiş; bunun üzerine katılımcılar, Oka Nehri üzerinde gezinti yapma bahanesiyle bir gemi kiralamış ve kongrelerini burada teşkil etmişlerdir. Bu kongre sonucunda aslında pek de cesur olmayan, ileri gitmeyen bazı kararlar alınmıştır (Zenkovsky, 1983: 36, 37):

- 1) Rusya'daki Müslümanların bir birlik oluşturması gerekmektedir.
- 2) Bazı politik, ekonomik ve sosyal reformların uygulanması için Rusya'nın ilerici gruplarıyla işbirliği yapılabilir.

²² Rusya'daki Müslümanların çoğunluğu Türk olduğu için, Rusya'da Müslüman kelimesi Türkleri ifade etmek için de kullanılıyordu.

- 3) Müslümanlara ve Rus halkına eşit haklar tanınmalıdır.
- 4) Milletlerin nispi temsillerine dayanan anayasal bir monarşi kurulmalıdır.
- 5) Din ve basın özgürlüğü sağlanmalıdır.
- 6) Özel mülkiyete dokunulmamalıdır.

Rusya Müslümanları Genel Kongresi ve bu kongrede alınan kararlar, Rusya'daki Türklerin siyasal alanda faaliyet göstermeye başladığının bir göstergesi olarak ele alınabilir (Kurat, 1948: 391).

Özetlemek gerekirse, Rusya'daki Türkçü grubun, Türkçülüğe önemli katkıları bulunmuştur. Cumhuriyet'in kurulmasından önce çeşitli nedenlerle Anadolu'ya gelen bu kişiler, Osmanlı'ya Türkçülüğü tanıttırmada önemli rol oynamıştır. Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu ve Hüseyinzade Ali Bey gibi Rusya kökenli Türkçüler, tahsil görmek amacıyla 1908 sonrasında Rusya'dan kaçarak Osmanlı'ya yerleşmiş ve burada İttihatçılarla yakın ilişki içinde olmuşlardır. Bu aydınlar aynı zamanda Cumhuriyet'in kuruluşuna da aktif olarak katılmışlar, Kurtuluş Savaşı sırasında ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Sovyetler Birliği ile ilişkilerin sürdürülmesinde önemli rol oynamışlardır (Soysal, 2009a: 484). Özellikle Yusuf Akçura'nın fikirleri kendisinden daha sonraki milliyetçileri de etkilemeye devam etmiştir.

2.4. BALKAN SAVAŞLARI VE OSMANLI COĞRAFYASINDAKİ TÜRKÇÜLÜK HAREKETLERİ

Rusya doğumlu Türkçülerin yanı sıra Osmanlı topraklarında doğmuş olan Ali Canip Yöntem²³, Ömer Seyfettin²⁴, Mehmet Emin Yurdakul²⁵, Ziya Gökalp²⁶, gibi isimler de

²³ Ali Canip Yöntem, 1887'de İstanbul'da doğmuştur. Selanik İdadisi'ni bitirdikten sonra 1906'da Hukuk Mektebi'ni yarıda bırakıp öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Daha sonra *Yeni Lisan* hareketine katılmış, bir süre *Hüzün ve Şiir* dergisinde yazmıştır. Dergi, adını *Genç Kalemler* olarak değiştirdikten sonra bu dergide başyazarlık yapmıştır. 1967 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

²⁴ Ömer Seyfettin 1884'te Balıkesir'de doğmuştur. İlkokulunu Balıkesir'de tamamladıktan sonra, Edirne Askeri İdadisi'ne geçmiştir. Burada başlayan edebiyat merakı, onu, Harbiye'de öğrenciyken hikâye yazmaya kadar götürmüştür. 1910'da ordudan ayrılarak Selanik'e gelen Seyfettin, Ali Canip Yöntem'in kurduğu *Genç Kalemler* dergisinde yazmaya başlamıştır. Daha sonra derginin başına geçmiş ve *Yeni Lisan* hareketinin öncülüğünü yapmıştır. 1920 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir (Karakaş, 2007: 201).

²⁵ Mehmet Emin Yurdakul 1869'da İstanbul'da doğmuştur (ölümü 1944 İstanbul). İlkokul düzeyindeki eğitimini Beşiktaş'ta tamamlamış, ardından Askeri Rüşdiye'de okumuştur. Mülkiye İdadisi'nde iken öğrenimini yarıda bırakıp memur olmuştur. Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'da halkı örgütlemek amacıyla uğraş vermiştir. Cumhuriyet sonrasında Afyon, Şanlıurfa ve İstanbul illerinden milletvekili seçilmiştir. Yurdakul ayrıca *Türk Yurdu* dergisinin ve *Türk Ocağı'nın* kurucuları arasındadır. 1944 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Kushner, 1979: 210, 211).

özellikle dil, kültür ve edebiyat alanlarında yaptıkları çalışmalar ile Türkçülüğün ilk dönemlerinde önemli rol oynamışlardır. Ayrıca bu isimler siyasal Türkçülük alanında da boy göstermiş; Türkçü derneklerin kurulması gibi faaliyetlerde aktif bir şekilde yer almışlardır.

Yusuf Akçura'nın "milli şair" olarak bahsettiği Mehmet Emin Yurdakul'un 1898'de yayınladığı *Türkçe Şiirler* adlı eseri Türkçülük açısından oldukça önemlidir. Yurdakul,

²⁶ Ziya Gökalp 1876'da Diyarbakır'da doğmuştur. İlk ve orta eğitimini Diyarbakır'da tamamlamıştır. Henüz ortaokulda öğrendiği Fransızca sayesinde Batı uygarlığı ile tanışmıştır. Bir yandan aldığı felsefe eğitimi, okuduğu Batılı kaynaklar, bir yandan da ailesinden gelen dinsel gelenek arasında sıkışan Gökalp, geçirdiği bunalım sonucu 18 yaşında intihar etmiş, fakat bu girişimden sağ olarak kurtulmuştur (Heyd, 2002: 11-15). Gökalp, ayrıca kültür ve medeniyet kavramları arasında ayırım yaptığı *Kültür ve Medeniyet*; Türkçülük, İslamcılık ve Batıcılık siyasetlerini analiz ettiği *Türkleşmek, İslamlaşmak ve Batılılaşmak* gibi eserlerin de sahibidir.

Türklerin kendi benliğini koruyarak ilerlemesinin yollarını incelemek için öncelikle kültür ve medeniyet kavramlarını analiz etmiştir. Kültürü (hars) "İnsan toplumlarının bireylerini birbirine bağlayan, aralarındaki uyumu sağlayan kurumların tamamı." olarak tanımlayan Gökalp, medeniyet (uygarlık) ile kültürün aynı şeyler olmadığını savunmuştur. "Bir topluluğun üst tabakasını başka cemiyetlerin üst tabakalarına bağlayan kurumları," medeni kurumlar, bu türdeş kurumların tamamını ise medeniyet olarak nitelemiştir. Bu ayrıma göre Gökalp, kültürün, milli, medeniyetin ise uluslararası özelliği bulunduğunu belirtmiştir. Kültürün doğal, kendiliğinden meydana gelmiş olduğunu, medeniyetin ise çeşitli yöntemler ve kişisel iradelerle oluşturulduğunu savunmuştur. Gökalp, ayrıca kültürün duygulardan, medeniyetin de bilgilerden meydana geldiğini ifade etmiştir (Gökalp, 2010: 17, 26, 27, 35).

Gökalp'e göre, değişim sürecinde kültüre öncelik ve ağırlık verilmelidir. Milli kültürün öğeleri ise halkın yaşadığı kültürün içinde aranmalıdır. Bu amaçla Gökalp, halk edebiyatı, dil, folklorik değerler gibi kavramların üzerinde durmak suretiyle milli dil ve milli edebiyat oluşturmak için çaba göstermiştir (Çelik, 2006: 47). Türk edebiyatının ve müziğinin milli olmamasını kültürden çok medeniyete değer verilmesine bağlayan Gökalp, *Servet-i Fünûn* şairlerini sadece şekil yönünden değil ruh yönünden de medeni eserler yazmaya çalıştıklarından dolayı eleştirmiş ve bu edebiyat akımının milletin zevkine uygun gelmediğini belirtmiştir. Gökalp, şairlerin tekniği Batı'dan, zevkle ilgili tutumları ise halktan almalarını öğütlemiştir. Milli müziğin yücelmesi için de bir taraftan Avrupa tekniklerinin öğrenilmesini, diğer yandan da dağlarda, köylerde halkın söylediği türkülerin seslerinin toplanmasını tavsiye etmiştir (Gökalp, 2010: 23, 25). Dilde sadeleştirme yapılırken, Türkçeden bütün Arapça ve Farsça sözcüklerin atılmasına karşı çıkan Gökalp, genel Arapça ve Farsça dil kurallarının atılmasını, Arapça ve Farsça kelimelerden de Türkçe karşılığı olanların çıkarılmasını, Türkçesi bulunmayanların dilde bırakılmasını tavsiye etmiştir (Gökalp, 2012: 10).

Gökalp, Türkçenin adım adım tüm Türklerin anlayacağı genel ve ortak bir Türkçeye evrilmesi gerektiğini savunmuş, tüm Türkler için ortak dil olarak ise İstanbul Türkçesini önermiştir. Ona göre, İstanbul dilinin milli dil olarak kabul edilmesi, genel bir Türk milletinin de kurulmasına temel olacaktır. Kurulacak olan bu genel Türk milletinin vatanını ise şu dizelerle işaret etmiştir: "Vatan ne Türkiya'dır Türklere, ne Türkistan;/Vatan, büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan!" (Gökalp, 2010: 132, 170, 171). Yine de bu dizelerden, Gökalp'ın bir siyasi Turancı olduğu çıkarılmamalıdır. Çünkü o Türkçülüğü; *Türkiyecilik*, *Türkmencilik* ve *Turancılık* olmak üzere üç aşamaya ayırmıştır. Kendi dönemi için gerçeklik alanında olan aşamanın sadece *Türkiyecilik* olduğunu saptamış ve Türkmenlerin kültürce birleşmesinin en yakın hedef olduğunu belirtmiştir. Fakat Gökalp, Turancılığı tamamen reddetmemiş ya da eleştirmemiştir; yüz milyon Türk'ün bir ulus olarak birleşmesinin Türkçüler için en güçlü coşku kaynağı olduğunu, Turan ülküsünün olmaması halinde Türkçülüğün hızlı bir şekilde yayılamayacağını ifade etmiştir (Gökalp, 2012: 20, 23).

Ayrıca Gökalp, Mustafa Kemal Atatürk'ü de Türkleri çökmekten kurtardığı için övmüş ve onu *Türkçülüğün en büyük adamı* olarak tanıtmıştır. Çünkü ona göre Atatürk, Türkleri, Türkçülük etrafında birleştirmiş, devlete, ulusa ve dile gerçek adlarını vermiştir, Atatürk'ü *en büyük Türkçü* yapan işte bu özelliği, yani düşünce ve söylemde kalan idealleri, gerçekleştirmiş olmasıdır (Gökalp, 2012: 12, 163). 1924 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

bu eserinde hece vezni ve ağıdalı bir Osmanlıca yerine sade bir Türkçe kullanmıştır. Eserin ikinci şiiri olan ve şairin 1897'deki Türk-Yunan savaşı üzerine kaleme aldığı *Anadolu'dan Bir Ses Yâhud Cenge Giderken* şiirinin²⁷ ilk mısrasında Türk sözcüğünü kullanması, Türk edebiyatında yeni bir anlayışın göstergesi olarak ele alınmıştır. Zira Türk edebiyatında milliyetçilik ve Türklük kavramı ilk kez bu kadar belirgin bir şekilde görülmüştür. Yurdakul, bu şiirinde milletin vatan için kendini feda edebileceğini, Türklerin “kutsal vatanının kulu” olduğunu belirtmiştir. (Karabulut, 2011: 166, 169).

Türkçülüğün doğuşunun, gelişiminin, özelliklerinin ve hedeflerinin incelendiği, bir nevi *Türkçülüğün manifestosu* sayılabilecek *Türkçülüğün Esasları* adlı eserin yazarı Ziya Gökalp, Türk milliyetçiliğinin oluşumunda önemli yere sahip olan isimlerden olmuştur. Osmanlı'nın parçalanma sürecinde yaşamış olduğu için birçok çağdaşı gibi Gökalp de “Bu devlet nasıl kurtulur?” sorusuna cevap aramıştır. Çözüm önerisi olarak ortak bir dil, din, kültür, geçmiş ve gelecek ekseninde Anadolu halklarını birleştirmeyi hedefleyen bir toplum modeli geliştiren (Tokluoğlu, 2013: 114) Gökalp, Türkçülük konusunda dil tartışmalarından tarihe, ahlaktan toplumsal dayanışmaya, iktisada ve eğitime kadar birçok konuda yazılar yazmıştır (Ünüvar, 2009: 34). Gökalp, bu yazılarında özet olarak, ilerlemenin sağlanması için halka doğru gitmek gerektiğini savunmuş, milli kültürden uzaklaşmadan Batı tekniklerinin benimsenmesini önermiştir. Bu fikirlerini, Hüseyinzade Ali Bey'in “Türkleşmek, İslamlaşmak ve Batılılaşmak” ilkesiyle özetlemiştir. Gökalp, milli bir endüstri programının hazırlanmasını, dini ibadetlerin Türkçe yapılmasını, İstanbul Türkçesinin ortak dil olarak kabul edilmesini, Türkler arasında ilk aşamada kültürel birliğin sağlanmasını, çok daha sonraki aşamalarda ise siyasal birliğin oluşturulmasını önermiştir.

Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip Yöntem gibi isimlerin Türkçülük açısından önemli yapan asıl mevzu *Genç Kalemler* dergisi ve *Yeni Lisan* hareketidir. *Genç Kalemler* dergisi, ayrıca *Milli Edebiyat* akımının öncülüğünü yapmıştır.

Ali Canip Yöntem'in öncülüğünde 1910 yılında Selanik'te yayınlanmaya başlayan *Genç Kalemler* dergisi, 1912 yılında Balkan Savaşları'nda Selanik'in düşmesiyle yayın hayatına son vermiştir (Özyurt, 2011: 236). Derginin ömrü kısa sürmüş, fakat etkisi

²⁷ Söz konusu şiir şöyle başlamaktadır: “Ben bir Türk'üm; dinim, cinsim uludur/Sinem, özüm ateş ile doludur/İnsan olan vatanının kuludur/Türk evladı evde durmaz giderim!” (Yurdakul, 2007: 31)

oldukça kalıcı olmuştur. *Genç Kalemler* dergisinin dilde sadeleşme önerisi Cumhuriyet dönemine de etki etmiştir. Dergide, dilde sadeleşme konusunun yanında, *milli benliğe dönüş, Türklük bilinci, Türk gelenekleri, vatan, fedakârlık, yardımseverlik ve savaş* gibi temalar da işlenmiştir (Türkeş, 2009: 811, 812). *Genç Kalemler* yazı dilini sadeleştirip halk diline yaklaştırmayı hedeflemiştir. Derginin yazarları, dilin sadeleştirilmesine sadece bir edebiyat problemi olarak bakmamışlar; dili, insanları birbirine bağlayan en önemli araçlardan biri olarak görmüşler, bu yüzden dilde sadeleştirmeye giderek halka ulaşmayı amaçlamışlardır (Ercilasun, 2011: 99). Ömer Seyfettin, bir milletin ilerlemesinin, varlığını yükseltmesinin ve o milletin kendisini diğer milletlere kabul ettirmesinin, tüm halkın anlayıp konuşabileceği milli bir dil ile mümkün olduğunu savunmuştur (Selçuk-Şirin, 2013: 950).

Ömer Seyfettin, sade ve yeni bir dil meydana getirme konusundaki fikirlerini, 11 Nisan 1911 tarihinde *Genç Kalemler* dergisinde “Yeni Lisan” başlığı ile açıklamıştır. Bu makale, *Milli Edebiyat* akımının başlangıcı olarak kabul edilmiştir (Çetişli, 2011: 65). Ömer Seyfettin, *Yeni Lisan* makalesinde Türkçenin yabancı dil kurallarından temizlenmesini ve konuşma dilinin özünü teşkil eden İstanbul Türkçesinin, yazı dili olarak da kullanılmasını önermiştir. Yazı dili olarak İstanbul Türkçesinin kullanılmasının, konuşma ve yazma dili arasındaki uçurumun kapanmasına katkı sağlayacağını düşünmüştür (Çetişli, 2011: 67). Bu sayede halk edebi metinleri daha rahat anlayacak ve yazarların fikirleri halka ulaşacaktır.

Yeni Lisan hareketinin yankıları Balkan Savaşları’nın da etkisiyle Osmanlı’da hızla yayılmıştır. Balkan Savaşları, Osmanlı’nın kalbi sayılabilecek toprakların yitirilmesine, ülkenin İstanbul’dan sonra ikinci büyük kültür merkezi olan Selanik’in bile kaybedilmesine yol açmıştır. Üstelik bir başka savaşın daha ufukta görünmesi üzerine, İstanbul’da Türk Ocağı başta olmak üzere Türkçü derneklerin, Türkçü yayın organlarının faaliyetleri giderek artmıştır. Türkçü dernek ve yayınlar, halkı yaklaşan tehlikeye karşı uyandırmaya çalışmışlardır. Bunun için de tehlikeyi halka kolayca anlatabilecek yazılara ihtiyaç duymuşlardır. *Genç Kalemler* dergisinde öncü örnekleri görülen şiir, hikâye ve edebi yazılar artık İstanbul’un diğer yayın organlarında da basılmaya başlamıştır (Ercilasun, 2011: 102).

Savaş, fetih, sürgün ve göç dalgaları gibi olaylar ulusal kimliğin oluşumunda son derece önemli rol oynamıştır (Smith, 2010: 49). Balkan Savaşları da Türk kimliğinin şekillenmesinde büyük öneme sahip olmuştur. Savaş sırasında Müslüman-Türk ahalinin katledilmesi, açlık ve hastalıklarla geçen bir göç dalgası ve yaşanan toprak kayıpları hem aydınları hem de halkı derinden etkilemiştir (Akçam, 2009: 59).²⁸ Balkan Savaşları sonucunda, kuruluşundan beri her daim Avrupa'nın bir parçası olmuş olan Osmanlı İmparatorluğu gitmiş, yerine kıtanın dibine itilmiş, oyun dışı kalmış bir Osmanlı gelmiştir (Çağaptay, 2009a: 11). Bu gerileme ve kayıplar, aydınlarda Türklük kimliğine daha çok sarılma duygusu uyandırmıştır. Çok yakın zamana kadar, Osmanlı bayrağı altında tutulmaya uğraş verilen unsurların bir daha dönüşü olmayacak biçimde Osmanlı'dan ayrılması Türk milliyetçilerini derin bir bunalıma sevk etmiştir (Bekmen, 2009: 330). Avrupa'daki toprakların Edirne'ye kadar kaybedilmesi, imparatorluk tahayyülünün ağır bir darbe almasına yol açmıştır. Bu darbe, Türkçülük akımını da değişime uğratmıştır. 19. yüzyılın sonunda kültürel milliyetçilik olarak ortaya çıkan Türkçülük, Balkan Savaşları'nda yaşanan kayıpların da etkisiyle siyasal bir akıma dönüşmüştür (Üstel, 2009: 263). Balkan Savaşları sonucunda Osmanlıcılık siyaseti tamamen hezimete uğramış, Türkçülük akımı taraftar kazanmaya başlamıştır. Ayrıca Anadolu topraklarına kadar çekilmenin ardından, Türkçülük içinde anavatan duygusu ve Anadolu'ya bağlılık ön plana çıkmıştır.

2.5. DERNEKLEŞME FAALİYETLERİ, İLK TÜRKÇÜ DERNEKLER

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber oluşan görece özgür ortamda, birçok siyasi dernek kurulmuştur. Bu derneklerin birçoğu, dönemin önde gelen kişileri tarafından açılmış ya da desteklenmiştir. Bu dönemde Türkçüler de çeşitli dernekler kurmuşlardır.

²⁸ Türk milliyetçilerini etkileyen bir diğer olay da Birinci Dünya Savaşı sonrasında gelen Yunan İşgali'dir. Geçmişte Osmanlı'nın bir unsuru olan Yunanistan'ın, Anadolu'yu işgali Ziya Gökalp'ı derinden etkilemiş ve Gökalp (1976: 92-93) bu işgal üzerine *Durma Vur* başlıklı bir şiir kaleme almıştır. Gökalp, bu şiirinde Yunan İşgali'ni Türkleri, uykusundan uyandıracak bir olay olarak ele almıştır: Durma Yunan, durma kibrini artır!/ Türklüğün başına hakaret yağdır!/ Uyuyan bir kavme bu zillet azdır./ Vur, eski kölesi utandır onu!/ Bırakma uyusun, uyandır onu!/ Bu yurdun hazinesi onun elinde;/ Fakat anahtarı senin belinde./ Kalmış aç ve garip, kendi ilinde;/ Vur, eski kölesi utandır onu!/ Bırakma uyusun, uyandır onu!/ Zorla onu, yeni revişe girsin./ Gemi yapsın, alış-verişe girsin./ Fabrikalar açsın, her işe girsin;/ Vur, eski kölesi utandır onu!/ Bırakma uyusun, uyandır onu!/ Sıkıştır ki ordu, donanma yapsın./ Garp'te ne terakki görürse kapsın./ Türklüğü tanısin; Tanrıya tapsın/ Vur, eski kölesi utandır onu!/ Bırakma uyusun, uyandır onu!/ Zannetme, yaptığın hoş gitmiyor./ Terakkimiz koşa koşa gitmiyor./ Emin ol, emeğin boşa gitmiyor;/ Vur, eski kölemiz, utandır bizi!/ Bırakma dalalım, uyandır bizi!

Bu derneklerin kuruluşunda Rusya'dan gelen Türkçü aydınlar da önemli rol oynamıştır. Bu dönemde açılan Türkçü derneklerden ilki *Türk Derneği* isimli dernektir.

1908'de İstanbul'a gelen Yusuf Akçura, Necip Asım Bey ile Veled Çelebi'yi ziyaret ederek siyasi olmayan, sadece kültürel konularla ilgilenecek ve Türk milliyetçiliğini yaymayı hedefleyen bir dernek kurulmasını teklif etmiş ve kendilerinin bu yolda rehberlik etmelerini rica etmiştir. Tüzüğü, 25 Aralık 1908'de basılan Türk Derneği'nin amacı “Bütün Türklerin geçmişini, bugününü öğrenmek ve öğretmek, Türk kavimlerinin edebiyatını, arkeolojisini, sosyal durumlarını araştırmak, tüm dünyaya yaymak ve Türkçeyi sadeleştirmek” olarak tanımlanmıştır (Akçura, 1978: 209, 210). Dernek aynı isimle bir de gazete çıkartmaya başlamıştır. Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu gazetedeki yazılarıyla –tıpkı *Genç Kalemler* dergisinin yaptığı gibi- dili sadeleştirmeye ve halkın anlayacağı düzeye getirmeye çalışmışlardır. Hem Osmanlı sınırları içindeki Türklerin hem de diğer Türklerin politik ve ekonomik çıkarlarını korumayı hedefleyen dernek, bu amacına ulaşabilmek için çeşitli kurslar ve konferanslar düzenlemiştir (Hurç, 1997: 161, 162). Fakat dernek üyelerinin aydın ağırlıklı olması ve derneğin, neredeyse sadece dilde sadeleştirme konusuna yönelmesi nedeniyle dernek, geniş bir çevrede etkili olamamıştır (Kushner, 1979: 154). Daha sonra Yusuf Akçura ve Veled Çelebi gibi aktif üyelerinin İstanbul'dan ayrılmaları üzerine Türk Derneği 1912 yılında dağılmıştır (Akçura, 1978: 211, 212).

1911 Ağustos'unda yine İstanbul'da Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali Turan, Akil Muhtar Özden ve Yusuf Akçura tarafından *Türk Yurdu Cemiyeti* ismiyle bir Türkçü dernek daha kurulmuştur. Öncelikli olarak öğrencilere yardım konusu üzerinde duran cemiyet, Türk çocuklarının barınması için bir pansiyon kurmayı hedeflemiştir (Tunaya, 1984: 415, 416).

Diğer yandan Mehmet Emin Yurdakul'un cemiyetin bir dergi çıkarması fikrini öne atmasıyla birlikte bir dergi çıkarma hazırlıklarına başlanmış ve 30 Kasım 1911'de *Türk Yurdu* isimli dergi çıkmaya başlamıştır. Dergi, hem Rusya'dan kaçan Türkçü aydınları hem de Batılılaşmayı savunan Osmanlı'daki Türkçü aydınları bünyesinde barındırmıştır (Gümüšoğlu, 2009: 269). Dergide özellikle Ziya Gökalp gibi Türkçü aydınlar, dönemin diğer iki önemli akımı olan İslamcılık ve Osmanlıcılığa karşı, Batıcılığı ve Türkçülüğü savunan yazılar yazmıştır (Ünüvar, 2009: 29). Halkın çoğunluğunun anlaması için sade

bir dilin kullanıldığı dergi, Osmanlı Türkleri arasında Türklük bilincini yaymayı ve imparatorluk içinde Türklerin çıkarını savunmayı hedeflemiş fakat bunu yaparken imparatorluktaki diğer unsurlarla çatışmaktan da kaçınmıştır (Gümüšoğlu, 2009: 270).

İktisattan, eğitime, kadının toplum içindeki konumundan, halk sağlığı politikalarına, milli tarih yazımından, sosyolojik analizlere ve laik-bilimsel eğitim gibi birçok konuda yazıların yazıldığı *Türk Yurdu* dergisi (Gümüšoğlu, 2009: 273), 1912 yılında Türk Ocağı'na devredilmiş ve daha sonra cemiyetin tüm üyeleri de Türk Ocağı'na katılmıştır (Tunaya, 1984: 415, 416).

Türk Ocağı'nın kuruluşunda I. Balkan Savaşı etkili olmuştur. Bu savaşla birlikte geniş ölçüde imparatorluk hayalinden artık vazgeçilmiş ve Türkçü-milliyetçi ideoloji ön plana çıkmıştır. 19. yüzyılın sonlarında kültürel milliyetçilik olarak ortaya çıkan Türkçülük, Balkan Savaşı ile birlikte siyasal bir akıma dönüşmüştür (Üstel, 2009: 263). Askeri Tıbbiye öğrencileri, ocağın kuruluşunda öncü rol oynamışlardır. Öğrenciler, *190 Tıbbiyeli Türk Evladı* imzasıyla aydınlara işbirliği çağrısında bulunmuşlardır. Bu talep üzerine 3 Ağustos 1911'de Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ferit Tek, Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu gibi ünlü Türkçüler bir toplantı düzenlenmiş ve *Türk Ocağı* ismiyle bir dernek kurulması kararlaştırılmıştır (Tunaya, 1984: 433, 434).²⁹

Dönemin milliyetçi edebiyatçılarının toplandığı derneğin başlıca amaçlarından birisi Türk kökenli halkların tarihini ve kültürünü incelemek olmuştur (Ersanlı, 2009: 802). Türklüğün, köklü bir geçmişe sahip olduğunu kanıtlamaya çalışan aydınlar bir yandan da fikirlerinin halk arasında kolayca benimsenmesi için dilde sadeleştirme çalışmaları yürütmüştür. Türkçenin geliştirilmesi ve sadeleştirilmesini amaçlayan derneğin, hazırladığı konferanslarda, tarih, eğitim, sosyoloji, Türk dili, milliyet, Türk kadını, sağlık ve milli kültür gibi konular ele alınmıştır (Akçiçek ve Karayaman, 2007: 25). Türk Ocakları, Kemalist ulusçuluğa temel teşkil eden *milliyetçilik ve medeniyetçilik* anlayışının öncüsü olarak kabul edilebilir. Ocaklar, kadın ve erkeğin birlikte oturdukları, birlikte müsamereler verdikleri ilk kamusal alan olmuştur (Yıldız, 2009: 644).

²⁹ Toplantıda Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ferit Tek, Ahmet Ağaoğlu, Fuat Sabit Ağacık Kurucular Heyeti'ne seçilmiş; Geçici İdare Heyeti de Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik Yükselen ve Fuat Sabit Ağacık'tan meydana gelmiştir. Bu toplantı cemiyetin fiili kuruluşu olarak kabul edilir, Türk Ocağı'nın resmi kuruluş tarihi ise 25 Mart 1912 tarihidir (Tunaya, 1984: 433, 434).

Dernek tüm yurttta büyük bir hızla örgütlenmiş, 250'yi aşkın şubesi, 30 binin üzerinde üyeye sahip olmuştur. Fakat Türk Ocakları, bu hali ile Tek Parti yönetiminin konsolidasyonu önünde engel oluşturmaya başlamıştır. 1927 yılında yapılan kurultayda “Türk Ocaklarının, Cumhuriyet Halk Fırkası ile devlet siyasetinde beraber olması gerekir.” hükmü kabul edilmiştir. Nihayet, Türk Ocakları 1931 yılında yapılan olağanüstü kurultayında kendini feshetme kararı almak zorunda kalmıştır (Üstel, 2009: 266). Çeşitli adlar altında kurulan Türkçü dernekler, Türklük bilincini ve aidiyet duygusunu geliştirmeye yardımcı olmuştur.

2.6.ANADOLUCULUK, CUMHURİYET VE TÜRKLÜĞÜ ÖĞRETMEK

Balkan Savaşları sonucunda Avrupa'daki toprakların birçoğunun kaybedilmesiyle birlikte Anadolu daha fazla önem kazanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu parçalandıkça Türkler, kendilerinin ayrı bir halk oldukları düşüncesini daha çok benimsemeye başlamıştır (Çağaptay, 2009a: 14). Balkan Savaşları sonrasında ders kitaplarına *biz ve onlar* ayrımı girmiştir. Bu kitaplarda Yunanların, Bulgarların, Sırpaların işgal ettiği yerler hatırlatılmış, Rumeli'nin kaybedilmesi ve anavatan olan Anadolu'nun korunması, işgalinin önlenmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur (Alkan, 2009: 398).

Anadolu'nun önemi Birinci Dünya Savaşı'nda artarak devam etmiştir. Ortadoğu'daki toprakların da kaybıyla Türkler artık iyice Anadolu'ya çekilmeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Anadolu'daki Türk toplumunun varlığı pekiştirilmiştir. Ayrıca Türk milliyetçiliği de hesaba katılması gereken bir güç olarak siyaset arenasında kendine yer bulmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonucunda Hıristiyanların da Türkiye nüfusu içindeki miktarı oldukça düşmüştür. Anadolu artık daha az Hıristiyan, daha fazla Türk hale gelmiştir (Çağaptay, 2009a: 14, 17).

Osmanlı İmparatorluğu'nun fiili olarak sona erdiği ve yeni bir oluşumun tartışıldığı fakat tam olarak berraklaşmadığı bir evrede ortaya çıkan Anadoluçuluk³⁰ akımı, vatanın ve ulusun oluşumunda ulusal coğrafyanın önemine vurgu yapmıştır (Atabay, 2009: 515,

³⁰ Anadoluçuluk akımının ortaya çıkışından yaklaşık otuz yıl sonra, Anadoluçuluk ile herhangi bir organik bağı bulunmayan fakat ona çok benzer bir Anadolu romantizmi yeniden dirilmiştir. Bu akım *Mavi Anadoluçuluk* olarak adlandırılır. Bu akıma göre Batı'ya uygarlığı götürenler, Anadolu'da yaşayan Türklerdir. *Mavi Anadoluçular*, Anadolu topraklarında yaşayan her değer; Hitit, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi ayırım yapmadan benimsenmesi gerektiğini savunur (Deren, 2009: 539, 540).

527). Misak-ı Milli'nin kabul edilmesi ve Anadolu'nun vatan olarak tanımlanmasıyla birlikte ilk olarak yılında Hilmi Ziya Ülken tarafından ortaya atılan Anadoluçuluk fikri güç kazanmaya başlamıştır. Anadoluçuların milliyetçiliği, Turancılığın saldırgan milliyetçiliğinden oldukça farklı olmuştur (Kılıç, 2007: 123). Anadoluçular, Anadolu'nun Türklerin gerçek ve tek toprağı olduğunu savunmuş, Anadolu'yu Türk kimliğinin asli kurucu unsurlarından biri olarak görmüşlerdir (Alver, 2001: 133). Tanzimat döneminden beri aydınların dikkatini çeken, temizliğin simgesi, “sıgınılacak bir kucak” olarak görülen Anadolu'ya Birinci Dünya Savaşı sonrasında özellikle de Kurtuluş Savaşı sırasında oldukça fazla ilgi gösterilmiştir. Aydınlar Anadolu'ya, insanî duyguların ve geleneklerin yaşadığı ütopyik bir mekân olarak bakmışlardır (Topçu, 1999: 8). Anadoluçuların büyük kısmı mistik vatan anlayışıyla birlikte milli kültürün asli unsurları arasında dine de önemli yer vermişlerdir. Anadoluçuluk, Atatürk milliyetçiliğine de Turancılığa da alternatif bir ara akım olarak görülebilir (Atabay, 2009: 532).

Anadolu'nun işgalden temizlendiği Kurtuluş Savaşı'nın ardından Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte yeni rejim, nüfusu dönüştürmek istemiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Smith (2010: 133, 134) tarafından *entegrasyoncu/bütünleştirici milliyetçilik*, O'Duffy (2009: 73-75) tarafından da *reformcu milliyetçilik* olarak betimlenen milliyetçilik tiplerine yakın uygulamalarda bulunulmuştur. Anadolu'da kurulan yeni yönetim, milli bilinci geliştirerek *yeni bir insan modeli* yaratmayı hedeflemiştir. Genç Cumhuriyet, kendi varlığını tehdit eden eski rejimin değerlerine karşı mesafeli durmuş; bu yüzden de Cumhuriyet'in ekonomik temeline harcanandan çok daha fazla enerji, eski rejimin değerlerinin etkisini azaltmaya, yeni bir milli bilincin ve bu bilinci destekleyecek tarihsel mitlerin özenle oluşturulmasına harcanmıştır (Aydın, 1993: 226). Bu yolda birçok adım atılmıştır: Halifelik kaldırılmış, Cuma günü tatil olmaktan çıkartılmış, medreseler kapatılmış, fes giymek yasaklanmış, İslam hukukunun hükümsüz ve kadük olduğu ilan edilerek şeriat mahkemeleri kaldırılmış, Arap alfabesi terk edilmiş yerine Latin alfabesi kullanılmıştır (Çağaptay, 2009a: 23, 24). Rejim bir yandan da oluşturmaya çalıştığı modern insan modelinin köklü bir geçmişe sahip olduğuna dair bilimsel dayanaklar oluşturmaya uğraşmıştır. Bu çabalardan birisi olan ve 1932 yılında Ankara'da toplanan Birinci Türk Tarihi Kongresi'nde sunulan *Türk Tarih Tezi* ile Türklerin muhteşem ve çok eski bir ırk olduğu ileri sürülmüştür (Çağaptay,

2009b: 246). Teze göre, Orta Asya'da bir iç deniz etrafında yaşayan Türkler, iklim değişikliği nedeniyle bu denizin kuruması sonucunda Orta Asya'yı terk etmek zorunda kalmışlardır. Göç eden Türkler, doğuda Çin'e, güneyde Hindistan'a, batıda Mısır, Mezopotamya, İran, Anadolu, Yunanistan ve İtalya'ya uygarlık götürmüşlerdir (Türk Tarihinin Ana Hatları, 1931: 49-59). Bu görüşe göre, Hitit ve Sümerlerin de Türk olduğu iddia edilir. Dolayısıyla Türkler de Antik Çağ'dan beri Anadolu'da hüküm sürmüş olur. Bu tezin temel amacı, Anadolu Türklüğü'ne dayalı olarak kurulan yeni rejimin, Anadolu toprakları üzerindeki varlığının meşruiyetini sağlamaktır. Bu tez ayrıca yeni milli kimliği, İslam'ın dışına taşımış ve İslamiyet öncesi Türk tarihiyle bağdaştırmıştır (Karakaş, 2007: 275, 276). Türklerin, medeniyetin kurucusu olduğunun ilan edilmesi, Araplara ve Yunanlara karşı üstünlüğün de bir kanıtı olarak görülmüştür (Copeaux, 2009: 49).

Halka milli bir bilinç aşılabilir için, yapılan girişimlerden birisi de 1935'te kabul edilen *Güneş Dil Teorisi*'dir.³¹ Bu teori *Tarih Tezi* ile paralellik gösterir, bu teoriye göre de medeniyet, Orta Asya'dan göç eden Türkler tarafından dünyanın geri kalanına yayılmış ve Türkçe de dünyadaki tüm dillerin temel kaynağını oluşturmuştur (Alakel, 2011: 18). *Türk Tarih Tezi*'ni destekleyici nitelikte olan *Güneş Dil Teorisi* Anadolu Türklüğü'nün bir bütün olduğunu vurgulamaya yöneliktir. Teori ile Anadolu'da yaşayan etnik grupların Türk sayılması ve Anadolu'da sadece Türkçenin konuşulmasını sağlamak hedeflenmiştir. İnsan dilinin nasıl meydana geldiğini araştıran bu teorik model; dil olgusunun ilk basamağına Türkçeyi koyarak diğer tüm dillerin, dolayısıyla da uygarlıkların Türk kökenli olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca bu teoriye göre diğer tüm diller Türkçe kaynaklı olduğu için, Türkçedeki yabancı sözcüklerin bile temelinde yine Türkçe bulunmaktadır (Karakaş, 2007: 276). İçerikleri birbiriyle uyumlu olan *Türk Tarih Tezi* ve *Güneş Dil Teorisi*'nin amaçları da birbirleriyle paraleldir. İki önerme de Cumhuriyet birlikte oluşturulmaya çalışılan Türk kimliğine bilimsel destek sağlamaya

³¹ Teorinin "Güneş Dil Teorisi" olarak adlandırılmasının nedeni, Türk dilbilimcilerin "güneş" kelimesi üzerine yaptıkları araştırmanın bir neticesidir. Türk dilbilimciler, eski Türkçe kelimeleri başka dillerin sözcükleriyle karşılaştırırken, eski Türkçe "siliy" (güneş) kelimesiyle, Fransızca "soleil" (güneş) kelimesinin oldukça benzer olduğunu keşfederler. Araştırmalarını derinleştiren Türk dilbilimcileri, dünyadaki en eski ırkın Türkler olduğunu ve ilk Türklerin de güneşe taptiklarını öne sürerler. İlk Türkler yaşamlarının temelinde güneşi koymuşlar ve güneşe dayanan bir dil oluşturmuşlardı. Türk dilbilimcilere göre, işte bu Türk Güneş Dili dünyadaki tüm dillerin temeliydi (Çağaptay, 2009b: 256).

yöneliktir. Bu kimliğin halk arasında geniş çapta benimsenmesi, aynı zamanda Cumhuriyet idealinin de benimsenmesi anlamına gelecektir.

2.7. İLK TÜRK İRKÇILARI VE 1944 İRKÇILIK-TURANCILIK DAVASI

Türk milliyetçiliği içinde ırkı, soyu, kan bağıını ve fiziksel özellikleri öne çıkaran bir damar 20. yüzyılla birlikte ortaya çıkmıştır. Bu damar, Türk ırkını dünyanın en üstün ırkı saymış, diğer ırkları aşağılamış, onları Türkler için tehdit hatta yok edilmesi gereken düşman olarak görmüştür. Resmi milliyetçilikten farklı biçimde kan bağıını tek esas olarak ele alan ırkçı grup, milliyetçiliği devlete ait bir tasarruf olmaktan çıkartmış ve Türkçülüğü politik bir akım haline dönüştürmüştür (Ertekin, 2009: 351).

Türk ırkçıları arasında popüler olan konulardan birisi “gerçek Türklerin nitelikleri” olmuştur. Türk ırkçıları, kimin “aslında gerçek ve tam Türk” olduğunu bulmaya çalışmışlar, tezlerine tarihi dayanaklar aramışlardır. İrkçıların hedeflerinden birisi de tüm Türklerin siyasi olarak birleşmesi olmuş; bu ideali benimseyenler kuracakları ülkeyi *Turan* olarak adlandırmış ve kendilerini de *Turancı* ismiyle tanıtmışlardır. İrkçılık ve Turancılık hem erken dönem Türk milliyetçiliğinde hem de Ülkücü Hareket’te -yoğunluğu iniş ve çıkış göstermiş olsa da- etkili olmuştur.

Türk ırkçıları arasında, en popüler ve etkisi ölümünden daha sonra da devam etmiş olan isimlerden birisi Hüseyin Nihal Atsız’dır.³² 1931 yılında *Atsız*, *Atsız Mecmua* isimli bir dergi çıkarmaya başlamıştır. Dergi 15 Mayıs 1931 ile 25 Eylül 1932 tarihleri arasında toplam 18 sayı olarak çıkmıştır. 1932’de Tarih Kongresi’ndeki tartışmada Zeki Velidi Togan’ın yanında saf tutan Atsız, birkaç arkadaşı ile birlikte Reşit Galip’e, Zeki Velidi’nin öğrencisi olmaktan gurur duyduklarını belirten bir protesto telgrafi çekmiş ve bu olay üzerine asistanlıktan çıkartılmıştır. Daha sonra Atsız’ın, Türk Tarih Kurumu’nun resmi tarih tezine karşı çıktığı yazılarını yayınladığı *Orhun* adındaki

³² Hüseyin Nihal Atsız, 1905 yılında İstanbul’da doğmuştur. 1931 yılında İstanbul Üniversitesi’nde Fuat Köprülü’nün asistanlığı görevine başlamıştır. 1933 yılında asistanlıktan çıkartılmış ve Malatya Ortaokulu’na Türkçe öğretmeni olarak tayin edilmiştir. Burada Atsız Mecmua’nın devamı niteliğinde olan *Orhun* adında bir dergi çıkarmaya başlamıştır. 1944 yılında ise bir kez daha görevden alınmıştır; dönemin Milli Eğitim Müdürü Hasan Ali Yücel’i istifaya davet eden açık mektubu üzerine Özel Boğaziçi Lisesi’ndeki edebiyat öğretmenliği görevine son verilmiştir. 1944 İrkçılık-Turancılık Davası’ndan dolayı yaklaşık bir yıl hapis yatan Atsız, serbest kaldıktan sonra örgütlenme çabalarına devam etti. Atsız, bir süre Türkçü derneklerde ve CKMP’de görev almıştır. 11 Aralık 1975 tarihinde geçirdiği kalp krizi sonucunda ölmüştür.

dergisi 1934 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılmıştır. Atsız, basın yoluyla fikirlerini ifade etmenin yanında örgütlenme çabalarına da girişmiştir. Türkçülerin zorunlu olarak bir siyasi parti çatısı altında örgütlenmesi gerekmediğini ifade etmiş ve 1963 yılında Türkçüler Derneği'ni kurmuştur. Dernek 1964'te adını *Türkiye Milliyetçiler Derneği* olarak değiştirmiştir. Dernek, Alparslan Türkeş'le yakın temas halinde olmuştur. 1965'te Türkeş, CKMP'nin yönetimini ele geçirdikten sonra Atsız, partinin ideolojik yeniden inşasında önemli rol oynamıştır. Fakat bu durum çok fazla uzun sürmemiştir. 1969 Kongresi'nden sonra partide başlayan İslamcılaşıma eğilimine Atsız ve çevresi karşı çıkmış, bunun üzerine Atsız'ın ekibi 1970'li yıllarda partiden tasfiye edilmiştir (Öner, 1977: 9-15).

Nihal Atsız kendisini siyasal olarak “ırkçı, Türkçü ve Turancı” olarak tanımlamıştır. Türkçülüğün, “Türk ırkının üstünlüğüne inanmak” anlamına geldiğini belirtmiştir. Turancılığın ise uzun vadedeki bir hedef olduğunu ifade eden Ziya Gökalp'in aksine; Atsız Turancılığın, “Türkçülüğün kısa gelecekteki siyasal amacı” olduğunu ifade etmiştir (Bakırezer, 2009: 353). Atsız'a göre Turancılık, “İrkçilik ve militarizmle beraber Türkçülüğün üç cephesinden birisidir.” Atsız'ın ırkçılık prensibi; “Türk soyunun diğer bütün soylardan üstün olduğuna inanmak, Türk soyunun başka soylarla karışmamasını istemek ve devletin üst kademelerine yabancı soydan geldiği bilinen kişilerin getirilmemesi” olarak özetlenebilir. Atsız Turancılığı ise; “bütün Türklerin aynı siyasi birlik içinde toplanması ve eskiden Türklere ait olan toprakların tekrardan Türklerin olması için çaba göstermek” şeklinde tanımlamıştır (Sertkaya, 1987: 91). Bu açıdan bakıldığında, Atsız'ın Turancılık anlayışının, irredentist özellikler barındırdığı ve Smith'in (2010: 133, 134) *pan milliyetçilik* olarak tanımladığı kategoriye dâhil olduğu söylenebilir.

Atsız'a göre Türkçülüğün üçüncü cephesi olan militarizm ise “orduyu ve askerlik işlerini ön planda tutmak, eğitimde askerliğe birinci derecede yer vermek” anlamına gelmektedir (Sertkaya, 1987: 91). Atsız, faşizmi olumlu ve onu; “milliyeti inkâr eden, milletleri yıkmak için geleneğe ve mukaddesata düşmanlık güden komünizme karşı toplumsal bir panzehir” olarak gördüğünü belirtmiştir. Atsız, bu düşüncesinden dolayı kendisine yöneltilen faşist suçlamalarını reddetmiş fakat aynı zamanda bir demokrat da olmadığını da ifade etmiştir. Faşizmin, halk tarafından komünizme karşı tercih edildiğini belirten Atsız, bu duruma örnek olarak ise faşizmin Almanya'da büyük

bir oy oranı ile iktidara gelmesini göstermiş, komünizmin ise dünyanın hiçbir yerinde halkın çoğunluğunun oylarıyla iktidar olmadığını öne sürmüştür. Türk ırkçılarının, Almanya'daki faşizme olumlu baktıkları halde “Alman yardakçısı” da olmadıklarını savunmuş; Alman ırkçılığının yalnızca Yahudilere karşı olduğunu, Türk ırkçılarının ise bütün milletlere karşı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kendisinin her gün “Türk tarihi içinde yüzdüğünü” ifade etmiş ve bu yüzden “kimin dost, kimin düşman olduğunu bildiğini” dolayısıyla da hiçbir yabancı milleti sevmediğini açıklamıştır (Atsız, 1997a: 53, 64, 67, 68). Atsız'ın hemen hemen bütün milletleri Türk düşmanı olarak ilan etmesi, oğluna hitaben yazdığı vasiyetnamesinde de oldukça açık bir şekilde görülebilir (Güvenç, 1993: 363):

Yağmur Oğlum;

Bugün tam bir buçuk yaşındasın. Vasiyetnameyi bitirdim kapatıyorum. Sana bir resmimi yadigâr olarak bırakıyorum. Öğütlerimi tut, iyi bir Türk ol! Komünizm bize düşman bir meslektir. Bunu iyi belle. Yahudiler bütün milletlerin gizli düşmanıdır. Ruslar, Çinliler, Acemler, Yunanlılar tarihi düşmanlarımızdır. Bulgarlar, Almanlar, İtalyanlar, İngilizler, Fransızlar, Araplar, Sırp, Hırvatlar, İspanyollar, Portekizliler, Romenler yeni düşmanlarımızdır. Japonlar, Afganlılar ve Amerikalılar yarınki düşmanlarımızdır. Ermeniler, Kürtler, Çerkezler, Abazalar, Boşnaklar, Arnavutlar, Pomaklar, Lazlar, Lezgiler, Gürcüler, Çeçenler içindeki düşmanlarımızdır. Bu kadar çok düşmanla çarpışmak için iyi hazırlanmalı.

Tanrı yardımcın olsun.

Atsız'ın eleştiri yazılarında kullandığı üslup da oldukça sert ve saldırgandır. Birçok yazar, şair, düşünür ve öğretim üyesi ile sık sık polemik yaşamış, onlara karşı yazılar kaleme almıştır. 1964 yılında kaleme aldığı *Eseri Olmayan Eşsiz Profesörler* adlı eserinde Pertev Naili Boratav'ın, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne getirilmesi için yapılan oylamayı ele almış ve tarafları *solcu cephe* ve *milliyetçi cephe* olarak ikiye ayırmıştır. Solcu cephe olarak adlandırdığı, Boratav'ın fakülteye gelmesi yönünde oy kullanan 21 kişilik grubun etnik kökenlerine dikkat çekmiş ve üç tanesinin “Selanik Dönmesi yani Yahudi”, birinin Arap, birinin Arnavut, birinin Boşnak, birinin Kürt, birinin Rus olduğunu, ayrıca bir kişinin de Rumca soyadı taşıdığını belirtmiştir. Grupta bir Rus öğretim üyesinin bulunmasını; “Yetmiş iki buçuk milletin tamamlanması şartmış gibi üniversite öğreticilerinin arasında bir Moskof kadınının bulunması tarihi bir olaydır.” sözleriyle ifade etmiştir. Diğer yandan *bel altı* bir vuruş yaparak, Edebiyat Fakültesi'ndeki dokuz kadın öğretim üyesinden sekizinin solcularla “işbirliği yapmasının ayrıca üzerinde durulacak bir nokta” olduğuna dikkat çekmiştir (Atsız, 1997b: 232, 234).

Atsız'ın solculara karşı takındığı sert tutum ve hasımlarına ırk, soy ve kan üzerinden yüklenmesi Nazım Hikmet'le giriştiği polemiklerde de çok net bir şekilde görülür. Atsız, Nazım Hikmet'ten “Nazım Hikmetof Yoldaş” olarak bahsederek onun aslında bir Rus olduğunu ima etmiştir. Zira Atsız, halis kanlı Türklerden hiçbir zaman komünist çıkmadığını belirtmiş ve Nazım Hikmet'in de “kanı bozuk, sütü bozuk, yeri yurdu belirsiz, soyu soppu şüpheli biri” olduğunu ifade etmiştir (Atsız, 1997a: 42).

Atsız, sadece solcularla değil bazen de kimi Türkçülerle zaman zaman polemige girmiştir. Örneğin, dönemin ünlü Türkçülerinden Reha Oğuz Türkkan'ın gerçek bir Türk olmadığını iddia etmiş ve onun Türkçüler arasında “Ermenikan” olarak anıldığını belirtmiştir. Bu iddiasını Türkkan'ın dış görünüşünün Türk ırkı tarifine uymadığını gösteren bir fotoğrafla kanıtlamaya çalışan Atsız, Türkkan'ın önce komünist olduğunu daha sonra Türkçülüğü seçtiğini öne sürmüştür. Atsız, Türkkan'ın gerçekten Türkçü olmadığını savunmuş ve Türkkan'ın Türkçülüğe hizmet etmek için öncelikle askerliğini yapmasını ve Türkçeye daha fazla hâkim olması gerektiğini öğütlemiştir (Atsız, 1997a: 108, 114, 115). Atsız, kullandığı ilginç üslup ile oldukça fazla dikkat çekmiştir. Ayrıca Atsız'ın savunduğu düşünceler Türk milliyetçileri arasında geniş bir yankı uyandırmış ve fikirlerinin etkisi, Atsız'ın 1975 yılındaki ölümünden sonra da devam etmiştir.

Dönemin bir diğer Türkçü lideri olan ve Atsız'ın sıklıkla tartışma yaşadığı Reha Oğuz Türkkan³³ da resmi milliyetçiliğin dışına çıkmış ve dünyadaki en üstün ırkın Türk ırkı olduğunu, Türk kanı taşımayan kişilerin Türkiye'den sınır dışı edilmesini ve gerçek Türk kanı taşımayan kişilerin devlet kadrolarına girmemesi gerektiğini savunmuştur. Lise öğrencisiyken çıkarttığı *Ergenekon* dergisi ile ırkçılık düşüncesini örgütlemeye çalışmıştır. Türkkan, ayrıca 1940 yılında tüm Turancı-Türkçüleri tek bir çatı altında toplama amacıyla *Kitap Sevenler Kurumu* adıyla bir dernek kurmuştur. Fakat Atsız ve çevresinin destek vermemesi dolayısıyla dernek başarısız olmuş ve kısa süre içinde dağılmıştır. Bu dönemde Türkkan'ın *Bozkurt* dergisini, Atsız'a kaptırması sonucunda ikili arasındaki husumet iyice artmış ve her iki taraf da karşılıklı yazılarla birbirlerini Türk olmamakla suçlamıştır (Önen, 2009a: 362-369).

³³ Reha Oğuz Türkkan, 1920 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1947 yılında göz tedavisi için ABD'ye giden Türkkan, 1974'te Türkiye'ye dönmüştür. Türkkan'ın otuzlu yıllarda yayınladığı eserler, ırkçı-Turancı çevrede oldukça ilgi görmüştür. Fakat İkinci Dünya Savaşı sonrasında uzun yıllar yurtdışında olmasının da etkisiyle fikirlerinin milliyetçi çevrelerde etkisi azalmıştır (Önen, 2009: 369). 2010 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Çalışmalarını genellikle Türklerin kökenleri, fiziki özellikleri, yüz şekilleri gibi konular üzerinde yoğunlaştıran Türkkan (2007: 83, 104), dağınık şekilde yaşayan Türklerin “Bütün Türkler, bir ordu” sloganıyla birleşmesini önermiş, fakat bu önerinin pratiğe geçmemesinden ve sadece bir hayal olarak kalmasından yakınmıştır. Türkkan (2008: 84-118), ayrıca ABD’de bulunduğu dönemde Kızılderililer hakkında araştırmalar yapmış ve Kızılderililerin, Türk kökenli olduğunu iddia etmiştir.

Nihal Atsız'dan etkilenen ve yazılarında Türkçülüğü savunan isimlerden birisi de Fethi Tevetoğlu'dur.³⁴ Tevetoğlu'nun düşünsel çizgisi iki ana döneme ayrılabilir. 1930'lu yıllardan 60'lı yıllara kadar olan ilk dönemde Tevetoğlu, Turancı-Türkçü fikirleri, düşünce sisteminin merkezine oturtmuştur. 1960'lı yıllarda başlayan ikinci dönemde ise Tevetoğlu'nun ideolojik çizgisi, birbirinin içine geçmiş iki ayaktan oluşmuştur; keskin bir komünizm karşıtlığının yanında Amerikan ve NATO yandaşlığı. Tevetoğlu, romantik bir milliyetçiliğin egemen olduğu şiirlerinin Atsız Mecmua'da yayınlanmasıyla Türkçülük sahnesindeki yerini almıştır. Kendisini “mütevazı bir Türkçü ve aşırı bir ırkçı” olarak tanımlayan Tevetoğlu, amacının “en üstün ırk olan Türklüğe hizmet etmek” olduğunu belirtmiştir. Tevetoğlu'nun ilk dönemindeki düşünceleri, genç yaşta tanıştığı ve büyük hayranlık duyduğu Nihal Atsız'ın etkisiyle şekillenmiştir. 1933 yılında, Atsız'ın daha sonra *Çanakkale'ye Yürüyüş* adıyla kitaplaştıracağı dokuz kişilik Çanakkale gezisi grubunda bulunmuş ve bu gezide Atsız'dan oldukça fazla etkilenmiştir (Önen, 2009b: 622, 625). Yazılarında kimi zaman *Atsız'a Yoldaş* müstearını kullanan Tevetoğlu (Ayvazoğlu, 2010: 99), Atsız'a hayranlık duymakla beraber, Almanya ve İtalya'daki faşizm deneyimlerine Nihal Atsız gibi olumlu bakmamıştır. Sovyetler Birliği, Almanya ve İtalya'daki rejimleri, “bütün bir milletin, hür doğmuş insanların hak ve hürriyetlerini tek bir şefin, bir zümrenin ya da tek bir sınıfın elinde toplayan dikta ve otorite rejimleri” olarak tanımlamıştır. Tevetoğlu'na göre bu üç rejim de insan hak, hürriyetleri ve gerçek demokrasi prensipleri üzerine kurulu milliyetçilik idealini daima istismar etmek ve milliyetçiliği yıkmak istemişlerdir. Tevetoğlu'na göre gerçek milliyetçiler asla komünist, faşist ya da Nazi olmamış, bu yüzden de milliyetçiler sürekli biçimde bu üç grubun saldırılarına maruz kalmışlardır (Tevetoğlu, 1965: 254). Görüldüğü gibi faşizme bakış konusunda

³⁴ Fethi Tevetoğlu, 1916'da İstanbul'da doğmuştur. 1953 yılında lisansüstü eğitim için ABD'ye gitmiş ve 1957'de Türkiye'ye dönmüştür. 1989 yılında ölmüştür.

Atsız'dan farklı bir tutum sergileyen Tevetoğlu, diğer görüşlerinde Atsız gibi ırkçılarla paralel bir konumda durmuştur. Örneğin, Tevetoğlu da Atsız gibi militarizmden övgüyle bahsetmiş ve Türk ırkının en büyük vasfının savaçılık olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan Samsun'da 1941 yılında çıkartmaya başladığı *Kopuz* dergisinde toplumu ırkçı bir şekilde düzenlemeyi tavsiye etmiş ve Mustafa Kemal'in "Ne mutlu Türk'üm diyene!" sözünü "Ne mutlu Türk yaratılana!" şeklinde değiştirerek, kan ırkçılığı üzerinde yükselen Türkçülüğe bağlı olduğunu göstermiştir. 1944 Irkçılık-Turancılık Davası'nda yargılanan ve ceza alan on sanıktan biri olan Tevetoğlu, daha sonra DP Samsun İl Başkanı yapmış, 1961'de de AP Samsun Senatörü olmuştur. Tevetoğlu, 1960'lı yıllarda komünizmle mücadeleyi hayatının temelini oturtmuş, Asya Milletleri Komünizmle Mücadele Birliği'nin Türkiye temsilciliği görevinde bulunmuştur.³⁵ *Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur!* anlayışını bu dönemde terk eden Tevetoğlu, iki farklı dünyanın bulunduğunu öne sürmüştür; "komünist dünya ve başını ABD'nin çektiği demokrat dünya ya da hür dünya." Batı Bloku içinde ABD'nin Tevetoğlu için özel bir yeri olmuştur. Bu durumu; "ABD'ye olan içten samimi bağlılığımız ve inancımız, bu milletin insan hak ve hürriyetlerinin muzafferiyeti için tarihte örneği görülmemiş bir fedakârlık ve mesuliyeti istekle üzerine almasını takdir edişimizdendir." sözleriyle ifade etmiştir. 1980'li yıllarda çalışmalarını Kurtuluş Savaşı üzerinde yoğunlaştıran Tevetoğlu, Türk anti-komünizm hareketinin önde gelen propagandistlerinden ve 1960'larda başlayan politik polarizasyonun keskin figürlerinden olmuştur. Tevetoğlu, ayrıca Türk milliyetçiliğini, ABD'nin stratejileriyle özdeşleşmiş bir anti-komünizm eksenine oturtan anlayışın klasik bir temsilcisi olması nedeniyle dikkate değerdir (Önen, 2009b: 625-627).

1930'lı yıllarda, O'Duffy'nin (2009: 73-75) *entegral milliyetçilik* sınıflandırmasına benzeyen ve liderliğini Nihal Atsız'ın yürüttüğü Türk ırkçılığı yükselişe geçmiştir. Atsız ve çevresi, resmi ideolojinin çizdiği politik çerçevenin dışında yer alarak hatta kimi zaman onu eleştirerek Pantürkizm'in başlıca savunucusu haline gelmiştir (Görücü, 2009:

³⁵ Tevetoğlu'nun, bu dönemde komünizme yönelik eleştirileri kuramsal olmaktan ziyade, aşağılama ve hakaret üzerine bina edilmiştir: "Komünistlerin aşağılık şahıslarında, bütün maddi ve manevi taraflarıyla bir psikopat, bir hırsız ve fahişenin her üçü birleşmiş halde temsil edildiklerinden, bu hasta ruhlu, hak ve hürriyetlere düşman, kirli ve mülevves yaratıklar, bütün sağlam, hak ve hürriyetsever, temiz insanlara düşmandırlar." (Önen, 2009: 623-625). Tevetoğlu, ayrıca komünizmle mücadele için, Atatürk'ün söylediğini iddia ettiği bazı sözleri de kullanmıştır. Örneğin, Atatürk'ün, "Türk âleminin en büyük düşmanı komünistliktir. Her görüldüğü yerde ezilmeli!" (Tevetoğlu, 1967: 430) dediğini öne sürmüş ve sonrasında bu söz milliyetçi sağ cephede oldukça popüler hale gelmiştir.

103). Türkçülük, İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında gelişmeye elverişli bir iklim bulmuştur. Hükümetin yumuşak tutumu ve Almanların Rusya'da kazandığı başarılar bu ortamın oluşumunda etkili olmuştur (Kılıç, 2007: 134). Bu dönemde Almanlar, Turancılarla iletişime geçmişlerdir. Zira Sovyetler Birliği içerisinde bulunan topraklara yönelik hedefleri olan Turancılık, Almanların iştahını kabartmıştır. Nazilerin planına göre, Turancıların harekete geçmesiyle Sovyetler Birliği cephe gerisinde zayıf düşecek, Kızıl Ordu birlikleri bölünmek zorunda kalacak ve Almanlar, Rusya içerisinde daha rahat ilerleyebileceklerdi (Mumcu, 2007: 6, 7). Ancak 1943'te savaşın Almanya aleyhine dönmesiyle birlikte Turancılar bu avantajlı konumlarını kaybetmeye başlamışlardır (Kılıç, 2007: 134).

Dışarıda cereyan eden durumlara ek olarak, 1944 yılında içte yaşanan bir gelişme ile hükümetin ırkçılara karşı tutumu tamamen tersine dönmüştür. Atsız, çıkardığı *Orhun* dergisinin Mart 1944'teki sayısında dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu'na hitaben ele alınmış açık bir mektup yayınlamıştır. Söz konusu mektupta komünistlerin Türkiye'deki faaliyetlerinden bahsetmiş ve başbakandan konuyla ilgili acil olarak önlem almasını istemiştir. Atsız, bir ay sonra da benzer bir mektup yayınlamış; Ahmet Cevat Emre, Pertev Naili Boratav, Sabahattin Ali ve Sadrettin Celal gibi isimlerin komünist faaliyetler yürüttüğünü ifade etmiş ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'i istifaya davet etmiştir.³⁶ Ayrıca bu mektupta ismi “vatan haini” olarak geçenlerden birisi olan Sabahattin Ali, Atsız'a karşı hakaret davası açmış, bu davanın ilk duruşması 26 Nisan 1944'te yapılmıştır (Öner, 1977: 18-40). Bu duruşma esnasında Atsız destekçileri taşkınlıklar çıkartmış, bunun üzerine duruşma 3 Mayıs 1944 tarihine ertelenmiştir. İkinci duruşmaya, önceki duruşmada taşkınlık çıkarttıkları gerekçesiyle Atsız taraftarları alınmamışlardır. Bunun üzerine Cumhuriyet tarihinde bir ilk olarak Türkçüler kitlesel gösteriler yapmışlardır (Bütüner, 2012: 98). Bu eylemlerde Sabahattin Ali ve Nazım Hikmet'in kitapları yakılmış, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve komünizm aleyhine sloganlar atılmıştır. Böylece Türkçüler, ilk kez bu olaylarla kitap yakma ve linç girişimi yoluyla bir tür siyasal işlev kazanma yoluna girmişlerdir. Almanya'nın savaşta yenileceğinin anlaşıldığı bu dönemde Türkçüler gözaltına alınmaya başlanmış, ayrıca İsmet İnönü ilk kez Türkiye'deki ırkçılık-

³⁶ Atsız'ın 1933 yılının Kasım ayında ilk sayısını çıkardığı *Orhun* dergisi, Bakanlar Kurulu tarafından Temmuz 1934'te kapatılmıştır. Kasım 1943'te yeniden faaliyete geçen dergi, Nisan 1944'teki sayısından sonra Bakanlar Kurulu kararı ile tekrar kapatılmıştır.

Turancılık tehlikesine ve Türkçülerin yabancı devletler için ajanlık yaptıklarına değinen bir söylev vermiştir (Ertekin, 2009: 370). İnönü'nün 19 Mayıs 1944'te verdiği bu demecin ardından aralarında Nihal Atsız, Zeki Velidi Togan, Fethi Tevetoğlu ve Alparslan Türkeş'in de bulunduğu 23 kişi hakkındaki Irkçılık-Turancılık davasının ilk oturumu 7 Eylül 1944'te yapılmıştır. 29 Mart 1945'e kadar süren yargılamalarda 10 kişi çeşitli cezalara çarptırılmıştır. En uzun hapis cezası, on yıl ile Togan'a verilmiştir. Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan, Nurullah Barıman, Cihat Savaş Fer, Fethi Tevetoğlu, Nejdet Sancar, Alparslan Türkeş, Cebbar Şenel ve Oğuz Öcal da çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Fakat mahkemenin vermiş olduğu karar Askeri Temyiz Mahkemesi tarafından bozularak, suçlu bulunanların yeniden yargılanmalarına ve derhal salıverilmelerine karar verilmiştir. 26 Ağustos 1946'da başlayan yeniden yargılama süreci 31 Mart 1947'de sona ermiş ve mahkeme tüm sanıkların beraatına karar vermiştir (Yaşlı, 2008: 131).

1944 Olayları ile birlikte Türkçülük, bir doktrinden, siyasal bir muhalefete geçiş yapmış, bu bağlamda ideolojik bir konum, entelektüel pozisyonun ötesine geçerek hedefleri, programı, karşıtlık ve düşmanlıkları, işlevselliği ile de somut bir politik kurgu sahibi olmuştur (Ertekin, 2009: 379). Türkeş'in de ceza alanlar arasında olması ileride Ülkücü Hareket için bir övünç kaynağı olmuş, Türkeş de bu cezasını bir *onur nişanı* olarak görmüştür. Ayrıca 3 Mayıs günü milliyetçi cenahta bir mağduriyet hatırası olmuş ve milliyetçiler bu günü, *Türkçülük Günü* olarak kutlamaya başlamışlardır.

2.8. 1944'TEN 1960'A KADAR TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

Batı Bloku ülkelerinin tümünde olduğu gibi Türkiye'de de İkinci Dünya Savaşı sonrasında anti-komünist unsurlar ağırlık kazanmış, komünizm karşıtı hareketler kitleselleşmeye başlamıştır (Karakaş, 2012: 70). Bu dönemde, Türkçüler komünizm karşıtlığının önde gelen aktörlerinden birisi olmuştur. Zaman zaman saldırganlığa dönüşen komünizm karşıtı eylem, miting ve gösteri yürüyüşleri oldukça yaygınlaşmıştır. 1945'te İstanbul'da Tan gazetesi ile 1947'de İzmir'de Zincirli Hürriyet gazetesi matbaalarının tahrip edilmesi ve Milli Türk Talebe Birliği'nin 1947'de Ankara Üniversitesi'nde Niyazi Berkes, Behice Boran ve Pertev Naili Boratav gibi öğretim üyelerine karşı başlattığı *Üniversitede komünist hoca istemiyoruz!* kampanyası, bu anti-

komünist eylemlere örnek olarak gösterilebilir. Türkçüler diğer yandan dernekleşme faaliyetlerine de ağırlık vermişlerdir. 1940'ların başında kurulan ve büyük çoğunluğu yarı gizli, dar ve kapalı olan Türkçü derneklerine karşın, savaş sonrasında Türkçüler, bir seçkin hareketi olmaktan çıkıp düşüncelerini daha geniş toplumsal kesimlere ulaştırabilmek amacıyla yasal derneklere faaliyet göstermeyi yeğlemişlerdir. Bu dönemde etkisi uzun süre devam edecek dernekler kurulmuştur. Bunlardan birisi ülkücülerin ileride çok rağbet edeceği *Tanrı Türk'ü Korusun!* sloganının mucidi, 1947'de kurulan Türk Gençlik Teşkilatı olmuştur. Bir diğer etkili dernek ise 1950 yılında kurulan Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği'dir (Ağaoğulları, 2006: 209). Bu dernek ülke çapında oldukça geniş bir örgütlenme ağına sahip olmuştur. İlerde siyasette ün yapacak birçok sağcı politikacı, gençlik yıllarında siyasete bu dernek vasıtasıyla girmişlerdir.

Dönemin önemli milliyetçi kuruluşlarından birisi de 1949'da Hamdullah Suphi Tanrıöver'in başkanlığında yeniden açılan Türk Ocağı'dır. Bu yeniden kuruluş sürecinde Türk Ocakları artık, 1944'te resmi milliyetçilik ile arasındaki mesafe iyice büyüyen Türkçü akımın ve diğer muhafazakâr-milliyetçi eğilimlerin, çok partili hayata geçiş sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) karşı DP muhalefetinin yanında saf tutan seferberliğin bir parçası haline gelmiştir. Nitekim derneğin genel başkanı Tanrıöver, 1950 seçimlerinde DP listesinden bağımsız Manisa milletvekili, 1954 seçimlerinde yine DP'den İstanbul milletvekili seçilmiştir (Üstel, 2009: 266).

1960 yılına kadar olan zaman dilimi ayrıca milliyetçi yayınlar için de oldukça bereketli geçmiştir. Zira *Hareket*, *Özleyiş*, *Altınışik*, *Milli Birlik*, *Kürşad*, *Serdengeçti*, *Kızılelma*, *Düven* gibi Türkçü yayınlar bu dönemde yayın hayatlarına başlamışlardır (Uzun, 2005: 266). Özetle, 1944 Irkçılık-Turancılık Davası ile sıkıntılı bir sürece giren Türkçüler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş'ın başlaması ve çok partili hayata geçilmesinin etkisi ile birlikte daha rahat bir ortam elde etmişlerdir. Türkçüler, bu iklimde faaliyetlerini artırmış; dernekler kurmuş ve birçok yayın çıkartabilmişlerdir.

2.9. 27 MAYIS DARBESİ VE TÜRKEŞ'İN CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ MİLLET PARTİSİ'NE KATILMASI

27 Mayıs 1960 sabahında Türkiye, cumhuriyet tarihinin ilk askeri darbesine uyanmıştır. 14 Mayıs 1950'de iktidara gelen DP'nin iktidarı on yıl sonra sona ermiştir. Daha sonraki her askeri müdahalenin *mütemmim cüzü* haline gelecek olan “kardeş kavgasını sonlandırma” amacıyla ordunun yönetime el koyduğunu radyodan açıklayan kişi ise, 1944 İrkçılık-Turancılık Davası'nda yargılanmış olan Albay Alparslan Türkeş olmuştur.

Ülke idaresine el koyan MBK'nin kimlerden oluştuğu bile çeşitli nedenlerden dolayı ilk günlerde belirsiz kalmıştır.³⁷ Bu nedenlerden ilki, müdahalenin ordu emir-komuta zinciri içinde değil, rütbeleri yüzbaşı ile general arasında değişen küçük bir subay grubu tarafından yapılması olmuştur. İkinci neden ise, müdahaleyi gerçekleştirenlerin bile, gizlilik koşulları nedeniyle darbeden önce kendi aralarında tam bir örgütlenme gerçekleştirmeyi başaramamalarıdır (Eroğul, 2006: 133, 134). Darbeyi yapanların üzerinde uzlaştıkları tek konu DP'nin topyekûn tasfiye edilmesi olmuştur. Bu yüzden darbecilerden kimse 28 Mayıs sabahı ile ilgili bir fikir öne sürmemiştir. Nitekim 38 kişilik MBK üyelerinin isimleri bile darbeden ancak yirmi gün sonra, 13 Haziran 1960 tarihinde kamuoyuna ilan edilebilmiştir (Kaynar, 2012: 633).

İçinde iki hizip bulunan MBK'nin başkanlığına Orgeneral Cemal Gürsel seçilmiş, böylece Gürsel aynı zamanda devlet başkanı, başbakan ve başkomutan olmuştur. Orgeneral Gürsel, herkes tarafından sevilen ve hırslı olmayan bir kişi olduğundan dolayı hiziplerin üzerinde kalabilmiştir. Ayrıca Gürsel, bir cuntanın ihtiyaç duyduğu üst rütbeli, dört yıldızlı subay ihtiyacını da gidermiştir (Kaynar, 2012: 635). Darbeden üç gün sonra, 30 Mayıs günü Türkeş, fiili olarak başbakanlık yapmak anlamına gelen Başbakanlık Müsteşarlığı'na getirilmiştir (BCA, fon kodu: 30.11.1.0). Türkeş bu fiili durumu öngördüğü için bu makamın verilmesini kendisi talep etmiştir. Türkeş, MBK içindeki pozisyonunun ve elinde tuttuğu Başbakanlık Müsteşarlığı makamının sağladığı

³⁷ Türkeş, darbenin ilk günlerindeki belirsizliği anlarında şöyle anlatmaktadır: “İhtilal sonrasında MBK'ye katılanların sayısı arttı. Başlangıçta hepsi 9-10 kişiydi. Fakat daha sonra sayı gittikçe artmaya başladı. Çeşitli iddialarla birçok kişi kendisini MBK'nin içinde sayıyordu. Bazı kimseler ‘Efendim Menderes’i Kütahya’da ben bulmuştum, Ankara’ya getirmişt看im.’ vs. sözlerle bu işin içinde yer aldığını belirterek, kendiliğinden MBK'ye giriyorlardı. O zamanlar, Bakanlar Kurulu odasında çalışmaya başlamıştık. Bu arada çeşitli rütbelerden albay, yüzbaşı vs. arkadaşlar, ‘Falan tarihte ben de vardım.’ diyerek odaya giriyor, orada oturuyorlardı. Böylelikle sayı hatırlayabildiğim kadarıyla 45'i geçti (Anadol, 1995: 37).

gücü kullanarak siviller arasında da bir kadro oluşturmaya çaba göstermiştir (Yanardağ, 2002: 26).

MBK'nin ilk işlerinden birisi, yeni bir anayasa hazırlamak olmuştur. Bunun için öncelikle bir Anayasa Komisyonu oluşturulmuştur. Darbeye meşruiyet sağlamak amacıyla İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar'ın başkanlığında bir Anayasa Komisyonu kurulmuştur (Ahmad, 1996: 164). Darbenin ertesi günü, bu komisyon bir rapor hazırlamış ve darbenin meşru olduğunu, çünkü eski iktidarın, yani DP iktidarının meşruluğunu kaybettiğini belirtmiştir (Aydemir, 1973: 384). Akademik heyetteki en heyecanlı üyelerden Hüseyin Nail Kubalı, darbenin bir *pouvoir original* yani bir *kurucu iktidar* olduğunu beyan ederek, darbenin meşruiyetinin bizzat darbenin kendisinden kaynaklanan bir meşruiyet olduğunu, bu sebeple tüm yasal ve anayasal mevzuat üzerinde dilediği gibi tadilat yapma hakkına sahip olduğunu savunmuştur. Kubalı'ya göre darbe bir *kurucu iktidar* olduğundan yapacağı düzenlemelerde kendisini hukuka bağlı hissetmek zorunda değildir. Anayasa Komisyonu, ayrıca DP iktidarının protesto edildiği ve bu esnada İstanbul Üniversitesi öğrencisi Turan Emeksiz'in hayatını kaybettiği 28 Nisan Olayları anısına İstanbul Üniversitesi bahçesine bir abide dikilmesini ve her yılın 27 Mayıs'ında o abide etrafında anma toplantısı yapılmasını önermiştir. Askerlerin kendi aralarında nasıl bir komite oluşturacaklarını bile bilmezken, akademisyenlerin darbenin tören ve abide boyutunu bile göz önünde bulundurmaları önemli bir ayrıntıdır. (Kaynar, 2012: 646-649).

Darbenin sivil kanadı olan Anayasa Komisyonu bu işlerle meşgulken, askeri kanatta, derin bir çatlak meydana gelmiştir.³⁸ MBK içerisinde iktidar için rekabet halinde bulunan iki hizipten ilki ılımlılardır. Bu hizbin üyeleri genellikle üst rütbeliler olmuş ve bu subaylar, iktidarın bir an önce sivillere bırakılmasını savunmuşlardır (Ahmad, 1996: 164). Buna karşılık, Albay Türkeş ve çoğunlukla düşük rütbeli subayların içinde bulunduğu radikaller, iktidarı bir süre daha ellerinde tutmayı, devlet ve toplum yapısını tepeden yapılacak reformlarla dönüştürmeyi hedeflemişlerdir (Ahmad, 2010: 150). Hatta Türkeş, ülke yönetimini bırakmamak için yeni bir parti kurulması önerisini ortaya atmıştır (Anadol, 1995: 48):

³⁸ MBK üyesi Türkeş, komite içindeki anlaşmazlığı: “MBK’de gerginlik vardı. Mesela bazı toplantılarda tabancalar kılıflarından çıkmış, açık şekilde masanın üzerinde durdu.” sözleriyle ifade etmiştir (Anadol, 1995: 45).

Milli Birlik Komitesi'ni, Milli Birlik Partisi adıyla bir siyasi kuruluşa dönüştürürüz. Böylece başsız kalan Demokrat Partilileri de toplarız. Cumhuriyet Halk Partisi ile birlikte seçime katılırız. Halk bize oy verir. Bu defa seçim yoluyla iktidara geliriz.

Komite içinde devam eden ikilik, *On Dörtler* adıyla anılan ve Türkeş'in de içinde bulunduğu on dört subayın 13 Kasım 1960 tarihinde komiteden uzaklaştırılıp yurt dışı görevlere tayin edilmesiyle son bulmuştur (İpekçi ve Coşar, 2012:408). Türkeş de bu tasfiye doğrultusunda Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'ye elçilik müşaviri olarak gönderilmiştir. Türkeş burada yaklaşık olarak iki buçuk yıl görev yapmış ve 22 Şubat 1963'te Türkiye'ye dönmüştür (Turgut, 1995: 280, 281).

Alparslan Türkeş, 1963 yılının Şubat ayında Türkiye'ye döndükten sonra politik arayışlarını bir müddet kendi deyişiyle "27 Mayıs ilkeleri doğrultusunda hizmet etmek" şiarıyla sürdürmüştür (Bora, 2009: 689). Önce yeni bir darbe hazırlığında olan Albay Talat Aydemir'le çeşitli temaslarda bulunmuş, fakat cuntaya önderlik konusundaki isteği geri çevrilince bu işbirliğinden vazgeçmiştir. Bu darbe girişimi sırasında bir müddet tutuklu kalmıştır (Bora ve Can, 2009: 53).

Bu arada Türkeş, DP'nin devamı olarak kurulan ve en güçlü iktidar adayı olarak görülen sağ görüşlü bir parti olan AP'ye katılmayı denemiştir. AP içindeki bir grup Türkeş'in partiye, ordu içinde taraftarlar kazandıracığını savunmuş, fakat onu en nihayetinde bir 27 Mayıs cuntacısı olarak gören AP yönetimi Türkeş'i geri çevirmiştir (Bora ve Can, 2009: 53). Bu dönemde, parti içinde devam eden genel başkanlık yarışında Türkeş, Bilgiç'i desteklemiştir. AP'nin 28 Kasım 1964 tarihli kongresinde Süleyman Demirel 1072 oy, Sadettin Bilgiç 552 oy, üçüncü aday Tekin Arıburun ise 39 oy almıştır (Demirel, 2004: 38). Demirel'in zaferiyle sonuçlanan kongreden sonra Türkeş'in AP'ye olan ilgisi kaybolmuş; bu tarihten sonra Türkeş yeni arayışlar içine girmeye başlamıştır (Yanardağ, 2002: 30).

AP'ye katılma girişimi başarısızlıkla sonuçlanan Türkeş, bir süre kendi partisini kurmaya çalışsa da bu denemesinde de bir netice elde edememiştir. Sonunda, 31 Mart 1965 tarihinde Türkeş ve *On Dörtler'den* bir grup arkadaşı³⁹ genel başkan Osman Bölükbaşı'nın partiden ayrılması nedeniyle sıkıntı yaşayan ve bir çıkış arayan

³⁹ On Dörtler'den, Dündar Taşer, Muzaffer Özdağ, Fazıl Akkoyunlu, Mustafa Kaplan, Numan Esin, Ahmet Er, Rifat Baykal, Münir Köseoğlu ve Şefik Soyyüce; Türkeş ile birlikte CKMP'ye katılmıştır. On Dörtler grubundan İrfan Solmazer ve Orhan Erkanlı CHP'ye üye olmayı seçerken; Muzaffer Karan ise Türkiye İşçi Partisi'ne (TİP) geçmiştir (Dural, 2011: 405).

CKMP'ye katılmıştır (Zürcher, 2012: 371). Ağaoğulları (2006: 215), CKMP'nin, Türkeş ve arkadaşlarına kapılarını sonuna kadar açmasından dolayı bu ekibin parti içinde oldukça rahat hareket etme kabiliyeti kazandığını belirtmiştir. Türkeş, parti içinde kendisine bağlı kadrolar oluşturmak için -MBK'de Başbakanlık Müsteşarlığı görevine talip olmasına benzer bir biçimde- kendini Parti Genel Müdürü seçirmiştir. Yanardağ (2002: 31, 32) da Türkeş'in Parti Genel Müdürü olmasıyla, Türkeş ekibinin, parti örgütlerini denetlemek ve yeniden yapılandırmak amacıyla bütün örgütleri gezme, ilişkileri tanıma ve dolayısıyla da kadrolaşmak olanağı bulduğunu ifade etmiştir (Yanardağ, 2002: 31,32). Fakat tüm bu gelişmelere rağmen CKMP, Türkeş ve arkadaşları için *dikensiz bir gül bahçesi* olmamıştır. 1965 yılının Temmuz ayında yapılacak büyük kongreye gidilirken, CKMP'de ortam oldukça gerilmiştir. Özellikle de eski CKMP'liler, Türkeş ve ekibine direnmeye çalışmış, Türkeş de bu durumu zaman zaman dile getirmiş ve kendisine karşı çıkanlara meydan okumuştur. Örneğin 18 Temmuz 1965'te yapılan Ankara İl Kongresi'nde söz alan Türkeş, parti içindeki muhaliflerine karşı sert bir konuşma yapmış; eski CKMP'lileri yeniliğin önünü tıkamakla suçlamış ve onlara *hadlerini bildireceğini* söylemiştir (Hürriyet, 19.07.1965: 7):

Bazı arkadaşlarımızı uyarmak istiyorum. Partiye girdiğimiz günden bugüne kadar, karşımıza çıkan kısır fikirler yüzünden, istediklerimizi yapmak imkânı bulamadık... Bugünkü CKMP, bizim iltihak ettiğimizden önceki CKMP değildir. Biz partiye yön vereceğiz. Bunu tevazu dışına çıkarak söylüyorum ama bazı hadlerini bilmeyenlere hadlerini bildirmek istiyorum... Bunlar kendilerini derleyip toparlamazlarsa, huzurlarına getireceğimiz başka şeyler de olacaktır.

CKMP Genel Merkezi'nde, büyük kongreye bir hafta kala büyük bir kavga çıkmış, kavganın sesleri Genel Merkez'in dışından, sokaktan bile duyulmuştur. Genel İdare Kurulu'ndaki (GİK) Türkeş taraftarları, kongrelerini henüz yapmamış olan Müteşebbis Heyeti üyelerinin kongrede delege olarak oy kullanmasını istemiş; bunun üzerine Türkeş muhalifi olan Mehmet Ali Arsan duruma itiraz etmiş: "Büyük Kongre'de kendilerini seçtirmek için kendi adamlarından kurulu Müteşebbis Heyeti üyelerini delege yapmak istiyorlar. Bu durum, partinin bazı şahıslar tarafından ele geçirilmesi demektir. Buna müsaade edemeyiz." demiştir. Arsan'ın bu sözlerinin ardından büyük bir tartışma çıkmış, hatta Genel Başkan Vekili Mustafa Kepir; "Arkadaşlar, yarın CKMP'de cinayet işlendi dedirtmeyin." diye bağırarak zorunda kalmıştır. Ortalık sakinleştikten sonra yapılan oylamada, Türkeş destekçilerinin istediği olmuş ve

Müteşebbis Heyeti üyeleri, delege olmaya hak kazanmıştır (Hürriyet, 25.07.1965: 7). Aynı zamanda Adalet Bakanı da olan, CKMP GİK üyesi İrfan Baran, Olağanüstü Büyük Kongre'ye birkaç gün kala, bir basın toplantısı düzenleyerek, Türkeş ve ekibinin, partiyi "Nazi tarzı ile" ele geçirmeye çalıştığını iddia etmiştir (Hürriyet, 29.07.1965: 7):

Yaratılmak istenen Yeni Führer, çevresinde kulluk etmeyi kabul etmeyen ve edemeyecek olan partimizin tanınmış emektarlarını çürütmek, sindirmek, partiden uzaklaştırmak için Nazizm'in iftira dâhil, bütün silahlarını kullanmaktadır... Konuklara hayır diyemezdik, diyemedik. Hayretle görüyoruz ki, baş konuğumuz en kısa zamanda çeşitli oyunlarla hane reisini, parti başkanını kapı dışarı ederek evi fiilen zapt etmek hevesindedir.

Türkeş'in CKMP'ye girmesinden sonra partiye *Nasyonal Sosyalist* bir özellik vermek isteyenlerin ortaya çıktığını belirten Baran, Türkeş ve ekibinin başlattığı yeni program tasarısı çalışmalarına dâhil olmadığını ve hazırlanan bu programa karşı olduğunu belirtmiştir: "Totaliter düşüncelerin de etkisi bulunan bu program muhtevasında ayrılık noktalarımız çoktur. Bu program materyalist ve totaliter bir dünya görüşünü yansıtmaktadır." (Hürriyet, 29.07.1965: 7).

İrili ufaklı kavgaların çıktığı, Genel Başkan Adayı Ahmet Tahtakılıç'ın yuhalamalarla kesilen bir konuşma yaptığı 30-31 Temmuz 1965 tarihli CKMP Olağanüstü Kongresi'nde oylamaya katılan 1230 delegeden, Türkeş 698 oy almış, rakibi Ahmet Tahtakılıç ise 516 oy elde edebilmiştir (Milliyet, 01.08.1965). Kongre sonrasında gazeteci Cüneyt Arcayürek'e (1965: 7) bir röportaj veren Türkeş, parti içindeki eski CKMP'lilerin kendisine "faşist ve Nazi" diye iftira attıklarını belirtmiştir. Genç yaşından beri faşist fikirlere sahip olduğu ithamlarına karşı Türkeş, bu iddiaların desteksiz olduğunu ifade etmiştir:

Benim hakkımda faşistlik veya Nazilik ithamlarını yöneltenlerin hiçbir mesnetleri yoktur. Bunu iftira olarak ileri sürmektedir. Faşizm demek, ekonomik alanda korporasyonlara dayanan bir sistem kurmak ve iç politikada da diktatörlüğe dayanan bir idare tarzı meydana getirmek, dış politikada da emperyalist olmak demektir. Bugüne kadar vermiş olduğum beyanatlar, konferanslar, konuşmalar ve yazılarım ortada dururken, böyle ithamlar ileri sürmenin ne dereceye kadar doğru olduğu takdir olunur.

Türkeş'in seçilmesinden sonra, partideki huzursuzluk devam etmiş, kongreden sonra yapılan ilk GİK toplantısına⁴⁰ Türkeş'e muhalif olan eski CKMP'liler katılmamıştır.⁴¹

⁴⁰ Türkeş bu toplantıda, gazetecilerin toplu fotoğraf çekmesini önce kabul etmemiş, diğer GİK üyelerinin araya girmesi sonucu fotoğraf çekilmesine razı olmuş, fakat spor giyimli olan GİK üyelerine, "Kravat takın öyle resim çektirelim." demiştir. Bunun üzerine spor giyimli olan Rıfat Baykal ve Mustafa Kaplan evlerine gidip kravat takıp geri dönmek zorunda kalmışlardır (Hürriyet, 03.08.1965: 7).

Kongrenin ardından ilk protesto istifası 2 Ağustos 1965'te gazeteci Müfit Duru'dan gelmiştir. 1954'ten beri parti üyesi olan Duru, kongrenin milis kuvvetine benzer kişiler tarafından basıldığını ve partinin ele geçirildiğini, CKMP'nin artık eski CKMP olmadığını öne sürerek partiden istifa etmiştir (Hürriyet, 03.08.1965: 7). Bu istifayı başka istifalar da takip etmiştir. 4 Ağustos günü, başta Milli Savunma Bakanı olan Hasan Dinçer, Köy İşletmeleri Bakanı olan Seyfi Öztürk ve bir önceki Genel Başkan Ahmet Oğuz olmak üzere 8 milletvekili CKMP'den istifa etmiştir. İstifacılar, yayınladıkları istifa mektubunda partinin, kongre sonrasında maceracı ve totaliter bir yola girdiğini öne sürmüş ve parti içinde mücadele yapma imkânlarının kalmadığını belirtmişlerdir (Hürriyet, 05.08.1965: 7).

Yeni yönetime karşı olan partililerin, muhalefete girişmeden birer birer partiden ayrılmaları, Türkeş'in CKMP'yi tümüyle denetimi altına almasını ve kendi isteği doğrultusunda şekillendirmesini kolaylaştırmıştır (Ağaoğulları, 2006: 215). Kongreyle birlikte partinin Genel Sekreterlik görevine Muzaffer Özdağ getirilmiş, diğer eski subaylar da yönetim kademesinde yer almıştır. Türkeş ve ekibinin egemenliğinde parti, örgütlenme çabalarını özellikle de öğrenciler üzerinde yoğunlaştırmıştır (Çalık, 1995: 93). Bu bağlamda hızlı bir teşkilatlanma evresinin ardından; 1965'te 25 ilde örgütlü bulunan CKMP, 1967'de 61 ilde örgütlü hale gelmiştir (Bora ve Can, 2009: 53, 54).

Türkeş, *milliyetçi toplumculuk* olarak adlandırılan görüşlerini 1965'te ilk kez sistemli bir metin haline getirmiştir (Yanardağ, 2002: 33). *Dokuz Işık* olarak nitelediği ilkeleri şöyle sıralamıştır: “Milliyetçilik, Ülkücülük, Türkçülük, Ahlakçılık, Toplumculuk, İlimcilik, Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik, Köylücülük, Gelişmecilik ve Halkçılık, Endüstri ve Teknikçilik” (Türkeş, 1974). Dokuz Işık, Kasım 1967'de yapılan kongrede CKMP'nin resmi görüşü olarak kabul edilmiştir. Bu kongre birçok bakımdan önemlidir. Hareketin ideolojik inşasında net bir aşama gerçekleştirilmiş, Türkeş'in liderliği tartışılmaz bir konuma yükseltilmiş ve *Başbuğ*⁴² olduğu ilan edilmiştir. Böylece Ülkücü Hareket'in ünlü *lider, teşkilat, doktrin* teslisi de şekillenmiştir (Yanardağ, 2002: 33). Bu kongreden sonra partinin tek hâkiminin Türkeş olduğu tescillenmiştir. Parti

⁴¹ Toplantıya şu üyeler katılmamıştır: Aynı zamanda Milli Savunma Bakanı olan Hasan Dinçer, Kongrede Genel Başkan Adayı olan Ahmet Tahtakılıç, bir önceki Genel Başkan Ahmet Oğuz, Köy İşletmeleri Bakanı Seyfi Öztürk (Hürriyet, 03.08.1965: 7).

⁴² *Başbuğ* kelimesi, “Eski Türklerde baş, başkan, komutan” anlamına gelmektedir (TDK, 2009: 215).

artık neredeyse sadece Türkes'in fikirleri doğrultusunda söylem üretmeye, Türkes'in emirleri doğrultusunda eyleme geçmeye başlamıştır.

2.10. HİRA DAĞI VE TANRI DAĞI ARASINDA TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ: MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NİN DOĞUŞU

Türkes ve arkadaşları CKMP'ye katıldıklarından beri partinin isminin ve ambleminin değiştirilmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Türkes'in genel başkan oluşundan sonra, rahat telaffuz edilebilecek, kolayca akılda kalabilecek bir isim ve amblem arayışı çabaları hızlanmıştır (Özdemir, 2007: 97). Nitekim 8-9 Şubat 1969 günlerinde Adana'da toplanan CKMP kongresinde partiye, 1965'ten beri devam eden değişikliğe uygun bir isim bulunmuştur: *Milliyetçi Hareket Partisi*. Ağaoğulları'na göre bu adın seçilmesinde, Türkes'in daha önceki yazı ve demeçlerinde sık sık bir *hareketten, aksiyondan* söz etmesi ve Franco rejiminin aşırı milliyetçilerin üzerindeki etkisi önemli rol oynamış olabilir. Zira İspanya'da Falanjist partisinin adı *Ulusal Hareket'tir* (Ağaoğulları, 2006: 215).

Hazırlanan yeni tüzükle birlikte genel merkezin ve özellikle Türkes'in örgüt üzerindeki yetkileri son derece artmış ve hiyerarşik bir yapılanma kurumsallaştırılmıştır. 1969 Kongresi'nde partinin amblemi *üç hilal*, gençlik kollarının kullandığı amblem ise *hilal içinde kurt* olarak saptanmıştır (Aykol, 2011: 95).

Yeni amblem ve 1969 Kongresi'nden sonra artış gösteren İslami söylemler Nihal Atsız ve çevresindekilerde rahatsızlık uyandırmıştır (Bahadır, 2014: 261). Bu dönemden sonra ülkücü harekette, Türklüğün İslam'a hizmet ettiği ve İslam'ın da Türk milliyetçiliği için hayati önem taşıyan esasları barındırdığı fikri öne çıkmıştır (Koyuncu-Lorasdağı, 2011: 146). 1969 Kongresi'yle, Türkes'in temsil ettiği ortalama çizginin, merkez eğilimin dışında kalan gruplar ya tasfiyeye uğramış ya da parti içinde yalnızlaştırılmış, marjinalleştirilmiştir. Atsız çevresinin etkisindeki soy Türkçülerin tasfiye süreci, 1970'lerin ortalarına dek yayılmış, hatta parti içinde zaman zaman kanlı hesaplaşmalar görülmüştür (Bora ve Can, 2009: 55). Örneğin, üç hilalli yeni amblemi benimsemeyip partiden istifa eden MHP İzmir Gençlik Kolları Başkanı ve 50 arkadaşı, *Nasyonal Aktivite ve Zinde İnkişaf (N.A.Z.İ.)* isimli bir dernek kurma girişiminde bulunmuştur. Topluluk, 12 Nisan 1969 günü yapacakları basın toplantısına geldikleri sırada

MHP'liler tarafından saldırıya uğramıştır. Bu esnada N.A.Z.İ. cemiyetine mensup üç genç yaralanmış, basın toplantısının yapılacağı salonun masa ve sandalyeleri kırılmıştır. Saldırının ardından yaralı bir biçimde kaçarak Emniyet Müdürlüğü'ne sığınan Gündüz Kapani'nin açıklamaları MHP içindeki ayrışmayı ve iç hesaplaşmayı gözler önüne serer niteliktedir (Feyizoğlu, 2005: 32):

Türkeş Türk ırkçılığına ihanet etmiştir. Gençleri kendi hırsı uğruna sokaklara dökmüş ve hepsinin hayatına mal olacak bir macera yolu açmıştır. Nasyonalizmin reddettiği particilik ve politikacılığı tamamen kaybetmiş ve Yahudi mekanizmasının alçakça oyunlarına gelmiştir. Biz bunlara karşı olmak için N.A.Z.İ. Cemiyeti'ni kurmaya karar vermiştik. Bu sabah sekiz arkadaşımızla birlikte gazetecileri beklerken komandoların hücumuna uğradık. İçeri girenler, benim omzuma vurup “Sen Nazi misin?” diyerek ellerine geçirdikleri sopa, zincir ve demirlerle üzerimize hücum ettiler. Diğer arkadaşları da sandalye ve masaların bacıklarını kırıp bize vurdular.

Faşizmin klasik anti-kapitalizm demagojisini daha kararlı ve radikal biçimde savunan *toplumcu milliyetçiler* (ki Batı dillerinde bu terim *nasyonal sosyalizm* anlamına gelmekteydi) de geriletelen gruplar arasındadır. Bu süreçte ayrıca büyük burjuvaziye tedirgin eden *anti-kapitalist*, *anti-mason* söylem de arka plana alınmıştır. Bu adım, Bora ve Can'a göre (2009: 55, 56), partiye anti-komünist misyonu nedeniyle düzen güçleri tarafından açılmaya başlanan kredinin bir bedelidir. 1969 Kongresi'nden sonra ülkücü hareket, tabanını genişletmek için İslami söylemleri daha fazla kullanmıştır.

2.11. 70'Lİ YILLARDA MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ VE ÜLKÜ OCAKLARI

Parti içindeki tasfiyelere rağmen, parti elbette Türkçü, milliyetçi özelliğinden tamamen sıyrılmamıştır. Zaten adında *milliyetçi* kelimesini barındıran bir partinin milliyetçilik damarının tamamen yok olması/yok edilmesi kuşkusuz ki düşünülemez. Partinin söylemlerinde Türklüğe yer vermeye devam edilmiştir. Türklük, İslam ile sentezlenmeye çalışılmış, fakat İslam vurgusu yavaş yavaş ön plana geçmiştir.

Ülkücü Hareket daha geniş bir tabana yayılmak adına içinde dinselliği de barındıran bir ideolojik dönüşüme ihtiyaç duymuştur. Artık Türkçülük, hareketin omurgasını teşkil etmekten uzaklaşarak talî bir unsura dönüşmüştür. “Rehber Kuran, Hedef Turan!”; “İslamiyet ruhumuz, Türklük bedenimiz!”; “Türklük şuur ve gururu, İslam ahlak ve fazileti” gibi şiarlar, 1970'lerde en çok benimsenen sloganların başında gelmiştir (Öğün,

1997: 119). MHP, 70’li yıllarda artık kendini tanımlarken, “Hira Dağı kadar Müslüman, Tanrı Dağı kadar Türk” ifadesini kullanmaya başlamıştır. Bu söylemler hem giderek daha kızışan ve genişleyen çatışma ortamında kitlesel destek alanını genişletmiş, hem de diğer yandan Necmettin Erbakan’ın Milli Selamet Partisi (MSP) ile aynı taban üzerinde girilen politik rekabetin ortaya çıkardığı gereksinimlerle bir uyuşma göstermiştir (Can, 2009: 675).

MHP bu dönemde dinsel öğelere söylemlerinde oldukça fazla yer vermeye başlamıştır. Eğitimin, milli ve İslami temellere oturtulmasını talep etmiş ve MHP iktidarında böyle bir eğitim sistemi içinde yetişecek gençlerin millete ve dine yabancı kalmayacağını savunmuştur. MHP, seçimi kazandıklarında, imam-hatip okullarının, Yüksek İslam enstitülerinin ve İlahiyat fakültelerinin sayılarını artıracaklarını da vaatlerine eklemiştir (MHP, 1973: 25, 27). MHP, kullandığı milliyetçi-İslamcı söylemler ile gittikçe MSP’ye benzer bir parti konumuna gelmiştir. Fakat onu MSP'den farklı kılan önemli bir özelliği bulunmaktadır: Sıklıkla şiddete başvurması. MHP, özellikle yan örgütlerindeki ülkücü militanlar yoluyla, sadece şiddet uygulamakla kalmamış; ayrıca şiddet kavramını ideolojisinin temel taşlarından biri haline getirmiştir (Ağaoğulları, 2006: 223).

MHP incelenirken göz önünde bulundurulması gereken bir diğer kurum da partinin gençlik örgütü konumundaki Ülkü Ocakları’dır. Sık sık isim değiştirmesine rağmen genel yapısını, özelliklerini korumaya devam eden Ülkü Ocakları partinin tam kontrolüne tabi olmuştur. İlk kez 1966’da Ankara’da Hukuk, Dil Tarih Coğrafya ve Ziraat fakültelerinde kurulan ocakların tüzüğü bizzat CKMP Genel Sekreteri Muzaffer Özdağ tarafından yazılmıştır. Açılış konuşmasını da dönemin CKMP Gençlik Kolları Başkanı olan Namık Kemal Zeybek yapmıştır. CKMP Genel Başkan Yardımcısı Dündar Taşer örgütle özel olarak ilgilenmiş ve *ülküçülük* kavramının isim babalığını yapmıştır. Ocaklar 1969 yılında merkezileşerek *Ülkü Ocakları Birliği* adını almıştır (Can, 2001: 204). Ülkü Ocakları, örgütlenmesini sadece üniversite gençliği ile kısıtlamamış; *Genç Ülkücüler Teşkilatı* isimli, hedef kitlesi liseli öğrenciler olan bir dernek daha kurulmuştur (Yanardağ, 2002: 38). Ülkü Ocakları’nın genel başkanları

zamanla değişse de; Türkeş'in ocaklar üzerindeki yetkisi tartışılmaz konumda olmuş; ocaklarla ilgili son sözü her zaman Türkeş söylemiştir.⁴³

1969 yılından itibaren, yükselen sol harekete karşı ülkücülerin de örgütlenmeye gitmesiyle, üniversitelerde gerilim tırmanmaya başlamış; ocakların ideolojik yörüngesi keskin bir biçimde antikomünizm üzerinden biçimlenmiştir (Can, 2001: 204). Türkeş, sola karşı şiddete dayalı mücadeleyi: “Komünistlerin bazılarının dövüldüğü doğrudur... Gençlerimizin meşru savunma haklarını kullanmaktan ibaret kalan davranışlarına asla gölge düşürülemez” sözleriyle açıkça sahiplenmiştir (Bora, 2009: 690). Bu dönemdeki önemli bir başka husus da ülkücü gençlerin askeri eğitim aldıkları iddia edilen ve resmi kayıtlara da geçmiş olan *komando kampları* olmuştur. Bu kamplarla ilgili, AP Hükümeti'nin 1970 yılında, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne hazırlattığı raporda oldukça çarpıcı ifadeler yer almıştır. Bu rapora göre, 1968 Ağustos'u ve 1970 Ağustos'u arasında çeşitli illerde 28 tane komando kampı açılmış ve bu kamplarda gençlere yakın dövüş ve silah kullanma eğitimleri verilmiştir. Raporda, Hitler Almanya'sındaki SS ve Fırtına Birlikleri isimli Nazi örgütlerine benzetilen kamplarda eğitim alan gençlerin üniversitelerde birçok kavgaya karıştığı belirtilmiştir (MHP Raporu, 1997: 14-25). Türkeş ise iddia edilen kampların, gençleri kahve köşelerinden, fuhuş batağından, diskoteklerden ve meyhanelerden kurtarmak amacıyla açılmış olduğunu belirterek bu kampların yararlı kabul ettiklerini açıklamıştır (Hürriyet, 12.01.1969: 7). Türkeş, ayrıca komünist hareketlerin karşısına her an çıkabilmek ve sokak kavgalarını karşılamak için “memleket çocuklarını bilgili kılmak” gerektiğini belirtmiş, kampların da bu işlevi yerine getirdiğini savunmuştur (Milliyet, 12.01.1969: 7).

1970 yılından sonra Ülkü Ocakları'nın silahlı eylemler içindeki rolü daha sık gündeme gelmeye ve kamuoyunda tartışılmaya başlamıştır. Fakat ocaklar sola karşı giriştiği mücadele sayesinde devletten en üst düzeyde destek bulabilmiştir. Ülkü Ocakları Birliği bu konumuna uygun bir biçimde 12 Mart 1971 askeri müdahalesini desteklemiştir (Can,

⁴³ Yurtaslan bu durumu şöyle anlatır: “Türkeş, teşkilatta tek liderdir, Başbuğ'dur. Ne derse o olur. Türkeş kendisine *Başbuğ* denmesini bizzat istemiştir. Biz Türkeş'le ilk toplantıya gideceğimizde, kendisine nasıl davranacağımızı öğrettiler. Kendisiyle ilk kez tanışacaktık. ‘Şimdiden söyleyelim de pot kırmayın’ dediler. ‘Kendini tanıtırken *Başbuğum* diye söze başla, yoksa çok kızar’ dediler. Kitle toplantılarında Türkeş çıkar çıkmaz, 15 dakika, yarım saat ‘Başbuğ Türkeş’ diye bağırılır. Bunu da kendisi ister. Milletvekilleri bile kendisiyle konuşurken, bu hitapla söze başlamış. Söze başlarken ve bitirirken ‘Başbuğum’ demeyen birkaç kişiyi tokatladığı anlatılır. Huzurunda hazır ol vaziyetinde dururduk. Toplantıya girerken hepimiz ayakta ve onun girişine yüzümüz dönük durur ve ‘Otur’ deyince otururduk (Yurtaslan, 1997: 87, 88).

2001: 204). Zira dönemin MHP Gençlik Kolları Genel Başkanı Onur Türkmen'e göre ülke komünizmin eşiğine getirilmiş ve devlet bu durumdan 12 Mart sayesinde kurtulabilmiştir (MHP, 1977a: 48). 70'li yıllar boyunca MHP, komünizmle savaşta devlete yardımcı olduğunu hatta kimi zaman devletin yapması gereken şeyleri de kendisinin yaptığını iddia eden, devletin bekası için uğraş verdiğini savunan bir söylem geliştirmiştir. Örneğin, 1973 Genel Seçimleri için yapılan açıklamalarda, gençlerin bir kısmının devlete, millete ve orduya silah çeker bir hale geldiği ve bunların karşısına Türk devletinin bekasını ve milletin bütünlüğünü korumak üzere ülkücü gençlerin çıktığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda, komando kampları savunulmuş ve gençlerin bu kamplarda, yıkıcılarla ve bölücülerle hem fikren hem de bedenen dövüşecek şekilde yetiştirildiği belirtilmiştir. MHP'ye göre, gençlerin komünizmle kavgaya hazırlanması işi aslında devletin görevidir fakat ülkücüler her türlü fedakârlığa katlanarak bu görevi kendileri yerine getirmişlerdir (MHP, 1973: 17, 19).

MHP, 1977 Genel Seçimleri'nde de komünizm karşıtı söylemini devam ettirmiştir. MHP ayrıca bu dönemde, kendisini o dönemlerde *ortanın solunda* konumlandıran CHP'yi de tehdit olarak algılamıştır. Çünkü MHP'ye göre CHP, komünizmin baş hamisi olarak komünistlere resmen destek çıkmıştır. MHP, vatan ve devletin bekası için komünizme karşı en inançlı mücadeleyi kendilerinin verdiğini, bu yüzden de CHP'nin ülkücülerini hedef seçtiğini iddia etmiştir (MHP, 1977b: 9, 10).

12 Eylül'e kadar MHP, kendisini devletin bekası uğruna sola karşı savaşan bir parti olarak tanımlamaya devam etmiştir. MHP, soyut bir kavram olarak devleti kutsal görmüş, yüceltmiş ve devlete karşı hiçbir tenkitte bulunmamış; fakat somut olarak, devleti idare eden yöneticileri ve hükümeti sola karşı yeterince mücadele etmedikleri gerekçesiyle sık sık eleştirmiştir. 12 Eylül'e kadar devletle büyük bir problem yaşamayan Ülkücü Hareket, 12 Eylül'den sonra, askeri yönetimin ülkücülerini de sanık sandalyesine oturtması sonucunda büyük bir travmaya maruz kalmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 12 EYLÜL DARBESİ VE ÜLKÜCÜ HAREKETTE BÖLÜNME

Bu bölümde, 12 Eylül'ün Ülkücü Hareket'e etkileri araştırılmıştır. Ülkücüler darbe ile çifte travma yaşamışlardır. Hem devletten kaynaklanan bir şok geçirmişlerdir hem de Türkeş ve parti üst yönetiminden. 1970'li yıllar boyunca sola karşı devletin yanında saf tuttıkları için devletin de kendi yanlarında yer almasına alışkın olan ülkücüler, darbe ile birlikte hapse atıldıklarında büyük şaşkınlık yaşamışlardır. Ayrıca Türkeş'in mahkemelerde kişisel bir savunma yapması da ülkücülere ikinci bir travma yaşatmıştır. Karşılaşılan bu durum ülkücü harekette ilk defa geniş çaplı sorgulamalara yol açmıştır. Devlete karşılıksız itaati öğütleyen söylem ve bu söylemin sahibi üst yönetim eleştirilmeye başlanmıştır. Hapishanelerde başlayan eleştiriler, 1992 yılında örgütsel bazda bir bölünmeyle ve Ülkücü Hareket'te yeni bir parti kurulması ile sonuçlanmıştır. Bu bölümde söz konusu bölünme süreci detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

3.1. 12 EYLÜL DARBESİ VE ÜLKÜCÜ HAREKET

1970'li yıllarda Türkiye'de siyasi tansiyon yükselmeye başlamıştır. Ordu, özellikle de 1977 seçimlerinin ardından siyasal partilerin birbirleri arasındaki çekişmelerin arttığını ve bu durumun ülkeyi anarşi ve teröre sürüklediğini savunmuştur (MGK, 1981: 191, 193). Orduya göre, partiler arasındaki bu durum, ülkeyi düşman kamplara bölmüş ve devlet otoritesini de zayıflatmıştır. Bu nedenle ordu, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nun kendisine verdiği Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma görevine dayanarak 12 Eylül 1980'de harekete geçtiğini duyurmuştur (Resmi Gazete, Sayı: 17103).

12 Eylül sabahı cunta adına okunan Milli Güvenlik Konseyi'nin Bir Numaralı Bildirisi'nde, devlet organlarının işlememesi nedeniyle ordunun ülke yönetimine bütünüyle el koyduğu ilan edilmiştir (Resmi Gazete, Sayı: 17103). Yedi Numaralı Bildiri ile de tüm siyasi partilerin faaliyetleri yasaklanmıştır (Resmi Gazete, Sayı: 17103). Ardından Alparslan Türkeş dışındaki siyasi parti liderleri tutuklanmaya başlanmıştır. Bir süre boyunca saklanan Türkeş ise darbeden iki gün sonra teslim olmuştur (Zürcher, 2012: 401).

Türkeş'i saklanmaya zorlayan şey, *devleti kurtarma operasyonunun* doğal müttefiki olmayı beklerken; son saatlere kadar gelişmelerden hiç haberdar edilmemesi ve sürecin tamamen dışında kalması olmuştur. Hatta darbeden haberdar olması da tamamen bir tesadüf eseridir. Türkeş, darbeyi 11 Eylül 1980 akşamı saat 20.00 civarında MHP Genel Merkezi'nden ayrılıp evine giderken arabalarını durduran bir subaydan öğrenmiştir (Turgut, 1995: 436). Yani Türkeş senaryodan haberdar bile değildir; dolayısıyla senaryonun bir aktörü değil, yaklaşan darbenin kurbanıdır. İşte bu düşünce Türkeş ve yakın çevresini oldukça tedirgin etmiştir (Bora ve Can, 2009: 103, 104). Ülkücü taban ise darbeden sonraki ilk günlerde, Türkeş ve üst yönetime nazaran daha iyimserdir; radyo ve televizyonlardan Türkeş'e yapılan *Teslim ol!* çağrılarında dolayı taban oldukça ümitlenmiştir. Demek ki; "Başbuğ'un bildiği bir şey vardır ki ilk anda teslim olmayı uygun görmemiştir." Zira ülkücülere göre Türkeş, ordunun üst kademesiyle çok iyi ilişkilere sahip olduğu için darbeyi haber almış ve saklanmıştır. Ülkücüler, siyasi durumun ülkücülerin aleyhine olsa Türkeş'in tabana mutlaka bir mesaj vereceğini düşünmüşlerdir (Açba, 1990: 39; Kırıcı, 2001: 164).

Ülkücüler zaten bir süredir sağcı bir darbe bekliyorlardı (Müftüoğlu, 2000: 7), dolayısıyla ilk günlerde darbenin sağcı bir *ihtilal* olduğuna inanmışlardır (Kalaycı, 1990: 22). Aslında bu şekilde düşünmeleri çok da yersiz değildir; ülkücü gençlik liderlerinden Haluk Kırıcı'nın⁴⁴ anılarına göre, darbeden hemen sonra MHP Genel Merkezi'nde arama yapan askerler, arka bahçeye saklanan silahları ve mermileri bulmuş ve partideki beş ülkücüyü polise teslim etmişlerdir. Bu ülkücüler karakolda dayak ve işkence beklerken, kendilerinin tüm ihtiyaçları karşılanmış ve sonrasında polis, bu ülkücülerini *yukarıdan* emir aldıklarını söyleyerek serbest bırakmıştır. Silahla yakalanan ülkücülerin bile serbest bırakıldığını duyan ülkücüler oldukça rahatlamışlardır (Kırıcı, 2001: 165).

Fakat bu durum fazla uzun sürmemiş; 12 Eylül yönetimi, ülkücülerini de kısa zaman içinde cezalandırmaya başlamıştır. Darbe yönetimi, geçmişte solun üzerine sürülen Ülkücü Hareket'e adeta "İşiniz buraya kadar." demiştir (Yanardağ, 2002: 225). Devletin

⁴⁴ Kırıcı, 8 Ekim 1978 tarihli Bahçelievler Katliamı'nı gerçekleştirmekten dolayı hüküm giymiştir. Bu katliamla ilgili olarak ülkücü itirafçı Ali Yurtaslan şöyle demektedir: "1978 Ekim'inde yapılan bir toplantıda Türkeş, 'Bahçelievler bizim için emniyetli bir hale getirilmelidir' demiş. Bundan kısa bir süre sonra Bahçelievler'de yedi TİP'li öldürüldü. Ayrıca büyük güç yığılarak, semt tamamen MHP'nin hâkimiyeti altına alındı" (Yurtaslan, 1997: 87).

yanında oldukları için devleti de hep arkalarında görmeye alışkın olan ülkücüler; bu defa devleti karşılarında, kendilerini de solcularla birlikte hapiste bulunca büyük bir şok yaşamışlardır. Bu şok beraberinde; geçmişi sorgulama, devleti sorgulama hatta hareketi ve lider kadrosunu da eleştirmeyi getirmiştir.

3.1.1. “Balkondan Seyretmek”: Ülkücü Harekette İlk Sorgulamalar, Eleştiriler Ve Ayrışmalar

12 Eylül'le birlikte sanık sandalyesine oturan ülkücüler derin bir aldatılmışlık ve kullanılmışlık hissiyatı duymuşlardır. Ülkücüler, rejimin geçmişte kendilerini *çeşitli oyunlar* vasıtasıyla jandarma gibi kullandığını, fakat darbe ile birlikte bu jandarmalık görevlerinin sona erdiğini; “İhtilal sonrasında bizim jandarmalık da bitti. Bazılarımız ipten, bazılarımız cezaevlerinde asli yerimizi bulduk.” sözleriyle belirtmişlerdir (Yıldırım, 1990: 20).

Ülkücüleri, cezaevlerine hatta idama götüren; komünizme en az kendileri kadar karşı olduklarına inandıkları askerler olmuştur. Ülkücüler, *esir kampı* olarak tanımladıkları askeri cezaevlerinde maruz kaldıkları işkence karşısında oldukça şaşırılmışlardır. Zira kendileri gibi komünizm karşıtı olan ordu, yönetime el koymuş fakat ülkücülerin önüne iktidar kapıları değil, *kutsal* saydıkları devletin, hapisane ve işkence kapıları açılmıştır (Karaaslan-Uzun, 2008: 53).⁴⁵

Darbeden sonra ilk olarak sol hareketin üzerine yoğunlaşan askeri rejim, solu büyük oranda ezdikten sonra, Ülkücü Hareket’i hedef almaya başlamıştır. Zira rejim Ülkücü Hareket’i, komünizme karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıkan ve sola karşı kullanılacak; komünizm tehlikesi geçtiğinde de otomatikman fonksiyonunu yitirecek bir hareket olarak görmüştür (Tunçel, 1990: 150). Askeri yönetime göre, komünizm tehdidinin yok olmasıyla birlikte, ülkücülerin de varlık sebebi ve devletin ülkücülere olan ihtiyacı ortadan kalkmış; buna paralel olarak ülkücü cenaha yönelik tutuklamalar ve işkenceler başlamıştır (Kırcı, 2001: 168). Bu durum Ülkücü Hareket’te büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır (Güveli, 2008: 57):

⁴⁵ Ülkücülerin, 12 Eylül sonrasında yaşadığı travma hakkında daha detaylı bilgi için bkz. İçmeli, 2009: 119; Yanardağ, 2002: 225.

Biz, devlet güçlerinin yanında aynı safta aynı düşmana karşı hareket ediyorduk sanki. 9 Işık arasında yer alan “Devletçilik” maddesini, ekonomik bir kavram olarak değil de devletin her yaptığı yanında yer almak olarak yorumluyorduk. Eğer devletin yanında yer alıyorsak, devlet de bizim yanımızda olmalıydı. 12 Eylül 1980 Darbesi'nin en büyük hayal kırıklığı bu duygudan kaynaklandı bence.

Kendilerini *sevdaşısı tarafından aldatılmış* olarak hisseden ülkücüler (Yeniçeri, 2006: 69), 1980'li yılların sonunda ortaya atılan, *Güneydoğu'da, PKK ile ülkücü gençler savaşsın*. önerisine soğuk bakmış, devletin kendisine başka *kuklalar* bulmasını söyleyip (Kırcı, 2005: 212, 214) bu çatışmada artık taraf olmamaya, *olayları balkondan seyretmeye* karar vermiştir (Yıldırım, 1991: 79).

Bir yandan askeri yönetimi ve devleti eleştiren Ülkücü Hareket, aynı zamanda yavaş yavaş da olsa hareketin üst yönetimini, hatta sorgulanamaz denen *Başbuğ'u bile* sorgulamaya başlamıştır. Bu eleştiriler genellikle hapisanelerdeki ülkücülerden gelmiştir. Parti üst yönetiminden Ağâh Oktay Güner'in Ülkücü Hareket'i *fikri iktidarda, kendisi zindanda bir hareket* olarak tanımlamasıyla zirveye ulaşan darbe yönetimi ile özdeşleşme çabaları, tabanı rahatsız etmiştir.⁴⁶ Darbeden sonra dokuz ülkücüyü idam eden iktidarın, *kendi fikirleri* ile aynı doğrultuda hareket ettiğine ülkücü kitleleri inandırmak pek mümkün olmamıştır (Bora ve Can, 2009: 126, 127). Ayrıca *MHP ve Ülkücü Kuruluşlar* davasında Türkeş'in, ülkücüleri sahiplenmek yerine; başka ülkücülerin suçlarından dolayı kendisinin yargılanmasına karşı çıkışı ve sık sık *suçun şahsiliği* ilkesini öne sürmesi (Türkeş, 2013: 37, 41, 96, 97) de tabanda büyük rahatsızlık yaratmıştır. Türkeş'in, ülkücüler için *göğsünü siper etmesi* beklenirken; sadece kendini kurtarmaya çalışan bir görüntü vermesi -özellikle de hapisanelerdeki ülkücü militanlar arasında- hayal kırıklığı yaratmış, Türkeş'in *hata yapmaz ve sorgulanamaz* kimliğini adeta yerle bir etmiştir.

Taban ve tavan arasındaki kopukluğun nedenlerinden birisi de *Atatürk/Atatürkçülük* hakkındadır. Askeri yönetimin hapisanelerdeki tüm tutuklulara Atatürk'ün sözlerini ezberletme baskısından dolayı; ülkücü mahkûmlarda, geçmişte saygı duydukları Atatürk'e karşı bir antipati oluşmuştur. Hapisanelerdeki ülkücüler Atatürkçülüğü, *düzen bekçilerinin yaptırım güçleri azaldığında zorbalığa başvurma gerekçelerinden*

⁴⁶ Güner'in bu sözü boşa söylenmiş bir söz değildir. Zira o dönemde hem askeri yönetimin uygulamaları, hem de ona fikri zemin sağlayan Aydınlar Ocağı'nın fikirleri, aslında MHP ile oldukça paralel konumdaydı. Aydınlar Ocağı ve 12 Eylül'ün resmi ideolojisi hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Bora ve Can, 2009, Üçüncü Bölüm.

biri olarak görürken ve tüm ülkücü mahkûmların *Atatürkçüyüm* demeye zorlandığını belirtirken (Açba, 1990: 64); Türkeş ve resmi MHP çizgisi Türk milliyetçiliğini ve antikomünizmi Atatürkçülüğe dayandırmaya çalışmıştır. Diğer yandan, Mamak Askeri Cezaevi'ndeki ülkücü gençlik önderleri, girdikleri İslami öz-sorgulama sürecinde MHP üst yönetiminin ve Türkeş'in, İslam'ı araçsal bir biçimde kullandıklarını düşünmeye başlamışlardır. Artık Türkeş'in, *başı açık şekilde, modern yaşayıp gezen eşi ve kızları* bile eleştiri konusu haline gelmiştir (Bora ve Can, 2009: 316).

12 Eylül'le birlikte ortaya çıkan siyasi iklim Ülkücü Hareket'i adeta *hasta* etmiş, hareketin neredeyse tüm ezberlerini bozmuştur. Bu süreçte, kutsal denilen *devlet baba* ülkücüleri hapse atmış, onlara işkence yapmış, hatta kimi ülkücüleri idam etmiştir. Türkeş'in devlete dair öngörülerinin tutmaması sonucunda, *yanlış yapmaz ve eleştirilemez* olarak görülen lider sorgulanmaya başlamıştır. Ayrıca yıllarca savaşılan solculara karşı bakış açısı bile zamanla değişmiştir. Karıştır-barıştır uygulaması ile birlikte sağcı ve solcu mahkûmlar aynı koşullara konulmuş, böylece ülkücü ve solcular beraber yaşamak durumunda kalmışlardır. Bu uygulamanın etkisiyle ülkücüler ile solcular belki de ilk kez birbirlerini yakından tanıma fırsatı bulmuşlardır. Hatta bir süre sonra ülkücüler, solcuları artık *yiğit, fedakâr, kararlı Anadolu çocukları* olarak görmeye dahi başlamışlardır (Bora ve Can, 2009: 550-551).

12 Eylül Darbesi sonrasında tüm bu değişimleri yaşayan ülkücüler, artık 11 Eylül 1980'den oldukça farklı bir noktaya varmışlardır. Bu değişim özellikle hapishanelerdeki ülkücüler üzerinde oldukça belirgindir. Bu süreçte, devlete ve parti üst kademesine yöneltilen eleştirilerin pek çoğunun kaynağı da bu ülkücü mahkûmlar olmuştur. Yaşanılan dönüşümlerden birisi de din odaklıdır; ülkücü mahkûmlar arasında İslamlaşma gitgide yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu ülkücüler, kendilerini artık *Türk-İslam Ülkücüleri*, uğruna mücadele ettikleri davayı da *İslam'ı yaymak* olarak tanımlamışlardır.

3.1.2. Türk-İslam Ülküsü Ve Türk-İslam Ülküçüleri

Türk-İslam Ülkücülüğü terimi ilk kez Seyyid Ahmet Arvasi tarafından 1979 yılında kullanılmıştır. Arvasi, üç ciltlik *Türk-İslam Ülküsü*⁴⁷ eserinin birinci cildinde, o sıralarda sağcı hareketlerin söylemlerinde popüler olan *Türk-İslam sentezi* kavramına karşı çıkmış; bir sentezin, ancak tez ile anti-tez arasında vuku bulabileceğini savunmuş ve *Türk-İslam Ülkücülüğü* terimini kullanmanın daha sağlıklı olacağını öne sürmüştür (Arvasi, 1994: 8). Arvasi tarafından 12 Eylül'den kısa bir süre öncesinde ortaya atılan bu kavram, 12 Eylül sonrasında da ülkücüler arasında oldukça popüler olmuştur (Yanardağ, 2002: 395).

12 Eylül öncesinde de İslam'a pek uzak olmayan ve kendilerini *Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslüman* olarak tanımlayan ülkücüler (Akgün ve Çalış, 2009: 597), 12 Eylül'den sonra amaçlarının *ilay-ı kelimetullah*, yani *Allah'ın ismini yaymak, İslam'ı yaymak* olduğunu ifade etmişlerdir (Yıldırım, 1991: 187). 12 Eylül'ün getirdiği hayal kırıklığı ve bu hayal kırıklığının beslediği kimlik bunalımı hapishane ortamındaki acılarla da birleşince; ülkücülerin bir bölümü için İslam'a sarılmak önlerindeki tek çıkar yol olarak görülmüştür (Yanardağ, 2002: 385). Öyle ki ülkücü mahkûmlar, uğradıkları işkencenin, yedikleri copların acısının Kur'an okudukları zaman geçtiğini düşünmüşlerdir (Öztepe, 1991: 68).

12 Eylül döneminde hapse giren ülkücüler, maruz kaldıkları işkenceler karşısında derinden sarsılmıştır. Bu durum, ülkücülerin muhalif bir tavır takınmalarına ve siyasi kimliklerini yeniden konumlandırmalarına yol açmıştır. Ülkücülerin birçoğu kapsamlı bir sorgulama sürecine girmiş ve bu süreç sonunda kendisini *Türk-İslam Ülkücüsü* olarak tanımlamaya başlamıştır. Türk-İslam Ülküçüleri, beşeri ideolojilerin emri altına girmenin İslam'a ters olduğunu savunmuş ve kendilerini, İslam'ı esas alan *Nizam-ı Âlem* hareketinin neferleri olarak tanımlamışlardır (Ulucan, 1990: 33, 34). Hatta bu İslamlaşma süreci, kimi zaman ülkücü hareketten tamamen kopmalara kadar varmıştır. Ülkücü mahkûmlardan bazıları, hapishanelerde gizlice dağıtılmak üzere "Tebliğ" başlığı altında bir broşür kaleme almışlardır. Bildiride, tüm ideolojilerin insanoglunun kendi kafasından ürettiği ve insan aklına dayalı sistemler olduğu belirtilmiş;

⁴⁷ *Nizam-ı Âlem Ülküsü* kavramı da 12 Eylül'den sonra *Türk-İslam Ülküsü* yerine sıkça kullanılan terimlerden biridir. Nizam-ı Âlem Ülküsü'nün hedefleri de Türk-İslam Ülküsü'nün amaçlarına benzerdir: Bütün âleme İslam nizam ve adaletini götürüp, zulmü ortadan kaldırmak (Alpaslan, 1990: 123, 124).

milliyetçiliğin de aslında Fransa kaynaklı bir siyasal akım olduğu ifade edilmiştir. Milliyetçiliğin, ümmetin birliğini yıkmak ve İslam topluluklarının dayanışmasını ortadan kaldırmak için Osmanlı'dan beri zihinlere kazınan bir ideoloji olduğu iddia edilmiştir. Bildirinin en ilginç kısmı ise ülkücülüğün temel felsefesinin tamamen reddedildiği bölüm olmuştur (Kırcı, 2005: 43):

Allah'ın emir ve yasakları mesabesine çıkarılan milliyetçilik ideolojisini reddettiğimiz gibi, bize zorla empoze ettirilmek istenen lider, teşkilat ve doktrin gibi yaptırımları da kabul etmediğimizi ilan ediyoruz!

Girilen sorgulama sürecinde, dine daha fazla sarılıp İslamlaşma nedeniyle ülkücü hareketten tamamen kopmalar pek fazla görülme de; kendisini Türk-İslam Ülkücüsü olarak tanıtan ülkücüler yaygın biçimde görülmüştür. Türk-İslam Ülkücüleri, hapishaneleri İslam'ı öğrenebilmek için bir okul gibi görmüş, buraları *Yusufiye* ya da *taş medrese* gibi isimlerle tanımlamışlardır (Meral, 1990: 77). *Yusufiye* ismi, ülkücülerin kendilerini, haksız yere hapsedilen ve zulüm gören, zulme karşı sabırla direnen Yusuf peygamberle özdeşleştirmelerinden; *taş medrese* tanımı da ülkücülerin hapis duvarlarını İslam'ı öğrenecekleri bir okulun duvarı olarak görmelerinden kaynaklıdır. *Yusufiyelerdeki* Türk-İslam Ülkücüleri, 12 Eylül'ün en önemli hedefinin darbe öncesinde iktidara koşan ülkücülerini durdurmak olduğunu (Uğurtekin, 1993: 33) ve *sistemin*, işkence ile kendilerinden intikam aldığını savunmuşlardır (Sezgin, 1991: 37, 38).

12 Eylül döneminde ülkücü mahkûmlara işkencenin zirve yaptığı hapishane, Mamak Askeri Cezaevi olmuştur (Açba, 1990: 171). Mamak'ta, genellikle ülkücü mahkûmlara işkence yapılan C-5 Bloku da ülkücüler arasında *işkence binası*, *işkencehane* adıyla anılmıştır (Öztepe, 1990: 47). Mahkûmların kendi aralarında konuşmaları, gülmeleri ya da askerlerle konuşmaları, hatta onların yüzlerine doğru bakmaları bile 50 ila 200 arasındaki cop darbesi ve 1 günden 15 güne kadar hücre cezasına yol açmıştır. Fakat ülkücülerin en çok ağrına giden şey; işkenceden ziyade kutsal saydıkları marş ve sözlerin, zorla ezberletilmesi olmuştur: Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, Atatürk'ün orduya mesajı, İstiklal Marşı'nın on kıtasının tamamı mahkûmlara küfür ve dayak eşliğinde söylenmiştir (Karakuş, 2012: 157-159).

Ülkücüler, cezaevlerinde karışık bir ruh hali içinde, ikilemde kalmışlardır; geçmişte devleti, orduyu ve polisi hep kutsal görmüşler, asla eleştirmemişler, eleştirenleri de hain

olarak algılamışlardı (Güven, 2006: 399). Ama 12 Eylül'den sonra asker ve polisin elinden işkence gören ülkücülere bu durum oldukça korkunç gelmiştir (Öztepe, 1991: 20):

Benim Anadolu insanım, öz vatanımın garip insanı diye sahiplendiğim, gözüm gibi savunduğum Mehmetçik'in bana gördüğü revaya bak! Hayır... Hayır... Bu zulmü insanım diyen yapmaz.

12 Eylül sonrasında ülkücü mahkûmların, solcular hakkındaki düşünceleri de biraz değişmiştir. Örneğin, Rıza Müftüoğlu (2000: 15, 16), Mamak'a ilk getirildiğinde diğer mahkûmlardan farklı olarak işkence görmediğini belirtmiştir. Bunun sebebini araştırdığında, kendisinin cezaevine getirilmesinden bir gün önce, solcu bir tutuklunun işkence sırasında öldürüldüğünü ve bu yüzden mahkûmlara işkence yapılmasına bir süre ara verildiğini öğrenmiştir:

Bu ölüm bizi işkenceden kurtarmıştı. Benden sonra getirilip ağır işkencelere muhatap olanları gördükçe hep bu öldürülen solcuyu çok değişik duygular içerisinde anıyordum. Bir defasında kendisi için Fatiha bile okumuştum. Gerçekten hayat garip olaylara gebeydi. Hiç tanımadığım bir solcuya öldükten sonra bir gönül yakınlığı duyuyordum.

Hayat, o dönemlerde ülkücüler için gerçekten çok gariptir. Birkaç ay önce solcularla silahlı çatışmaya giren bir ülkücü, birkaç ay sonra bir solcu için Fatiha okuyacak duruma gelmiştir. Solcular konusunda onları şaşırtan bir husus da *karıştır-barıştır* uygulaması olmuştur. Bu uygulamaya göre solcular ve ülkücüler aynı koğuşa konulmuş ve burada *barışmaları* beklenmiştir. Koğuşlarda karşılaştıkları solcular, kimi zaman ülkücülerin tüm ezberlerini alt üst edebilmiştir. Örneğin, gece yatmadan önce dua okuyan ve tutuklanmadan önceki hayatında Cuma namazlarına gittiğini söyleyen DİSK'in işyeri temsilcisi, aynı koğuştaki kalan ülkücülerini oldukça şaşırtmıştır. Zira ülkücüler, 12 Eylül öncesinde solculara karşı yaptıkları mücadeleyi, tüm solcuları dinsiz olarak genelleyip haklılık zeminine oturtmaya çalışmıştı. Ama koğuştaki Allah'a inanan bir solcu görmek, ülkücülerini şaşırtmıştır. Ülkücü mahkûmlardan birisi, zamanla bu solcu tutukluyla arkadaşlık kurmuştur. Daha sonra solcu genç, tahliye olacağı zaman ülkücü arkadaşına evinin adresini vermiş, ilerde birlikte ava gitmeyi teklif etmiş ve ülkücü ve solcu genç birbirlerine sarılıp vedalaşmışlardır (Kırcı, 2005: 53-55). Solcuların ve ülkücülerin dostlukları o kadar ilerlemiştir ki, birlikte ellerinde silahla ava bile gitmeyi düşünebilmişlerdir. Daha önce birbirlerine doğrulttukları namluları, artık aynı hedefe yönelteceklerdi.

Ülkücülerin, solcularla olan arkadaşlığı bireysel alanda sınırlı kalmamış, cezaevi yönetimine karşı da dayanışma içinde olmuşlardır. Mamak'ta açlık grevine giren solculara, ülkücüler gizli gizli tatlı götürmüşlerdir (Öztepe, 1991: 138). 12 Eylül öncesinde solculara karşı devletle işbirliği yapan ülkücüler, 12 Eylül sonrasında ise devlete karşı solcularla işbirliği yapar hale gelmiştir. Türkeş'i ve devleti eleştirmek gibi bu durum da 12 Eylül'ün ülkücü harekete etkilerinden birisidir.

Ülkücüler, 12 Eylül sonrasında ortaya çıkan bu yeni durumlar karşısında okuma faaliyetlerine, özellikle de İslami kitaplar okumaya ağırlık vermeye çalışmışlardır.⁴⁸ Karşılaştıkları zorlukları, kitap okuyarak aşmaya çaba göstermişlerdir. Zamanla Türk-İslam Ülkücüleri adını alan ülkücü mahkûmlar, hapisanelerde okuma faaliyetlerinin yanı sıra yayıncılık alanında da etkili olmuşlardır. Bu ülkücüler, 1988 yılında *Yusufiye'nin Sesi* temasıyla *Bizim Dergâh* isimli bir dergi çıkarmaya başlamışlardır. Kendisini, *ülkücü hareketin cezaevlerinden dışarıya açılan penceresi* olarak tanımlayan dergide (Bizim Dergâh, Eylül 1990: 4), İslami bilgilerin yanında siyasi konuların ele alındığı yazılar da yer almıştır. Dergideki siyasi yazılar ağırlıklı olarak, 12 Eylül ve hapisane koşulları ile ilgilidir. Örneğin “Zindanda Ramazan” başlıklı yazıda, ülkücülerin sahura kalktıkları için önce dayak yedikleri, ardından, akşam yemeklerinden sahur için gizlice biriktirdikleri yemeklerini yedikleri ve gün içinde oruçlu durumdayken de ağır askeri eğitime tabi tutuldukları anlatılmıştır (Kuşdemir, Nisan 1989: 6).

Özetle, 12 Eylül sonrasında devletin *kötü* yüzünü ilk kez gören ülkücüler büyük bir travma yaşamış ve kapsamlı bir sorgulama sürecine girmiş ve kendilerini Türk-İslam Ülkücüleri olarak tanımlamaya başlamıştır. Bu süreçte yayın ve okuma faaliyetlerine ağırlık veren Türk-İslam Ülkücüleri, kendilerini siyasi konulardan soyutlamamakla beraber uzunca bir süre aktif politikaya girmeyi de tercih etmemişlerdir. Türk-İslam

⁴⁸ Ayrıca 12 Eylül sonrasındaki dönemde İslam'ın sosyal hayatta ve İslami hareketlerin siyasi hayatta etkisi giderek artmıştır. Camiler ve imam hatiplerin sayısı artmış, okul kitaplarında ve devlet denetimli radyo, televizyonlarda dinsel içerikler çoğalmıştır. 1990'ların başında seküler kesim ile İslamcılar arasındaki kutuplaşma hızlanmış, Refah Partisi güç kazanmaya başlamıştır. RP, Mart 1994 Yerel Seçimleri'nde oyların %19'unu alarak büyük bir başarı kazanmıştır. Aralık 1995 Genel Seçimleri'nde ise RP, %21 oranında oy almış ve birinci parti olmuştur (Zürcher, 2012: 416-428). Tüm bu olaylara bakıldığında ülkücülerin de esen İslami rüzgardan etkilenmemesi düşünülemez; Ülkücü Hareket'te İslami dozun artması, ülke genelindeki gelişmelerden bağımsız okunamaz. Ülkücü Hareket'te dinin etkisinin yükselmesinin nedenlerinden birisinin de yurt çapındaki genel eğilim olduğu söylenebilir.

Ülkücüleri ancak 1988 yılında, ülkücü geleneği devam ettirme çabasında olan MÇP'ye katılmışlardır.

3.2. ÜLKÜCÜLERİN YENİDEN ÖRGÜTLENMESİ: MUHAFAZAKÂR PARTİ VE MİLLİYETÇİ ÇALIŞMA PARTİSİ DENEYİMLERİ

1983 yılında siyasi parti yasaklarının kalkmasıyla beraber diğer siyasal hareketler gibi ülkücüler de kendi partilerini kurma çabası içinde girmişlerdir. Bu süreçte ülkücü hareketin geleceği konusunda kimi fikir ayrılıkları doğmuştur. Bir grup, ülkücü hareketin 12 Eylül'le birlikte hayatını tamamladığını, artık sadece kültürel faaliyetler ile ilgilenen bir oluşum olarak kalması gerektiğini savunmuştur. Bir diğer grup ise ülkücülerin sağ partilerin içinde siyasal faaliyetlerde bulunmasını önermiştir. Bu gruplardan farklı olarak üçüncü bir grup ise ülkücülerin kendi partilerini kurması gerektiğini belirtmiştir (Uzun, 2005: 293).

Ülkücü hareketin kendi partisi, ülkücü geleneğin devamı olma iddiasındaki Muhafazakâr Parti (MP), 7 Temmuz 1983 tarihinde kurulmuştur (Kaynar vd., 2007: 196). Fakat bu parti ülkücü kadro potansiyelinin çok küçük bir kısmını bünyesinde toplayabilmiştir. Zira MHP kadrolarının büyük bir bölümü, yeni kurulan diğer sağ partilere, özellikle de Anavatan Partisi'ne (ANAP) yönelmiştir (Uzun, 2005: 293). Partinin önde gelen isimlerinden birçoğu ANAP'ta Mehmet Keçeciler ve Mustafa Taşar'ın başını çektiği İslamcı ve milliyetçi hizbe katılmışlardır (Poulton, 1997: 140). Bu dönemde kimi ülkücü kadrolar ise siyaseti temelli bırakmıştır (Uzun, 2005: 293).

Kadro sıkıntısı çeken MP aynı zamanda, Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından yeni anayasayı hazırlamakla görevlendirilen Danışma Meclisi'nin (DM) bir üyesi olan Mehmet Pamak'ın kurucu genel başkan olması nedeniyle de zor durumda kalmıştır. DM üyeliği sırasında bazı ülkücülerin idam edilmesi için *Evet* oyu kullanan Pamak, emanetçi de olsa ülkücü camiada bir genel başkan olarak benimsenmemiştir (Yıldırım, 1991: 193). Partinin içinde bulunduğu bir diğer zorluk ise hakkında açılan kapatma davası olmuştur. 5 Ağustos 1983'te açılan ve 3 Kasım 1983'e kadar devam eden kapatma davası, parti yönetimi üzerinde baskı oluşturmuş ve partinin siyasi çalışmalarını büyük oranda aksatmıştır. 1984 yılına girerken, taze kan getirebilmek amacıyla bir *vitrin düzenlemesi* yapmak, MP açısından zaruri hale gelmiştir. Bu

koşullarda Pamak, genel başkanlık görevini Ahmet Özsoy'a devretmek durumunda kalmıştır (Bora ve Can, 2009: 255).

Öte yandan MP, örgütlenme konusunda da istediği başarıyı bir türlü sağlayamamıştır. Seçimlere katılmak için zorunlu örgütlenme barajı olan otuz dört ilde teşkilatlanmasını tamamlayamayan MP, beklediğinin aksine son derece zayıf bir çıkış yapmıştır. Partinin dışında kalan belli başlı ülkücü liderlerin çoğu partiye ilgi göstermemiştir. MP, 12 Eylül öncesinde MHP'nin %10'un üzerinde oy aldığı illerde bile yeterli bir tabana ulaşamamıştır. Bu gelişmeler üzerine, ülkücü hareketin diğer sağ partilere dağılarak yok olmasından korkan Türkeş, hapisneden bu kötü gidişata müdahale ederek parti yönetimini yeniden oluşturmaya çalışmıştır (Yanardağ, 2002: 353). Genel başkanlığa Ahmet Özsoy yerine, 24 Ocak 1984'de, geçmişte CKMP yönetimine Türkeş'in egemen olmasını destekleyen ve her daim Türkeş'in yanında yer almış olan İsmail Hakkı Yılanlıoğlu getirilmiştir. Fakat ülkücü tabanda söylemleri akademik, tavırları fazla bürokratik ve ılımlı bulunan Yılanlıoğlu da partiye istenen ivmeyi kazandıramamıştır. Aralık 1984'e kadar görev başında kalan Yılanlıoğlu partinin teşkilat kurduğu il sayısını sadece yirmi sekize çıkarabilmiştir. Yeni yıla girilmeden Yılanlıoğlu'nun ardından MP Genel Başkanlığına, Ali Koç getirilmiştir (Uzun, 2005: 294). Koç'un genel başkanlığı döneminde ülkücü tabanda oldukça eleştirilen *pasif* görüntü terk edilmeye, yerel örgütlenmelerde *dernek havasından* çıkılmaya çalışılıp Ülkü Ocakları kökenli tabana inisiyatif verilmeye başlanmıştır. Birkaç ay içinde partinin örgütlü olduğu il sayısı yirmi sekizden kırk bire ulaşmıştır (Bora ve Can, 2009: 258). Tüm bu çabalara rağmen yine de Türkeş'in yokluğunda ülkücü hareket son derece zor günler geçirmiştir. Emanetçi genel başkanlar bir türlü istenilen çıkışı sağlayamamıştır. Hareketi toparlamak için girişilen çabalardan birisi de partinin ismini ve amblemini değiştirmek olmuştur.

MP'nin 30 Kasım 1985'te yapılan 1. Olağan Büyük Kongresi'nde partinin adı *Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP)* olarak değiştirilmiştir. Amblem olarak ise kırmızı zemin üzerine beyaz bir hilal ve etrafında sıralanan dokuz yıldız seçilmiştir (Milliyet, 01.12.1985: 9). Böylece, renksiz gibi duran *Muhafazakâr Parti* adı yerine, MHP'yi çağrıştıran bir isim bulunmuştur. Ayrıca çınar ağacı ambleminin yerine bir hilal ve dokuz adet yıldızın seçilmesi de bir tesadüf değildir. Amblemdaki tek hilal, MHP'nin üç hilalini anımsatırken; bu hilalin etrafındaki dokuz adet ışık da Türkeş'in *Dokuz Işık* eserini ima etmiştir (Bora ve Can, 2009: 260).

Ülkücü tabanda, *MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası'nda* gerçekleştirdiği bireysel savunmaya rağmen Türkeş'e olan bağlılık ve özlem oldukça belirgin durumdadır. Kongreye gelen partililerin attıkları sloganlarda Türkeş hasreti rahatlıkla gözlemlenebilmiştir: *Başbuğ Türkeş!, Başbuğ gelecek, yüzler gülecek!* (Milliyet, 01.12.1985: 9). Kongreye damgasını vuran diğer slogan ve pankartlarda İslami vurguların ağır basması dikkat çekicidir: *Ya Allah, Bismillah Allahuekber!, İstemem doğmasın ezansız güneş!, Bayrak inmesin, ezan dinmesin!, Kanımız aksa da zafer İslam'ın!* (Milliyet, 01.12.1985: 9).

Kongreden yaklaşık bir yıl sonraki 28 Eylül 1986 ara seçimleri MÇP için önemli bir sınav haline gelmiştir. Ülkücüler, 12 Eylül'den sonra ilk kez bir seçime gireceklerdi. Milletvekillikleri boşalan on ilde yapılan ara seçimlerde MÇP, toplamda %2,2 oranında oy toplayabilmiştir. Sonuçlar, parti için tam bir hezimet olmuş, partinin içinde bulunduğu sıkıntılı durum daha da derinleşmiştir. Seçimlerde alınan başarısız sonuçlar nedeniyle Türkeş duruma el koymuş, yönetimde değişikliğe gitmeyi hedeflemiştir (Öznur, 1994: 15).

Partinin örgütsel anlamda bir türlü istenilen başarıyı sağlayamaması ve ara seçimlerde yaşanan hezimetin ardından parti yönetiminde değişikliğe gidilmiştir. Türkeş'in de isteği doğrultusunda eski bir MSP'li olan Abdülkerim Doğru, 1987 Nisan kongresinde genel başkanlığa getirilmiştir (Uzun, 2005: 295). Türkeş böylece hem partideki İslamlaşma sürecini kontrol edebilmeyi hem de parti dışında kalan İslami kesime mesaj göndererek yeni bir siyasal açılım yapmayı hedeflemiştir. Abdülkerim Doğru, ilk başta bu iş için uygun bir isim olarak görünmüştür; zira Doğru'nun İslamcılık yorumu, eski Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin çizgisine yakın ve faşizan bir özelliğe sahiptir (Yanardağ, 2002: 354). Ayrıca bu kongrede, ülkücü camiada yakınılan *çapulcu* imajından sıyrılmak amacıyla yönetimde, aydın-akademisyen, bürokrat-teknokrat gibi genelde kariyer sahibi kadrolara yer verilmiştir. Bu kadroların başında, Gazi Üniversitesi'nin İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi olan Devlet Bahçeli ve 1970'lerde ülkücülere yönelik propaganda kitapları basan Mayaş Yayınları'nın sahibi Ali Güngör gelmiştir. Kongrede Bahçeli genel sekreter, Ali Güngör ise genel başkan yardımcısı olmuştur (Bora ve Can, 2009: 271).

1987 yılındaki önemli bir diğer gelişme ise siyasi yasakların kaldırılması için yapılan referandumdur. Halk, siyasi yasakların kaldırılması için baskıda bulunmuş, yapılan bu baskılar sonuç vermiş ve başbakan Turgut Özal referandum kararı almıştır (Ahmad, 2010: 192). Referandum kararı sonrasında, Türkiye adeta bir genel seçim havasına girmiş, iktidardaki ANAP dışında, siyasi yasakların devam etmesini savunan başka bir parti kalmamıştır. ANAP hariç tüm partiler, yasakların kaldırılması için kampanya yürütmüşlerdir (Yanardağ, 2002: 355, 356). Siyasi yasaklar, 6 Eylül 1987'de yapılan oylama sonucunda çok az bir farkla kaldırılmıştır. *Evet* oyları %50,26 iken, *Hayır* oyları %49,74'de kalmıştır. Fark toplamda sadece 119 bindir (Resmi Gazete, Sayı: 19572).

Yasakların kıl payı bir şekilde kalkmasından ardından MÇP, olağanüstü kongre kararı almış; 4 Ekim 1987 tarihinde yapılan olağanüstü kongrede genel başkanlığa Türkeş seçilmiştir (Bahadır, 2014: 275). Türkeş, kongrede yaptığı konuşmada diğer partilerde, özellikle de ANAP'ta siyaset yapmaya devam eden ülkücü kadrolara mesaj göndermiş; MÇP'nin Türk milliyetçiliğinin tek adresi olduğunu iddia etmiştir (Uzun, 2005: 295). Türkeş'in, önemli sorunlar yaşayan MÇP'nin başına geçmesi, ülkücü hareketteki dağınkınlığı hemen çözmeye yetmemiştir. O dönemde, Türk-İslam Ülkücüleri, MÇP içindeki hizipler, Türkeş ve çevresindeki muhafazakâr çizgi, ülkücü mafya, davayı terk edip etmediği belirsiz olan eski yerel liderlerin etrafındaki öbekler gibi birçok farklı grup ortaya çıkmıştır. Ülkücü harekette tüm bu grupların oluşturduğu büyük bir karmaşa havası hâkim olmuştur (Bora ve Can, 2009: 407, 408).

Türkeş'in ve MÇP'nin önünde ciddi bir sınav daha vardır: 29 Kasım 1987 Genel Seçimleri. Fakat bu seçimlerde Türkeş'li MÇP beklediği oy oranını yakalayamamış, Türkiye genelinde yalnızca %2,9 oy alabilmiştir. MÇP, il bazında sadece Yozgat (%10,8) ve Kahramanmaraş'ta (%10) %10 oy oranını yakalayabilmiştir (Resmi Gazete, Sayı: 19659). Seçim kampanyasında başka partilerdeki ülküçülere yönelik olarak *Kutsal baba ocağına dönüş* çağrısı yapan ve en azından MHP'nin 1977'deki %6,4 oy oranına ulaşmayı hedefleyen MÇP için sonuçlar tam bir hüsrana olmuştur (Bora ve Can, 2009: 420, 421). Partinin merkez sağa kayan ve iyice ANAP'lılaştıran ekibi büyük güç kaybına neden olmuş, eskiden MHP'nin kalesi olarak bilinen yerlerin çoğu ANAP'a kaptırılmış; *Türkeş siyaseten artık bittiği* propagandası bu illerde bile oldukça etkili hale gelmiştir (Yanardağ, 2002: 357, 367).

Genel seçimlerden sonra, Türkeş'e yönelik eleştiriler artık parti içinde yüksek sesle dillendirilmeye başlamıştır. Bu bağlamda, ülkücü hareket içerisinde *Doğu'nun Başbuğu* olarak tanımlanan Yılma Durak'ın 10 Temmuz 1988 tarihli *Nokta* dergisinde yayımlanan açıklaması oldukça önemlidir. Durak, bu röportajda, artık Türkeş'le *büyük işler* yapılamadığını, Türkeş'in, ülkücü hareketi, kendi eliyle yetiştirdiği kadrolara emanet etmesi gerektiğini ifade etmiştir (Nokta, 10.07.1988: 60, 61). Durak gibi, ANAP'a yakın sayılamayacak *efsanevi* birinin bile Türkeş'i sorguluyor olması, tabandaki hissiyatın ve arayışın somut bir göstergesi haline gelmiştir (Bora ve Can, 2009: 424, 425). Böyle bir ortamda yeni bir çıkış yolu bulmak, seçimlerin yol açtığı moral bozukluğunu ve örgütsel dağınıklığı gidermek amacıyla, 12 Eylül öncesinde Ülkü Ocakları genel başkanlığı yapmış olan Muhsin Yazıcıoğlu'nun başında bulunduğu Türk-İslam Ülkücüleri partiye davet edilmiştir. Fakat Yazıcıoğlu ekibi 12 Eylül'den sonra partiye aralarına mesafe koymuşlardı. Zira Yazıcıoğlu ve arkadaşları, ülkücü hareket içinde *partici* kimliklerinden daha ziyade *ocaklı* kimlikleriyle ön plana çıkmıştır. Hapisten çıktıktan sonra 12 Eylül mağduru ülküçülere ve ailelerine yardım amacıyla *Sosyal Güvenlik ve Yardımlaşma Vakfı'nı* kuran Yazıcıoğlu, tabandan gelen vefalı bir *ocaklı* lider profili çizip örgütlenme alanını genişletmiştir (Yanardağ, 2002: 366, 367). Türk-İslam Ülkücüleri örgütlenmelerini aynı zamanda medya ayağı ile de sürdürmüşlerdir. Ülkücü kamuoyunun yakından takip ettiği yayın organları üzerinde hâkimiyetleri söz konusudur. 1983'te yayımlanmaya başlayan düşük tirajlı *Bizim Ocak* dergisini, 1987'den itibaren denetimleri altına alan bu ekip, derginin tirajını kısa zaman içerisinde yükseltmeyi başarmıştır. Derginin 1987'de 3.000 olan tirajı, 1990'da 30.000'e yaklaşmıştır. 1988 yılı başlarında hapisanelerdeki ülküçüler tarafından yayımlanmaya başlayan aylık *Bizim Dergâh* dergisi bu ekibin ikinci yayın organı haline gelmiştir (Bora ve Can, 2009: 429).

Tabanda bu denli kuvvetli olan Türk-İslam Ülküçülerinin MÇP'ye katılması 1988 yılında gerçekleşmiştir. Bu ekibin varlığı 27 Kasım 1988 tarihinde yapılan kongrenin daha açılışında varlığını hissettirmiştir. Diğer kongrelerden farklı olarak bu kongre, Kur'an okunarak açılmıştır. Türkeş, kongre salonuna gövde gösterisi yaparak belli başlı ülkücü liderlerle birlikte girmiştir. Yapılan seçimlerde, daha önce sağlanan mutabakata uygun olarak Muhsin Yazıcıoğlu ve onun ekibinin önde gelen isimlerinden Şefkat Çetin, Hasan Çağlayan, Mehmet Ekici, Mustafa Mit, Mahir Damatlar ve Yaşar Yıldırım

MÇP Merkez Karar ve Yönetim Kurulu üyeliklerine seçilmiştir (Yanardağ, 2002: 368). Bu ekibin *ocaklı* olduğu daha ilk bakışta bellidir; zira başta Yazıcıoğlu olmak üzere Mustafa Mit, Şefkat Çetin ve Yaşar Yıldırım gibi isimler 12 Eylül öncesinde Ülkü Ocakları genel başkanlığı görevinde bulunmuş isimlerdir (Milliyet, 28.11.1988: 7).

Eski ülkücü kadroların büyük oranda dönüş yaptığı MÇP, bu kongreden sonra bir toparlanma dönemine girmiş; Yazıcıoğlu ekibinin katılımı partiye yeni bir dinamizm getirmiştir (Yanardağ, 2002: 368). Kongrenin ardından, başta ANAP olmak üzere diğer sağ partilerde siyasete devam eden eski ülküçülere de “Yuvaya dönün!” mesajları verilmiştir (Bora ve Can, 2009: 438).

Yeni il ve ilçe teşkilatlarının da açıldığı bir kampanya dönemi sonunda girilen 26 Mart 1989 Yerel Seçimleri’nde MÇP, kendi ölçeğinde anlamlı bir sıçrama yaparak oylarını 1987 Genel Seçimleri’nde alınan %2,9’dan %4,2’ye çıkarmayı başarmıştır. MÇP, ayrıca Erzincan, Elazığ, Yozgat ve Kırıkkale gibi ülkücü hareketin geçmişte etkin olduğu yerlerde de il belediye başkanlıklarını elde etmiştir (Resmi Gazete, Sayı: 20178). Seçim sonuçları, ülkücü harekette moralleri yükseltmiş ve özgüven sağlamıştır. Kazanılan belediye başkanlıkları geniş kesimlerde hala *illegal* bir imajı olan partinin meşrulaşması bakımından da önemli görülmüştür (Bora ve Can, 2009: 439, 440). MÇP, siyasal tecrit çemberini kırmış ve dağılma tehlikesini büyük oranda atlatmıştır. Bu sonucun elde edilmesinde, Ülkü Ocakları kökenli genç ve orta kuşak kadroları harekete geçiren Yazıcıoğlu ve arkadaşlarının da önemli payı vardır (Yanardağ, 2002: 369).

Yazıcıoğlu ve ekibinin partiye katılması, 12 Eylül’le birlikte bir sorgulama süreci yaşayan ülkücü harekete kısa süre içinde olumlu etkide bulunmuştur. Türk-İslam Ülkücüleri’nin partideki varlıkları özlenen canlılığı getirmiş, hareketteki iki başlı görüntüyü bir nebze de olsa ortadan kaldırmıştır. Fakat ülkücü hareketteki tüm sancılar son bulmamıştır. Türk-İslam Ülkücüleri’nin ve bu ekibin lideri Yazıcıoğlu’nun gücü giderek artmış; fakat parti içindeki sıkıntılar da aynı oranda artmaya devam etmiştir. 1991 Genel Seçimleri’nden sonra parti içindeki bu gerilim yükselmeye devam etmiş ve kısa sürede tavan yapmıştır.

3.3. “LİDER, TEŞKİLAT, DOKTRİN”İN TARTIŞILMASI: ÜLKÜCÜ HAREKETTE İÇ HUZURSUZLUĞUN ARTMASI

MÇP'nin görece başarılı çıktığı 1989 yerel seçimlerinden sonra ufukta yeni bir erken genel seçim gözük müştür. Fakat MÇP, yaklaşan bu seçime pek hazır değildir. Sağda, baraj problemi yaşayabilecek olan iki parti daha gözükmektedir: RP ve İslahatçı Demokrasi Partisi (IDP). 12 Eylül Darbesi'nin getirdiği %10'luk baraj, bu partilerin önünde önemli bir sorun olarak durmaktadır. Barajı aşarak meclise girmek isteyen MÇP, IDP ve RP seçimlerde ittifak yapmak için anlaşmıştır. Bu partilerden RP'nin, 1989 Yerel Seçimleri'nde %9,8 oy oranı ile en geniş tabanı olan parti konumda olması nedeniyle çatı olarak, bu parti seçilmiştir (Bora ve Can, 2004: 15).

MÇP açısından bu ittifak, resmi parlamenter politikada yer almayı önemli bulan Türkeş'in inisiyatifi ile gerçekleşmiştir. MÇP ve RP, seçim kampanyalarını fiilen ayrı ayrı yürütmüşlerdir. Öte yandan da *Mücahit Türkeş-Başbuğ Erbakan!* sloganı ile iki parti arasında bir kaynaşma yaratılmak istenmiştir. İttifakın seçim kampanyasına koyu bir milliyetçi-muhafazakâr söylem hâkim olmuştur. Bu çerçevede de en gözde söylemlerden biri olan *İnananlar birleşti.* sözü İslami kimliği vurgularken; hep tekrarlanan *milli güçler* adlandırması da MSP-RP ittifakının İslami esaslı millilik kavramını yansıtmıştır. Bu söylemlerin yanı sıra, RP listesinden seçime giren ülkücü adaylar kendilerini sloganlarıyla elbette belli etmişlerdir: *Oylar Refah'a Ülkücüler Meclis'e!* (Bora ve Can, 2004: 20, 21). Türkeş ve Erbakan bazı mitinglere birlikte katılmışlardır. Örneğin, Amasya'da yapılan mitingde Erbakan ve Türkeş, halkı birlikte selamlamış fakat konuşmayı Erbakan yapmıştır (Ortadoğu, 06.10.1991: 11). RP'nin Yozgat adayı olarak seçime katılan Türkeş, ülkücü seçmenlere RP'nin logosunu işaret ederek “Başaklı hilalde buluşalım!” mesajı vermiş ve 20 Ekim 1991 tarihinin ülkücülerin meclise gireceği gün olacağını duyurmuştur (Ortadoğu, 10.10.1991: 10).

Kutsal İttifak 20 Ekim 1991 seçimlerinde Türkiye çapında bir sürpriz yapmış ve %16,5 gibi bir oranla beklenenin üzerinde oy almıştır (Resmi Gazete, Sayı: 21038). Erbakan bu durumu, “RP bir yanardağ gibi patlamıştır.” sözleriyle özetlemiştir (Milli Gazete, 22.10.1991: 1, 6). RP listesinden on dokuz ülkücünün, on bir yıl aradan sonra milletvekili seçilmesi, ülkücü cemahte, “Milliyetçiler Meclis'te!”, “Bozkurtların Dirilişi!” gibi başlıklarla kutlanmış (Ortadoğu, 22.10.1991: 1); ittifak yaparak

lkclerin meclise girmesini sağlayan Türkeş'in *bilge liderliği* de ayrıca vurgulanmıştır (Bahadır, 2014: 282). İttifak, seçimlerden sonra bir süre daha devam etmiştir; Erbakan, Türkeş ve IDP lideri Aykut Edibali, ortak basın açıklaması düzenleyerek *inananların seçimde yanardağ gibi patlayan ittifakının* devam edeceğini duyurmuşlardır (Milli Gazete, 01.11.1991: 6).

Ülkücü hareket, *Kutsal İttifak'ın* getirdiği zaferin ardından genel olarak olumlu bir havaya girmiştir. 11 yıllık bir aradan sonra lkc vekillerin meclise girmesi, geleceğe dair iyimser beklentiler yaratmıştır. Büyük umutlarla meclise giren MP'yi bir kriz beklemektedir: Güven oylaması. Seçimlerden sonra oluşan meclis tablosu bir koalisyon hkmetini zorunlu kılmıştır. Seçimlerden birinci çıkan DYP, SHP ile koalisyon kurmayı planlamış; Türkeş, de kurulacak DYP-SHP hkmetine MP'li vekillerin güvenoyu vermesini istemiştir. Fakat MP tabanı bu düşünceden irkilmıştir; devrimci sosyalistlerden sosyal demokratlara kadar olan kitleyi *topyekn solcu-komünist* olarak kabul eden lkc taban, SHP'nin içinde bulunduğu bir hükümete güvenoyu verilmesi fikrinden rahatsızlık duymuştur. Tabanı ürküten bir diğer husus ise bu seçimlerde SHP'nin Halkın Emek Partisi (HEP) ile ittifak yapmış olmasıdır. Aralarında milletvekili yemin töreninde Kürtçe konuşan ve geçmişte "PKK, Kürt varlığını kabul ettirmeye alışıyor." (Ortadoğu, 11.11.1991: 10) diyen Leyla Zana gibi Kürt siyasi hareketinin sembol isimlerinin de bulunduğu HEP kökenli vekiller, güven oylaması sırasında halen SHP bünyesinde bulunuyordu (Bora ve Can, 2004: 26). Taban, HEP'i, *vatan haini PKK'nın* siyasi uzantısı olarak görmekteydi (Arıkan, 2002: 51; Selvi ve Seven, 2010: 99). Üstelik kurulacak hkmette icracı bakanlıkların SHP'ye verilecek olması MP içindeki krizi büsbütün bytmştr (Aykol, 2011: 99). Stratejisini MP'yi parlamenter politikada tutundurmak üzerine inşa eden ve uzlaşmacı bir imaj çizmeye alışan Türkeş, lkc hareketteki yaygın tepkiye rağmen resmi olarak halen RP'de bulunan MP kökenli milletvekillerinin 21 Kasım'da hükümete güvenoyu vermesini sağlamıştır. Fakat meclis grubu fire vermiş; Türk-İslam lkclerinin önde gelenlerinden Muhsin Yazıcıoğlu, Esat Bütün, Saffet Topaktaş ve Ökkeş şendiller, Türkeş'e tepki amacıyla oylamaya katılmamışlardır. Türkeş daha sonra, oluşan tepkilere, erken bir seçimin masraflı olacağını belirterek cevap vermiştir (Anadol, 1995: 366):

Seçim belirli bir tarihte yapılmalı ve 5 yıl artık bir daha seçim konuşulmamalıdır... Sonra devletin milyarlarına, partilerin adaylarına harcadıkları para milli servet değil mi? Neden o kadar para heba edilsin? Biz Demirel hkmetine güvenoyu

vermeseydik de hükümet güvenoyu alacaktı... Ama biz, hükümete güvenoyu verdik. Çünkü hükümet, DYP-SHP koalisyonu hükümeti, 12 Eylül'ün tüm kalıntılarını silecekti, şeffaflık getirecekti. Biz onun için Demirel hükümetine destek verdik. 1 yıl süre tanıdık.

Güvenoylamasından kısa bir sonra Türkeş ve 18 ülkücü milletvekili, MÇP'ye geçebilmek için RP'den istifa ederek bağımsız kalmıştır (Yanardağ, 2002: 371). Siyasi Partiler Yasası'ndan dolayı direkt olarak MÇP'ye katılamayan ülkücü vekiller önce 25 Aralık 1991'de Demokratik Hareket Partisi adıyla bir hülle partisi kurmuş, ardından da 27 Aralık 1991'de bu partiyi feshederek MÇP'ye katılmıştır (Kaynar vd., 2007: 243). MÇP de 29 Aralık 1991 tarihinde büyük kongreye gitmeye karar vermiştir. Kongrenin çetin geçeceği hem güvenoyu oylaması sırasında yaşanan anlaşmazlıktan hem de yıl içinde gerçekleşen il ve ilçe kongrelerinden belli olmuştur.

Türk-İslam Ülkücüleri ile genel merkez arasındaki mücadele ve gerilim kimi il kongrelerinde bariz bir biçimde ortaya çıkmıştır. Örneğin, Trabzon il kongresinde kavga çıkmış ve genel merkezin önemli isimlerinden Koray Aydın tartaklanmıştır (Bora ve Can, 2004: 29). Bu il kongrelerinde ülkücü hareketin geleneğinde bir ilk yaşanmış, kongrelerin çoğunda iki liste yarışmıştır. İki adaylı kongrelerden birisi olan 14 Temmuz 1991 tarihli Ankara İl Kongresi'ni, Türkeş ekibine karşı liste çıkararak Yazıcıoğlu ekibi kazanmıştır.⁴⁹ Bu kongre, Yazıcıoğlu ekibinin parti içindeki ilk somut çıkışı olmuştur. Ekip, mücadeleyi sürdürmüş ve tam 22 il kongresini Türkeş'e rağmen kazanmayı başarmıştır. Bu sonuç, bir Türkeş muhalifinin parti tarihinde elde ettiği en büyük zaferdir (Yanardağ, 2002: 409). Böyle bir ortamda gidilen 29 Aralık 1991 MÇP Büyük Kongresi muazzam bir parti içi hesaplaşmaya ev sahipliği yapmıştır. Kongrede atılan sloganlar bile oldukça imalıdır; Türkeş yanlısı grup *Başbuğ'a uzanan eller kırılsın!*, *Türkeş nerede biz oradayız!* sloganları atarken; Yazıcıoğlu taraftarları ise *Bozkurt Muhsin!* sloganları atmaktaydı (Milliyet, 30.12.1991: 10). Partideki bölünme, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu üyelerinin seçimi esnasında belirgin biçimde ortaya çıkmıştır. Seçimlerden önce; Kongre Divanı usulüne uygun işaretleme yapılmazsa, listedeki ilk 60 ismin geçerli sayılacağını duyurmuştur; böylece dikkatsiz delegelerin oyunu garantileyen ilk 60 kişi garanti olarak seçilecek bir pozisyona gelmiştir. Nitekim bu ilk

⁴⁹ Bu kongrede Ankara İl Başkanlığı'na seçilen Basri Erdem, bir süre sonra Türkeş tarafından görevden alınmıştır. Basri Erdem, 6 yıl sonra, 1997'de katıldığı Karadeniz Bölgesi'ndeki yayla şenliklerinden birinde Türkeş'in danışmanı Sinan Ocak'ın silahından çıkan bir *kaza kurşunu* ile hayatını kaybetmiştir (Pekmezci ve Büyükyıldız, 1999: 166).

60 kişiye bakıldığında, bu isimlerin Genel Sekreter Devlet Bahçeli'nin ekibinden olduğu görülmektedir. Türk-İslam Ülkücülerinin önemli isimlerinden Muhsin Yazıcıoğlu, Ökkeş Şendiller, Esat Bütün, Saffet Topaktaş ve MÇP'nin ilk yıllarındaki hizip liderlerinden olan Muharrem Şemsek ise 65 ilâ 69. sıralar arasında yer almıştır. Hem Yazıcıoğlu ekibi hem de Şemsek ekibi, bu duruma farklı listeler çıkartarak tepki göstermişlerdir. Aynı zamanda Türkeş'in listesi olarak takdim edilen birbirlerinden farklı birçok liste de etrafa dökülmüştür. Kongre, birden ortalıkta uçuşan listeler ve listeleri için çığırkanlık yapanlarla birlikte ülkücüler için alışılmadık bir seçim karmaşasına girmiştir. Ülkücü hareket tarihinde ilk kez bu denli bir liste kavgası kopmuş; bunun üzerine oldukça şaşırın ve hiddetlenen Türkeş ayağa kalkarak "Bu ne hal!" diye bağırarak zorunda kalmıştır (Bora ve Can, 2004: 30, 31).

Oldukça gergin bir ortamda yapılan oylamalar sonucunda genel sekreter Bahçeli'nin hazırladığı yönetim listesi delinmiş; Yazıcıoğlu ve ekibi de yönetime girmiştir. Türkeş, kongre sonrası dönemde partiyi daha merkezîyetçi ve disiplinli bir çizgiye oturtmaya çalışmıştır. İlk hamle olarak listeyi delerek seçilen Türk-İslam Ülkücülerine Başkanlık Divanı'nda etkin bir yer verilmemiştir (Bora ve Can, 2004: 31, 32). Ardından parti yanlısı yayın organlarında Yazıcıoğlu'na karşı ambargo konulmuştur. Türk-İslam Ülkücülerinin faaliyetlerine, günlük *Ortadoğu* gazetesi dâhil parti basınında yer verilmemeye başlanmıştır. Aylık yayın yapan *Bizim Ocak* dergisinin yönetiminden Yazıcıoğlu'na yakın olan isimler uzaklaştırılmış; muhalefetin kazanmış olduğu bütün il ve ilçe yönetimleri herhangi bir gerekçe gösterilmeden feshedilmiştir (Yanardağ, 2002: 409, 410).

1992 Haziran'ında ise Yazıcıoğlu'na yakın olan *Bizim Dergâh* dergisinin ocaklarda dağıtılması bir genelgeyle yasaklanmıştır. 12 Eylül'den sonra, Ülkü Ocakları yerine kurulan ve genel merkeze yakın olan *Gençlik Kültür ve Sanat Ocakları* başkanı Ulvi Batu imzalı genelgede bu derginin *ikilik ve ihanet* yarattığı belirtilmiştir. Batu, bu genelgede hiç kimsenin ülkücülüğün temel tezlerini gözden geçirme imtiyazına sahip olmadığını ifade etmiştir. Aynı günlerde *Bizim Dergâh*'ın düzenlediği, *ülkücü gece* formatı kapsamında, şehadet-kahramanlık temalarını işleyen ve genelde Yazıcıoğlu'nun konuk olduğu *Gözyaşı Geceleri'nin* de yasaklandığı duyurulmuştur (Bora ve Can, 2004: 42, 43). Bu gecelerde büyük prestij sağlayan Yazıcıoğlu, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde düzenlenen toplantılarda hem cezaevi anılarını ve direniş öykülerini

anlatıyor, hem de örtük bir biçimde geçmişteki parti çizgisini eleştirerek devletten bağımsız bir ülkücülük tanımı oluşturmaya çabalıyordu (Yanardağ, 2002: 408). Bu esnada Yazıcıoğlu da karşı atağa geçmişti. MÇP İzmir İl Başkanlığı Türkeş'in de katıldığı bir gece düzenlemişti. Geceye çağrılan şarkıcının, Türkeş'e yakın ilgi göstermesi üzerine Yazıcıoğlu ekibi şarkıcının giydiği dekolte elbiseyi gündeme getirmiş ve sonrasında parti içinde "Türkeş, partinin gecesinde kadın oynattı. Oturak âlemi yaptı." şeklinde söylentiler ortaya çıkmıştır (Pekmezci ve Büyükyıldız, 1999: 168).

Ülkücü tabanda gerginliğin had safhada olduğu günlerde, hem birbirlerine hem de parti içi hiyerarşiye sıkı sıkıya bağlı oldukları düşünülen ülkücü gençler kendi aralarında kavga etmeye ve hatta silahlı çatışmaya girmeye başlamışlardır. Ankara'da *Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde* genel merkeze yakın ülkücülerin, *Bizim Dergâh* çevresine yakın bir genci dövmesi üzerine; *Bizim Dergâh'a* yakın gençlerin intikam almak için Türkeşçi gençlerin kaldığı yurdu basması tansiyonu iyice yükseltmiştir. Bu kavgalardan kısa bir süre sonra, 2 Temmuz 1992 tarihinde *Bizim Dergâh* dergisine yapılan baskın ise bardağı taşıran son damla olmuştur. Aralarında Türkeş'in eski makam şoförünün de bulunduğu bir grup ülkücü *Bizim Dergâh'ın* Ankara'daki merkez bürosunu basarak, derginin genel koordinatörü Emir Kuşdemir'i başından yaralamıştır. MÇP Genel Merkezi'ne göre bu baskın, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ndeki kavga ve yurt baskınıyla tırmanan sürecin tabii devamından ibarettir (Bora ve Can, 2004: 43).⁵⁰ Yazıcıoğlu dergi binasına yapılan baskını duyar duymaz önce dergi merkezine, ardından da Kuşdemir'i ziyaret için hastaneye gitmiştir. Hastane önünde biriken ve Türkeş aleyhine sloganlar atan öfkeli kalabalığı sakinleştirdiğini ve Türkeş'e defalarca ulaşmaya çabaladığını belirten Yazıcıoğlu; o sırada İstanbul'da bulunan Türkeş'in Ankara'ya dönmediğini, olayı hiç önemsemediğini iddia etmiştir. Yazıcıoğlu'nun konu hakkında en çok şaşırdığı olay da genel merkezin Kuşdemir'e sahip çıkmasını, olayı kınamasını beklerken; bazı MÇP'li milletvekili ve yöneticilerin, dergiye saldıranları karakoldan kurtarmak için uğraş vermeleri olmuştur. Yazıcıoğlu'na göre bu milletvekilleri İçişleri Bakanlığı ile irtibata

⁵⁰ Baskın hakkındaki bir başka iddia da, bu durumun aslında bir baskın olmadığı yönündedir (Çağatay, 1992a: 156): "Emir Kuşdemir, bir süre önce Bizim Ocak'a gelerek, Türkeş bizim dergimizin satışını nasıl yasaklar? Ben onunrim, deyince orada bulunanlarca dövülüyor. Onlar ise bu olayı büroya saldırı şeklinde yansıttılar. İşin özünde tahrik ve Türkeş'e ağır küfürler var."

geçerek, hükümete zamanında verilen desteğin karşılığını istemişlerdir (Dereli, 1996: 101-103).

Baskından sonraki gece, sabahın ilk ışıklarına kadar MÇP'li vekillerin bir kısmı TBMM'de partinin grup odasında buluşmuşlar ve bir durum değerlendirmesi yapmışlardır. Yazıcıoğlu bu toplantıda, parti içinde kendisine uygulanan yalnızlaştırma politikalarından şikâyet etmiş; ayrıca seçmenlerin MÇP'yi hükümetin koltuk değneği olmakla suçladığını belirtmiş ve partiden istifa etmeyi düşündüğünü söylemiştir. Yazıcıoğlu'yla birlikte hareket eden Kahramanmaraş Milletvekili Ökkeş Şendiller de; "Teşkilata bizimle görüşülmemesi mesajı verilmiş. Gittiğimiz yerlerdeki programlar iptal ediliyor." diyerek parti içindeki uygulamalardan rahatsızlığını dile getirmiştir (Tercüman, 06.07.1992: 11).

Yazıcıoğlu, TBMM'de yapılan görüşmeden sonra, baskının ertesi günü *Bizim Dergâh* bürosunda düzenlediği basın toplantısında saldırıyı kınayarak partiden istifa edeceğini açıklamıştır (Bora ve Can, 2004: 43). Yazıcıoğlu, bu toplantıda Türkeş'i oldukça sert bir şekilde eleştirmiş; *ülkücünün ülkücüyü vurmasını teşvik edenlerle bir arada bulunamayacaklarını* belirtmiştir (Aykol, 2011: 99).

Baskından sonra genel merkez yanlısı kimi MÇP'liler, Yazıcıoğlu'nun öteden beri partiden ayrılmayı istediğini ve dergi baskınıyla da mağduriyet elde edip yeni bir parti kurmayı hedeflediğini iddia etmişlerdir. Türk-İslam Ülkücüleri'nin çoğu ise bu saldırı geçirtilse bile Türkeş'in kendilerini tamamen pasifize edene kadar gerilimi tırmandıracağını düşünmüşlerdir (Bora ve Can, 2004: 43, 44). MÇP içindeki çatışan bu iki grup daha fazla bir arada kalamamış; 4 Temmuz 1992'de önce Yazıcıoğlu (Zaman, 05.07.1992: 1), ardından 7 Temmuz'da da Kahramanmaraş milletvekilleri Ökkeş Şendiller, Saffet Topaktaş, Esat Bütün, Tokat milletvekili Ahmet Özdemir, Aksaray milletvekili İsmet Gür ile MÇP Genel Sekreter yardımcılarında Yaşar Yıldırım ve Mehmet Ekici (Zaman, 08.07.1992: 14), MÇP Merkez Karar ve Yönetim Kurulu üyelerinden Mahir Damatlar ve Hasan Çağlayan da MÇP'den istifa etmişlerdir (Altunoğlu, 2015: 16).

İstifalardan sonra, Yazıcıoğlu ve arkadaşlarını partiye döndürebilmek için yoğun çabalar sarf edilmiştir. MÇP Çorum Milletvekili Muharrem Şemsek, istifaları ciddi ve üzücü bir durum olarak değerlendirmiş ve bu durum karşısında her iki tarafı da ölçülü düşünmeye

davet etmiştir. Tokat Milletvekili Özdemir ise, “Geri döndürme çabaları var ama bizim için dönüş kapısı kapanmıştır.” diye konuşmuş; Kahramanmaraş Milletvekili Şendiller de, “Biz geri dönmek için yola çıkmadık.” demiştir (Tercüman, 10.07.1992: 9).

Tüm gemilerin yakılmasının ardından, istifacılar Türkeş’i işkenceci generalleri partiye çağırarak, ırkçı bir politika izlemek ve kontrgerillacı olmakla suçlarken; Türkeş de istifacıların Turgut Özal ile işbirliği yaptığını iddia etmiştir.⁵¹ Ayrıca MÇP’de kalan yöneticiler, Yazıcıoğlu ve arkadaşlarının MÇP’ye alternatif bir parti kurmak için 70 milyar lira yardım aldığı öne sürmüştür. Buna karşılık Yazıcıoğlu ekibi de “Türkeş, 12 Eylül döneminde cezaevlerine yardım amacıyla Almanya Türk Federasyonu’ndan toplanan paraların üstüne yattı.” suçlamasını ortaya atmıştır (Pekmezci ve Büyükyıldız, 1999: 168). Türkeş ve ekibi, ayrıca Yazıcıoğlu taraftarlarının, Fethullah Gülen Cemaati ile de işbirliği yaptığı iddiasında bulunmuştur (Bora ve Can, 2004: 68).⁵²

Gelinen nokta ülkücü hareketin ünlü *lider, teşkilat, doktrin* şiarının iflas ettiği yer idi. Ülkücü hareket için bu üçlünün bir bütün olduğu, dağılamayacağı, eleştirilemeyeceği (özellikle de liderin) ve alternatifinin olamayacağı düşünülmekteydi. Ama 7 Temmuz 1992 tarihinde bu ön kabulün her zaman geçerli olamayacağı tescil edildi (Özellikle de istifaların açıklandığı basın toplantısında Yazıcıoğlu’nun sarf ettiği sözlerden sonra). Zira istifa eden Türk-İslam Ülküçüleri, Türkeş’ten bağımsız söylem ve düşünceler üretmiş, dolayısıyla alternatif bir doktrin ortaya koymuştu. Ülkücü hareket, Türkeş yanlıları ve Yazıcıoğlu yanlıları olarak bölünmüş, ortada disiplin içinde işleyen yekpare bir teşkilat kalmamış, aksine ülkücü gençler birbirleri ile çatışır hale gelmişti. Bu bölünme sürecinde yaşanan en önemli olaylardan birisi de karşılıksız itaat edilen lider, saygıda kusur gösterilmeyen *Başbuğ’un* yerden yere vurulması olmuştu.

⁵¹ Yazıcıoğlu, bu iddia ile ilgili olarak, Özal’ın kendisine telefon açtığını ve bir görüşme yapmak istediğini kabul etmiş fakat Özal’a, açık bir biçimde kendisiyle siyaset yapamayacaklarını söylediğini belirtmiştir (Dereli, 1996: 110).

⁵² Yazıcıoğlu ekibi ile Gülen Cemaati arasındaki ilişkilerin olumlu olduğunu düşündüren bazı durumlar da yok değildir. Özellikle bölünmenin ilk aylarında Yeni Oluşumcuların haberleri sık sık Gülen Cemaati’nin yayın organı olan *Zaman* gazetesinde yer bulabilmiş, Yazıcıoğlu bu gazete üzerinden demeç verme şansına sahip olmuştur. BBP’nin günlük gazetesi konumundaki *Gündüz* gazetesinde de Fethullah Gülen’den; *Fethullah Gülen Hocaefendi* diye bahsedilmiştir (Gündüz, 23.06.1995: 1). Ayrıca Yazıcıoğlu taraftarlarının yayın organı olan *Bizim Dergâh* dergisinde de *Zaman* gazetesinin reklamlarına sıklıkla yer verilmiştir (Bizim Dergâh, 1989 Ekim: 32; Bizim Dergâh, 1990 Şubat-Mart: 44; Bizim Dergâh, 1990 Temmuz-Ağustos: 42).

3.3.1. İstifalar, Yeni Oluşum Ve Büyük Birlik Partisi'nin Kuruluşu

Yazıcıoğlu, kendisinin ve arkadaşlarının MÇP'den istifalarını açıkladığı basın toplantısında oldukça sert ve önemli bir açıklama yapmıştır. Ülkücülük geçmişine vurgu yaparak, kendisini bildiğinden beri ülkücü hareket içinde bulunduğunu belirtmiş ve MÇP'den istifa nedenlerini sıralamıştır (Yazıcıoğlu, 1992: 17):

Birincisi, fikriyatımızdan sapmalar dolayısıyla ortaya çıkan anlaşmazlık. İkincisi siyasi yapının teşkilinde anlaşmazlık. Üçüncüsü ise, bunların tabii sonucu olarak, siyasi karar ve tavırlardaki anlaşmazlık.

İstifa ettikleri güne kadar MÇP içindeki kopuklukları tamir etmeye uğraştıklarını, parti organlarının genel başkan tarafından tayin edilmesini değil, demokrasiye uygun bir biçimde seçilmesini sağlamaya çalıştıklarını belirten Yazıcıoğlu, bu gayretlerinin katı, merkeziyetçi genel merkez örgütlenmesini ve tartışılmaz *lider, teşkilat, doktrin* zihniyetini aşmadığını ifade etmiştir. MÇP'de kalmanın, tekeli siyaset anlayışının ulaştığı şiddet politikasını onaylamak anlamına geldiği için kendilerinin daha fazla MÇP'de kalamadığını belirtmiştir (Zaman, 08.07.1992: 14). Daha sonra eleştirilerini bizzat Türkeş ve yakın çevresine yönelten Yazıcıoğlu (1992: 17), bu kesimin partide sayıca az ama teşkilatın tepesinde bulunduğunu fakat parti örgütünden kopuk olduğunu savunmuştur:

Sayın Genel Başkan'ın oluşturduğu bu kesim, siyasi yapıda militarist ve uygulamada oportünist bir anlayışa sahiptir. Bu kesimin parti örgütleri ve kitleyle herhangi bir teması olmadığı gibi varlıklarını da kitleye karşı ifade edilen "Sayın Genel Başkan'ın bir bildiği vardır." kamuflajına borçludur.

Yazıcıoğlu, bu sözleriyle oportünist yapının Türkeş'in eseri olduğunu ifade etmiş, aynı zamanda Türkeş'in de parti örgütünden uzak olduğunu ima etmiştir. DYP-SHP hükümetine güvenoyu verilmesi gibi tartışmalı konularda da sık sık dile getirilen *Türkeş'in bir bildiği vardır.* söyleminin aslında partiden kopuk olan kesim tarafından kullanılan bir kalkan olduğunu öne sürmüştür.

MÇP'nin tepe noktasındaki seçkin kümenin yanı sıra partide milli, Müslüman ve demokrat bir tabanın da bulunduğunu söyleyen Yazıcıoğlu (1992: 18), bu kesimin üst yönetim tarafından sürekli geri plana itildiğini belirtmiştir:

Partideki ikinci çizgi ise fikirde milli, Müslüman, demokrat, Türk kimliğini esas alan, parti teşkilatlanmasında sivil ve katılımcı, uygulamada ise ilkeli hareket etmekten yana olan anlayıştır. Milliyetçi hareketin kitlesi bu çizginin prensipleri etrafında bütünleşmiştir. Ancak ne yazık ki, bu kesim, partinin tepe

örgütlenmesinde hep geri plana itilmiş, böylelikle tavan taban bağlantısının koptuğu dramatik bir yapı ortaya çıkmıştır.

Yazıcıoğlu (1992: 18), parti tabanını MÇP'den koparacakları sinyallerini de vermiş ve dolayısıyla MÇP'de artık ikilik kalmayacağını ifade etmiştir:

MÇP'nin üst kesiminde yer alan seçkinler artık dışarıya ve içeriye farklı davranmak zorunda değildiler. Olduğu gibi görünemeyen bu azınlık, bugün görüldüğü gibi olmak durumundadır. Bundan böyle hem MÇP'nin, Türkiye'nin muktedir güçleriyle oportünist bir işbirliğine hevesli seçkinleri, hem de millici halk tabanı artık birbirinin kamburu olmayacaktır.

Yeni bir parti kurma çabasına gireceklerini ima eden Yazıcıoğlu (1992: 18) aynı zamanda bu partinin ülkücü hareketteki geleneğin aksine, lider odaklı bir parti olmayacağını da işaretini vermiştir:

Oportünizm gölgesine düşmemiş bir milli hareketin halk katında en geniş desteği bulacağına inanıyorum. Milletimizi lider sultaları üzerine bina edilmiş partilere mahkum olmaktan kurtaracak ... birleştirici, toparlayıcı bir siyasi oluşumun gelişeceği zemini hazırlamak istiyoruz.

Yazıcıoğlu, yeni bir yapı kurmak için köy köy gezeceklerini ve ilerde kuracakları bu siyasi oluşumun, *tek kişinin konuştuğu, diğerlerinin sustuğu bir hareket* olmayacağını belirterek sözlerini noktalamıştır (Tercüman, 08.07.1992: 10).⁵³ Türkeş, ise bu istifaları davaya ihanet olarak tanımlamış; istifacıların alternatif örgütlenmelerini ciddiye almadığını açıklamış ve “Bölünme yok, partimiz dimdik ayaktadır. Yara falan almadık. Gücümüz giderek artıyor. İstifa ettiği söylenen teşkilatlar sahte. Onlar teşkilat yöneticisi değil zaten.” demiştir (Tercüman, 09.07.1992: 11).

İstifa sürecini anlattığı bir röportajda (Zaman, 11.07.1992: 9), amaçlarının milli düşünceyi, milliyetçiliği ve İslami değerleri hayat tarzı haline getirmek isteyenlerle istişareler yaptıktan sonra milli, İslami, demokratik ve sivil bir anlayış sergilemek olduğunu belirten Yazıcıoğlu, MÇP'den üye koparmak gibi bir düşüncelerinin olmadığını ifade etmiştir. Kendisi ve arkadaşlarının istifa nedenlerini anlatırken MÇP'de demokratik bir anlayışın kalmadığı öne sürüp, tartışmalı Ankara İl Kongresi'ni hatırlatmıştır. Bu kongrenin sadece Türkeş istemiyor diye feshedildiğini ve “Kongrede seçilenler istifa etsinler, yeniden kongre yapılsın.” önerisinin Türkeş tarafından

⁵³ Yazıcıoğlu ve arkadaşlarının MÇP'den istifa ettiği günlerde, MHP'nin tekrar açılması gündeme gelmiştir. Yazıcıoğlu'yla beraber MÇP'den istifa eden Ökkeş Şendiller, MHP'nin yeniden açılması için bir çaba gösterip göstermeyeceklerine yönelik soruya, “Biz MHP'nin üyesi ve delegesi değiliz. Kuracak arkadaşlarımızın tutum ve davranışlarını izledikten sonra karar vereceğiz.” yanıtını vermiştir (Tercüman, 09.07.1992: 11).

reddedildiğini belirtmiştir. Ankara İl Kongresi'nden sonra, bu kongrede seçilen yönetim istifa etmiş, fakat Yazıcıoğlu'na göre Türkeş, “Benim dediğim olacak ve olmalıdır.” anlayışı ile hali hazırda istifa etmiş olan yönetimi ayrıca fesih yoluna gitmiştir. Yazıcıoğlu, benzer hadiselerin Yenimahalle, İstanbul ve İzmir kongrelerinde de cereyan ettiğini belirtmiş; bu kongrelerde de tabanın seçtiği isimlerin genel merkez tarafından görevden alındığını söylemiştir. Bu durumda, ülkücü hareket mensuplarının düşünceleri, eğilimleri üst tabakaya yansımamış; böylece parti yönetiminde en önemli meziyeti genel başkana yakın olmak olan ve tabandan kopuk elit bir kadro yer alabilmiştir. Yazıcıoğlu, taban ve tavanın farklı anlayışlarda olduğunu: “Tabanda milli, İslami, demokratik, sivil bir anlayış ve tamamen idealist bir yaklaşım varken, seçkin lider kadrosunda tam tersine kısa vadeli siyasi emeller var.” sözleriyle ifade etmiş ve bu farklılığın partiyi çıkmaza götürdüğünü savunmuştur. Yazıcıoğlu, parti içinde kendisinin ve arkadaşlarının farklı olan görüşlerini duyuramadıklarını; böyle bir eylem yaptıkları durumda ise hemen *lidere karşı hareket etme, lidere alternatif oluşturma* gibi ithamlarla suçlandıklarını belirtmiş ve parti içindeki her tartışmanın “Kol kırılır yen içinde kalır.” denilerek üstünün kapatıldığını söylemiştir. Yazıcıoğlu, yaşanan bu tikanlıkların da partinin iktidara gelmesini engellediğini öne sürmüştür. *Bizim Dergâh* konusuna da değinen Yazıcıoğlu, dergiye yapılan baskının partideki tekeli anlayışın ve bu anlayışın fikirde tekelliliğinin bir sonucu olduğunu belirtmiştir. İstifalarını: “İdeallerimizin topluma ulaşmasının önü MÇP'nin Sayın Genel Başkanı ve elit kadrosunun tekeli anlayışı yüzünden tıkanmıştı ve biz de ülkücü hareketin önünü açmak istedik.” sözleriyle özetleyen Yazıcıoğlu, tabanın sesine uyduklarını, istifalarının bir bölme olayı veya davayı, inançları, fikri terk etme hareketi olmadığını; aksine ana çizgiyi, idealleri koruma iradesi olduğunu savunmuştur.

Yazıcıoğlu, “Türkeş'ten ayrılmanız üzerine, lidere büyük önem veren ülkücü camianın tercihi size göre ne olmuştur?” sorusuna, ülkücü harekette bir kısım alışkanlıkların bulunduğunu, lidere bağlılık, lidere saygı gibi terimlerin güzel kavramlar olduğunu; fakat liderin, parti tabanını kendi kişisel tebaası gibi değerlendirdiği cevabını vermiştir. Artık tabanın “Lider eleştirilemeyecekse, o zaman ben bir kenara çekileyim.” anlayışını terk edip ilkelerde birleşmeyi tercih edeceğini düşündüğünü ifade etmiştir (Zaman, 11.07.1992: 9).

Yazıcıoğlu'nun tahmin ettiği gibi, birçok üye, il ve ilçe yöneticisi MÇP'den hızla istifa etmiştir. İlk on gün içinde kitlesel bir kopuş gerçekleşmiştir. 15 Temmuz 1992'de Ankara'da düzenlenen basın toplantısında istifacılar adeta gövde gösterisinde bulunmuştur. MÇP'deki muhaliflerin istifalarının duyurulduğu toplantıda Bingöl MÇP İl ve ilçe başkanları ve toplamda 48 yöneticinin MÇP'den istifa ettiği açıklanmıştır. Bir sene önce tartışmalı bir kongre süreci yaşamış olan Ankara'da ise durum daha ciddidir; buradaki teşkilatlarda Yazıcıoğlu'na gösterilen bağlılık çok bellidir. Ankara'da neredeyse MÇP yöneticisi kalmamıştır; il yönetiminden 8 isim⁵⁴ istifa etmiş, ilçelerden de toplamda 1843 üye MÇP'den ayrılmıştır. Birçok ilçe başkanı, ilçe yönetim kurulu üyesi de Yazıcıoğlu'nun tarafında yer almıştır (Zaman, 16.07.1992: 14).⁵⁵ Hatta ülkücü hareketin, Avrupa'daki temsilcilerinin de büyük bir kısmı Yazıcıoğlu'nu tercih etmiştir. Avrupa Türk-İslam Birliği Federasyonu, Yazıcıoğlu'nu desteklerken, bu federasyondan daha küçük olan Avrupa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu Türkeş'ten yana tavır almıştır (Çağatay, 1992b: 130-131).

MÇP'den istifa eden ekip, Türkiye'yi dolaşarak *Yeni Oluşum Hareketi* adında bir siyasi hareket başlatmıştır. Ekip, ülkücü tabana bu ayrılığın nedenlerini açıklamaya çalışmış ve tabandan destek bulmaya çabalamıştır. Destek arama toplantılarında istifa nedenleri arasında en çok DYP-SHP Koalisyonu'na verilen destekten söz edilmiş ve bu desteğin seçmen tabanının arzularına ters olduğu belirtilmiştir (Akpınar, 2005: 212, 217; Zaman, 20.07.1992: 13; Zaman, 21.07.1992: 14; Zaman, 26.07.1992: 14).

Hızla alternatif bir örgütlenmeye başlayan Yeni Oluşumcular, MÇP'nin haftalık *Yeni Düşünce* gazetesine karşılık *Yeni Hafta* gazetesini; günlük *Ortadoğu* gazetesine alternatif olarak *Gündüz* gazetesini; *Bizim Ocak* dergisinin karşısına *Nizam-ı Âlem* dergisini çıkarmış ve *Ülkü Ocakları'na* karşı da *Nizam-ı Âlem Ocakları'nı* kurmuştur.⁵⁶

⁵⁴ Bu isimler şunlardır: Hakkı Öznur, Hasan Balcı, Yılmaz Bozdağ, Erdem Soğukpınar, Vasıf Akdere, Alper Burkay, Ayhan Ünal, Turgut Vatangül (Zaman, 16.07.1992: 14).

⁵⁵ Bu isimler şunlardır: Mamak İlçe Başkanı Mustafa Temur, Çankaya Yönetim Kurulu üyesi Cemal Topsakal, Keçiören Başkan Yardımcısı (2. Başkan) Raşit Ayhan, Altındağ İlçe Eski Başkanı Ferhat Menevşe, Kazan İlçe Başkanı Sadık Özer, Sincan İlçe Başkanı Mehmet Yalçın, Çubuk İlçe Başkanı Atalay Zengin, Kızılcahamam İlçe Başkanı Ali İlhan, Etimesgut İlçe Başkanı Cafer Değirmenci, Gölbaşı İlçe Başkanı Mehmet Atak, Polatlı İlçe Başkanı İbrahim Alpar, Çamlıdere İlçe Başkanı Feyzullah Dinçer, Gündül İlçe Başkanı Hüseyin Özdemir, Haymana İlçe Başkanı Mehmet Köse, Beypazarı İlçe Başkanı Mansur Yavaş (Zaman, 16.07.1992: 14).

⁵⁶ Nizam-ı Âlem Ocakları, 2000 yılında ismini *Alperen Ocakları* olarak değiştirmiştir. Bu değişim, hem 28 Şubat döneminde irticai faaliyetlerle suçlanmanın önüne geçmek hem de gençlere daha rahat ulaşabilmek amacıyla yapılmıştır (Ersay, 2012: 104).

Nizam-ı Âlem Ocakları özellikle taşra gençliği arasında kısa zamanda önemli bir taban bulmuş ve ocakların şube sayısı yaklaşık olarak 641'e kadar ulaşmıştır (Yanardağ, 2002: 416).

MÇP'ye yakın duran *Bizim Ocak* dergisinin de istifacılara tepkisi de Türkeş'e benzer olmuş, bu dergi de ayrılanların etkisini pek önemsememiştir. *Bizim Ocak'ın* Eylül 1992 sayısının başyazısında istifaların partide herhangi bir etkiye yol açmadığı, bu istifaların üzerinde çok durulmaması gerektiği belirtilmiştir (Tokdemir, 1992: 3):

Bu hareket ne zaman yürüyüşünü hızlarsa birtakım iç meselelere kapatılarak hep yolundan alıkonulmak istenmiştir... İstifalar da bunlardan biridir. Ülküdaşlarımız gidenlere artık yanmamalıdır. Bu konudaki sualleri bitirip kendi hedeflerine motive olmalıdırlar. Ne kadar iddialı konuşurlarsa konuşunlar istifa edip gidenler cürümleri kadar yer yakmamışlardır... Biz kendimize bakacağız. Teşkilatlarımız dimdik ayaktaadır.

Ülkücü hareket içindeki çatışma, Yazıcıoğlu ve ekibinin MÇP'den ayrılması ile son bulmamış aksine bir süre daha devam etmiştir. Yeni Oluşum Hareketi'nin hemen her toplantısına sızan MÇP'li gruplar sloganlar atarak, toplantıları sabote etmeye çalışmışlardır. Manisa, Yozgat, Kayseri ve Balıkesir'deki toplantılarda da MÇP'liler ve Yeni Oluşumcular arasında kavgalar çıkmıştır. İstifacılar, yeminle bağlandıkları *lider, teşkilat, doktrin* şiarına ihanetle suçlanmışlardır. Bu dönemde MÇP'lilerin en çok kullandığı sloganlar *Türkeş nerede biz oradayız!* ve *Başbuğ'a uzanan eller kırılınsın!* olmuştur. *Türkeş'e kafa tutmak* ülkücü taban için çok büyük bir tabu ihlali olarak algılanmıştır (Bora ve Can, 2004: 67, 68). Yazıcıoğlu ise ihanet ve MÇP'yi bölme suçlamalarına cevap olarak; kendilerinin bir davanın peşinde bulunduğunu, bu davalarının Türkeş'le değil, kokuşmuş düzenle hesaplaşmak olduğunu ve amaçlarının MÇP'yi parçalamak veya MÇP'nin altını oymak olmadığını belirtmiştir (Zaman, 19.07.1992: 14; Zaman, 26.07.1992: 14).⁵⁷ Bu arada Yazıcıoğlu, Nevşehir'de düzenlenen Yeni Oluşum toplantısında yakın zamanda Ankara'da bir istişare kurultayı yapacaklarını ve bu kurultaydan parti kurulması talebi çıktığı takdirde geniş tabanlı, milliyetçi, İslami kurallara uygun, sivil anlayışlı, demokratik ve hukuk ilkelerine bağlı bir yapılanmaya gideceklerini duyurmuştur (Zaman, 09.08.1992: 14).

⁵⁷ Fakat Yeni Hafta'da MÇP'ye yönelik ilgi oldukça fazlaydı. Gazetede sıklıkla MÇP'deki istifa haberlerine rastlamak mümkündü. Örneğin bkz.: (Yeni Hafta, 02-08.11.1992: 8;). Ayrıca MÇP/MHP Birleşme Kongresi ve MÇP'nin MHP ismini aldığı kongre de gazetede geniş yer kapladı. Örneğin bkz.: (Yeni Hafta, 09-15.11.1992: 1; 16-22.11.1992: 5; 04-10.01.1993: 3)

29 Ağustos 1992’de, Yeni Oluşumcular’ın kuracağı partinin binası İstiklal Marşı ve Kur’an okunarak hizmete açılmıştır. Yazıcıoğlu, açılış konuşmasında, geçmişteki tartışmaları, istifa sürecinde yaşananları bir yana koyduklarını ve artık doğrudan vatandaşın katılımı ile yön bulacak partinin kuruluşuna odaklandıklarını bildirmiştir (Zaman, 30.08.1992: 13). Yeni Oluşumcular, daha sonra *Milli Mutabakat Çağrısı* isimli metinle görüşlerini ve hedeflerini duyuran bir bildiri yayınlamışlardır. Bu metinde Türkiye’deki rejimin tepeden inmece, seçkinci, laik geleneğinin artık sona erdiği belirtilmiş ve -Türk sağıının çok sevdiği bir terim olan- *milli iradeye* vurgu yapılmıştır. Ayrıca siyasetin, Allah’ın emir ve yasaklarını tüm dünyaya hâkim kılmak amacı için kullanılan bir araç olduğu ifade edilmiştir. Hedeflerinin Allah’ın birliğine inananlar arasında bir milli mutabakat kurmak olduğunu belirten Yeni Oluşumcular, bu amacı gerçekleştirebilmek için meşveret yoluyla siyaset yapacaklarını açıklamıştır (Yazıcıoğlu, 1992: 12-15).

Yazıcıoğlu ve ekibi bir yandan da Aykut Edibali’nin liderliğini yaptığı IDP⁵⁸ ile görüşmelerde bulunmuştur. İki hareket birleşmeyi planlamış, ortak bir çatı partisi kurmayı hedeflemiştir. Hatta bütünleşme çalışmalarını yürütmek üzere bir sekreteryaya bile oluşturulmuştur. Edibali ve arkadaşları, yeni bir oluşum için birlikte hareket edilmesini öngören bir protokole imza atmışlardır (Yeni Hafta, 02-08.11.1992: 1). Fakat Yazıcıoğlu ekibine göre, Edibali’nin yeni partinin liderliği için ısrarcı olması ve birleşme görüşmelerini askıya alması üzerine bu ittifak bozulmuştur (Akpınar, 2005: 218). Bu gelişme üzerine Kahramanmaraş Milletvekili Recep Kırış görüşmelerin Edibali’nin oluşturduğu benmerkezci yapı nedeniyle askıya alındığını, Milli Mutabakat’ın devam ettirilmesi gerektiğini belirterek Barış ve Birlik Partisi’nden istifa etmiştir (Yeni Hafta, 09-15.11.1992: 14).

Yeni Oluşumcular başarısız da sonlansa bu birleşme girişiminden kazançlı çıkmıştır; IDP’den (resmi olarak Barış ve Birlik Partisi) Kırış ile birlikte 6 genel merkez yöneticisi ve 6 il başkanı transfer etmişler, hem de sağda toparlayıcılık gösterisi yapmışlardır. Bu katılım, Yeni Oluşum çevresinde moralleri yükseltmiştir; hareketin sadece ülkücüleri

⁵⁸ O sırada Edibali ve ekibi resmi olarak IDP’de değil, Barış ve Birlik Partisi’nde bulunuyorlardı. Zira 1991 seçimlerinde RP listelerinden meclise girmişlerdi yasa gereği RP’den istifa edip direk IDP’ye geçemiyorlardı. Önce bir hülle partisi kurmaları ardından bu partinin IDP’ye katılması gerektiği için Edibali ve ekibi Yeni Oluşumcularla birleşme görüşmelerinin yapıldığı sırada henüz Birlik ve Barış Partisi’nde bulunmaktaydılar.

değil, ayrıca milliyetçi-muhafazakâr cenahı da etkilediğine dair umutları artmıştır. Bir dizi yerel Yeni Oluşum toplantısında her ilden belli sayıda delege belirlendikten sonra; bu delegeler 6 Aralık 1992 tarihinde Ankara'da Yükseliş Koleji spor salonunda, yeni bir parti kurmadan önce son adım olarak *Siyasi Karar Kurultayı'nda* bir araya gelmişlerdir (Bora ve Can, 2004: 53, 56, 57).

Siyasi Karar Kurultayı'na yerel toplantılarda belirlenmiş olan 1500 delege ve yaklaşık 20.000 seyirci katılmıştır. Salonda atılan sloganlar ve asılı bulunan pankartlar, hareketin görüşlerini yansıtır vaziyettedir: *İnancımız ölçümüzdür., Hâkim değil hadim devlet., Vahiy kaynağımız, sünnet dayanağımız., Çağrımız İslam'da dirilişedir., Tavan-taban kopukluğuna son., İslam'da dirilerek, sonsuzluğa yürüelim., Siyasette meşveret, ülkede bereket!.* Kurultay divanına, Türkiye'nin siyasi açıdan bir tıkanıklık içinde olduğu, problemlerin çözümü ve milletin huzuru için yeni bir siyasi yapılanmaya ihtiyaç duyulduğu, dolayısıyla Yeni Oluşum'un partileşmesi gerektiğini ifade eden bir önerge sunulmuştur. Sunulan bu önerge delegeler tarafından büyük çoğunlukla kabul edilmiştir. Daha sonra *Kurultay Değerlendirme Komisyonu'nun* hazırladığı *Kurultay Sonuç Bildirgesi*, Komisyon Başkanı Hasan Çağlayan tarafından okunmuştur. *Sivil İnisiyatif Programı* adı verilen bu bildirge delegeler tarafından kabul edilmiştir. Programda, sivil toplum; kendisine sahip çıkan toplum olarak tanımlanmış ve siyasal iktidarın, bireylerin kendi rızaları doğrultusunda, katılımcı, dayanışma ve işbirliği temelinde gerçekleştirilmesi gerektiği önerilmiştir. Yazıcıoğlu, oylamaların ardından yaptığı teşekkür konuşmasında siyasetin koltuk yarışı haline geldiğini vurgulamış ve "Ne tarafa bakarsanız lider sultaları, lider karizmaları, liderin yanılmazlığı, liderin vazgeçilmezliği..." sözleriyle aslında Türkeş'in MÇP üzerindeki sorgulanamaz egemenliğini işaret etmiştir. Yazıcıoğlu, Yeni Oluşum'un önerdiği siyaset anlayışının, tek kişinin hâkimiyetine alternatif olarak sundukları danışma üzerine kurulduğunu belirtmiştir. Yazıcıoğlu, ayrıca İslamiyet'i temsil etme gibi bir iddia taşımadıklarını, sadece İslamiyet'e hizmet etme amaçlarının olduğunu ifade etmiştir (Yeni Hafta, 14-20.12.1992: 8, 9).

Yazıcıoğlu ekibinin çıkardığı *Nizam-ı Âlem* dergisi bu kurultaya "Düşmana Korku, Mazluma Umut" ve "Kış Ortasında Muhteşem Kurultay" gibi başlıklarla büyük yer verirken (Sönmez, 1993: 8, 10), MÇP taraftarı basın bu kurultayı fazla dikkate almamış ve küçümsemiştir. Bölünme sürecinde MÇP yanlısı tavır takınan Ortadoğu gazetesinde

bu toplantı; “Pazarlık İçin Parti Kurdular” başlığıyla ara sayfalarda çok küçük bir yer bulabilmiştir. Haberde, kurultay için küçük bir salon tutulduğu belirtilmiş ve katılımcılar için "Kendi kendilerine toplanarak bir siyasi parti kurma kararı alan ekibin pazarlık partisi kurmaya çalışacakları öne sürüldü." ifadeleri kullanılmıştır (Ortadoğu, 08.12.1992: 12).

Bir parti kurulmasının kararlaştırıldığı Siyasi Karar Kurultayı'nın ardından, kurulacak yeni partiye isim ve amblem bulmak için de ilginç bir yol izlenmiştir. Katılımcılığı, tabana danışarak hareket etmeyi öne çıkarmaya çalışan Yeni Oluşumcular, bu duruşlarını gösterir bir biçimde, parti isim ve amblemini bir yarışma ile bulmayı amaçlamışlardır. Kurultayın ardından çıkan Yeni Hafta gazetesinde bir tam sayfa bu yarışmanın duyurusuna ayrılmıştır. Duyuruda: “Partiniz Kuruluyor! İsmi Siz Belirleyin, Amblemini Siz Çizin!” denmiş ve öneriler için iletişim bilgileri verilmiştir (Yeni Hafta, 14-20.12.1992: 7). Daha sonra Yeni Hafta'nın 4 Ocak-10 Ocak 1993 (s. 14) tarihinde yayınlanan sayısında partinin ambleminin ve isminin bulunduğu duyurulmuştur. Buna göre, kurulacak partinin adının *Büyük Birlik Partisi*, ambleminin ise *beyaz zemin üzerine kırmızı hilal ile bu hilalin içinde bir gül* olması kararlaştırılmıştır.

Yerel toplantılar ve son olarak Aralık ayında yapılan Siyasi Karar Kurultayı'nın ardından, Yeni Oluşumcular 29 Ocak 1993 tarihinde Büyük Birlik Partisi'ni resmen kurmuştur (Kaynar vd., 2007: 256). Yazıcıoğlu, parti kuruluş dilekçesini İçişleri Bakanlığı'na verdikten sonra; milli, İslami, sivil ve katılımcı demokratik yapılanmayı esas alan bir parti kurduklarını belirten bir açıklama yapmıştır (Türkiye, 30.01.1993: 13). Partinin kurucu üyeleri ve yöneticilerinin önemli bir kısmı MÇP'den istifa eden vekiller ve Ülkü Ocakları kökenli şu kişilerden oluşmuştur: Muhsin Yazıcıoğlu, Esat Bütün, Ökkeş Şendiller, Ahmet Er, İsmet Gür, Saffet Topaktaş, Hasan Çağlayan, Mahir Damatlar, Abdürrahim Karakoç, Nevzat Bor, Ahmet Özdemir, Mehmet Ekici, Ahmet Hamdi Turgut. Daha sonra Kurucular Kurulu, Muhsin Yazıcıoğlu'nu genel başkanlığa getirmiştir (Yeni Hafta, 02-06.02.1993: 6).

Ülkücü harekette olmaz denen şey olmuş, ikinci bir parti kurulmuştu. Hem de bu parti *Başbuğ* olarak yüceltilen Türkeş'e rağmen, hatta Türkeş'e karşı kurulmuştu. Bu döneme kadar ülkücü harekette hiçbir zaman parti içi mücadele görülmemiş, aksine ülkücü

hareket her daim parti içi disiplin ve hiyerarşiye sadakat ile anılmıştı. Fakat özellikle 1991 seçimlerinden sonra DYP-SHP hükümetine güvenoyu verme tartışmalarıyla başlayan süreçte parti içi gerilim hızla tırmanmış ve artık *Kol kırılır yen içinde kalır.* anlayışı yıkılmış, kartlar açık oynanmaya başlamıştı. Geçmişte sola karşı birlikte çatışan ülkücüler artık birbirleriyle ile çatışır hale gelmişti. 12 Eylül'ün yarattığı etkiler, 1991 sonrasındaki süreçle birleşince ülkücü hareket çok kısa bir sürede bölünmüş ve içinden yeni bir parti ortaya çıkmıştı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ VERSUS MİLLİYET HAREKET PARTİSİ: FARKLI OLAN NEYDİ?

BBP, büyük iddialar ve yenilik söylemi ile siyaset arenasına girmiştir. Yazıcıoğlu ve ekibi, birçok konuda Türkeş'e bağlı ülkücülerden farklı noktada olmuştur. Bu bölümde BBP ile MHP arasındaki farklar incelenmiştir.⁵⁹ İki parti arasındaki farklar genellikle fikir düzeyinde olmuştur, ancak Balgat Katliam'ı sanığı olan İsa Armağan'ın BBP tarafından sahiplenilmesi olayında ise fark daha çok davranış boyutunda görülmüştür. BBP, bu konuya ülkücü mağdurlara sahip çıkmak olarak bakarken, MHP ise katliam sanıklarından uzak durmak olarak bakmıştır.

4.1. BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ VE ÜLKÜCÜ HAREKET'TE YENİ ANLAYIŞLAR, ELEŞTİRİLER

Yazıcıoğlu ve ekibi, eleştirdikleri Türkeş ve MÇP üst yönetimi gibi olmak istemiyordu. BBP ile birlikte yeni bir anlayış getirmeyi amaçlıyorlardı. Fakat bir yandan da ülkücü geçmişleriyle, hedefledikleri gelecek arasında da sıkışmış bir durumdaydılar. Bir yandan sahip oldukları ülkücü kimliklerini bırakmak istemiyorlar; diğer yandan da bu kimliğin daraltıcılığından ve yaratabileceği ürküntüden de kaçınmak istiyorlardı. Hedefleri sağda yeni bir kitle partisi olmak ve o dönemki ülkücü hareketin %2 ilâ %4'lük oy rezervine sıkışmamaktı (Bora ve Can, 2004: 50, 53; Zaman, 26.07.1992: 14).

Milli ve İslami değerlere sık sık atıf yapan ve seçkinler yerine halkı temel alan bir yönetimi benimsediğini belirten BBP, aynı zamanda lider partisi olmadığını da altını çiziyordu. Lider yerine teşkilatları ve danışmayı öne çıkarıyordu. Ayrıca, Türkeş ve MHP üst yönetiminin devlete öncelik vermesi, devleti kutsallaştırmasına karşın; BBP, devleti her şeyin üstünde görmüyor, sivil toplum anlayışını savunuyordu. Türkeş'e yakın ülkücüler, insan hakları ve demokrasi kavramlarını küçümseyip bu kavramları *aldatmaca* olarak görürken; Yazıcıoğlu taraftarı olan Türk-İslam Ülkücüleri ise sıklıkla bu kavramları kullanıyor ve bu kavramların gerçeklik olduğunu savunuyorlardı. Türk-İslam Ülkücüleri, bir yanda da savundukları davayı tanımlama çabası içine girmişti.

⁵⁹ Yazıcıoğlu ve ekibi, Temmuz 1992'de MÇP'den istifa etmiş; MÇP ise Ocak 1993'te MHP adını almıştı. Bu bölümde karışıklığın önüne geçmek amacıyla MÇP'den ziyade MHP adının kullanılması tercih edilmiştir.

Türk-İslam Ülkücüleri, Türkesçi ülkücülerin aksine davayı tanımlarken lider, Başbuğ gibi kelimeler kullanmıyor; amaçlarını İslam'ı temel alarak betimliyordular

İki parti arasındaki farkları ortaya koymak ve BBP'nin ülkücü harekete getirdiği yeni soluğu analiz etmek amacıyla hem MÇP/MHP'nin parti programları, tüzükleri, seçim beyannameleri, MÇP/MHP'ye yakın medyadaki yazılar; hem de Muhsin Yazıcıoğlu'nun söylemleri, BBP parti programı, tüzüğü, seçim beyannameleri ve BBP yanlısı yayın organlarındaki yazılar incelenecektir.

4.1.1. Kutsal Liderliğin Reddi, Meşverete Övgü

Ülkücü harekette, Türkes özel bir konuma sahiptir. Tüm teşkilatlar ona bağlıdır, hareketin fikri temellerini *Dokuz Işık* eseriyle o atmıştır. Türk devlet geleneğinde liderin büyük önem taşıdığı düşüncesine dayandırılan *Başbuğ kültürü*, ülkücü harekette ortak aklın, programın, söz ve karar hakkının yerini tutmuştur (Can, 2009: 683). Ülkücüler, kendilerinin *lider, teşkilat, doktrin* anlayışıyla disipline edildiklerini sık sık belirtmiştir (Doğanay, 1992: 19). Türkes'in etrafında bir lider kültürü oluşturan ülkücüler (Bora, 2009: 686), Türkes'in devlet tecrübesi ve bilgisinin, cesaretinin, imanının Türkiye'yi kurtaracağını savunmuştur (1977 Genel Seçimi Radyo Konuşmaları, 1977: 27).

Kimi zaman parti içinde farklı sesler çıksa bile bu tartışmalar genellikle Türkes'i mistikleştiren "Başbuğ'un bir bildiği vardır." sözleriyle noktalanmıştır. Bu düşüncenin en somut örneklerinden birisi de Dündar Taşer'in: "Türkes'in yanlısı, benim doğrudan daha doğrudur." ifadesidir (Bora ve Can, 2004: 68). Bu denli yüceltilen bir lideri eleştirmek, bu lidere karşı sert açıklamalar yaparak yeni bir parti kurmak; ülkücü hareket için oldukça büyük bir tabu, hatta ihanetle eşdeğer olmuştur. Bölünme esnasında MÇP'de kalan ülkücü yazar Metin Kaplan bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir (Ortadoğu, 20.01.1994: 11):

Onlar, 'Biz ülkücüyüz ama Türkesçi değiliz, Türkes'e karşıyız.' diyorlar. Böyle bir tavır, 'Ben Müslüman'ım ama Hz. Peygamber'e inanmam.' demeye benzer ve gülünç sayılma haysiyeti bile yoktur.

MÇP'lilere göre ülkücü olmak demek Türkesçi olmak demektir; ülkücülüğün başka bir yolu bulunmamaktadır. Onlara göre "Türkes'le olmak, Başbuğ'un emrinde olmak vatana hizmetin kendisidir." (Gürer, 1993: 49). *Bilge lider* olarak tanımlanan Türkes'in

liderliği, ölkücü hareketteki üç değişmezden biri olarak görölmüştür (Tanrıöven, 1993a: 26):

Bizim Ocakçılar yenilikçidir. Statükoya karşıdır. Ama değişmeyen üç temel anlayış vardır. İdeoloji; Türk milliyetçiliği, lider; Bilge Alparılan Türkeş, hedefte; Türk Birliği düşüncesi.

Türkeşçi ölkücüler, partilerinden bahsederken, Türkeş'in *büyükülüğünden, bilgeliğinden* kesinlikle konu açmaya çalışmışlardır (Tanrıöven, 1993b: 18):

MHP uzun ve köklü bir ideolojik birikimin, yetiştirilmiş bir kadronun sahibidir. İddiaları gerçekleşmiş bir siyasal birikimin organıdır. Bilge Türk Alparılan Türkeş ise 40 yıl önce söyledikleri, tahminleri doğrulanmış parlak bir misyonun lideridir.

Türkeş taraftarları, Türkeş'i eleştirerek partiden istifa edenlerin, *vatan hainlerinden* daha fazla düşmanlık yaptıklarını belirtmişlerdir (Gürer, 1993: 48):

"Lider, teşkilat, doktrin tartışılmaz!" gerçeğini dünün "Allah rızası için mücadele" duygularıyla değerlendirirken, vardığımız başarıyı düşmanların korkularını, Allah rızası için milletin derdine deva olmak duygu ve düşüncesiyle uykusuz geçirdiğimiz günleri hatırlarken, bugün "Lider, teşkilat, doktrin tartışılmalıdır." diyen sizlerin bu ağızlarını dün bizleri birbirimize düşürmek isteyen vatan düşmanları yapmıyor muydu?

Bizim Ocak, yaşanan bölünme sürecinde Türkeş'i yüceltirken, onun sadece kendi partilerinin değil, tüm Türk dünyasının lideri olduğunu savunmuştur (Tokdemir, 1992: 3):

Başımızda ismi Türk dünyasında dalga dalga bayraklaşan bir lider var: Alparılan Türkeş. Bu yalnız bizim değil Türk dünyasının şansısıdır... Zira istiklal mücadelesini veren yerlerin sembollere, kahramanlara ihtiyacı vardır ki ona bakarak ilham alıp moral versinler. Liderin ne kadar büyük yapıcı ve taşıyıcı fonksiyonu olduğunu unutmamak lazım. O sebeple Alparılan Türkeş'in ismini muhafaza etmek Türk milleti adına bir vazifedir.

Türkeş yanlıları Türkeş'i resmen kutsallaştırırken, ölkücü hareketi, hareketin hedeflerini, amaçlarını Türkeş'i de içine katarak açıklarken; Türk-İslam Ölkücülerini, 1992'de yaşanan bölünmeden çok önce bile Türkeş'e güzelleme yapmamışlardır. Yazıcıoğlu taraftarları MÇP içinde buldukları dönemde bile Türkeş için herhangi bir yüceltmeye gitmemiş, Türkeş'e özel bir önem atfetmemişlerdir. *Bizim Dergâh'ta* 1989 yılında yayınlanan ve ölkücü hareketin geçmişte nasıl örgütlendiğinin anlatıldığı ve ölkücülerin gelecekte neler yapması gerektiğinin ele alındığı *Ölkücü Gençlik ve Teşkilatlanma* isimli makalede, Türkeş'in adı, hatta *lider* kelimesi bir kez bile

geçmemiştir.⁶⁰ *Bizim Dergâh'ta* yayınlanan benzer bir makalede de ülkücülerin emirlere sorgusuz sualsiz bir biçimde itaat etmemesi, olayları önce kendi düşünce süzgecinden geçirmeleri gerektiği belirtilmiştir (Burak, 1989: 19):

Ülkücü hareketin yolu uzun, düşmanı çoktur. Bu hareketin hedefine ulaşabilmek için robotlara değil, düşünebilen insanlara ihtiyacı var. Ülkücü genç, öncelikle davasının ve hedefinin ne olduğunu bilmek zorundadır.

Türk-İslam Ülkücülerinin, *lider, teşkilat, doktrin* üçlemesini tartışmaya açma önerileri de 1992 yılındaki bölünmeden sonra değil, bölünmeden çok daha önce başlamıştır. Türk-İslam Ülkücüleri, ülkücü hareketin yeteri kadar sorgulama, tartışma yapmamasından yakınmıştır (Eryılmaz, 1990: 9):

... hareket olarak ortaya çıkışımızdan bugüne kadar geçen sürede belli bir oranda gelişme kaydettik. ... asıl olan ve dikkate alınması gereken; “Yeterli miktarda oldu mu olmadı mı?” sorusuna verilecek cevaptır. Çünkü gelişmek, güçlenmek ve daha iyiye ulaşmak için kitle hareketlerinin devamlı olarak bu soruya cevap araması gerektiğine inananlardanız. Bunun net olarak çıkması için de tartışmalı diye düşünüyoruz... En önemlisi; geleceğimize yönelik, geniş kitlelere açık, açık tartışmalar başlatmıyoruz. İç dinamiklerimizi harekete geçirecek, “Ne idik, nasılız, ne olacağız?” sorularının sorulduğu, ilginç ve gelişmelere vesile olabilecek tartışmalardan kaçınıyoruz.

Türkeşçi ülkücülerin, her fırsatta Türkeş'i ön plana çıkarma çabalarına karşın, Türk-İslam Ülkücüleri de her fırsatta bireylere bağlı olmadıklarını belirtmeye çalışmışlardır. “Nizam-ı Âlem Ocakları Nedir?” başlıklı yazıda, bu durum açıkça görülebilir (Özdağ, 1996: 24, 25):

Nizam-ı Âlem Ocakları fertlere değil, ölçülere bağlanır... Nizam-ı Âlem Ocakları tek önder tanır: Hz. Muhammed... Nizam-ı Âlem Ocakları kula kul olmayı değil, Allah'a kul olmayı şereflerin şerefi sayar.

Yazıcıoğlu ekibinin MÇP'den istifasını *davaya ihanet* olarak niteleyenlere cevaben, bu ekibin önde gelen isimlerinden Ökkeş Şendiller,⁶¹ davanın bir kişiye endeksli olamayacağını, kendilerinin halen geçmişte durdukları çizgide durduklarını belirtmiştir (Nizam-ı Âlem, 1996 Şubat: 5):

Davayı kişilerle, bir adresle veya bir siyasi oluşumla özdeşleşmiş olarak görürseniz yanılırsınız. Kişiler inandığınız davayı layıkıyla temsil edemeyebilir. Ya da bir

⁶⁰ Detaylı bilgi için bkz. Gedikli, 1989: 6-9.

⁶¹ Aralık 1978'de Kahramanmaraş'ta, anti-komünist bir filmin gösterildiği sinemada bir bomba patlatılmış, ardından çıkan olaylarda iki Alevi ve solcu öğretmen öldürülmüştür. Bu öğretmenlerin cenazesine ülkücüler saldırmış ve iki grup arasında çatışma çıkmıştır. Daha sonra *cihat* çağrılıyla toplanan kalabalık Alevi mahallesine saldırmış ve 111 kişi katledilmiştir (Bora ve Can, 2009: 93). Şendiller, bu katliamın sanıklarından birisidir. O dönem *Kenger* olan soyadını daha sonra *Şendiller* olarak değiştirmiştir.

adrestesiniz ve o adres davanızın ölçütlerinden sapma gösterebilir... Bizce davayı satmak, vatani satmak, devleti satmak, inancı satmak, namusu satmaktır. Yani bizi biz yapan değerleri satmaktır... Biz dün de aynı doğruları söylüyorduk, bugün de aynı doğruları söylüyoruz. Dün de “Kanımız aksa da zafer İslam’ın!” diyorduk, bugün de aynısını söylüyoruz. Dün de “Çağrımız İslam’da dirilişedir.” diyorduk, bugün de aynısını diyoruz.

Türkeş’i eleştirerek MÇP’den istifa eden Türk-İslam Ülkücüleri, kurdukları yeni partide, MÇP’deki gibi bir lider kültü yaratmamaya uğraşmışlardır. Yazıcıoğlu, BBP’nin 1. Olağan Kurultayı’nda seyircilere seslenirken -"Türkeş’in yanlışı, benim doğrudan daha doğrudur." sözünü hatırlatırcasına-; “Size arkama düşün demiyorum, birlikte yürüelim diyorum” ifadesini kullanarak, lider partisi olmadıklarını belirtmek istemiştir (Yeni Hafta-Mercek, 1993 Ocak: 1). Zaten Türk-İslam Ülkücüleri, Yazıcıoğlu’nu, Türkeş’in karşısına *asıl Başbuğ* olarak çıkartma niyetinde de olmamışlardır. Zira BBP’de “Başbuğ Muhsin!” yerine "Başkan Muhsin!" sloganı denenmeye çalışılmıştır (Bora ve Can, 2004: 55).

BBP’nin, teşkilatları ve danışmayı ön plana çıkarma gayretleri partiye yakın yayın organlarında çıkan yazılara, Yazıcıoğlu ve partinin diğer önde gelen isimlerin konuşmalarına ve parti programına da yansımıştır. Örneğin, *Nizam-ı Âlem* dergisinde “Meşveret” başlıklı bir köşe açılmış ve bu köşede tüm teşkilatların fikir ve önerilerini sunabileceği duyurulmuştur. Yeni Oluşum İzmir İl Komitesi’nin bu köşedeki yazısında, *lider, teşkilat, doktrin* anlayışı ile MÇP’de liderin kutsallaştırılması ve meşveretin engellenmesi nedeniyle ülkücü hareketin iç çatışmaya düştüğü belirtilmiştir⁶² (*Nizam-ı Âlem*, 1993 Ocak: 32):

Karizmatik lider anlayışı, lider-teşkilat-doktrin anlayışı 1985’lerden sonra da terk edilmediği için, yetişmiş on binlerce ülkücü ve yetişmekte olan büyük bir gençlik kitlesi harekete olan bağlılığını yitirmiş ve harekete gerekli desteği verememiştir. “Başbuğ nerede biz oradayız!”, “Lider-teşkilat-doktrin!” gibi sloganlarla hareketin yeniden şekillenebileceğini zanneden bir takım insanlar, ciddi bir istişare ile hareketin problemlerini tartışıp çözümler bulmaktan kaçınmışlar ve İslami dünya görüşü, Türkiye’nin ve çağın şartları doğrultusunda görüş üreten insanlarımızı ya ihanetle, ya da korkaklıkla suçlamışlardır. 1980 sonrası oluşturulan ülkücü kurumların yöneticilerinin sadece Ankara’da oturan ve Türkeş’e sadakatinden şüphe edilmeyen ülkücülerden seçilmesi ve Avrupa’daki Türk işçileri ve

⁶² BBP’nin hiçbir lideri kutsallaştırmadığına yönelik benzer bir söylem de partinin Elazığ Kovancılar İlçe Kongresi’nde yapılmıştır (Gündüz, 02.05.1995: 9): “Biz BBP olarak, ‘Türkeş neredeyse, Erbakan neredeyse, Yazıcıoğlu neredeyse oradayız.’ diyen bir hareket değiliz. Biz, ‘Allah resulü neredeyse, biz oradayız.’ diyenlerdeniz. Bizler fani şahıslara biat etmeye değil, baki olana biat için, lidercilik yapmadan, particiliği putlaştırmadan, sistemleştirmeden hareket edenlerdeniz.

Türkiye'deki seviyeli ülkücülerden yararlanmaya yönelik katılımcı bir model oluşturulamadığı için hareketin yetiştirdiği insanlar birbirleri ile mücadele eder hale gelmiştir.

BBP'ye yakın yayın organlarındaki yazılarda, partinin isminin bile meşveret yoluyla konulduğu vurgulanmıştır. Partiye isim ve amblem bulma çalışmalarını *Bizim Dergâh'ta* kaleme aldığı bir yazı ile anlatan Remzi Çayır, meşveret ilkesine bağlı olarak tabandan tavana doğru bir yapılanma teşkil edileceği iddiasının büyük bir iddia olduğunu ifade etmiştir. Çayır, parti kuruluş sürecinde de bu iddianın gereklerine uyulduğunu belirtmiştir. Bu yarışma kapsamında Türkiye'nin çeşitli yerlerinden birçok isim ve amblem önerisi gönderilmiş; daha sonra bu öneriler oluşturulan bir komisyon tarafından incelenmiştir. Çayır'a göre, öneriler haftalarca müzakere edilmiş, komisyon üyeleri düşüncelerini özgürce ifade edebilmiştir. Değerlendirmelerin sonunda, *Fetih* ismi ile *Büyük Birlik* arasında kalınmış en sonunda *Büyük Birlik* adında uzlaşma sağlanmıştır. Çayır, *Büyük Birlik* isminin seçilmesinin ardından, daha önce başka isimlerde ısrar edenlerin de nihai kararı benimsediğini belirtmiştir (Çayır, 1993: 13, 14).

BBP'nin parti programında da liderden ziyade tabanı öne çıkaran ifadeler yer almıştır. Programın takdim kısmında, tüm siyasi partilerin lider sultanları ve şahsi kaprisler üzerine inşa edildiği belirtilmiş, fakat BBP'nin uygulayacağı yöntemin meşveret olacağını ve kararların tabandan tavana doğru bir katılımı alınacağı ifade edilmiştir (BBP Programı, 1993: 3, 9). Bu durum ülkücü hareket için yeni bir durumdu, zira hatırlanacağı üzere MHP/MÇP'de alınan kararlarda lider oldukça önemli rol oynuyor, teşkilatlar ise genellikle tepede alınan kararların uygulayıcısı konumunda kalıyordu.

"Parti Anlayışımız" (BBP Programı, 1993: 10) başlığındaki: "İnsanların putlaştırılması üzerine inşa edilmiş, lider karizmalarına dayalı siyaset anlayışını reddediyoruz." ifadesi açıkça Türkes'e ve onun ülkücü hareket üzerindeki karizmasına bir eleştiri olarak okunabilir.

Teşkilatlanmada liderin yanı sıra meşverete önem verildiğinin bir göstergesi de BBP'nin Genel Merkez Teşkilatı içinde, amaçları partiye bazı konularda tavsiyelerde bulunmak olan *Genel İstişare Kurulu* ve *Akademik Danışma Kurulu* isimli iki ayrı danışma kurulunun yer almasıydı (BBP Tüzüğü, 1993: 17, 18). Fakat MHP'nin Genel Merkez Teşkilatı içinde bu kurullara benzer bir organ bulunmamaktaydı (MHP Tüzüğü, 1994: 19).

Liderin çok önemli hatta tek belirleyici konumda olduğu ülkücü hareket için⁶³ liderin, daha doğrusu Türkeş'in eleştirilmesi *rüyada görülse hayra yorulmayacak* bir durum idi. Fakat Yazıcıoğlu ekibinin MÇP'den ayrılırken kullandığı dil bu büyük tabuyu yerle bir etmişti. MÇP'den ayrıldıktan sonraki söylem ve parti programındaki ifadeler de lideri ve hiyerarşiyi yüceltmekten ziyade aşağıdan yukarıya doğru fikir alışverişini, danışmayı öne çıkartan özellikler taşıyordu. Bu durum, Türkeş'i neredeyse kutsal bir kişilik olarak gören ülkücü hareket için oldukça radikal bir durumdu. Fakat BBP'nin MÇP/MHP'den ayrıldığı tek nokta burası değildi, BBP ülkücü hareket için kutsal sayılan devlet anlayışı yerine sivil toplum kavramını öne çıkarıyordu. Ülkücü hareketteki alışılan *Devlet için toplum*, şiarına karşı *Halka hizmet eden, hadim devlet*. görüşünü savunuyordu.

4.1.2. Devletperestlikten Sivil Toplumculuğa

Devlet, ülkücüler için her zaman önemli bir kavram olmuştur. Ülkücüler devleti hep kutsal görmüşler, devletin hep güçlü ve büyük olmasını istemişler, devlet için mücadele ettiklerini, devletin bekası adına solcularla çatıştıklarını öne sürmüşlerdir. Fakat 12 Eylül, ülkücü harekette derin kırılmalar yaratmış, kimi ülkücüler özellikle de hapishanelere giren ülkücüler, devleti yüceltmeyi bırakıp, onu sorgulamaya başlamıştır. Ülkücü harekette 12 Eylül'le birlikte başlayan eleştiri süreci, hareketin bölünmesine ve yeni bir partinin kurulmasına kadar varmıştır. BBP, devleti yüceltmek yerine, sivil toplum kavramını öne çıkarmaya çalışmıştır.

Ülkücülerin, devleti ne kadar önemseydiği; MHP/MÇP'nin parti programları, seçim beyannameleri, seçim konuşmaları ve *Bizim Ocak'taki* yazılar gibi kaynaklarda kolaylıkla fark edilebilir. Örneğin, MÇP Parti Programı'nda (1988: 3) devlet, *devlet baba* olarak tanımlanmıştır. Fakat ülkücüler, sürekli bir biçimde devletin tehlikede olduğunu belirtmiş ve seçmenlerden, *Türk Devleti'nin varlığı* için oy istemiştir (MÇP Seçim Beyannamesi, 1987: 2). Çünkü *varlığı tehlikede olan* devleti ancak MHP'nin kurtarabileceği iddia edilmiştir. Zira "Devlete silah çekenlerin karşısına sadece ülkücü gençler çıkmıştır." (MHP Seçim Konuşmaları Rehberi, 1973: 17). MHP'ye göre, aynı zamanda toplumun refahı ve mutluluğu da devletin varlığına, korunmasına,

⁶³ MHP'nin Türkeş'e verdiği değer bir göstergesi de parti tüzüğü'nün iç kapağında *Başbuğumuz* yazısıyla birlikte Türkeş'in boydan bir portresinin olmasıdır (MHP Tüzüğü, 1994: i). BBP'nin tüzüğünde ya da programında Yazıcıoğlu için özel olarak ayrılmış bir sayfa yoktur.

güçlendirilmesine ve yüceltilmesine bağlıdır (1977 Genel Seçimi Radyo Konuşmaları, 1977: 3). Bunu da “Elbette MHP başarabilirdi.” MHP devleti tehlikelerden koruyacağını vaaz etmiştir (MHP Seçim Beyannamesi, 1977: 79):

Yasalarda ve Anayasa’da yapacağımız bazı değişikliklerle Türk’ün devlet baba geleneğine en uygun bir biçimde hareketle herkese güven veren, vatani iç ve dış tehlikelerden koruyan güçlü iktidarı kuracağız.

Bizim Ocak dergisindeki yazılara göre de devlet demek huzur ve düzen demektir. Devlet, insanları her türlü saldırılardan koruyan yegâne güçtür (Ünal, 1993: 56):

Nerede bir insan topluluğu varsa, oradaki topluluğun yaşayabilmesi, geçimini temin ederken sorunsuz ve huzurlu çalışabilmesi, iç ve dış baskılardan, inançlarının gereklerini yerine getirirken kötülüklerden ve saldırılardan korunması gereken düzeni ancak devlet sağlar.

MHP/MÇP geleneği devleti bu şekilde görürken; BBP ise *hâkim değil hadim* devlet ilkesini savunmuştur. BBP elbette milliyetçiliğin doğasına aykırı bir biçimde devleti kötülememiş, devletin yok olmasını istememiştir. BBP’liler temelde sadece devleti MHP/MÇP kadar öne çıkarmamışlardır. BBP’liler ayrıca MHP/MÇP’nin hiç bahsetmediği ve ülkücü hareket için oldukça yeni bir kavram olan sivil toplumdan bahsetmiş; ekonomi alanında da özelleştirmeleri savunmuş, yönetim alanında da belediyelere yetki devrini önermişlerdir.

BBP Parti Programı’nda devletten daha çok sivil toplum kavramından bahsedilmiştir. Programda sivil toplum *devleti halkının hizmetkârı yapacak güç* olarak tanımlanmıştır (BBP Programı, 1993: 8). BBP, partinin sahip olduğu devlet anlayışının hâkim değil hadim devlet prensibine dayandığını belirtmiştir. BBP’ye göre, devlet bir ideal değil, bir vasıta; devlet, halkına hizmet için vardır (BBP Programı, 1993: 7, 11).

Merkeziyetçi bir görüşün egemen olduğu ülkücü harekete göre, genellikle PKK destekçilerinin savunduğu adem-i merkeziyetçilik fikri de ismi zikredilmeden BBP Programı’nda savunulmuştur. Programda, yerel yönetimlerden; merkezi yönetimin gücünü dengeleyen, bütün demokratik toplumların vazgeçilmez kurumları olarak bahsedilmiştir. Merkezi yönetim tarafından verilen bazı hizmetlerin mahalli idarelere devredilmesi ve bu sayede belediyelerin mali açıdan güçlendirilmesi önerilmiştir (BBP Programı, 1993: 12).

İki parti arasındaki bir diğer görüş ayrılığı ise ekonomik alanda göze çarpar. MHP, devletin ekonomik anlamda da büyük ve hâkim olması gerektiğini ifade etmiş, devletçi

bir ekonomiyi savunmuştur. MHP, 1977 Genel Seçimleri için yaptığı kampanyada, iktidara geldiği takdirde bankaları ve sigorta şirketlerini devletleştireceğini ilan etmiştir (1977 Genel Seçimi Radyo Konuşmaları, 1977: 39). Sonuç olarak MHP, devletçi bir ekonomiyi savunurken, BBP Parti Programı'ndaki "Hür Teşebbüs" başlığı bile çok şey anlatır. BBP, kendi iktidarlarında özel mülkiyetin korunacağını, devletin ise ekonomi alanında küçüleceğini ve devlete fazla maliyet getiren, devlete yük olan KİT'lerin özelleştirileceğini duyurmuştur (BBP Programı, 1993: 21, 22).

Türkeş yanlısı ve Yazıcıoğlu yanlısı ülkücüler arasındaki derin fikir ayrılıklarının temeli 12 Eylül sürecinde yaşananlara kadar uzanmaktadır. 1980 öncesinde devletin bekası amacıyla solcularla çatışan ülkücülerin bir kısmı, 12 Eylül'den sonra devletten uzaklaşmıştır. Bu ülkücüler -tıpkı diğer ülkücüler gibi- geçmişte devletin oldukça büyük ve kapsayıcı olmasını hayal etmiş ve bireylerin devlete hizmet etmesinin şart olduğunu savunmuşlardır. Bu ülkücüler, hapishanelerde yaşadıklarının etkisiyle devleti artık düşünce dünyalarının merkezine koymamaya başlamışlardır. Hapishanelerde karşılaştıkları kötü tutum, uğradıkları işkenceler, dava arkadaşlarının devlet tarafından idam edilmesi, bazı ülkücülerin kafasında, "Acaba devlet, önceden düşündüğümüz kadar kutsal ve iyi bir şey değil mi?" gibi soruların oluşmasına neden olmuştur. Bu ülkücüler, yaşadıkları sorgulama süreci sonrasında, eskiden sıkı sıkıya bağlı oldukları doktrinden farklı hatta kimi noktalarda o doktrine tamamen zıt fikirler üretmeye başlamıştır. Devletin artık halkın üstünde egemen olmaması, aksine halka hizmetkâr olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Güçlü bir merkezi yönetim arzulayan ülkücü hareket geleneğinin tersine BBP Programı'nda yerel yönetimlere yetki devri önerisi vardır. MHP iktidarında özel bankaların devletleştirileceği belirtilirken, BBP yönetiminde ise özel mülkiyete saygı duyulacağı, özelleştirmeler yapılacağı ve devletin ekonomideki rolünün küçültüleceği ifade edilmiştir. Tüm bu söylemler ülkücü hareket için oldukça radikal, hatta ülkücü harekete *ters gelen* söylemlerdir.

4.1.3. İnsan Hakları Ve Demokrasi: Gerçeklik mi, Aldatmaca mı?

Türkeş'e yakın ülkücüler ile Yazıcıoğlu'na yakın olan Türk-İslam Ülkücüleri arasındaki bir fikir ayrılığı da insan hakları konusundadır. Türkeşçi ülkücüler, devletle barışık ve devletin mahkûmlara işkence yaptığına inanmıyor, işkence söylentilerine kulak

asmıyor, insan hakları ve demokrasi kavramlarını birer aldatmaca olarak görüyordu. Türk-İslam Ülkücüleri ise, diğer ülküçülere nazaran devlete daha uzaktı, birçoğu bizzat işkenceye maruz kalmıştı. Bu bağlamda Türk-İslam Ülkücüleri insan hakları ve demokrasi söylemini gündemde tutuyor, yazılarında bu kavramların savunusunu yapıyorlardı.

Türkeşçi ülküçülerin insan hakları ile ilgili görüşlerinin en net göstergelerinden birisi; *Bizim Ocak* dergisinin, “Bir Büyük Aldatmaca mı İnsan Hakları?” sorusunun olduğu bir kapakla çıkan 1993 Ağustos sayısındır. Bu sayıda dergi, *İnsan Hakları Derneği (İHD)* Genel Başkanı Akın Birdal ve *Mazlum-Der* Genel Başkanı İhsan Arslan ile röportaj yapmıştır. Bu röportajların ardından bir değerlendirme yapan dergi, bu derneklerin ayırım yapmadan tüm insanların haklarını savunmasına şaşırılmış ve sonuç olarak insan haklarının içi boş bir kavram olduğuna hükmetmiştir (Bizim Ocak, 1993 Ağustos: 14):

Şunu gördük; insan haklarının savunuculuğunu yapan bu iki örgüt insan haklarının bütün, evet bu bütün kavram içerisine giren herkesin eşit haklara sahip olduğu gibi çarpık bir inancın ardındalar. Katille maktul, mazlumla zalim, bu inançta aynı kefedede insan... Aynı mantıkla işte komünistle ülküçüyü aynı kefeye, o mantıkla işte kâfirle Müslüman’ı aynı kefeye koymaktan vicdani bir rahatsızlık duymamaktadırlar. Mazlum-Der’in genel başkanına göre, peygamber sancağının savunucusu ile haçlı ordusunun serserisi aynı kefededir. Ülküçüyü şehit eden komünisti nasıl kabul etmemiz gerektiğini doğrusu Sayın Arslan bize güzel anlattı. Buna gaflet, dalalet, samimiyetsizlik diyebiliriz... İnsan hakları, içi hava ile doldurulmuş ve kitlelerin aklında salt bir anlam ifade, soyut bir içerik arz etmektedir... İnsan hakları çarpıtılmış ve hedeflerini bulamamış ve tıpkı hürriyet, özgürlük, demokrasi kavramları gibi üzerinde çok yazılıp çok düşünülecek olan bir kavram. Ama ülkemizde ne yazık ki bu kavramın görünüşü, halen belli mihrak ve mahfillerin ideolojik propaganda malzemesi olma konumundan öteye gidememiştir.

Bizim Ocak’ın aynı sayısında demokrasi konusunda da bir itiraz vardır (Karazeybek, 1993: 15):

Bayılıyorum şu demokrasi kelimesine... Eşitlik, insan hakları, hukukun üstünlüğü, seçme ve seçilme hakkı... Ders kitaplarından bu cümleleri ilk ezberlediğimiz yıllarda bizi, en çok bu manşetler demokrasiye âşık etmiştir... Demokrasi konusunda hiçbir sözlükte, hiçbir kitapta hiçbir yazarın kaleminde “kem söze” rastlamazsınız. Halkın kendi kendisini idare etmesi demek olan bu sistemi herkes öve öve bitiremez...

Bizim Ocak'ta, demokratikleşme söylemleri çerçevesinde adem-i merkeziyet isteklerinin dile getirilmesi de eleştirilmiştir.⁶⁴ Belediyelerin güçlendirilmesinin, PKK'nın işine geleceği, ülkenin bölünmesine yol açacağı savunulmuştur (*Bizim Ocak*, 1991 Aralık: 19):

Mahalli idarelerin güçlendirilmesi demokratikleşmeyi tamamlamış toplumlarda önemli bir aşama olarak görülür. Hatta mahalli idarelerin gücü bir ülkede demokratikliğin boyutuna doğru orantılı olarak gösterilir. Şimdi bu şablon sanki bütün şartlar aynıymış gibi demokratikleşme adı altında, Türkiye'nin özel şartları hiç hesaba katılmadan Türkiye'ye ithal edilmeye çalışılıyor. Belediyelerin şu haliyle bile nasıl bölücülerin yuvalanma bölgesi olarak kullanıldığını görüp de hala yetkilerini artırma yoluna gidilecek olması endişeleri haklı olarak artırıyor.

Yazının devam eden bölümünde Bingöl Belediye Başkanı'nın, "Bölge halkı olarak kendi kaymakamımızı seçmek istiyoruz." sözüne yer verilmiş ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin bölücülüğü tırmandıracağı iddia edilmiştir (*Bizim Ocak*, 1991 Aralık: 19):

Kaymakamı, valiyi; okul, öğretmen, hâkim ve savcı taleplerinin aralıksız takip edeceği de bilineceğine göre, mahalli idarelerin yetkilerinin artırılmasına yönelik yapılacak yeni düzenlemeler bölücü-Kürtçü ihanete yeni bir boyut kazandıracaktır. Hükümet yerli ve yabancı basının pohpohlarına şimdiden teslim olmak yerine, milletleşme sürecini, demokratikleşme sürecinin önüne geçirmesi gerekir.

Türk-İslam Ülkücüleri ise insan hakları, hak arama ve demokrasi konularında Türkesçi ülkücülere göre bambaşka bir konumdadırlar. Bu kavramları devlet odaklı olarak ele almamışlardır. Biraz da devlet tarafından hak ihlallerine uğradıklarını düşündükleri için Türk-İslam Ülkücüleri, diğer ülkücülere nazaran devlete daha mesafeli hatta ona kızgındır. İşkencenin münferit bir olay değil, devletin politikası olduğuna inanmışlardır (*Yurdakul*, 1990: 104):

Türkiye'de işkence yapıldığını en üst kademesine varıncaya kadar resmi ağlar da kabul etmişlerdir. Ancak onların tevili, işkence hadiselerinin şahsi olduğu, devletin buna müsamaha göstermediği şeklindedir. Halbuki bizler işkencenin devlet politikası olduğunu, bizzat devletçe yaptırıldığını çok iyi biliyoruz. Buna yakinen şahidiz, hatta biz bunun canlı birer şahidi mesabesindeyiz. Hiç kimse şubelerde, karakollarda ve hapishanelerde uygulanan zulüm ve işkencenin devletin haberi olmadan yapıldığını iddia edemez. Çünkü bizzat birçok işkenceci, emir kulu olduğunu ifade etmiştir. Mamak'tan örnek verecek olursak daha Mamak'a yeni gelen askerlere brifing veriliyor, içerideki insanlar korkunç birer canı, vatan-millet ve devlet düşmanı olarak tanıtılıyor, bu şekilde askerlerin beyinleri yıkandıktan

⁶⁴ BBP'nin, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ile ilgili görüşleri hakkında bkz. "4.1.2. Devletperestlikten Sivil Toplumculuğa" başlığı.

sonra nasıl kötü muamelede bulunacakları, nasıl copleyacakları öğretiliyordu. Biz bunları askerlerin kendilerinden dinledik.

Türk-İslam Ülkücüleri –biraz da İslami vurgular yaparak- insan hakları kavramının bir gerçeklik olduğunu savunmuş ve bu kavramı övmüşlerdir (Kaplan: 1989: 22-23):

İnsan Hakları Bildirgesi, batılı aydınların “aydınlanma” bizlerin de “ilahi tekâmül yolu” dediğimiz ilahi yolda ulaşılmış çok önemli bir merhaledir... İnsan eşitliği, insan hakları ilahi tekâmül yolculuğunun en güzel aracıdır. Varoluşun sebebi, insanın kendisine tanınan bütün haklardan yararlanarak, imtihanını başarıyla verip en büyük sebebe, Allah’a ulaşmasıdır.

Türk-İslam Ülkücüleri sadece insan hakları vurgusu yapmamış aynı zamanda bu haklara sahip çıkma ve aktif direniş çağrısında bulunmuştur. *Bizim Dergâh*, Şubat-Mart 1990 sayısının başyazısında, zulme karşı direnmenin gerekliliğinden bahsedilmiştir (Bizim Dergâh, 1990 Şubat-Mart: 3):

... “Müslümanca tavrın” gereklerini toplum olarak yerine getirdiğimiz maalesef söylenemez... Müslüman-Türk insanı inandığı gibi yaşamının mücadelesini zaman geçirmeden, “sıcak” bir şekilde vermeye başlamalıdır. Bu da ancak, hak arama şuuruna varılması ve güç elde etmekle olur... Milletimize sunacağımız tekliflerimizle haklarını arama yollarını göstermek zorundayız. Onu ezilmiş, horlanmış, her türlü hakkı elinden alınarak, sömürü düzeninin çıkarıcı, sadist, narsist zalimlerin sultanlarından kurtarmak zorundayız... Düzene karşı yapacağımız direnişlerle halkımıza örnek olmak mecburiyetindeyiz.

Türk-İslam Ülkücüleri, zulme karşı direniş konusunda ümitli olmuşlardır. Kitlelerin geçmişte, yapılan haksızlıklara karşı ayaklandığını belirtmiş ve zulüm gören insanların gelecekte de bu duruma karşı direnişe geçeceğini düşünmüşlerdir (Gedikli, 1990: 5):

İnsanların hürriyet özlemleri ve inandıkları gibi yaşamak istekleri bazı zamanlarda ekonomik taleplerinin de korkularının da üzerine çıkmaktadır. Yıllar yılı korkularına esir oldukları için zulmün ve yokluğun pençesinde yaşayan insan kitlesi bir an gelir gücünün farkına varır, silkinir. Fertler şahsi kimliklerinden sıyrılıp kitlenin içinde erir, onunla yekvücut olurlar. İşte o anda tarihe yeni bir sayfa eklenecek demektir. Kalabalıklar yürür, birikmiş bütün hesapların tek kalemde görülme, silkinip atılma zamanıdır. Çelik zırhlar yırtılır, saraylar yıkılır. Tarih sayfaları bu vakanın çeşitli örnekleri ile doludur... İzahı yapılırsa da yapılmasa da bu vaka dün olduğu gibi bugün de gerçektir. Zulmün var olduğu yerde tekrarlanması mümkün ve muhtemeldir.

Türk-İslam Ülkücüleri’nin demokrasi ve insan hakları konusundaki söylemleri bu noktadayken, Nizam-ı Âlem Ocakları Genel Başkanı Yavuz Ağırlioğlu’nun Tansu Çiller hakkındaki sözleri, büyük bir çelişkiyi içinde barındırır: “Bir dönem kadın bir Başbakan’la bile yönetilmiş olmanın bahtsızlığını taşıyan Müslüman-Türk Milleti...” (Nizam-ı Âlem, Ocak 1996: 5).

Görüldüğü üzere, Türkeş'e yakın olan ve MÇP/MHP'de kalan ülkücüler, insan hakları ve demokratikleşme gibi konularda genel olarak olumsuz bir tavır takınmışlardır. İnsan hakları kavramının içi boş bir kavram olduğunu ve her insanın eşit olmadığını, olmaması gerektiğini savunmuşlardır. Demokratikleşme söylemlerinin ise devleti zayıflatacağını iddia etmişlerdir. Yazıcıoğlu'na yakın olan ve BBP'ye katılan Türk-İslam Ülkücüleri ise biraz da devlet tarafından gördükleri zarar nedeniyle insan hakları ve demokrasi terimlerinin devlete etkilerini bir sorun olarak görmemişlerdir. Nizam-ı Âlem Ocakları Genel Başkanı Yavuz Ağırlioğlu'nun, bir kadının başbakan olması hakkındaki söylemi dışında, Türk-İslam Ülkücüleri genellikle hem insan hakları kavramını hem de demokrasi kavramını olumlamışlardır. Hatta kitlelerin, kendi hakları için direnişe geçmesi önerisinde bile bulunmuşlardır.

4.1.4. “Davayı” Yeniden Tanımlama

1992 yılındaki bölünme sürecinde Türkeş'in yanında saf tutan ülkücüler, kendilerini *lider, teşkilat, doktrin* anlayışıyla disipline edilmiş kadrolar olarak tanıtmıştır (Doğanay, 1992: 19). Türkeşçi ülkücülerin yayın organı durumundaki *Bizim Ocak* dergisinin yayın politikası da benzer bir doğrultuda olmuştur. Bu dergideki yazıların çoğunda Türkeş'ten övgüyle bahsedilmiştir. Dergideki reklamlarda da bu durum kolaylıkla görülebilir. Türkeş'in o dönemde yeni çıkan kitabı: “Türk Dünyası Lideri Alparslan Türkeş'in ‘Temel Görüşler’ Adlı Kitabı Çıktı! Mutlaka Okuyun!” başlığıyla tanıtılmıştır (Bizim Ocak, 1993 Eylül: 64).

MHP'li ülkücüler, kendilerini ve davalarını Türkeş ile birlikte tanımlarken; Yazıcıoğlu'na yakın olan Türk-İslam Ülkücüleri ise kendilerini ve davalarını nitelemek için İslami vurgular yapmışlar, aynı zamanda da BBP'yi desteklediklerini ima etmişlerdir. “Biz Kimiz?” başlıklı bir yazıda, kim olduklarını şu dört cümle ile özetlemişlerdir: Biz, Alperenleriz...⁶⁵ Biz, Nizam-ı Âlem Ülküçeriyiz... Biz, Büyük Birlikçiyiz... Biz, Yüce İslam dininin hizmet eriyiz... (Yorulmaz, 1996: 27). Türk-İslam Ülkücüleri, savundukları davalarının adının *ilay-ı kelimetullah* olduğunu belirtmiş

⁶⁵ Alperen kelimesi, “derviş, mücahit, İslam için cihat eden” anlamına gelmektedir (TDK, 2009: 81). Türkeşçi ülkücülerin, Orta Asya ve İslamiyet öncesi kökenli *başbuğ* hitabını kullanmaları ile Yazıcıoğlu taraftarı Türk-İslam Ülkücüleri'nin *alperen* kelimesi tercih etmeleri, iki grup arasında, İslam'a verilen ağırlık önem açısından değerli bir göstergedir.

(Erdoğan, 1990: 255), Türklüklerini de İslamiyet'e hizmet etmekle tarif etmişlerdir (Damatlar, 1996: 15):

Alperen, köhnemiş Bizans medeniyetinin yerine, Anadolu'ya İslam'ın nurunu getiren yeni bir medeniyetin öncüsü, Horasan Erenleri gibi Türk'tür. Türk olmayı İslam'a hizmet etmekle tarif eder.

Türk-İslam Ülkücüleri, Türkeşçi ülkücülerin aksine ülkücülük tanımını yaparken, Türkeş'ten de Türklükten de bahsetmemeyi tercih etmişlerdir (Erdoğan, 1989: 26):

Bizim davamız, ülkümüz bellidir; İlay-ı Kelimetullah ve Nizam-ı Âlem Ülküsü... Yani Ülkücü demek; Allah'ın (c.c.) ismini yüceltip yükseltme ve O'nun (c.c.) nizamını yeryüzüne hâkim kılma mücadelesi veren insan demektir.

Türkeşçi ülkücüler, kendilerini *lider*, *teşkilat*, *doktrin* üçlemesine sadakat ile tanıtırken; Türk-İslam Ülkücüleri, sadece İslam'ı rehber edindiklerini belirtmişlerdir. Türk-İslam Ülkücüleri, beşeri ideolojilerin toplumları kurtaramayacağını ve insanlığı mutlu edemeyeceğini iddia etmişlerdir (Öztepe, 1996: 12). Türk-İslam Ülkücüleri, beşeri ideolojilerle aralarına bir ayrım koymak için oldukça çabalamışlar; daha önceki bölümde⁶⁶ bahsedilen "Tebliğ" başlıklı bildiriye belirtildiği gibi kendi hareketlerinin bir ideoloji olarak tanımlanamayacağını ifade etmişlerdir (Sert, 1996: 40):

Ülkücülüğün bir ideoloji olmadığını söylemekle söze başlamak doğru olsa gerektir. Çünkü ülkücülüğün bir ideoloji olduğunu zan ve iddia edenler az değildir. İdeoloji insanları ve dolayısıyla toplumları şahsi menfaatler için kullanmayı hedef alan beşeri hareketler ve aldatmacalar manasına gelen bir kelimedir. Yani insanları aldatma ve sömürme sanatıdır. Ülkücülük ise kaynağını İslam'dan alan bir davanın adıdır... Ülkücülük Hakk'a hizmetin metodudur.

Türk-İslam Ülkücüleri, beşeri ideolojilerden farklı olarak sadece bir tek amaçlarının bulunduğunu, bunun da, İslam'ı tüm dünyaya yaymak olduğunu belirtmişlerdir (Akdoğan, 1989: 21):

Bugün zulümden, sömürden inim inim inleyen insanlık bir inkılabın müjdecisi ülkücülerini iştiyakla beklemektedir. O ülkücüler ki, İslam'dan başka gayeleri yoktur, bütün mesailerini İslam'ın mahzun halden kurtulup, tekrar hayat nizamı olması yolunda sarf ederler.

BBP İslam'ı, Türk kimliğini de saran bir özellik olarak görmüştür (Coşar, 2011: 177). Muhsin Yazıcıoğlu da Türk-İslam Ülkücüleri'nin asıl amacının İslam'a teslim olmak

⁶⁶ Bahsedilen bildiri için bkz. 3.2.2 Türk-İslam Ülküsü ve Türk-İslam Ülkücüleri başlığı

olduğunu söylemiş ve kendilerini *köktendinsizlere karşı köktendinci* olarak tanımlamıştır (Gündüz, 31.05.1995: 3):

Bazıları ‘Yurtta sulh, cihanda sulh, bizi rahat bıraksınlar da ne yaparlarsa yapsınlar.’ diyorlar. Biz böyle silik bir zihniyete teslim olmayacağız. Asıl gayemiz İslam’a teslim olmaktır. Köktendinsizlere karşı mücadeleyi bırakmayacağız. Onlar köktendinsizse biz köktendinciyiz.

MHP’li ülkücüler, Türkeş’in önderliğinde yürümele övünürken, Türk-İslam Ülkücüleri, herhangi bir liderden ziyade sadece Kuran-ı Kerim’i takip ettiklerini söylemişlerdir (Akalin, 1989: 23):

İlay-ı kelimetullah uğruna Nizam-ı Âlem davası gibi muhteşem bir davaya gönül veren erkeğiyle, kadınıyla bütün ülkücü gençlik... muhteşem bir davanın müntesibi olmanın şuuru içinde, davayı kalben ve düşünce olarak ve benimsediğimiz davamız, ülkümüz dediğimiz İslam’ı pratik olarak yaşamak ve yaşantımızla davanın tebliğcisi olmak mecburiyetindeyiz... Elimizde Kur’an ve Kur’an’ın rehberliğinde biz, bütün olumsuzluklara, ümitsizliklere, insanımızın ve insanlığın sapmasında etkin olan kültürlerin bütün karşı koymalarına rağmen “hedefe” yürüyebiliriz.

Kendilerini aynı zamanda *Alperen* olarak da tanıtan Türk-İslam Ülkücüleri, “Lider, teşkilat, doktrin tartışılmaz.” sözünü ima ederek, kendilerinin Allah’tan ve Hz. Muhammed’den başka tartışılmaz dedikleri bir şeylerinin olmadığını ifade etmişlerdir (Damatlar, 1996: 15):

Alperen, kalû bela’da Allah’a verdiği sözün eridir, Müslüman’dır. Allah’ın birliği ve Hz. Muhammed’in Risaleti dışında hiçbir mutlak hakikat tanımaz. İslam’ın nass’ları dışında tartışılmaz’ı yoktur.

Türk-İslam Ülkücüleri, yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi kendilerini diğer ülkücülerden birçok konuda ayırırken; aynı zamanda 12 Eylül öncesinin ülkücü hareket mirasına da sahip çıkmışlardır (Damatlar, 1996: 15):

Alperen, hiçbir kompleks taşımayan bir Nizam-ı Âlem Ülkücüsü’dür. Binlerce şehit verdiği davanın davacısıdır. Eksiği ve fazlası olmayan ekmel din İslam’ı yeryüzüne hâkim kılmayı gaye edinmiştir.

Türk-İslam Ülkücüleri, davalarının aslında 12 Eylül’den sonra içerik değiştirmedini savunmuşlardır. Kendilerinin 12 Eylül’den önce de İslam için mücadele ettiklerini öne sürmüşler, hatta sırf bu yüzden cezalandırıldıklarını belirtmişlerdir (Bizim Dergâh, 1989 Mayıs: 3):

Türkiye üzerinde hesapları olanlar için kötü giden şey neydi? Neden rahatsız olmuşlardı? Bu soruların cevabı: Ne komünist terör örgütlerinin memleketi kan gölüne çevirmeleri, ne de sıfırı tüketen Türkiye ekonomisinin durumudur... Fakat bunların yanında, bütün yabancıların dikkatini çeken bir hareket vardır Türkiye’de. Gün geçtikçe büyüyen, gelişen ve milletle bütünleşen Ülkücü Harektir bu. Ancak ihtilalin yumruğuyla Ülkücü Hareketin yok edilebileceği hesap edildi ve bu hesap doğrultusunda harekete geçildi... Ülkücülerin 12 Eylül macerası hep bu hesabın ürünleridir. Gaye, Ülkücü Hareketi bitirmek! Hedef, milletin milli ve mukaddes değerlerine sahip çıkarak, Müslüman Türk’ü layık olduğu yere getirmeyi gaye edinmiş bir camiayı yok etmektir!

Türk-İslam Ülkücüleri, 12 Eylül’ün sadece kendilerine yönelik bir darbe olduğunu iddia etmişlerdir (Çelik, 1990: 182):

Devletin amacı, 12 Eylül’le terör odaklarını dağıtmak veya ülkeyi korumak ve demokrasiyi kollamak kesinlikle değildi. Bilakis terörün tırmanmasının ve diğer sosyal çalkantıların kendilerinin işine geldiğini söyleyen odaklar tarafından gerçekleştirilmiştir, 12 Eylül. Buradaki amaç, Batı’dan ve ABD’den alınan işaretle bütün dünyanın ilgisini ve dikkatini üzerine çeken hem iç hem dış düşmanlarımızı, çıkarıcıları ürküten ülkücü hareketin bertaraf edilmesi, milletinden koparılmasıydı.

1980 Darbesi’nin 10. yıldönümü nedeniyle *Özel Sayı* olarak çıkartılan *Bizim Dergâh*’ın Eylül 1990 sayısında, 12 Eylül’ün faturasını en ağır biçimde, *Hakk’ı arayan ülkücü hareketin* ödediği öne sürülmüştür (İşler, 1990: 16):

12 Eylül 1980; zulmün adalet, ihanetin bağlılık, nefretin sevgi sayıldığı bir anlayışın, (düzenin) idamesi için ıssız ve izbe mekânlarda darağaçlarının kurulup, Hakk’ı haykıranların zindanlara atılıp, mazlumların zulme uğratıldığı ve tarihe insanların yüzkarası olarak geçecek olan kanlı bir dönem olmuştur. Kuşkusuz ki, bu zulmet döneminin en ağır faturasını en ağır biçimde ülkücüler ve onların aileleri ödemiş, onlara ödetirilmiştir... İmanı korumanın avuçta kor ateşi tutmak kadar zor olduğu bir asırda Hakk’a yönelen, Hakk’ı arayan bir nesli, ülkücüleri yetiştiren... tüm anne ve babaların mükafatının ilahi makamda fazlasıyla verileceğine inanıyor ve Allah-û Teâlâ onlardan razı olsun diyoruz.

Türkeşçi ülkücüler ile Türk-İslam Ülkücüleri arasındaki tavır farkı, bu iki gruba yakın yayın organlarında da kendilerini belli eder. Türkeşçi ülkücülerin yayın organı konumundaki *Bizim Ocak* dergisi *Aylık Siyasi Dergi* alt başlığıyla çıkmıştır. Bu dergide genellikle siyasi gündem, MÇP/MHP ve diğer partilerin faaliyetleri, PKK sorunu gibi konular ele alınmıştır. Dergideki yazıların birçoğunda Türkeş’in bilgeliğinden, büyüklüğünden ve öneminden bahsedilmiştir.

Türk-İslam Ülkücülerinin yayın organı olan *Bizim Dergâh* ise *Yusufiye’nin Sesi* alt başlığını kullanmıştır. Kendisini *ülkücü hareketin cezaevlerinden dışarıya açılan bir penceresi* olarak tanıtan (Bizim Dergâh, 1990 Eylül: 4) dergide ağırlıklı konu 12 Eylül

ve ülkücülerin hapishanelerde yaşadığı zorluklardır. Dergide 12 Eylül eleştirisinin yanı sıra İslami konular da oldukça fazla yer kaplamıştır.

BBP'nin, MHP'den ayrıldığı bir husus da Kemalizm ve laiklik noktasıdır. Örneğin, 28 Şubat 1994 tarihinde düzenlenen *Ata'ya Saygı* mitingine Türkeş ve MHP'li ülkücülerin katılması, BBP cenahından büyük tepki görmüştür (Alperen, 1994 Mayıs: 32, 33):

Hem Türkeş, hem parti yönetimi ve hem de partinin yayın organları, Türkiye'de planlanmakta olan Müslüman-laik kutuplaşmasında ülkücülerin laik kampta yer almasının zeminini hazırlıyorlar. Mevcut iktidarın ve işbirlikçi basın pompalamaları sonucu ülke gündemini bir anda değiştirerek, "Ata'ya Saygı" şovları vasıtasıyla kendi beceriksizliklerini örtbas etmek isteyen güçler MHP'yi de kendilerine yandaş edinmenin hazzını yaşıyorlar. MHP tabanı bu konuda rahatsızlık duysa da partiyi idare eden zihniyet, Kemalist güçlere ülkücülerin de lideriyle birlikte "Şeriat karşı" destek verdiği mesajını iletiyor.

Alperen dergisi, bu mitinge gerçek ülkücülerin katılmadığını fakat mitingin ertesi günü çıkan *Ortadoğu* gazetesinin, bu durumu gizlemek için eski bir mitingin fotoğraflarını yayınladığını iddia etmiştir (Alperen, 1994 Mayıs: 33):

Çiller'in organize ettiği ve Karayalçın ve Türkeş dışında hiçbir laik ve Kemalist liderin katılmadığı o öğrenci şişirmeli mitinge dair en palavralı ve daha önemlisi en yönlendirmeye yönelik haber *Ortadoğu*'da çıktı. Gazetenin ilk yalanı mitinge 120 bin kişinin katıldığı açıklamasıydı. *Ortadoğu*'nun yandaşı hiçbir laik, Kemalist ve şeriat düşmanı gazete bu kadar atamadı. Bir başka yalan da Türkeş'in alana 3 bin ülkücüyle geldiği yalanıydı. Bu yalan hâkim Kemalistlere "Biz de tabanımızla birlikte sizinleyiz." mesajını veriyordu. Hâlbuki "Kahrolsun Şeriat" naralarının atıldığı alana Türkeş, değil 3 bin ülkücü, 30 ülkücü bile götürmezdi. Ama malum gazete yalanı fotoğraflarla süslemeyi de pekiyi becermişti. Fotoğrafa baktığınızda üç hilalli MHP bayrakları miting meydanında gözüküyor. Ancak dikkatli baktığınızda bütün sahtekârlık ortaya çıkıyor. MHP'li de olsa ülkücüler, İslam'a küfredilen Taksim Alanı'na gelmeyince, gazetenin akli evvel Kemalistleri "Ata'ya saygı mitingi" diye, birkaç yıl önce yapılmış Bosna ve Karabağ mitinginin fotoğraflarını basarak güya zevahiri kurtarmışlardı.

BBP'li yazarlar ayrıca, kimi ülkücülerin, *Nizam-ı Âlem Ülküsü*'nden habersiz olduğunu ve bu ülkücülerin Atatürkçülük konusunda Kenan Evren'le aynı çizgide durduklarını öne sürmüştür (Çevik, 1995: 27):

Ülkücü sıfatının tarihi ağırlığının bilincinde olan güçler, ülkücü sıfatını yeni bir kitlenin adı olarak ve bu adı benimseyebilecek yeni bir kitleyi de oluşturarak İslami hareketin karşısına çıkarma çabasına giriştiler. Öyle bir kitle oluşturulmalıydı ki adı ülkücü fakat ülküsü laikçilik olmalıydı. Sembolleriyile ülkücü imajı çizmeli fakat *Nizam-ı Âlem Ülküsü*'nden bihaber olmalıydı. "Dünkü bela komünizmdi bugünkü fundamentalizmdir (!) anlayışla hareket etmeliydi. Bütün bu hesapların bir bir tuttuğuna şahit olduğumuz şu dönemde bir şeyin farkında olmak bizleri sevindiriyor. O da; Kemalist milliyetçiliğin örgütsel bir güç olmayışıdır... Yine de Kemalist milliyetçilere bir faydamız olsun diye kendilerini ifadelendirebilecekleri

yeni bir slogan bulalım dedik: “Tanrı dağı kadar Türk, Kenan Evren kadar Atatürkçüyüz!”

Elleriyle bozkurt işareti yapanların yaygınlaşması, bozkurt işaretinin popülerleşmesi de Türk-İslam Ülkücüleri’ni rahatsız eden bir başka konu olmuştur. Bozkurt işaretinin yaygınlaşması, hatta barlarda, konserlerde bile görülmesi üzerine yazılan bir yazı BBP’ye yakın ülkücülerin İslam ve milliyetçilik arasındaki görüşlerini özetler niteliktedir. Bozkurt’un hem Türkiye’deki Türkler, hem de Orta Asya’daki Türkler için unutulmuş, *tarihin mezarına gömülen* bir sembol olduğu belirtilen yazıda; Ziya Gökalp’ın ve Nihal Atsız’ın, bozkurdu siyasi değer haline getirmeye çalıştığı fakat bunun toplum tarafından benimsenmediği ifade edilmiştir (Soybaş, 1995: 13):

Sırf kan bağıyla şekillenmiş Atsız milliyetçiliği, Türkiye’de hiçbir zaman geniş kitleler tarafından kabul görmemiştir. Ziya Gökalp milliyetçiliği de resmi ideolojinin “Batılılaşma” tahakkümü ile halka şırınga edilmek istenmiş, lakin vücut bulamamıştır. Anadolu insanını bin yıldır bir arada tutan, aynı toprak için aynı cephede buluşturan yegâne unsur İslamiyet olmuştur. Bu millet için en ulvi değer İslamiyet’tir. En büyük müşterek de odur. Milliyetçilik, toplumun İslam zaviyesini gözetmek zorundadır. Yani İslam’ın elverdiği ölçüde milliyetçilik vardır. Örnekleri tarihte de görüldüğü gibi bu zaviyenin dışına çıkan bir milliyetçilik anlayışı, taban bulamayacağı gibi bu milletin de bir zorlaması değil “ithal milliyetçilik” olacaktır.

Eliyle bozkurt işareti yapanların gerçek ülkücü değil *holigan* olduğunun iddia edildiği yazıda, bozkurt işaretinin bu kadar yaygınlaşmasının ülkücülük açısından bir tehlike olduğu belirtilmiş ve bu *holiganların* Anadolu’daki insanlar tarafından benimsenmeyeceği öne sürülmüştür (Soybaş, 1995: 13, 14):

Bir bakıyorsunuz Selda’nın, Tarkan’ın konserinde bozkurt yapmış eller ortalığı işgal ediyor, bir de bakıyorsunuz ki filan barda ayakta duramayacak kadar sarhoş biri ama bozkurt yapan eller dimdik duruyor... Bozkurt işareti yapmak ülkücü yapmaz insanı. Hele bugünün vasatında her bozkurt yapanı ülkücü diye anmak, ülkücülüğe ve ülkücülere yapılacak en büyük hakaret, vurulacak en büyük darbedir... Kimse boşuna kendi kendini aldatmasın. Ve yanı sıra ısrar edilmesin... Bozkurt artık yeni sahibini buldu. Yeni bozkurtlar, tribün milliyetçileri ya da holiganlardır. Zaten bozkurdun hilalini almadı, bu yeni sahipleri. Hilalin yerini Kemalizm’in altı okunun diğer beşi aldı. Öyle ki bir elde bira diğerinde bozkurt işareti, bozkurt da memnun, yapanlar da... Poplaşma, fikrin cazibesini yok ettiği gibi idamın da fermanıdır. Bir zamanlar sosyalizmin “zafer işareti” poplaşmış, sosyalist hareket de poplaşarak silinmişti. Bugün aynı durum bozkurt ve onun milliyetçiliği için geçerlidir. Evet, bozkurtlar Anadolu’ya sığmıyor. Ama şu da unutulmasın ki, bu yeni bozkurtlar bir gün Anadolu’nun yüzünü dahi göremeyecekler. Anadolu’ya layık olmayan bozkurtların Anadolu’da fazla ömürleri kalmadı vesselam...

Türkeş’e oldukça sert eleştiriler getirerek MÇP’den ayrılan Muhsin Yazıcıoğlu liderliğindeki Türk-İslam Ülkücüleri, tepki koydukları Türkeş ve MÇP’den daha farklı

bir profil çizmek istemişlerdir. Türk-İslam Ülkücüleri, kendilerini Türkes'e olan sadakatleri ile tanımlayan MHP'li ülkücülerin aksine; davalarını Yazıcıoğlu'na bağlılık üzerinden tanımlamamışlardır. Amaçlarının İslamiyet'e hizmet etmek olduğunu belirten Türk-İslam Ülkücüleri, MHP'nin ve Türkes'in laikliği temel alan siyaset anlayışına da sert eleştiriler getirmişler; milliyetçiliğin İslam'ın izin verdiği ölçüde olabileceğini savunmuşlardır. Özetle, BBP için önce İslamiyet, sonra Türklük; MHP için ise önce Türklük sonra İslamiyet önemlidir denebilir.

4.2. FARKLILIK NE KADAR ETKİLİ OLDU? BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ VE SEÇİMLER

Muhsin Yazıcıoğlu başkanlığındaki BBP'nin ilk hedefi, örgütlenmesini tamamlamak ve ardından seçimlere katılmak olmuştur. BBP, gireceği ilk seçimler olan 27 Mart 1994 Yerel Seçimleri'ne büyük önem vermiştir. Kendisini kanıtlamak isteyen BBP, bu seçimlere sıkı bir kampanya yürüterek girmiştir. BBP, bu seçimlere girebilmek için birçok ilde örgütlenmeye gitmiş; bu kapsamda 55 il ve bu illere bağlı ilçe ve beldelerde teşkilatlanmasını tamamlamıştır.⁶⁷ BBP, yerel seçimler öncesinde *Hedef 1 Milyon Üye* sloganı ile partiye üye kazandırma çalışması başlatmıştır (Yeni Hafta, 13-19.09.1993: 1). BBP, ilk seçim mitingini *Terörü Tel'in/Birliğe Çağrı* adıyla Yazıcıoğlu'nun memleketi Sivas'ta düzenlemiştir. Sık sık PKK'nın lanetlendiği mitingde Yazıcıoğlu'na ek olarak partinin Sivas İl Başkanı ve genel merkez yöneticilerinin bazıları da halka hitap etmiştir. Bu konuşmaların içeriğinin önemli bir kısmı PKK ve DYP-SHP üzerine olmuştur. Mitingde en son kürsüye çıkan Yazıcıoğlu, BBP'nin sadece bir partinin ya da iktidarın alternatifi değil, sistemin alternatifi olduğunu iddia etmiştir (Yeni Hafta, 06-12.12.1993: 8).

BBP, seçim stratejisini sisteme alternatif olduğu iddiası üstüne oturtmuş, neredeyse devrimci bir dil kullanmıştır. BBP'liler, düzen partilerinin, milletten *acı bir tokat* yiyeceğini iddia etmişlerdir (Yeni Hafta, 07-13.1994: 6). BBP, seçmenlerden ayrıca şu sözlerle oy istemiştir: *Düzene aksesuar değil, sisteme alternatifiz., Kokuşmuş sistemi;*

⁶⁷ Yüksek Seçim Kurulu (YSK), önce BBP'nin yeterli teşkilatlanmayı yapamadığı gerekçesiyle yerel seçimlere katılamayacağını duyurmuş, BBP bu karara itiraz etmiş ve ardından 25.10.1994 tarihli YSK toplantısında BBP'nin seçimlere katılmaya hak kazandığı açıklanmıştı (Yeni Hafta, 01-07.11.1993: 1).

İslami, milli, sivil ve katılımcı yeni bir sistem ile değiştirme mücadelesi veriyoruz., Temiz el, dürüst yönetim için BBP!, Sivil ve katılımcı idare için BBP! (Yeni Hafta, 21-27.03.1994: 1).

Öte yandan BBP, bu seçimlere MÇP/MHP basınının artarak devam eden aşağılama ve küçümsemeleri altında girmiştir. Zaten bölünme sürecinin en başından beri Ortadoğu gazetesinin hedefinde bulunan BBP; bu gazete tarafından siyasi pazarlık yapma amacı ile kurulmakla itham edilmiştir (Ortadoğu, 08.12.1992: 12). BBP'nin ismi ve amblemi de bir dalga geçme unsurudur. BBP ismi, *bibip, bebelerin balonu* olarak tanımlanırken; partinin amblemindeki hilal ve gül deseni de *güllü parti* diye alaya alınmıştır (Bora ve Can, 2004: 73). Yine Ortadoğu, Yazıcıoğlu'nun Kıbrıs'taki Milliyetçi Adalet Partisi'ni ziyaret etmesini "Yazıcıoğlu Azarlandı" başlığı ile duyurmuştur.⁶⁸ Habere göre, bu ziyarette Milliyetçi Adalet Partisi Genel Başkanı Zorlu Töre, Yazıcıoğlu'na ayrı bir parti kurduğu için sitemde bulunmuş ve "Büyük Birlik ismini almakla büyük olunmaz. Asıl büyüklük birleşmede olur." demiştir (Ortadoğu, 28.01.1993: 13).

BBP'nin hem yeni illerde örgüt kurmaya çabaladığı, hem de MÇP'li basının BBP'yi küçümsediği bir zeminde girdiği 1994 Yerel Seçimleri BBP açısından pek parlak geçmemiştir. Türkiye genelinde MHP %8'i yakalarken; kendisini *farklı bir ses* olarak tanıtan (Yeni Hafta, 29.11-05.12.1993: 10) BBP ise %1,3 oy oranı ile büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır (Resmi Gazete, Sayı: 21927).

İki parti için de bölünmeden sonraki bu seçimin önemi büyüktü; BBP kendini kanıtlamak; MHP ise ayrılanlara *boyunun ölçüsünü göstermek* istiyordu. Özellikle de BBP lideri Muhsin Yazıcıoğlu'nun memleketi Sivas iki taraf için de sembolik önem taşıyordu. MHP'liler "Muhsin'i memleketine gömeceğiz!" iddiasında bulunuyordu (Bora ve Can, 2004: 64) fakat MHP burada sadece %3,7 oy alabilmişti. BBP, Yazıcıoğlu'nun memleketi Sivas'ta %18,1 ile MHP'yi geçmişti fakat %29,9 alan RP'nin gerisinde kalmıştı (Resmi Gazete, Sayı: 21927). BBP, Yazıcıoğlu'nun memleketi Sivas'ın dışında sadece birkaç ilde varlık gösterebilmişti: Kırıkkale, Elazığ, Kahramanmaraş, Tokat, Amasya ve Çorum.⁶⁹

⁶⁸ Hâlbuki bu haber BBP'nin yayın organı Yeni Hafta (02-08.02.1993: 10)'da "Kıbrıs BBP'yi bağrına bastı." başlığı ile verilmişti.

⁶⁹ Zaten bu illerin seçmenini de ağırlıklı olarak sağ seçmen oluşturmaktadır: Kırıkkale'de BBP %6,6 oy almıştır (Bu ilde, BBP hariç diğer sağ partiler; ANAP, DYP, MHP ve RP toplam olarak, %68,9 almıştır).

BBP, 1994 seçimlerinde aldığı ve hiç beklemediği sonuçları *korku siyaseti* olarak yorumlamıştır. BBP'ye göre halk gerçek siyasi eğilimleriyle sandığa gitmemiş, sadece oluşturulan korku motiflerinin etkisiyle oy kullanmıştır. Buna göre SHP, *Laiklik elden gidiyor!* korkusuyla oy toplamış; ANAP ise *Ekonomi çöküyor!* endişesi ile oy almış; MHP ve DYP de *Vatan elden gidiyor!* korkutmasıyla oy kazanmıştır (Yeni Hafta, 28.03-03.04.1994: 10). BBP, yine de bu seçimlerden umutlu çıkmıştır. Yazıcıoğlu, sonuçları “BBP, taban tuttu.” olarak değerlendirmiştir. (Yeni Hafta, 04-10.1994: 6). BBP'liler, her türlü maddi imkânsızlığa rağmen, 400 bin civarında oy almayı başarı saymış ve bu oylarla ciddi bir siyasi zemine oturduklarını iddia etmişlerdir (Alptekin, 1994: 14).

1994 Yerel Seçimleri'nin ardından, 1995 yılında yapılacak olan genel seçimlere odaklanan BBP, bir yandan da örgütlenme çabalarına hız vermiştir. BBP, 24 Aralık 1995 Genel Seçimleri'ne ANAP'la seçim ittifakı yaparak, ANAP çatısı altında girmeyi tercih etmiştir. BBP'nin bir yıl önce eleştirdiği ANAP ile bir yıl sonra ittifak yapması şaşkınlık uyandırmıştır. Yazıcıoğlu, bu ittifakı tabana meşru göstermek için, %10 barajının bulunduğu seçim yasasının adil siyasi temsili engellediği söylemini kullanmıştır (Bora ve Can, 2004: 64). Seçim çalışmaları sırasında Yazıcıoğlu, Türkiye'yi 2000'li yıllara taşıyacak dürüst insanları parlamentoya kazandırmaya çalıştıklarını, milletvekili sayısını dikkate almadıklarını söylemiş ve ülkücülerin gerçek temsilcisinin BBP olduğunu savunarak tüm ülkücüleri BBP çatısı altına çağırmıştır. BBP, bu seçimde MHP ile özel olarak mücadele etmiştir. BBP Genel Başkan Yardımcısı Ökkeş Şendiller, MHP'nin misyonunu kaybettiğini ve milletin aleyhinde olan kararları desteklemekten çekinmediğini belirtmiştir (Nizam-ı Âlem, Aralık 1995: 58). *Nizam-ı Âlem* dergisinde bir yazıda MHP'den *Menfaatçi Hanedan Partisi* olarak bahsedilmiş, MHP'nin ilkelerinden uzaklaşıp gaflet ve ihanet içine girdiği belirtilmiş, aday listelerinde ülkücü kadrolara yer vermeyen partide gerçek ülkücülerin tasfiye edildiği öne sürülmüştür (Burak, 1995: 18). ANAP'la ittifak yaparak girilen 1995 seçimlerinde tabandan oy istenirken, ANAP'tan ziyade BBP'ye ve Yazıcıoğlu'na vurgu yapılmış ve şu ilanla destek talep edilmiştir (Nizam-ı Âlem, Aralık 1995: 63):

Elazığ BBP %5 (diğer sağ partiler= %78,6); Kahramanmaraş BBP %3,9 (diğer sağ partiler= %78,7); Tokat BBP %3,6 (diğer sağ partiler= %71,8); Amasya BBP %3,5 (diğer sağ partiler= %66,1); Çorum BBP %3,1 (diğer sağ partiler= %69,4) (Resmi Gazete, Sayı: 21927).

Sizleri ... Ülkücü Hareket'in asıl temsilcileri, "Bir Büyük Birlik" in gerçekleştirilmesi yolunda ilk adımı atmış olan Muhsin Yazıcıoğlu ve dava arkadaşlarını, geçici⁷⁰ olarak yaptıkları işbirliği yolunda desteklemeye davet ediyoruz.

BBP'nin 1995 Genel Seçimleri'nden kazancı, 7 milletvekilliği olmuştur. BBP yönetimi, seçimlerden sonra RP ile koalisyona girilmemesi halinde ANAP'ı terk edeceklerini belirtmiş; bu koalisyonun gerçekleşme ihtimali azalınca da ANAP'tan ayrılma kararı almıştır (Bora ve Can, 2004: 65). Fakat BBP'nin kurucularından Kahramanmaraş milletvekili Esat Bütün, BBP'ye dönmemiş ANAP'ta kalmıştır (Öznur, 1996: 50).

1995 seçimlerinden sonra RP ve DYP, *REFAHYOL* olarak adlandırılan bir koalisyon hükümeti kurmuştur. Bu koalisyon kurulduktan sonra Refah Partili bazı milletvekillerinin, bakanların ve belediye başkanlarının kullandığı İslami söylemler, kendisini *laikliğin bekçisi* olarak gören orduyu rahatsız etmiştir. Ordu, bu hükümete karşı 28 Şubat 1997 tarihinde bir bildiri yayınlarak siyasete müdahale etmiştir.⁷¹ Yazıcıoğlu ve BBP, bu müdahale sonrasında, kendilerini ne tam olarak ordu tarafında ne de RP tarafında konumlandırmıştır. BBP, bu süreçte dini hassasiyetlere dikkatli ve milli irade temalı söylemlerde bulunmuştur. Laiklik konusunda endişeli olanların dile getirdiği "Türkiye, İran gibi şeriat devleti olmayacak!" sözüne karşılık olarak Yazıcıoğlu, "Türkiye, Suriye gibi de olmayacaktır." demiştir. Ayrıca Yazıcıoğlu, bu müdahale sonrası, parti olarak tavırlarının demokrasi ve millettten yana olduğunu, millet iradesini savunduklarını, fakat orduyla da karşı karşıya gelmek istemediklerini belirtmiştir (Öznur, 2012c: 391, 408).

28 Şubat'ın ardından BBP'nin odak noktası 1999 yılındaki seçimler olmuştur. 1999 yılında, yerel ve genel seçimlerin birlikte yapılması kararlaştırılmıştır. 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan seçimlere milliyetçi bir rüzgâr altında girilmiştir. 15 Şubat 1999'da

⁷⁰ Bu işbirliği daha sonra da *ideolojik bir işbirliği değil, ilkeli ve sadece seçime yönelik bir işbirliği* olarak tanımlanmaya devam etmiştir (Öznur, 1996: 49).

⁷¹ Ordu ve RP'nin arasındaki gerginliğin hızla yükseldiği bir atmosferde, RP'li Sincan Belediyesi bir anma programı hazırlamıştır. İran Büyükelçisi'nin de katıldığı, 31 Ocak 1997'de Ankara Sincan'da RP'li belediye tarafından düzenlenen *Kudüs Gecesi'nde*; başta RP'li Belediye Başkanı Bekir Yıldız olmak üzere pek çok konuşmacı, İran'daki Humeyni rejimini öven ve laik rejimi değiştirme özlemlerini dile getiren konuşmalar yapmıştır (Kongar, 2008: 280). Bunun üzerine 4 Şubat sabahında ordu, gözdağı vermek amacıyla Sincan'ın içinden bir tank birliği geçirmiştir (Cemal, 2010: 233). 28 Şubat 1997'de toplanan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) yaklaşık 9 saat sürmüş ve ardından ordu, REFAHYOL hükümetine karşı; İslamcılarının ekonomi, eğitim ve devlet aygıtı içindeki etkisini frenlemeyi hedefleyen uzun bir talepler listesi içeren bir bildiri yayınlamıştır (Zürcher, 2012: 431). Ordu bir kez daha siyasete karışmıştır; 28 Şubat MGK toplantısı daha sonraları *örtülü bir askeri müdahale* olarak adlandırılmıştır (Kongar, 2008: 283, 284).

PKK lideri Abdullah Öcalan yakalanmış; Öcalan'ın yakalanması ülkede milliyetçi dalganın yükselmesini sağlamıştır. BBP de bu havadan nasibini almak istemiştir. Fakat Öcalan'ın yakalanışı en çok dönemin başbakanı Bülent Ecevit'e, yani Demokratik Sol Parti'ye ve milliyetçilerin birinci tercihi olan MHP'ye yaramıştır. MHP, 1999 Genel Seçimleri'nde milliyetçi rüzgârı arkasını alarak %18 ile tarihinin en yüksek oranına ulaşırken BBP ise %1,5 oy oranında kalmıştır (Resmi Gazete, Sayı: 23678). Yerel seçimlerde de benzer bir tablo ortaya çıkmıştır: MHP %17,1; BBP %1,7 (Resmi Gazete, Sayı: 23706).

2002 Genel Seçimleri'ne gidilirken içinde MHP'nin de bulunduğu hükümete yönelik halkta büyük bir tepki oluşmuştur. BBP, bu seçimlerden yine umutludur; MHP'nin kaybedeceği oyların bir kısmının kendisine geleceğini ummuştur. Fakat BBP bu seçimlerde sadece %1 oy alabilmiştir; MHP'den giden oylar BBP yerine, Cem Uzan'ın Genç Parti'sinde toplanmıştır. Genç Parti bu seçimlerde bir sürpriz yaparak %7,2 oranına ulaşmıştır (Resmi Gazete, Sayı: 24932).

BBP, 2004 yılındaki yerel seçimlerde de pek bir varlık gösterememiştir. Türkiye genelinde sadece %1,2 oy alabilmiştir. Bu oranın içinde diğer seçimlerde olduğu gibi Sivas'ın büyük etkisi vardır. BBP, Sivas'ta %16,6 ile %44,8 oy alan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) ardından ikinci parti olmuştur (Resmi Gazete, Sayı: 25460).

2007 seçimlerine Cumhurbaşkanlığı Seçimi krizi gölgesinde girilmiştir. Gündemde *367 tartışmaları*, *Cumhuriyet Mitingleri*, ordunun yayınladığı *27 Nisan e-muhtırası* gibi olaylar vardır. BBP, bu muhtıraya karşılık yaptığı açıklamada, hukuk ve demokrasi dışı hiçbir dayatmaya destek vermeyeceğini ve Meclis dışı bir iktidar formülünü gayri meşru sayacağını belirtmiştir (Öznur, 2012c: 449). BBP, bu tartışmalar altında gidilen seçime parti olarak girmeyip, birçok ilde bağımsız aday göstermiştir. Bu illerden sadece Muhsin Yazıcıoğlu'nun aday olduğu Sivas'tan milletvekili çıkarabilmiştir. Yazıcıoğlu, bağımsız aday olarak girdiği Sivas'ta %11,2 oy alıp vekil seçilmiş (Resmi Gazete, Sayı: 26598) ve daha sonra BBP'ye dönüp tekrar genel başkan olmuştur.

29 Mart 2009 tarihinde yapılacak olan yerel seçimler için Muhsin Yazıcıoğlu, çeşitli illerde seçim çalışmaları yapmıştır. Yazıcıoğlu'nun seçim çalışmalarında ulaşım için kullandığı helikopter, Kahramanmaraş'tan Yozgat'a giderken 25 Mart 2009 tarihinde,

Kahramanmaraş civarına düşmüştür (Zaman, 26.03.2009: 14). Helikopterin enkazına, kazadan 48 saat sonra (27 Mart 2009) ulaşıldığında Yazıcıoğlu ve beraberindeki 5 kişinin hayatını kaybettiği anlaşılmıştır (Zaman, 28.03.2009: 15).

Yazıcıoğlu'nun vefatı, özellikle memleketi Sivas'ta duygusal bir hava estirmiş, bu durum partinin oylarını bir nebze yükseltmiştir (Zaman, 30.03.2009: 1). Ölüm haberinin duyurulmasından bir gün sonra yapılan seçimlerde BBP Sivas'ta il genelinde %36,2 ile birinci olmuş ve %50,8 ile de Merkez İlçe Belediye Başkanlığı'nı kazanmıştır. BBP aynı zamanda %2,3 ile Türkiye çapında da en yüksek oy oranına bu seçimde ulaşmıştır (Resmi Gazete, Sayı: 27225). Yazıcıoğlu'nun ölümünün ardından dönemin Genel Sekreteri Yalçın Topçu, BBP Geçici Genel Başkan olarak seçilmiştir. Daha sonra 24 Mayıs 2009 tarihinde toplanan 4. Olağanüstü Kongre'de Yalçın Topçu genel başkanlığa asaleten getirilmiştir.

2010 yılında Türkiye, 12 Eylül gününe denk gelen bir Anayasa referandumuna gitmiştir. *Evet* oyu verecek grubun başını AKP çekmiştir. CHP ve MHP *Hayır* oyu kullanacaklarını belirtmişlerdir. Fakat ülkücüler arasında net bir birlik sağlanamamıştır. Kimi eski ülkücü önderler, MHP'nin tersine *Evet* oyu verilmesi çağrısında bulunmuşlardır. BBP de anayasada yapılacak değişiklikleri yeterli bulmamış fakat özellikle de 12 Eylül Darbesi'ni gerçekleştirenlerin yargılanması için *Evet* oyu vereceklerini duyurmuştur. Referandum sonucunda %58 *Evet*, %42 *Hayır* oyu çıkmış ve değişiklikler kabul edilmiştir (Resmi Gazete, Sayı: 27708).

Yalçın Topçu'nun genel başkanlığında girilen 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri, BBP açısından, önceki seçimlerden daha kötü geçmiştir. BBP bu seçimde sadece %0,8 oy alabilmiştir (Resmi Gazete, Sayı: 27973). Seçimdeki başarısızlığın sorumluluğunu üzerine alan Topçu, genel başkanlıktan istifa etmiştir. Bu istifanın ardından toplanan Başkanlık Divanı, 5. Olağanüstü Kongre'ye kadar, o sırada Genel Başkan Yardımcısı olan Hakkı Öznur'u genel başkan seçmiştir. Öznur, bu görevi 3 Temmuz 2011 tarihine kadar sürdürmüş ve 5. Olağanüstü Kongre'de dönemin Genel Sekreteri Mustafa Destici Genel Başkan seçilmiştir.

30 Mart 2014 tarihinde yapılan yerel seçimlerde BBP Türkiye genelinde %2,3 oy almıştır. BBP, kalesi konumundaki Sivas'ta il çapında %19,5; elinde bulundurduğu

Sivas Merkez İlçe Belediye Başkanlığı Seçimi'nde ise %30,8 ile ikinci olmuş ve Sivas Belediye Başkanlığı'nı %58,3 oy alan AKP kazanmıştır (Resmi Gazete, Sayı: 28992).

2014'te bir seçim daha vardır: Cumhurbaşkanlığı Seçimi. Türkiye'de ilk kez Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilecektir. Seçimin ilk turu 10 Ağustos 2014 tarihinde yapılacak, adaylardan hiçbiri %50'yi geçemezse ikinci tur 24 Ağustos'ta gerçekleştirilecektir. Seçime 3 adayla gidilmiştir. AKP'nin adayı dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan olmuş; CHP ve MHP ortak bir ismi tercih ederek Ekmeleddin İhsanoğlu'nu aday olarak göstermişlerdir. Halkların Demokratik Partisi (HDP) Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş da üçüncü aday olarak seçime dâhil olmuştur. BBP Genel Başkanı Mustafa Destici, bu seçimde BBP'nin, CHP ve MHP'nin çatı adayı olan İhsanoğlu'nu destekleyeceğini açıklamıştır (Habertürk, 17.07.2014: 17). Fakat 10 Ağustos 2014'te yapılan ilk turda Erdoğan, oyların %51,79'unu alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

BBP, 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerine, 2011 seçimlerinde %1,2 oy alan Saadet Partisi çatısı altında girmiştir. İki parti, *Milli İttifak* adını verdikleri seçim ittifakı ile sağda bir sinerji yaratacaklarını ve %10'luk seçim barajını geçeceklerini iddia etmiştir. Fakat *Milli İttifak* seçimlerde sadece %2'lik bir oy alabilmiştir (Resmi Gazete, Sayı: 29390).

7 Haziran seçimlerinde AKP %41 oy oranı ile birinci parti olmuş; 258 vekil çıkarmış ve tek başına iktidara gelememiştir. Dolayısıyla AKP, diğer partiler ile koalisyon görüşmeleri yapmış fakat bu görüşmelerden beklenildiği gibi bir sonuç çıkmamıştır. Bunun üzerine Türkiye, 1 Kasım 2015 tarihinde tekrar bir seçime gitmek zorunda kalmıştır. BBP, 1 Kasım Seçimleri'ne bu sefer parti olarak katılmış ve sadece %0,53 oy alabilmiştir (Resmi Gazete, Sayı: 29529).

Görüldüğü üzere BBP, 1993 yılında oldukça iddialı bir biçimde yola çıkmış fakat büyük umutlarla girdiği seçimlerde Yazıcıoğlu'nun memleketi Sivas dışında pek bir varlık gösterememiştir. Parti olarak katıldığı seçimlerde barajı geçememiş sadece ANAP'la ittifak yaptığı 1995 yılında ve bağımsız adaylarla seçime katıldığı 2007 yılında meclise temsilci sokabilmiştir. Yerel seçimlerde de genel seçimlere benzer bir performans göstermiş, en yüksek oy oranını yine Sivas'tan elde etmiş ve 2009 yılında buradaki belediye başkanlığını kazanmış fakat 2014 yılında bu belediyeyi kaybetmiştir. Son

olarak 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri'ne Saadet Partisi ile ittifak yaparak girmiş lakin bu ittifak barajı geçememiştir.

Türk Siyasi Hayatı'na ülkücü hareket için fazlasıyla radikal söylemlerle giren BBP, yukarıda özetlendiği üzere katıldığı seçimlerde umduğu kadar yüksek bir oy oranı alamamıştır. Bölünme sürecinde MÇP'den birçok teşkilat üyesi ve yöneticisi ayrılıp BBP'ye katılmıştır; fakat BBP'nin 1994'ten 2015'e kadar katıldığı tüm seçimlerin sonuçları göstermiştir ki ülkücü seçmen BBP'ye pek rağbet etmemiş, MHP'yi terk etmemiştir.

4.3. SÖYLEMLER VE EYLEMLER NE KADAR UYUMLU OLDU? BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ'NİN SOKAKTAKİ İZDÜŞÜMÜ

BBP, parti mensuplarının, özellikle de gençlik örgütü konumunda olan Nizam-ı Âlem Ocakları ve Alperen Ocakları üyelerinin karıştığı olaylar ile sıklıkla gündeme gelmiştir. BBP ya da partinin gençlik örgütleri ile bağlantı kişiler kimi zaman bir kavgaya karışmış, kimi zaman da isimleri suikastlarla birlikte anılmıştır. Bu bağlamda BBP'nin sadece katıldığı seçimler çerçevesinde değil; aynı zamanda gençlik örgütlerinin de içinde yer aldığı toplumsal olaylar çerçevesinde de incelenmesi, BBP hakkında daha geniş bir perspektif sunacaktır.

2 Temmuz 1993 tarihinde Türkiye büyük bir facia yaşamıştır: *Madımak Katliamı*. Sivas'taki Madımak Oteli'nde gerçekleşen olayda çoğu sol görüşlü 33 aydın, aşırı İslamcılar tarafından yakılarak katledilmiştir. Yangından kaçanlar, otelin hemen arkasında bulunan BBP'nin il binasına sığınmaya çalışmışlardır. Yangından kaçıp parti binasına sığınanlar, burada BBP'lilerden dayak yediklerini öne sürmüşlerdir. Fakat BBP Sivas İl Başkanı Ahmet Yıldız, bu iddialara karşı, kendilerine sığınan yaklaşık 30 kişinin hayatını kurtardıklarını öne sürmüştür (Yeni Hafta, 12-18.07.1993: 10). BBP'nin bu savunusuna rağmen, partiye yönelik suçlamalar halen devam etmektedir.

BBP, Madımak Katliamı'ndan iki sene sonra, 1995'te bu sefer de *Balgat Katliamı* ile gündeme gelmiş, bu konuda Adalet Bakanı ve MHP ile polemiğe girmiştir. 10 Ağustos 1978 tarihinde, Ankara'nın Balgat semtinde, çoğunlukla solcuların gittiği üç kahve taranmış ve dört kişi ölmüş, 11 kişi yaralanmıştı (Milliyet, 11.08.1978: 9). BBP, bu

katliamın sanıklarından olan İsa Armağan'ı sahiplenirken, MHP ise bir katliam sanığı olması dolayısıyla Armağan'ı tasvip etmediğini belirtmiştir.

MHP ile BBP arasındaki *Armağan Krizi*, İsa Armağan'ın Almanya'dan Türkiye'ye iadesi sırasında ortaya çıkmıştır. Balgat Katliamı'ndan sonra 17 Ağustos 1978 tarihinde yakalanan ve idam cezasına çarptırılan Armağan, 7 Ağustos 1980'de hapisneden kaçmış, önce İran'a oradan da Almanya'ya geçmiş; İnterpol tarafından aranan Armağan burada 27 Ağustos 1992'de yakalanmıştı (Milliyet, 31.05.1995: 15). BBP'li basın, Türkiye'ye iadesi 30 Mayıs 1995'te gerçekleşen Armağan'ın Almanya'daki MHP'liler tarafından ihbar edildiğini ima etmiştir (Gündüz, 01.06.1995: 1). MHP Genel Başkan Yardımcısı Rıza Müftüoğlu ise bu iddiaları reddetmiş ve İsa Armağan'ı kendilerinin ihbar etmediğini belirtmiştir (Gündüz, 05.06.1995: 7).

BBP'liler ve BBP'li basın bu süreçte, açıkça Armağan'ı sahiplenmişlerdir. Örneğin Nizam-ı Âlem Ocakları Genel Başkanı Emir Kuşdemir, İsa Armağan'ın dava arkadaşları olduğunu belirtmiş ve uğradığı haksızlıkların peşini bırakmayacaklarını, son nefeslerine kadar Armağan'ın yanında olacaklarını ifade etmiştir. Kuşdemir, Armağan'ın işlemediği bir suçtan dolayı yargılandığını ve idama mahkûm edildiğini öne sürmüştür. Kuşdemir, ayrıca Armağan'ın kendileriyle olan bağına reddetmemiş, aksine Armağan'ın İslami Büyük Doğu Akıncıları-Cephesi (İBDA-C) üyesi olduğuna yönelik haberleri eleştirmiş ve Armağan'ın bir Nizam-ı Âlem Ülkücüsü olduğunu ifade etmiştir (Gündüz, 03.06.1995: 9).

BBP'nin Armağan'ı sahiplenilen söylemlerine rağmen, MHP, Armağan'ı sahiplenmemiş ve bu durumu da, "MHP, cinayetlerin, her türlü kaba kuvvetlerin karşısındadır." sözleriyle açıklamıştır. BBP'nin yayın organı konumundaki *Gündüz* gazetesi, MHP'nin bu tutumunu, "MHP'li Müftüoğlu'ndan 'Ülkücü Mücadeleyi' İnkâr" başlığı ile ilk sayfasına taşımıştır. Haberde, MHP Genel Başkan Yardımcısı Rıza Müftüoğlu'nun İsa Armağan ile ilgili şu açıklamasına yer verilmiştir (Gündüz, 03.06.1995: 1):

Özellikle Büyük Birlik Partisi'ne mensup bazı kişiler ve bu partinin yayın organı tarafından İsa Armağan'ın MHP'li kişiler, hatta Alparslan Türkeş tarafından ihbar edildiği söylentisi yayılmaktadır. Öncelikle şunu belirtmek istiyorum ki, bu iddiaları ortaya atanlar iddialarını ispat etmelidirler. Biz MHP olarak, İsa Armağan'ın işlediği iddia edilen suç, yani Balgat Katliamı olarak anılan öldürme olayını yapanlar kim olursa olsun asla tasvip etmedik etmiyoruz. MHP cinayetlerin, her türlü kaba kuvvetlerin karşısındadır. Yine İsa Armağan'ın yurt dışına çıkışı,

yurt dışında kalışı, Türkiye tarafından Alman makamlarına üç yıl önce yapılan iade başvurusu ve nihayet bugünlerde getirilişi ilgi alanımız içinde değildir.

Gazete, Müftüoğlu'nun bu ifadelerini; "12 Eylül öncesinin ülkücülerini nefsi-müdafaaya zorlayan şartları ve buna bağlı gerekçeleriyle birlikte verilmiş olan mücadeleyi de inkâr etmiş oldu." Sözleriyle yorumlamıştır (Gündüz, 03.06.1995: 1).

BBP'nin, İsa Armağan konusundaki bu tutumu, Muhsin Yazıcıoğlu'nun Sosyal Güvenlik ve Yardımlaşma Vakfı'nı kurma amacı ile paralellik göstermiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi Yazıcıoğlu, bu vakfı, ülkücü mahkûmlara ve onların ailelerine yardım etmek için kurmuştu. 12 Eylül sonrasında bu vakıf, hem içerdeki ülkücülerin sorunlarıyla ilgilenmiş, hem de hapisten çıkan mahkûmlara iş, kalacak yer gibi konularda aracılık etmiştir. BBP de, İsa Armağan olayında Yazıcıoğlu'nun başlattığı *vefali* tutumu devam ettirmiş; Armağan'ı bir katliam sanığı değil, kendi arkadaşları olarak görmüş ve ona sahip çıkmıştır.

7 Haziran 1995 gününün sabahında, Türkiye'deki Musevilerin önde gelen isimlerinden, Ankara Musevi Cemaati Başkanı Yuda Yürüm'ün aracına bomba konmuş, bombanın yanlış yerleştirilmesinden dolayı Yürüm, şans eseri saldırıdan sağ kurtulmuştur (Gündüz, 09.06.1995: 1). Saldırıdan bir hafta sonra, eski bir ülkücü mahkûm olan İsmet Çalışır, *Interstar* kanalının canlı yayınında bombalı suikastı kendisinin düzenlediğini ve suikast emrinin Nizam-ı Âlem Ocakları Genel Başkanı Emir Kuşdemir'den aldığını ifade etmiştir. Bunun üzerine Kuşdemir, azmettirici olarak gözaltına alınmıştır (Gündüz, 17.06.1995: 1). Daha sonra, İsmet Çalışır'ın uyuşturucu bağımlısı olduğu ortaya çıkmış ve Kuşdemir serbest bırakılmıştır (21.06.1995: 1).

5 Şubat 2006'da, Trabzon'daki Santa Maria Katolik Kilisesi'nin papazı, İtalya vatandaşı Andrea Santoro genç bir saldırgan tarafından silahlı saldırıya uğramış ve hayatını kaybetmiştir (Radikal, 06.02.2006: 5). Kısa sürede yakalanan, 16 yaşındaki Oğuzhan Akdin'in, bir süre Alperen Ocakları'na gidip geldiği iddia edilmiş, fakat Alperen Ocakları, Akdin'in kendileriyle bağının olmadığını savunmuştur (Radikal, 08.02.2016: 8).

17 Mayıs 2006 gününde Danıştay'a silahlı bir baskın düzenlenmiş, Danıştay 2. Daire üyesi, Mustafa Yücel Özbilgin hayatını kaybetmiştir. Saldırıyı gerçekleştiren Alparslan Aslan, ilk ifadesinde 2. Daire'nin din ve türban aleyhine verdiği kararlar nedeniyle intikam almak istediğini ve avukat olduğunu belirterek aranmadan binaya girdiğini ve

saldırıyı düzenlediğini belirtmiştir (Radikal, 18.05.2006: 4). Ülkücü mafya lideri Sedat Peker'in avukatının yanında staj yaptığı ortaya çıkan Aslan'ın BBP ve Alperen Ocakları ile bağlantılı olduğu öne sürülmüş, BBP lideri Yazıcıoğlu, bu iddiaları kabul etmemiş, "Çok karışık bağlantılar var." demiştir (Radikal, 24.05.2006: 8).

2006 yılında Papa 16. Benedict 27 Kasım-1 Aralık tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret edeceğini duyurmuştur. Papa'nın gerçekleştirdiği bu ziyaret sırasında, Alperen Ocakları, Ayasofya Müzesi'nde namaz kılıp: "Papa şaşırma sabrımızı taşıрма!", "Osmanlı'nın torunu Alperenler geliyor!" gibi sloganlar atıp Papa'yı protesto etmiştir (Zaman, 01.12.2006: 17).

Papa'nın olaylı ziyaretinden bir buçuk ay sonra, BBP'nin adı yine bir olaya karışmıştır: 19 Ocak 2007 tarihinde *Hrant Dink'in suikast sonucu katledilmesi*. *Agos* gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink, gazeteden çıktığı esnada Ogün Samast tarafından silahla vurularak öldürülmüştür (Milliyet, 20.01.2007: 1). Cinayetten yaklaşık 36 saat sonra yakalanan Samast'ın ve onu azmettiren Yasin Hayal'in, Alperen Ocakları üyesi oldukları ortaya çıkmıştır (Milliyet, 21.01.2007: 18). Ardından Yasin Hayal'i yönlendiren, Erhan Tuncel'in de bir basın toplantısında Muhsin Yazıcıoğlu'nun hemen arkasında durduğunu gösteren fotoğraflar bulunmuştur (Radikal, 24.01.2007: 6).

Hrant Dink Suikastı'nın birkaç ay sonrasında, bir katliam daha yaşanmış ve bu olayın da Alperen Ocakları ile bağlantısı bulunduğu ileri sürülmüştür. 18 Nisan 2007 tarihinde, İncil sattığı için daha önce de tehditler alan, Malatya'daki Zirve Yayınevi isimli bir yayınevi basılmış ve bu baskında üç kişi, boğazları kesilerek öldürülmüş, bir kişi de yaralanmıştır. Olayın öncesinde yerel basın, *Müslüman Mahallesinde Salyangoz Satıyorlar* şeklinde manşetler atmış, ardından ülkücüler yayınevini protesto etmiştir. Aldığı tehditlerin ardından *Kayra* olan ismini *Zirve* olarak değiştirmek zorunda kalan yayınevini genel müdürü, çalışanların yakın zamanda koruma isteğinde bulunmayı düşündüklerini, kendisinin de çalışanlardan bilgi beklediğini belirtmiştir (Evrensel, 19.04.2007: 5). Olayın ardından yakalanan ve cinayetleri *dini ve milli duygularla* işlediğini belirten zanlı Emre Günaydın'ın, Alperen Ocakları üyesi olduğu iddia edilmiştir (Evrensel, 21.04.2007: 7).

Malatya'daki katliamdan sadece bir hafta sonra, bu kez Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Başkanı Erdoğan Teziç'e bir saldırı girişiminde bulunulmuş, olayın failinin yine

Alperen Ocakları ile bağlantılı olduğu iddia edilmiştir. 25 Nisan 2007 günü YÖK binasına gelen saldırgan, Teziç ile görüşmek istemiş, izin verilmemesi üzerine etrafa ateş etmiş ve kaçmıştır (Evrensel, 26.04.2007: 3). Olaydan birkaç saat sonra yakalanan saldırgan Nurullah İlgün'ün, Alperen Ocakları üyesi ve BBP sempatzanı olduğu iddia edilmiş, bu iddialar üzerine BBP Genel Başkan Yardımcısı Ertuğrul Ogan, İlgün'ün, partileriyle herhangi bir bağının bulunmadığını açıklamıştır (Hürriyet, 27.04.2007: 13).

2009 Yerel Seçimleri'nden kısa bir süre sonra Alperen Ocakları İstanbul İl Başkanı Mustafa Kayatuzu, 10 Nisan 2009 tarihinde yapılan *İskele Sancak* isimli programa katılan Rasim Ozan Kütahyalı'yı, Muhsin Yazıcıoğlu'nu eleştirdiği gerekçesiyle yumruklamıştır. Yazıcıoğlu'nun ölümünün konuşulduğu programa verilen arada güvenliği aşarak binaya giren ve Kütahyalı'yı yumruklayan Kayatuzu, saldırıdan sonra binadan çıkmış, ertesi gün evinde gözaltına alınmış, ifadesi alındıktan sonra serbest bırakılmıştır (Taraf, 13.04.2009: 13).

2009 yılında Alperen Ocakları İstanbul İl Başkanı Mustafa Kayatuzu ve BBP benzer bir olay ile yine gündeme gelmiştir: *İdil Biret konseri baskını*. 11 Temmuz 2009'da, Topkapı Sarayı'nın avlusunda İdil Biret'in konseri vardır. Konser duyurularında izleyicilere şarap ikram edileceği de yazmaktadır. Konser, *Vakit* gazetesi tarafından "Mukaddes Avluda Şarap Küstahlığı" başlığı ile haberleştirilmiştir.⁷² Bu haber üzerine Alperen Ocakları üyeleri *milli refleks* göstererek, konser yapılan alanı basmak istemişlerdir (Birgün, 13.07.2009: 8). Saat 20.00 civarında Topkapı Sarayı önünde toplanan yaklaşık 50 kişilik grup, önce içeri girmek istemiş, fakat güvenlikten sorumlu jandarma tarafından engellenince: "Alperenler burada, şarapçılar nerede?", "Bir gece ansızın gelebiliriz!" gibi sloganlar ve tekbirler eşliğinde çevrede asılı olan konser afişlerini yırtmıştır (Cumhuriyet, 12.07.2009: 18). Daha sonra sarayın önünde toplu olarak namaz kılan grubun lideri Alperen Ocakları İstanbul İl Başkanı Mustafa Kayatuzu: "Topkapı Sarayı içerisinde hain, saygısız ve şerefsizce yapılan şarap partili caz konserini nefretle kınıyoruz. Bugün burada yaşanan rezilliğin sorumluları mutlak suretle bunun hesabını verecek." diye konuşurken; BBP Genel Merkezi ve Alperen

⁷² Habere gazetesinin internet sitesi üzerinden halen ulaşılabilir: <http://www.habervaktim.com/haber/78990/mukaddes-avluda-sarap-kustahligi.html>

(Erişim tarihi: 13.01.2016). Haberde ayrıca şu ifadeler de yer verildi: "Osmanlı'da cülûs bahşişi törenlerinin ve askerlerin cepheye uğurlanmasının Kur'an-ı Kerim okunarak yapıldığı Topkapı Sarayı I. Avlusunda Cumartesi akşamı caz konseri gerçekleştirilecek. Mukaddes yerde içki su gibi akacak."

Ocakları Genel Merkezi yapılan saldırıyı savunmuştur.⁷³ Alperen Ocakları Teşkilatlardan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Muhammet Doğan Kaya: “Bu, İdil Biret’in şahsına ya da sanat camiasına yapılmış bir eylem değildir. Milli refleksten kaynaklanıyor. Arkadaşlarımız böyle bir şeye duyarsız kalamazlar. Hukuk zemininde eylem ortaya koyuyorlar.” demiştir. BBP Genel Sekreteri Mustafa Destici de benzer ifadeler kullanmış ve durumu: “Topkapı Sarayı’nda ‘şarabını da kap gel’ gibi bir şeyler görüp duymuşlar. Demokratik tepkilerini ortaya koymuşlar.” sözleriyle ifade etmiştir (Radikal, 13.07.2009: 11).

Konser baskını üzerine yapılan tartışmalara bir süre sonra, BBP Genel Başkanı Yalçın Topçu⁷⁴ da katılmıştır. Nevşehir’de, Abdullah Çatlı’nın⁷⁵ mezarını ziyaret eden Topçu, yapılan baskının, gençlerin *milli, manevi değerlere gösterdikleri duyarlılıktan* kaynaklandığını ifade ederek Alperen Ocakları üyelerini savunmuştur. Alperen Ocakları İkinci Başkanı Cengizhan Uzuner, tepkilerinin doğrudan İdil Biret’e değil, organizatör firmanın konseri duyurma şekline olduğunu belirtmiş, Alperen Ocakları Genel Sekreteri Aslan Kadir Berk de “Bundan sonra burada bu tür organizasyonun yapılmaması yönünde hassasiyetlerimizi dile getirdik. Bunu başka türlü de yapabiliriz bile alıp içeri girerek arbede çıkarabiliriz ama bunu yapmadık.” diye konuşarak baskının *bir hassasiyet dile getirmeden ibaret* olduğunu açıklamıştır (Radikal, 14.07.2009: 10).

2014 yılının Haziran ayında, Diyarbakır’ın Lice ilçesinde 2. Taktik Hava Komutanlığı’ndaki bayrak, direğe tırmanan bir gösterici tarafından indirilmiş, bu durum büyük tepkiyle karşılanmıştır. Olayı protesto etmek için Bingöl Alperen Ocakları üyesi bir grup Lice’ye gitmek istemiş fakat jandarma tarafından engellenmiştir. Bingöl’e geri dönen grup, buradaki Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) il binası önünde toplanıp

⁷³ Muhsin Yazıcıoğlu da daha önce buna benzer bir tepkide bulunmuştur; o da Ayasofya’nın ibadete açılmamasını ve bir dans grubuna kiralanmasını sert sözlerle eleştirmiştir. Yazıcıoğlu, İstanbul’un fetihinin bir simgesi olan Ayasofya’nın cami olarak ibadete açılmamasının ve tam da fetih günleri etkinlikleri sırasında Ayasofya’nın bir dans grubuna kiralanmasının Müslümanlara karşı yapılmış açık bir hakaret olduğunu belirtmiş, bu çevrelerin ‘cami duvarına pislemeye’ kalkıştıklarını ifade etmiştir (Gündüz, 31.05.1995: 3).

⁷⁴ Bu örnekte görüldüğü gibi kültür ve sanat etkinliklerine saygısıyla bilinen(!) Yalçın Topçu, 28 Ağustos 2015-24 Kasım 2015 tarihleri arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı yapmıştır.

⁷⁵ 1978’de Ülkücü Gençlik Derneği’nin Genel Başkan Yardımcılığı’na getirilen Çatlı’nın adı birçok olaya karışmıştır. Bunlardan bazıları: 11 Temmuz 1978’de Doç. Dr. Bedrettin Cömert’in öldürülmesi, 8 Ekim 1978’de Ankara Bahçelievler’de 7 TİP’li gencin katledilmesi. Çatlı, 3 Kasım 1996’da “Susurluk Kazası” adı verilen ve devlet-polis-mafya ilişkisinin ortaya çıkmasını sağlayan kaza sonucunda ölür ve memleketi Nevşehir’e gömülür.

pompalı tüfikle havaya ateş açmış, ardından polis Alperen Ocakları üyesi grubu dağıtmıştır (Özgür Gündem, 14.06.14: 6).

2014 yılında Alperen Ocakları, yine bir saldırı ile gündeme gelmiştir. 4 Kasım 2014 tarihinde HDP Ankara İl Örgütü'nün binasına giren bir kişi, burada bulunan HDP Parti Meclisi Üyesi Ahmet Karataş'ı bıçakla ağır yaralamış; olayın ardından kaçan saldırgan yakalanmıştır (Özgür Gündem, 05.11.2014: 1). Saldırgan Emre hakkında yapılan incelemeler sonucu, saldırganın Alperen Ocakları'na kayıtlı olduğu; sosyal medya hesaplarında Muhsin Yazıcıoğlu ve BBP ile ilgili birçok paylaşımının bulunduğu ve arkadaşlarının kendisine *Reis* diye hitap ettikleri ortaya çıkmıştır (Özgür Gündem, 06.11.2014: 6).

2014 yılında Alperen Ocakları kendi içinde bir bölünme yaşamıştır. Alperen Ocakları Derneği Başkanı Serkan Tüzün, BBP'nin mevcut genel başkanı ve yönetiminin, Muhsin Yazıcıoğlu'nun fikirlerinden koştüğünü öne sürmüş ve kendilerinin BBP ile aynı yolda yürümeyeceklerini belirtmiştir (Sabah, 01.12.2014: 16). Sabah gazetesi bu haberi, *Alperen Ocakları, BBP ile Köprüleri Attı* şeklinde verirken, Alperen Ocakları Eğitim, Kültür ve Dayanışma Vakfı Ahmet Tarık Sarı, bu haberi yalanlamış; bunun Alperen Ocakları'nı karalama kampanyasının bir parçası olduğunu ve BBP ile bağlarını koparmalarının söz konusu olmadığını açıklamıştır. Alperen Ocakları'nın vakıf statüsüne geçmesinin ardından Tüzün'ün, Alperen Ocakları Genel Başkanlığı görevinden ayrılıp, *Alperen Ocakları Derneği* ismiyle farklı bir dernek kurduğunu belirten Sarı, "Havuz medyasında gördüğümüz, 'Alperen Ocakları, Büyük Birlik Partisi ile köprüleri attı' tarzındaki yalan haberler, basın ahlakının ne boyutlara geldiğini bir kez daha göstermiştir." demiştir.

2016 yılında ise Alperen Ocakları ve BBP bir yürüyüşe saldırı düzenleme tehdidiyle gündeme gelmiştir. Haziran ayında İstanbul'da *LGBTİ Onur Yürüyüşü* yapılacağını duyurulması üzerine Alperen Ocakları, bu yürüyüşü engelleyeceklerini duyurmuş ve BBP Genel Başkanı Mustafa Destici de Alperen Ocakları'na destek vermiştir. Alperen

Ocakları Vakfı İstanbul İl Başkanı Kürşat Mican, düzenlediği basın toplantısında, söz konusu yürüyüşe müdahale edeceklerini belirtmiştir.⁷⁶

İsmi “Onur Yürüyüşü” olan ama aslı ahlaksızlık olan ve toplumun sinir uçlarına dokunan bu tip ahlaksızlıkların normalleştirilmesine, özendirilmesine asla müsaade etmeyeceğiz. Recep, Şaban ve Ramazan gibi mübarek kabul ettiğimiz ayları dillerine dolayarak komiklik yapmaya çalışanlara uyarımız, böyle fantezilerle milletimizin hassasiyetlerini dillerine dolayarak terbiyesizliğe soyunmasınlar. Manevi değerlerimizi alaya alarak had ve hudutlarını aşanlara Ziya Paşa'nın ‘Nush ile uslanmayı etmeli tektir, tektir ile uslanmayanın hakkı kötüdür.’ veciz beytini hatırlatırız... Sayın devlet yetkilileri bunlarla bizi uğraştırmayın. Aksi takdirde tepkimiz çok net ve sert olacaktır. Ya gereğini yapın ya da biz gereğini yapacağız. Biz her şeyi göze aldık, direk yürüyüşü engelleyeceğiz.

Bu homofobik açıklamadan bir gün sonra BBP Genel Başkanı Mustafa Destici de basın toplantısı düzenlemiş ve yürüyüşü “kepezelik” olarak tanımlamıştır. Destici ayrıca Alperen Ocakları'nın şiddet uygulama tehdidinde bulunmadığını sadece toplumun hassasiyetlerini dile getirdiğini ve aslında iktidara seslendiğini öne sürmüştür.⁷⁷

Bizim esas çağrımız Türkiye'yi yönetenlere. Bu toplumun inançlarını en iyi şekilde temsil ettiği iddiasında olan bir iktidar var. Ben inanıyorum ki bu iddiada olan ve bu iddia ile iktidarı ele geçirmiş iktidar böyle bir kepezeliğe izin vermeyecektir. Buna inanıyorum. Vakfımız bu konuda toplumun sesi olmuştur. Bu karşı çıkış, toplumun hemen tamamının hassasiyeti gereğidir.

BBP görüldüğü üzere, önce Nizam-ı Âlem Ocakları adıyla kurulan, daha sonra Alperen Ocakları ismini alan gençlik örgütü üyelerinin karıştığı olaylar ve bu olaylardan sonra BBP Genel Merkezi'nden yapılan destek açıklamaları ile sık sık gündeme gelmiştir. Hatta BBP, seçim çalışmalarından ziyade, üyelerinin karıştığı olaylar ile medyada daha fazla yer almıştır. BBP ve BBP'nin gençlik örgütleri, kimi zaman baskın ve kavgalarla anılmış, kimi zaman da suikast ve derin devlet ilişkileriyle anılmıştır. Demokrasi söylemiyle yola çıkan bir partinin suikast, kavgas ve konser baskını gibi vakalarla anılması da oldukça dikkat çekici bir husustur.

⁷⁶ Alperen Ocakları'nın düzenlediği basın toplantısı hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/alperen-ocaklari-lgbt-yuruyusunu-yaptirmayacagiz-40117653> (Erişim Tarihi: 14.07.2016).

⁷⁷ Destici'nin düzenlediği basın toplantısı hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=21884> (Erişim Tarihi: 14.07.2016).

SONUÇ

Ülkücü Hareket dışarıdan bakıldığında herhangi bir iç karışıklığın yaşanmadığı, lidere tam itaatin bulunduğu bir hareket gibi görülebilir. En karmaşık, hatta tek karmaşık sürecinin, 1 Kasım 2015 Genel Seçimleri'nden sonra başlayan kurultay süreci olduğu düşünülen Ülkücü Hareket, aslında geçmişte de pek çok iç karışıklık yaşamıştır. Bu tartışmaların en önemlilerinden biri de 1992'deki bölünme süreci olmuştur. Ülkücü Hareket'in geçmişindeki iç tartışmalardan biri olan 1992 yılındaki bölünmeye odaklanabilmek için öncelikle milliyetçiliğin ne olduğuna açıklık getirmek gereklidir.

Milliyetçiliği analiz edebilmek, ancak bu ideolojinin temelinde olan millet ve devlet kavramlarını anlayabilmekle mümkündür. Millet, milliyetçilik ve devlet kavramlarının ortaya çıkışına dair iki ana yaklaşım söz konusudur. İnsanların ilk çağlardan bu yana milletler halinde örgütlendiğini ve milletlerin insanlıkla akraba olduğunu savunan ilkçi ekol bunlardan biridir. İlkçi yaklaşıma göre insanlar, ezelden beri kan bağına önem vermişler; akraba oldukları kişilerle daha yakın yaşamışlar, onların yanında kendilerini güvende hissetmişler ve böylece ortak kan bağı olan kişiler arasında karşılıklı dayanışma duygusu oluşmuştur. Bu yüzden millet ve milliyetçilik doğal olgulardır.

Modernist yaklaşıma göre ise millet ve milliyetçilik insanlıkla yaşıt değil aksine oldukça genç kavramlardır. Ayrıca bu kavramlar doğal değil, birer kurgudan ibarettirler. 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da görülmeye başlayan modern devletler, eğitim ve medya yoluyla kendi meşruiyetlerini kendileri yaratmıştır. Bu durumu Benedict Anderson; "Milletler hayali cemaatlerdir." sözleriyle özetlemiştir. Modernist ekol, millet ve milliyetçiliğin modern çağlarda doğduğunu, daha doğrusu modern devlet tarafından ortaya çıkartıldığını savunmuştur.

Türk milliyetçiliğinin doğuşu da modernist yaklaşımı doğrular niteliktedir. Osmanlı'nın son dönemlerine kadar *Türk* kelimesi pek tercih edilen bir sözcük olmamış, bu terim genellikle *kaba, saba insan* anlamında kullanılmıştır. Türklük, ancak Osmanlı'nın son dönemlerinde önem atfedilen bir değer haline gelmiştir. Türk kimliğinin yukarıdan aşağıya asıl inşası ise Cumhuriyet ile birlikte başlamıştır. Genç Cumhuriyet, eğitim yoluyla örnek bir Türk kimliği yaratmaya çalışmıştır. 1930'lı yıllarda, vatandaşlık bağına önem veren resmi milliyetçiliğin yanında bir de kan bağına temel alan bir Türk milliyetçiliği ortaya çıkmıştır. 1944 Irkçılık-Turancılık Davası ile düşüşe geçen

Türkçülük, 1950’li yıllarda Soğuk Savaş’ın etkisiyle tekrar güçlenmiştir. 1960 Darbesi ile Türkiye gündemine giren Alparslan Türkeş’in kurduğu Ülkücü Hareket ise Türk milliyetçiliğindeki en büyük örgütlenme konumuna gelmiştir.

1965 yılında Türkeş tarafından temelleri atılan Ülkücü Hareket’te soyut olarak lider kavramı oldukça önemli bir yere sahiptir. Somut olarak ise, hareketin kurucu lideri Alparslan Türkeş’in tartışılmaz bir konumda bulunduğu kabul edilir. Türkeş, ölümüne kadar geçen süre boyunca, Ülkücü Hareket içinde tek söz sahibi kişi olmuştur. Ülkücü Hareket’e dışarıdan bakıldığında, içerde hiçbir tartışmanın, ayrışmanın, çatışmanın olmadığı varsayılı gelmiştir.⁷⁸ Türkiye’deki siyasi hareketlerin çoğunda liderler pek eleştirilemez, lakin Ülkücü Hareket’te diğer hareketlerden farklı olarak “Lider, teşkilat, doktrin tartışılmaz.” gibi net bir düstur bulunur. Fakat bu ilkenin egemen olduğu Ülkücü Hareket’te 1980 Darbesi’nden itibaren ezberler bozulmaya, hem lider, hem teşkilat hem de doktrin tartışılmaya başlanmıştır. Nihayetinde hareket içinde artarak devam eden muhalefet sonucunda 1992 yılında, Türkeş muhaliflerinin lideri Muhsin Yazıcıoğlu, çok sert ifadelerle partiden istifa etmiştir. Benzer eleştirilerin ve istifaların başka bir partide görülmesi olağan karşılanabilir; fakat Ülkücü Hareket’te kutsal kabul edilen, *Başbuğ* diye nitelendirilen bir lidere başkaldırmak ve ardından istifa ederek yeni bir örgütlenmeye gitmek oldukça ilgi çekicidir. Çalışmada, Ülkücü Hareket’te 1992 yılında yaşanan bölünmenin nedenlerine ve sonuçlarına ışık tutmak hedeflenmiştir. MÇP’den ayrılarak BBP’yi kuran Yazıcıoğlu ve arkadaşları, ülkücülüğün temel kabulü sayılan *Türkeşçiliği* reddetmiş fakat ülkücülüklerini devam ettirmişlerdir. *Lider, teşkilat, doktrin* üçlemesinin sadece *lider* kısmını reddetmekle yetinmeyen Yazıcıoğlu ekibi ayrıca *teşkilat* ve *doktrini* de tartışmaya açmış ve bunlara alternatifler üretmiştir.

Çalışmada, 1992 yılında gerçekleşen bölünmeyi incelemek amacıyla öncelikle Ülkücü Hareket’in doğuşu araştırılmıştır. Şüphesiz ki Ülkücü Hareket’in doğuşu, Türk milliyetçiliğinin doğuşu ile yakından ilgilidir. Ülkücü Hareket’i anlayabilmek için, onun arka planını meydana getiren Türk milliyetçiliğinin gelişimine odaklanılmıştır. Çalışmada, Türk milliyetçiliği bir bütün olarak ele alınmış; hem Cumhuriyet

⁷⁸ 1 Kasım 2015 seçimlerinde başarısız olan MHP’de yaşanan kurultay tartışmaları, şaşırtıcı bir parti içi muhalif hareket olarak kabul edilebilir. Fakat yaşanan bu süreç, 1992’deki tartışmalarla eş tutulamaz. Zira ülkücü harekette *Başbuğ* Türkeş’e karşı çıkmakla, *Genel Başkan* Bahçeli’yi eleştirmek aynı kefeye konulamaz. Bunun çarpıcı bir örneği Ortadoğu gazetesindeki şu yazıda görülebilir (Önder, 16.06.16: 2): “Biz Bahçeli’ye ne ‘Başbuğ’ dedik, ne de taptık! ‘Emaneti’ ileriye taşımak için şimdi hop hop zıplayan delege efendilerin seçtiği Genel Başkan’ı ‘lider’ belledik!”

dönemindeki milliyetçi hareketler hem de Osmanlı dönemindeki Türkçülük hareketleri incelenmiştir. Osmanlı'daki Türkçülük hareketleri, Osmanlı toprakları dışındaki Türkçülük-Turancılık faaliyetlerinden bağımsız düşünülmemesi nedeniyle; Osmanlı dışında kalan Türkçü örgütlenmeler de çalışmaya dâhil edilmiştir.

Türk milliyetçiliğinin daha iyi anlaşılmasına zemin hazırlaması amacıyla, dünyada milliyetçiliğin nasıl ve ne zaman ortaya çıktığı da incelenmiştir. Bu bağlamda milli kimliğin, ulus-devletin ve milliyetçiliğin ortaya çıkışına dair teoriler de çalışma kapsamında ele alınmıştır. Özetle, milliyetçiliğin ortaya çıkışının modernleşme ve modern devlet ile yakından ilişkili olduğu düşünülecek olursa, 1992 yılındaki bölünmeyi tam olarak analiz edebilmek amacıyla, 1700'lü hatta 1600'lü yıllar incelenmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, kutsal lider kabul edilen Türkes'e sorgusuz itaatin bulunduğu düşünülen Ülkücü Hareket'te, bu ön kabulün 1980 sonrasında nasıl yerle bir olduğunu göstermektir. Ülkücü Hareket için liderin, özellikle de kurucu lider olarak Türkes'in neredeyse dokunulmaz, eleştirilemez bir konumu vardır. Türkes'in olmadığı bir ülkücülük tarifi düşünülemez bir şeydir. Genellikle liderin görüşleri eleştirilemez, talimatları sorgusuz yerine getirilir. Bu durum özellikle 1980 öncesinde oldukça belirgindir. Fakat çalışmanın üçüncü bölümünde de görüldüğü üzere 1980 Darbesi Ülkücü Hareket'in –deyim yerindeyse- kimyasını bozmuştur. Türkes'e yarı ilah gözüyle bakılan, Türkesçi olmayıp ülkücü olmanın, Hz. Muhammed'e inanmadan Müslüman olmakla eşdeğer görülen Ülkücü Hareket'te, 12 Eylül ile birlikte ülkücü tabanın kafasında çeşitli soru işaretleri oluşmaya başlamıştır: “Acaba bizi hapse atan, bize işkence eden, bizi asan devlet için mücadele etmek doğru muydu?”, ya da “Bizi bu duruma düşüren davanın peşinden gitmek doğru muydu?”, “Hapse düşmemize neden olan davanın liderini bu kadar yüceltmek doğru muydu?”, “Lider hata yapamaz mı?”. Bu kafa karışıklıkları içinde özellikle de hapisteki ülkücü militanlar İslam'a yaklaşmaya başlamıştır. Geçmişte kendilerini *Başbuğ'a gönülden bağlı gençler* olarak niteleyen ülkücülerin bir kısmı, peşinde oldukları davayı artık *Allah'ın adını yayma*, kendilerini de *Türk-İslam Ülkücüleri* olarak tanımlamayı seçmiştir. Bölünme sürecinde Türkes'in yanında kalmayı tercih eden ülkücüler, Yazıcıoğlu taraftarlarını adeta ülkücülüğün temel ilkesi olan Türkes'e sadakat esasını çiğnemekle suçlarken; Yazıcıoğlu ekibi ise Türkesçi ülkücülerin, Türkes'i ilahlaştırdığını öne sürmüştür. Aslında her iki grup da

karşı tarafı eleştirirken İslami jargon kullanmıştır. Örneğin, ülkücü yazar Metin Kaplan, Türkeş'i eleştirip MÇP'den ayrılanları, Müslüman olup, Hz. Muhammed'e inanmayan insanlar gibi komik ve anlamsız görürken; Türk-İslam Ülkücüleri ise, bir kişinin bu kadar kutsanmasına eleştiri getirmiş ve sadece Allah'ın hata yapmayacağını, onun dışında tüm insanların, siyasi liderlerin hata yapabileceğini savunmuşlardır.

İlçe, il ve büyük kongrelerinde birden fazla adayın çıkmadığı, renksiz, sonucu önceden belli olan kongreler yapan Ülkücü Hareket'teki bu durum, Yazıcıoğlu önderliğindeki Türk-İslam Ülkücüleri'nin MÇP'ye katılımıyla tam tersine dönmüştür. Artık parti içi yarışlar görülmeye başlamış; kongrelerde birden fazla kişi adaylığını ilan etmiş, hatta kimi zaman kongrelerde gerginlikler, kavgalar yaşanmıştır. Genellikle dışarıdan tek tip olarak görülen ve sadece sol hareketle çatışma içinde bulunduğu düşünülen ülkücüleri; bu ayrışma sürecinde ikiye bölünmüş, hatta birbirleriyle çatışır hale gelmiştir. Yazıcıoğlu ekibine yakın duran *Bizim Dergâh* dergisine yapılan baskın bu gerginliğin doruk noktası olmuş, baskın sonrasında Yazıcıoğlu ve arkadaşları Türkeş'i ağır sözlerle eleştirerek MÇP ile yollarını ayırmıştır.

İlk etapta birçok kişi Yazıcıoğlu ekibiyle birlikte olmak için MÇP'den istifa etmiştir. Teşkilatlardan azımsanamayacak kadar istifa gelmiş, halen görevde bulunan birçok ilçe, il ve genel merkez yöneticisi, Türkeş'i protesto ederek partiden ayrılmıştır. Bu durum Ülkücü Hareket tarihinde yaşanan ilk kitlesel bölünme olmuştur. Fakat teşkilatların bu yoğun ilgisine rağmen ülkücü seçmen BBP'ye pek rağbet etmemiş; BBP, girdiği seçimlerde pek başarılı olamamıştır.

Girdiği seçimlerde sadece %1-2 civarı oy alabilen BBP'yi önemli kılan durum, daha önce de bahsedildiği üzere kurulma sürecinde yaşananlardır. Türkeş'i eleştirerek MÇP'den istifa eden Yazıcıoğlu ve ekibi, Ülkücü Hareket hakkındaki ezberleri bozmuştur. Zira daha önce de belirtildiği gibi Ülkücü Hareket'te lider tartışılmaz bir konumdadır ve BBP'nin kuruluşu ile birlikte bu tabu yıkılmıştır. Yazıcıoğlu ekibi, medya önünde açık açık Türkeş'i eleştirerek partiden istifa ettikten sonra da şaşkırtmaya devam etmiş ve Ülkücü Hareket'in geleneksel söylemlerinden farklı hatta kimi zaman bu geleneğe zıt düşecek söylemler üretmeye başlamıştır. BBP'nin, otoriter Türkeş'e rest çekerek kurulmasının da etkisiyle BBP'liler, söylemlerinde demokrasiye oldukça fazla yer vermiştir. Fakat BBP'lilerin ve BBP'nin gençlik örgütü konumundaki Alperen

Ocakları'nın eylemleri kimi zaman demokrasi söylemleriyle çelişmiştir. Bilindiği üzere Alperen Ocakları üyeleri birçok adli vakaya karışmıştır. Hrant Dink suikastı, Rasim Ozan Kütahyalı'nın yumruklanması, İdil Biret konseri baskını gibi olaylarda hep Alperen Ocakları'nın ismi gündemde olmuştur. Ayrıca, söylemlerinde demokrasiye oldukça fazla yer veren bir hareketin temsilcisinin, Tansu Çiller'in başbakanlığını sırf kadın olmasından dolayı içine sindirememesi de büyük bir çelişki olarak görülmelidir.

Özetle, BBP'nin umduğunu bulamamış bir parti olmasına rağmen, partinin kuruluş sürecinde yaşananlar; "Kol kırılır, yen içinde kalır." mantığının egemen olduğu Ülkücü Hareket açısından epey şaşırtıcıdır. Diğer yandan Alperen Ocakları basında sık sık olumsuz olarak yer almakta ve BBP de Türk siyasi hayatında özgün bir parti olarak yoluna devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Açba, Z. (1990). *Varolacağımız Eyllüllere Rağmen*, İstanbul: Cihad Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1972). *Üç Medeniyet*, İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.
- Ağaoğulları, A., M. (2006). “Aşırı Milliyetçi Sağ”, *Geçiş Sürecinde Türkiye*, içinde, (der.) İrvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak, İstanbul: Belge Yayınları, s. 189-236, 5. Baskı.
- Ağaoğulları, A., M. (2011). “Jean-Jacques Rousseau: Halk Kendini Yaratıyor”, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, içinde, (der.) Mehmet Ali Ağaoğulları, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 569-596, 2. Baskı.
- Ahmad, F. (1996). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, (çev.) Ahmet Fethi, İstanbul: Hil Yayınları 2. Baskı.
- Ahmad, F. (2010). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, (çev.) Sedat Cem Karadereli, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 4. Baskı.
- Akalın, H., K. (1989). “Dünya Öylesine Küçük ki!..” *Bizim Dergâh*, Nisan 1989, s. 22-23.
- Akçam, T. (2009). “Türk Ulusal Kimliği Üzerine Bazı Tezler”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 53-62.
- Akçiçek, E. ve Karayaman, M. (2007). *Atatürk'ün Türk Ocakları'nı Ziyaretleri ve Yaptığı Konuşmalar*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Akçura, Y. (1978). *Türkçülük, Türkçülüğün Tarihi Gelişimi*, İstanbul: Türk Kültür Yayınları.
- Akçura, Y. (1991). *Üç Tarz-ı Siyaset*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akdoğan, M. (1989). “İdeal Nesil”, *Bizim Dergâh*, Ekim 1989, s. 21-22.
- Akgün, B. ve Çalış, H., Ş. (2009). “Tanrı Dağı Kadar Türk, Hira Dağı Kadar Müslüman: Türk Milliyetçiliğinin Terkibinde İslamcı Doz”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik içinde*, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 584-600.

- Akpınar, H. (2005). *Kurtların Kardeşliği, CKMP'den MHP'ye (1965-2005)*, İstanbul: Bir Harf Yayınları.
- Aktürk, Ş. (2012). "Etnik Kategori ve Milliyetçilik", *Doğu Batı, Yıl: 9 (2006), Sayı: 38*, s. 23-53, 2. Baskı.
- Alakel, M. (2011). "İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye'si Ulus İnşası Sürecinde Milliyetçilik ve Sivil-Etnik İkilemine Dair Teorik Tartışmalar", *Gazi Akademik Bakış, Yıl: 5, Sayı: 9*, s. 1-30.
- Alkan, Ö., M. (2009). "Resmi İdeolojinin Doğuşu ve Evrimi Üzerine Bir Deneme", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 1, Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, içinde, (der.) Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 377-407.
- Alpaslan, M., M. (1990). *Nizâm-ı Âlem Ülküsü*, İstanbul: Cihad Yayınları.
- Alptekin, O. (1994). "Büyük Birlik; Bugüne ve Geleceğe Talip", *Alperen, Mayıs 1994*, s. 14-15.
- Altunoğlu, M. (2015). *7 Haziran Seçimine Doğru, Milliyetçi Hareket Partisi, SETA Yayınları*.
- Altunoğlu, M. (2015). "Millet İnşâr: Özcü, Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 26*, s. 1-7.
- Alver, K. (2001). "Anadoluculuk ve Hilmi Ziya Ülken", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 3*, s. 133-138.
- Anadol, C. (1995). *Alparslan Türkeş: Olaylar, Belgeler, Hatıralar ve MHP*, İstanbul: Burak Yayınları.
- Anderson, B. (2011). *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (çev.) İskender Savaşır, İstanbul: Metis Yayınları, 6. Baskı.
- Arcayürek, C. (1965). "Türkeş'le Dertleştik", *Hürriyet, 02.08.1965: 7*.
- Arıkan, B. (2002). "Türkeş'ten Bahçeli'ye MHP: Değişim Nereye Kadar?" *Milliyetçilik Faşizm ve MHP*, içinde, (der.) Seyfi Öngider, İstanbul: Aykırı Yayınları, s. 39-70.
- Armstrong, J., A. (1982). *Nations Before Nationalism*, North Carolina: University of North Carolina Press.

- Arslan, E. (2012). "Milliyetçilik", *Siyaset Bilimi, Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, içinde, (der.) Gökhan Atılğan ve E. Attila Aytekin, İstanbul: Yordam Yayınları, s. 363-375, 2. Baskı.
- Aslan, C. (2004). *Birey-Toplum-Devlet Kavramlaştırma ve Ara Değişken Olarak Etnisite*, Adana: Karahan Yayınları.
- Atabay, M. (2009). "Anadoluculuk", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 515-532.
- Atsız, H., N. (1997a). *İçimizdeki Şeytan*, İstanbul: İrfan Yayınları.
- Atsız, H., N. (1997b). *Makaleler II*, İstanbul: İrfan Yayınları.
- Aydemir, S., Ş. (1973). *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, İstanbul: Remzi Yayınları.
- Aykol, H. (2011). *Bölüne Bölüne İktidar Olmak: Türkiye'de Sağ Örgütler*, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Ayvazoğlu, B. (2010). *Tanrı Dağı'ndan Hıra Dağı'na Milliyetçilik ve Muhafazakârlık Üzerine Yazılar*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bahadır, A. (2014). *Ülkücülüğün Tarihi*, İstanbul: Kriminal Yayınları.
- Bakırezer, G. (2009). "Nihal Atsız", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 352-357.
- Baradat, P., L. (2012) *Siyasal İdeolojiler: Kökenleri ve Etkileri*, (çev.) Abdurahman Aydın, Ankara: Siyasal Yayınları.
- Baykara, T. (1989). *Zeki Velidi Togan*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayraktutan, Y. (1996). *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BBP Programı, (1993). Ankara: BBP Yayınları.
- BBP Tüzüğü, (1993). Ankara: BBP Yayınları.
- BCA, fon kodu: 30.11.1.0; yer no: 283.16.01.
- Bekmen, A. (2009). "Türk Milliyetçiliği: Var Kalmanın Teyakkuz Hali", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 325-334.

- Belge, M. (2009). “Türkiye’de Siyasi Düşüncenin Ana Çizgileri”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 9, Dönemler ve Zihniyetler*, içinde (der.) Ömer Laçiner, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 39-62.
- Berghe, L., P. (1987). *The Ethnic Phenomenon*, Westport: Greenwood Press.
- Bora, T. ve Can, K. (2004). *Devlet ve Kuzgun, 1990’lardan 2000’lere MHP*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. ve Can, K. (2009). *Devlet, Ocak, Dergâh, 12 Eylül’den 1990’lara Ülkücü Hareket*, İstanbul: İletişim Yayınları, 9. Baskı.
- Bora, T. (2009). “Alparslan Türkeş”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik içinde*, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 686-695.
- Brass, R., P. (1991). *Ethnicity and Nationalism*, New Delhi: Sage Press.
- Bulaç, A. (2009). “İslam’ın Üç Siyaset Tarzı veya İslamcıların Üç Nesli”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 6, İslamcılık*, içinde, (der.) Yasin Aktay, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 48-67.
- Burak, A. (1989). “Kitle Hareketleri ve Gençlik”, *Bizim Dergâh, Kasım 1989*, s. 19.
- Burak, E. (1995). “Menfaatçi Hanedan Partisi”, *Nizam-ı Âlem, Aralık 1995*, s.18-19.
- Bütünler, Z. (2012). “3 Mayıs 1944 Olayları Işığında İç-Dış Politikada Siyasi Dengeler”, *The Journal of Academic Social Science Studies, Yıl: 5 Sayı: 6*, s. 91-103.
- Calhoun, C. (2009). *Milliyetçilik*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Can, K. (2009). “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 663-685.
- Canefe, N. (2007). *Anavatandan Yavruvatana, Milliyetçilik, Bellek ve Aidiyet*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cemal, H. (2010). *Türkiye’nin Asker Sorunu, Ey Asker Siyasete Karışma!*, İstanbul: Doğan Yayınları.
- Connor, W. (1992). “The Nation and its Myth”, *International Journal of Comparative Sociology, Vol: 33 Number: 1*, 48-57.

- Conversi, D. (1995). "Reassessing Current Theories of Nationalism: Nationalism as Boundary Maintenance and Creation", *Nationalism & Ethnic Politics, Volume: 1, Number: 1*, pp. 73-85.
- Copeaux, E. (2009). "Türk Milliyetçiliği: Sözcükler, Tarih, İşaretler", (çev.) Görkem Doğan, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 44-52.
- Coşar, S. (2011) "Turkish Nationalism and Sunni Islam in the Construction of Political Identites", in *Symbiotic Antoganisms: Competing Nationalism in Turkey* (eds.) Ayşe Kadioğlu & Fuat Keyman, Salt Lake City: The University of Utah Press, pp. 162-196.
- Coşkun, V., Derince, M., Ş., Uçarlar, N. (2010). *Dil Yararı, Türkiye'de Eğitimde Anadilinin Kullanılmaması Sorunu ve Kürt Öğrencilerin Deneyimi*, Diyarbakır: Disa Yayınları.
- Çağaptay, S. (2009a). *Türkiye'de İslam, Laiklik ve Milliyetçilik, Türk Kimdir?*, (çev.) Özgür Bircan, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çağaptay, S. (2009b). "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde İrk, Dil ve Etnisite", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 245-261.
- Çağatay, A. (1992a). "MHP'nin "Vurucu Timleri" Başbuğ'u Terketti", *Aktüel*, 9 Temmuz 1992, s. 156.
- Çağatay, Ali, (1992b). "Avrupa'daki İlk Raund Yazıcıoğlu'nun", *Aktüel*, 13 Ağustos 1992, s. 130-131.
- Çalen, M., K. (2013). "Bir Kimlik Siyaseti Olarak Osmanlıcılık", *Türk Yurdu Dergisi, Cilt: 33, Sayı: 308*, s. 88-91.
- Çalık, M. (1995). *Siyasi Kültür ve Sosyolojisinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi: Kaynakları ve Gelişimi, 1965-1980*, Ankara: Cedit Yayınları, 2. Baskı.
- Çelik, C. (2006). "Gökalp'in Bir Değişim Dinamiği Olarak Kültür-Medeniyet Teorisi". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:21*, s. 43-63.

- Çelik, Ş. (1990). “Bismillahirrahmanirrahim”, *12 Eylül ve Ülkücüler*, içinde, (der.) Muhammed Bahadır, İstanbul: Cihad Yayınları, s. 177-183.
- Çetişli, İ. (2011). “Ömer Seyfettin’in Şiir ve Mensur Şiirleri Örneğinde “Yeni Lisan” ve/veya Milli Edebiyat Hareketinin Sonuçları”, *100. Yılında Yeni Lisan Hareketi ve Millî Edebiyat Çalıştayı Bildirileri*, (der.) Hülya Argunşah ve Oğuzhan Karaburgu, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s. 63-88.
- Çevik, A. (1995). “Tanrı Dağı Kadar Türk, Kenan Evren Kadar Atatürkçüyüz!”, *Alperen, Eylül 1995*, s. 26-27.
- Damatlar, M., K. (1996). “Alperen Kimdir?”, *Nizam-ı Âlem, Ocak 1996*, s. 15.
- Demirel, T. (2004). *Adalet Partisi: İdeoloji ve Politika*, İstanbul İletişim Yayınları.
- Dereli, M. (1996). *Başkanlar Konuşuyor*, Kocaeli: Yesi Yayınları.
- Deren, S. (2009). “Türk Siyasal Düşüncesinde Anadolu İmgesi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 533-540.
- Deutsch, K. (1961). “Social Mobilization and Political Development”, *The American Political Science Review, Volume: 55, Number: 3*, pp. 493-514.
- Devlet, N. (1985). *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi, (1905-1917)*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Doğan, İ. (2008). *Devlet ve Toplum Kuramlarına Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Doğan, M. (2010). "Hüseyinzade Ali Bey, Ahmet Ağaoğlu ve Türkçülük Düşüncesi Üzerine", *Turan Stratejik Araştırmaları Merkezi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 7*, s. 95-99.
- Doğanay, Ş. (1992). “Siyasi Yapılanma ve Ülkücü Hareket”, *Bizim Ocak, Ağustos 1992*, s. 17-19.
- Dural, B. (2011). *Pratikten Teoriye: Milliyetçi Hareket*, İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Durgun, Ş. (2000). “Modern Devlet Olmanın Zorunlu Koşulu Ulus-Devlet Midir?”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 3/2000*, s. 109-124.

- Eller, J., D. & Coughlan, M., R. (1993). "The Poverty of Primordialism: The Demystification of Ethnic Attachments" *Ethnic and Racial Studies, Volume: 16 Number: 2*, pp. 183-202.
- Ercilasun, A. (2011). "Modern Türkiye Türkçesinin Doğuşunda Genç Kalemler'in Rolü", *100. Yılında Yeni Lisan Hareketi ve Millî Edebiyat Çalıştayı Bildirileri*, (der.) Hülya Argunşah ve Oğuzhan Karaburgu, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s. 97-103.
- Erdoğan, İ. (1989). "Meraklılarına!..", *Bizim Dergâh, Aralık 1989*, s. 26-27.
- Erdoğan, İ. (1990). "Bismillahirrahmanirrahim", *12 Eylül ve Ülkücüler*, içinde, (der.) Muhammed Bahadır, İstanbul: Cihad Yayınları, s. 247-255.
- Erözden, O. (1997). *Ulus-Devlet*, Ankara: Dost Yayınları.
- Ersanlı, B. (2009). "Bir Aidiyet Fermanı: 'Türk Tarih Tezi' " *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 800-810.
- Ersay, O., S. (2012). *Türk Siyasal Hayatında Nizam-ı Âlem Hareketi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ertekin, O. (2009). "Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları" *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 345-387.
- Eryılmaz, A. (1990). "Tartışmalı mıyız?" *Bizim Dergâh, Şubat-Mart 1990*, s. 9-10.
- Garaşova, S. (2004). "XX. Yüzyıl Azerbaycan Fikir Tarihinde Ali Bey Hüseyinzâde'nin Yeri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 16*, s. 297-314.
- Gedikli, E. (1989). "Ülkücü Hareket ve Teşkilatlanma", *Bizim Dergâh, Kasım 1989*, s. 6-9.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*, New York: Basic Books Press.
- Gellner, E. (2008). *Uluslar ve Ulusçuluk*, (çev.) Büşra Ersanlı ve Günay Göksoy Özdoğan, İstanbul: Hil Yayınları, 2. Baskı.
- Georgeon, F. (2005). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, Yusuf Akçura (1876-1935)*, (çev.) Alev Er, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 4. Baskı.

- Georgeon, F. (2009). *Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)*, (çev.) Ali Berktaş, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı.
- Gökalp, Z. (1976). *Kızılalma*, Ankara: Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları.
- Gökalp, Z. (2010). *Kültür ve Medeniyet, Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Konya: Gençlik Yayınları.
- Gökalp, Z. (2012). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 12. Baskı
- Görücü, Ç. (2009). *Zeki Velidi Togan: Milliyetçilik ve Tarih Yazımı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Göze, A. (2000). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul: Beta Yayınları, 9. Baskı.
- Gümüsoğlu, F. (2009). “Türk Yurdu”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 269-274.
- Gürer, B., S. (1993). “Tenkitte Üslup ve Teklif”, *Bizim Ocak, Eylül 1993*, s. 47-49.
- Güveli, T. (2008). “İhtilal” *Ülkücüler 12 Eylül’ü Anlatıyor*, içinde, (der.) Erhan Öztunç, İstanbul: Babıali Yayınları, s. 57-60.
- Güven, T. (2008). *İnsan Gelecekte Yaşar*, İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Güvenç, B. (1993). *Türk Kimliği, Kültür Tarihinin Kaynakları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hastings, A. (1997). *The Construction of Nationhood: Ethnicity, Religion and Nationalism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hayes, C. (1995). *Milliyetçilik: Bir Din*, (çev.) Murat Çiftkaya, İstanbul: İz Yayınları.
- Heyd, U. (2002). *Türk Ulusçuluğunun Temelleri*, (çev.) Kadir Günay, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hobbes, T. (2014). *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*, (çev.) Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 13. Baskı.
- Hobsbawm, E. (2006). “Seri Üretim Gelenekler: Avrupa, 1870-1914”, *Geleneğin İcadı*, içinde, (der.) Eric Hobsbawm ve Terence Ranger, (çev.) M. Murat Şahin, İstanbul: Agora Yayınları, s. 305-356.

- Hobsbawm, E. (2010). *1780 'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçeklik*, (çev.) Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 4. Baskı.
- Hurç, R. (1997). "1908-1918 Yılları Arasında Osmanlı Devletinde Siyasî Hareketler" *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, s. 151-163.
- İçmeli, F. (2009). *Kırık Kurşun, Mamak Askeri Cezaevi'nden Bosna'ya Fırtınalı Yıllar*, İstanbul: Truva Yayınları.
- İpekçi, A. ve Çoşar, S., Ö. (2012). *İhtilalin İcyüzü*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı.
- İşler, E. (1990). "Mamak'tan Bir Kesit", *Bizim Dergâh*, Eylül 1990, s. 16-20.
- Kalaycı, S. (1990). "Bismillahirrahmanirrahim", *12 Eylül ve Ülkücüler*, içinde, (der.) Muhammed Bahadır, İstanbul: Cihad Yayınları, s. 15-28.
- Kaplan, K. (1989). "İnsan Hakları", *Bizim Dergâh*, Aralık 1989, s. 22-23.
- Karaaslan-Uzun, A. (2008). "12 Eylül 1980", *Ülkücüler 12 Eylül'ü Anlatıyor*, içinde, (der.) Erhan Öztunç, İstanbul: Babıali Yayınları, s. 52-56.
- Karabulut, M. (2011). "Mehmet Emin Yurdakul'un "Türkçe Şiirler"ine Bir Bakış", *Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:7, s. 165-175.
- Karaca, İ. (1991). "1919 Yılı Osmanlı İmparatorluğu'nda Osmanlılık Fikri Üzerine Değişik Görüşler", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 7, s. 539-550.
- Karakaş, M. (2012). "Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği", *Doğu Batı*, Yıl: 9 (2006), Sayı: 38, s. 57-76, 2. Baskı.
- Karakuş, A. (2012). "Abdussamet Karakuş", *12 Eylül Zindanlarında Ülkücü Olmak*, içinde, (der.) Mehmet Kürşat, İstanbul: Hoşgörü Yayınları, s. 155-161.
- Karazeybek, H., A. (1993). "Bir Başkadır Benim Demokrasim", *Bizim Ocak*, Ağustos 1993, s. 15.
- Kaynar, K., M. (2012). "Beyaz Zambaklar Memleketi ve İhtilalin Mantiği", *Tarihin İnşası ve Siyaset, Yazılar*, içinde, (der.) Mete Kaan Kaynar, Sivas: Adımlar Yayınları, s. 621-643.

- Kaynar, K., M. (2012). “Türkiye Solu, Öteki ve Milliyetçilik: Türkiye Solunda Milliyetçiliğin Nedenleri Üzerine Bir Tartışma”, *Tarihin İnşası ve Siyaset, Yazılar*, içinde, (der.) Mete Kaan Kaynar, Sivas: Adımlar Yayınları, s. 933-971.
- Kaynar, K., M.; Özsel, D.; Çavdar, O.; Altaylı, E.; Mutluay, B.; Ateş, S. ve Sadioğlu, U. (2007). *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri*, (der.) Mete Kaan Kaynar, Ankara: İmge Yayınları.
- Kedourie, E. (1961). *Nationalism*, London: Huthinson University Press, Revised Edition.
- Kerestecioğlu-Özkan, İ. (2015). “Milliyetçilik, Uyuyan Güzel Uyandıran Prens’ten Frankeştayn’ın Canavarına”, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasi İdeolojiler*, içinde, (der.) Birsen Örs, 8. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kılıç, M. (2007). “Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 16*, s. 113-140.
- Kılıç, M. (2010). “Türk Siyasal Hayatında Bir Muhalif İsim ve Hareket: Prens Sabahattin ve Meslek-i İçtima”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12*, s. 1-14.
- Kırcı, H. (2001). *Zamanı Süzerken*, İstanbul: Burak Yayınları, 3. Baskı.
- Kırcı, H. (2005). *Donmuş Zaman Manzaraları, Mamak ve Diğer Cezaevlerinden, Sağcı-Solcu Mahkûmların Anıları*, İstanbul: Burak Yayınları, 4. Baskı.
- Kohn, H. (1965). *Nationalism: Its Meaning and History*, Florida: Robert Kriger Press, Revised Edition.
- Kongar, E. (2008). *21. Yüzyılda Türkiye, 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, İstanbul: Remzi Yayınları, 42. Baskı.
- Koyuncu-Lorasdağı, B. (2011). “On the Question of Islam and Nationalism in Turkey: Sources and Discourses”, in *Symbiotic Antoganisms: Competing Nationalism in Turkey* (eds.) Ayşe Kadioğlu & Fuat Keyman, Salt Lake City: The University of Utah Press, pp. 133-161.
- Kösoğlu, N. (1997). *Milli Kültür ve Kimlik*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 3. Baskı.

- Kurat, N., A. (1948). *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kurtoğlu, Z. (2009). "Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Siyaset", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 201-216.
- Kushner, D. (1979). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, 1876-1908*, (çev.) Şevket Serdar Türet, Rekin Ertem ve Fahri Erdem, İstanbul: Kervan Yayınları.
- Kuşdemir, E. (1989). "Zindanda Ramazan", *Bizim Dergâh, Yıl: 2, Sayı: 14*, s. 6-6.
- Küçük-Durur, E. (2011). "Milliyetçilik Söylemi ve Medya", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 15 Sayı: 2*, s. 35-50.
- Lewis, B. (2008). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (çev.) Boğaç Babür Turna, Ankara: Arkadaş Yayınları, 3. Baskı.
- Llobera, R., J. (2007). *Modernliğin Tanrısı: Batı Avrupa'da Milliyetçiliğin Gelişimi*, (çev.) Emek Akman ve Ebru Akman, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Locke, J. (2011). *Hükümet Üstüne İkinci Tez*, (çev.) Aysel Doğan, İzmir: İlya Yayınları, 3. Baskı.
- Meral, Y. (1990). *Bir Mahkûmiyetin Anatomisi*, Erzurum: Taş Medrese Yayınları.
- MGK. (1981). *12 Eylül Öncesi ve Sonrası*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- MHP. (1973). *Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Konuşmaları Rehberi*, Ankara: MHP Genel Merkez Yayınları.
- MHP. (1977b). *Türk Milleti Uyan! 1977 Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamesi*, Ankara: MHP Genel Merkez Yayınları.
- MHP. (1977a). *1977 Genel Seçimi Radyo Konuşmaları*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- MHP Raporu. (1994). *Ülkücü Komando Kampları, AP Hükümetinin 1970'te Hazırlattığı MHP Raporu*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 4. Baskı.
- MHP Tüzüğü. (1994). Ankara: MHP Genel Merkez Yayınları.

- Millas, H. (2009). "Millî Türk Kimliği ve Öteki (Yunan)", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 193-201.
- Mumcu, U. (2007). *40'ların Cadı Kazanı*, Ankara: Um:ag Vakfı Yayınları, 22. Baskı.
- Müftüoğlu, R. (2000). *Copların Askerleri*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Nur, R. (1967). *Hayat ve Hatıratım, Cilt 2*, İstanbul: Altındağ Yayınları.
- Oba, E., A. (1995). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, Ankara: İmge Yayınları.
- O'Duffy, B. (2009). "The Nation-state and Nationalism", in *Comparative Politics, Explaining Democratic Systems*, (ed.) Judith Bara & Mark Pennington, London: Sage Press.
- Oğuz, A. (2012). "Rusya Türklerinin Türk Milliyetçiliğiyle İlişkileri", *Doğu Batı, Yıl: 9 (2006), Sayı: 38*, s. 109-124, 2. Baskı.
- Öğün, S., S. (2000). *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Önder, M. (2016). "19 Haziran'da Ankara'dayım!" *Ortadoğu, 16 Haziran 2016*, s. 2.
- Önen, N. (2009a). "Reha Oğuz Türkkkan", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 362-369.
- Önen, N. (2009b). "Fethi Tevetoğlu", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 622-627
- Öner, S. (1977). *Nihal Atsız*, İstanbul: Toker Yayınları.
- Öz, Ş. (2009). "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Medeniyet Tasavvurları -Ahmet Ağaoğlu (1869-1939) Özelinde", *Turkish Studies, Yıl: 4 Sayı: 3*, s. 1794-1803.
- Özdağ, A., S. (1996). "Nizam-ı Âlem Ocakları Nedir?", *Nizam-ı Âlem, Ocak 1996*, s. 24-25.
- Özkırmı, U. (2009). *Milliyetçilik Kuramları, Eleştirel Bir Bakış*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 3. Baskı.
- Özkırmı, U. (2010). *Milliyetçilik Üzerine Güncel Tartışmalar, Eleştirel Bir Müdahale*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Öznur, H. (1994). “12 Eylül Darbesinin 14. Yılında Ülkücü Hareket”, *Alperen, Ekim 1994*, s. 12-17.
- Öznur, H. (1996). “BBP, 1993-1996”, *Nizam-ı Âlem, Ocak 1996*, s. 48-50.
- Öznur, H. (2012a). *Muhsin Yazıcıoğlu Külliyyatı, Cilt 1, Makaleler, Konuşmalar, Şiirler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öztepe, M. (1990). *12 Eylül Adaleti ve C-5*, Ankara: Özen Yayınları, 2. Baskı.
- Öztepe, M. (1991). *12 Eylül'den Sonra Mamak Hatıralarım*, Ankara: Yusufiye Yayınları.
- Öztepe, M. (1996). “Neden Nizam-ı Âlem Ülküsü?”, *Nizam-ı Âlem, Ocak 1996*, s. 12-14.
- Özyurt, C. (2011). “İkinci Meşrutiyet Döneminde Kültürel Türkçülük ve Genç Kalemler Dergisi”, *100. Yılında Yeni Lisan Hareketi ve Millî Edebiyat Çalıştayı Bildirileri*, (der.) Hülya Argunşah ve Oğuzhan Karaburgu, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s. 218-244.
- Pekmezci, N. ve Büyükyıldız, N. (1999). *Ülkücüler, Öteki Devletin Şehitleri*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Poulton, H. (1997). *Top Hat, Grey Wolf and Crescent Turkish Nationalism and the Turkish Republic*, New York: New York University Press.
- Roger, A. (2008). *Milliyetçilik Kuramları*, (çev.) Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul: Versus Yayınları.
- Rousseau, J., J. (1996). *Toplum Sözleşmesi*, (çev.) Alpagut Erenulu, Ankara: Öteki Yayınları.
- Schmitt, C. (2012). *Siyasal Kavramı*, (çev.) Ece Göztepe, İstanbul: Metis Yayınları, 2. Baskı.
- Schnapper, D. (1995). *Yurttaşlar Cemaati, Modern Ulus Fikrine Dair*, (çev.) Özlem Okur, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Selçuk-Şirin, F. (2013). “Türk Aydınının Anadolu’ya Yönelişinde Balkan Savaşları’nın Rolü”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 52*, s. 943-970.

- Selvi, A. ve Seven, E. (2010). *İşkence Koşullarından Siyaset Meydanına: Alperen*, İstanbul: Nesil Yayınları, 6. Baskı.
- Sert, D. (1996). “Ülkücülük Metoddur”, *Nizam-ı Âlem*, Ocak 1996, s. 40-42.
- Sertkaya, F., O. (1987). *Nihal Atsız*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Sezgin, F. (1991). *Sistem'in İntikamı, Bir 12 Eylül İncelemesi*, Ankara: Yeni Düşünce Yayınları.
- Shils, E. (1957) “Primordial, Personal, Sacred and Civil Ties: Some Particular Observations on the Relationships of Sociological Research and Theory”, *The British Journal of Sociology*, Vol: 8 Number: 2, pp.130-145.
- Smith, A. (1986). *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford: Blackwell Press.
- Smith, A. (1998). *Nationalism and Modernism: A critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*, London: Routledge Press.
- Smith, A. (2010). *Milli Kimlik*, (çev.) Bahadır Şina Şener, İstanbul: İletişim Yayınları, 6. Baskı.
- Somel, A., S. (2009). “Osmanlı Reform Çağında Osmanlılık Düşüncesi (1839-1913)”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 1, Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi*, içinde, (der.) Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 88-116.
- Soybaş, M., N. (1995). “Sistemin Yeni Askerleri: Türk Holiganlar”, *Alperen*, Mart 1995, s. 13-15.
- Soysal, G. (2009a). "Rusya Kökenli Aydınların Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin İnşâsına Katkısı", *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 483-504.
- Soysal, G. (2009a). "Zeki Velidi Togan", *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 488-495.
- Sönmez, H. (1993). “Düşmana Korku, Mazluma Umut”, *Nizam-ı Âlem*, Aralık 1992-Ocak 1993, s. 8-11.
- Tanrıöven, E. (1993a). “10. Yılda Geçmişin Muhasebesi”, *Bizim Ocak*, Ağustos 1993, s. 25-26.

- Tanrıöven, E. (1993b). “Terör Neden Önlenemiyor? M.H.P. Neden Önler?”, *Bizim Ocak, Kasım 1993*, s. 16-18.
- TDK. (2009). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları. 10. Baskı.
- Tevetoğlu, F. (1967). *Türkiye’de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)*, Ankara: Komünizmle Mücadele Yayınları.
- Tevetoğlu, F. (1965). *Açıklıyorum*, Ankara: Komünizmle Mücadele Yayınları.
- Tilly, C. (2005). *Avrupa’da Devrimler: 1492-1992*, (çev.) Özden Arıkan, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Togan, V., Z. (2012). *Hatıralar*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tokdemir, M. (1992). “Başyazı: Saflar Netleşirken”, *Bizim Ocak, Eylül 1992*, s. 3.
- Toker, M. (2004). “İsmail Gaspıralı ve “Dilde Birlik” Fikri Üzerine”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 16*, s. 31-45.
- Tokluoğlu, C. (2013). “Ziya Gökalp ve Türkçülük” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 68 No:3*, s. 113-139.
- Topçu, B., Ü. (1999). “Anadoluculuk Hareketi ve Türk Edebiyatına Etkileri”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Tunaya, T., Z. (1984). *Türkiye’de Siyasal Partiler, Cilt I, İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918*, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tunaya, Z., T. (2007). *İslâmcılık Akımı*, 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tunçel, A. (1990). “Bismillahirrahmanirrahim”, *12 Eylül ve Ülkücüler*, içinde, (der.) Muhammed Bahadır, İstanbul: Cihad Yayınları, s. 137-153.
- Turgut, H. (1995). *Türkeş’in Anıları, Şahinlerin Dansı*, İstanbul: ABC Yayınları.
- Türkeş, A., Ö. (2009). “Millî Edebiyattan Milliyetçi Romanlara”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 811-828.
- Türkeş, A. (2013). *Savunma*, İstanbul: Kamer Yayınları.

- Türkkan, O., R. (2007). *Biz Kimiz? Türklüğün Kimlik Şifresi*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Türkkan, O., R. (2008). *Türkler ve Kızılderililer*, İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Türk Tarihinin Ana Hatları: Methal Kısmı, (1931), İstanbul.
- Uğurtekin, L. (1993). *12 Eylül ve Ülkücü Hareket*, İstanbul: Kamer Yayınları.
- Uzun, T. (2005). *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ankara: Ebabil Yayınları.
- Ülken, H., Z. (1979). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yayınları, 2. Baskı.
- Ünüvar, K. (2009). "Ziya Gökalp", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s.28-35.
- Üstel, F. (2009). "Türk Ocakları", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 263-268.
- Vernadsky, G. (2011). *Rusya Tarihi*, (çev.) Doğukan Mızrak ve Egemen Mızrak, İstanbul: Selenge Yayınları, 2. Baskı.
- Yalçınmer, R. (2014). "Etnisite ve Milliyetçilik: Eleştirel Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 69, Sayı: 1*, s. 189-215.
- Yalçınkaya, A. (2011a). "İlahi Siyaset", *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, içinde, (der.) Mehmet Ali Ağaoğulları, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 197-234, 2. Baskı.
- Yalçınkaya, A. (2011b). "Reform ve Rönesans", *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, içinde, (der.) Mehmet Ali Ağaoğulları, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 289-318, 2. Baskı.
- Yanardağ, M. (2002). *MHP Değişti Mi? Ülkücü Hareketin Analitik Tarihi*, İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Yaşlı, F. (2008). *Milliyetçilik ve Faşizm: Türkiye'de Irkçı Milliyetçilik Üzerine Bir İnceleme*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Yazıcıoğlu, M. (1992). *İhtilafın Rahmetinde Milli Mutabakata Doğru*, Ankara: Kardelen Yayınları.

- Yeniçeri, Ö. (2006). *Dokunanlar (Yürek Sızlatan Yazılar)*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Yıldırım, E. (2015). “Modernitenin Eleştirisi ve ‘Milliyetçi Söylem’ Bağlamında Milliyetçiliğe Yeniden Bakmak”, *Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 48, Sayı: 1*, s. 1-33.
- Yıldırım, Y. (1991). *Balkondan Seyretmek*, Ankara: Kayı Yayınları.
- Yıldız, A. (2009). “Hamdullah Suphi Tanrıöver”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4, Milliyetçilik*, içinde, (der.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 642-645.
- Yorulmaz, M. (1996). “Biz Kimiz?”, *Nizam-ı Âlem, Ocak 1996*, s. 27.
- Yurdakul, E., M. (2007). *Türkçe Şiirler*, (haz.) Hasan Kolcu ve Fatih Kıran, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Yurdakul, H. (1990). “Bismillahirrahmanirrahim”, *12 Eylül ve Ülkücüler*, içinde, (der.) Muhammed Bahadır, İstanbul: Cihad Yayınları, s. 93-108.
- Yurtaslan, A. (1997). *İtiraf: MHP Merkezindeki Adam Abdullah Çatlı’yı Anlatıyor*, İstanbul: Kaynak Yayınları. 2. Baskı.
- Zabcı, F. (2011). “Aristoteles: Yüce Bir Amaç Olarak Siyaset”, *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler*, içinde, (der.) Mehmet Ali Ağaoğulları, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 125-152, 2. Baskı.
- Zenkovsky, A., S. (1983). *Rusya’da Pan-Türkizm ve Müslümanlık*, (çev.) İzzet Kantemir, İstanbul: Üçdal Yayınları.
- Zürcher, J., E. (2012). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, (çev.) Yasemin Saner, İstanbul: İletişim Yayınları, 27. Baskı.

Sürelî Yayınlar

- Alperen, (1994 Mayıs) “Artık Kardeş Değil Miyiz?”, *Alperen, Mayıs 1994*, s. 32-34.
- Bizim Dergâh, (1989 Ekim) “Reklamlar”, *Bizim Dergâh, Ekim 1989*, s. 44.
- Bizim Dergâh, (1989 Mayıs) “Cezaevleri ve Düşündürdükleri”, *Bizim Dergâh, Mayıs 1990*, s. 2-3.

- Bizim Dergâh, (1990 Eylül) “Zarurî Bir Açıklama: Davamıza Sahip Çıkalım”, *Bizim Dergâh, Eylül 1990*, s. 3-4.
- Bizim Dergâh, (1990 Şubat-Mart) “Haklarımızı Aramak”, *Bizim Dergâh, Şubat-Mart 1990*, s. 2.
- Bizim Dergâh, (1990 Şubat-Mart) “Reklamlar”, *Bizim Dergâh, Şubat-Mart 1990*, s. 44.
- Bizim Dergâh, (1990 Temmuz-Ağustos) “Reklamlar”, *Bizim Dergâh, Temmuz-Ağustos 1990*, s. 42.
- Bizim Ocak, (1991 Aralık) “68 Yıllık Politikaların Gayrimeşru Çocuğu: Kürtçülük”, *Bizim Ocak, Aralık 1991*, s. 16-25.
- Bizim Ocak, (1993 Ağustos) “Bir Büyük Aldatmaca mı İnsan Hakları?”, *Bizim Ocak, Ağustos 1993*, s. 9-14.
- Bizim Ocak, (1993 Eylül) “Reklamlar”, *Bizim Ocak, Eylül 1993*, s. 64.
- Evrensel, (Haber) “Malatya’da Yayınevine Canice Saldırı: 3 Ölü”, *Evrensel, 19.04.2007*, s. 5.
- Evrensel, (Haber) “Misyoner Karşıtlığı Popülerleşti”, *Evrensel, 21.04.2007*, s. 7.
- Evrensel, (Haber) “YÖK Başkanı’na Suikast Girişimi”, *Evrensel, 26.04.2007*, s. 3.
- Gündüz, (Haber) “İhbarcılar Utansın!”, *Gündüz, 01.06.1995*, s. 1.
- Gündüz, (Haber) “BBP Kovancılar 2. Olağan Kongresi Yapıldı”, *Gündüz, 02.05.1995*, s. 9.
- Gündüz, (Haber) “MHP’li Müftüoğlu’ndan ‘Ülkücü Mücadeleyi’ İnkâr”, *Gündüz, 03.06.1995*, s. 1.
- Gündüz, (Haber) “İsa Armağan; Yalnız Değilsin”, *Gündüz, 03.06.1995*, s. 9.
- Gündüz, (Haber) “Yorumlar... Tepkiler...”, *Gündüz, 05.06.1995*, s. 7.
- Gündüz, (Haber) “Nizam-ı Âlem Çağı Fetihle Başladı”, *Gündüz, 31.05.1995*, s. 3.
- Gündüz, (Haber) “Fethullah Gülen’den Uzlaşma Çağrısı”, *Gündüz, 23.06.1995*, s. 1.
- Hürriyet, (Haber) “ ‘CKMP, Nazi Tarzı ile Ele Geçirilmek İsteniyor’ ”, *Hürriyet, 29.07.1965*, s. 7.

- Hürriyet, (Haber) “CKMP’de Türkeş Gurubu ile Büyük Bir Kavga Çıktı”, *Hürriyet*, 25.07.1965, s. 7.
- Hürriyet, (Haber) “Oğuz, Dinçer, Baran, Öztürk ile 4 CKMP’li İstifa Etti”, *Hürriyet*, 05.08.1965, s. 7.
- Hürriyet, (Haber) “Türkeş, Partiye Yön Vereceğiz Dedi”, *Hürriyet*, 19.07.1965, s. 7.
- Hürriyet, (Haber) “Türkeş, Savcılığa Gitmeyeceğim”, *Hürriyet*, 12.01.1969, s. 7.
- Hürriyet, (Haber) “Türkeş’in İlk Emri: ‘Kravat Takınız’ ”, *Hürriyet*, 03.08.1965, s. 7.
- Milliyet, (Haber) “Ankara’da 3 Kahve, Kilis’te Öğretmenler Lokali Otomatik Silahlarla Tarandı, 5 Ölü Var”, *Milliyet*, 11.08.1978, s. 9.
- Milliyet, (Haber) “Almanya İsa Armağan’ı İade Etti”. *Milliyet*, 31.05.1995, s. 15.
- Nizam-ı Âlem, (1993 Ocak) “İslami-Milli-Katılımcı Model”, *Nizam-ı Âlem*, Aralık 1992-Ocak 1993, s. 32-33.
- Nizam-ı Âlem, (1996 Ocak) “Nizam-ı Âlem Ocakları Genel Koordinatörü Yavuz Ağırlioğlu ile Söyleşi”, *Nizam-ı Âlem*, Ocak 1996, s. 4-9.
- Nizam-ı Âlem, (1996 Şubat) “Röportaj: Ökkeş Şendiller”, *Nizam-ı Âlem*, Şubat 1996, s. 4-9.
- Nokta, (Haber) “Harekette Bereket Yok”, *Nokta*, 10.07.1988, s. 60-64.
- Özgür Gündem, (Haber) “Aklımızdaki Bu Muydu?”. *Özgür Gündem*, 05.11.2014, s. 1.
- Özgür Gündem, (Haber) “Kontrgerilla İşbaşında”, *Özgür Gündem*, 06.11.2014, s. 6.
- Özgür Gündem, (Haber) “İrkçi Provokasyon”, *Özgür Gündem*, 14.06.2014, s. 6.
- Radikal, (Haber) “Abinin abisi Yazıcıoğlu’nun Arkasında”, *Radikal*, 24.01.2007, s. 6.
- Radikal, (Haber) “Danıştay’a Saldıranların Karanlık ‘Çete’lesi”, *Radikal*, 24.05.2006, s. 8.
- Radikal, (Haber) “Tekbir Eşliğinde Kurşun Yağmuru”, *Radikal*, 18.05.2006, s. 4.
- Radikal, (Haber) “Trabzon’da Papaz Niye Öldürülür?”, *Radikal*, 06.02.2006, s. 5.
- Sabah, (Haber) “Alperen Ocakları, BBP ile Köprüleri Attı”, *Sabah*, 01.12.2014, s. 16.
- Tercüman, (Haber) “MÇP’de İç Huzursuzluk”, *Tercüman*, 06.07.1992, s. 11.

- Tercüman, (Haber) “Ülkücüler 2’ye Bölündü”, *Tercüman*, 08.07.1992, s. 10.
- Tercüman, (Haber) “Türkeş: ‘Davaya İhanet Etdiler’ ”, *Tercüman*, 09.07.1992, s. 11.
- Tercüman, (Haber) “Yazıcıoğlu: ‘Davaya Sahip Çıkıyorum’ ”, *Tercüman*, 09.07.1992, s. 11.
- Tercüman, (Haber) “4 Milletvekilinin Döndürülmesi İçin Yoğun Çabalar”, *Tercüman*, 10.07.1992, s. 9
- Türkiye, (Haber) “Siyasi Hayatta 22. Parti: Büyük Birlik Partisi”, *Türkiye*, 30.01.1993, s. 13.
- Yeni Hafta, (Haber) “İmzalar Atıldı”, *Yeni Hafta*, 02-08.11.1992, s. 1.
- Yeni Hafta, (Haber) “Kırış İstifa Etti”, *Yeni Hafta*, 09-15.11.1992, s. 14.
- Yeni Hafta, (Haber) “Amacımız İslam’a Hizmet”, *Yeni Hafta*, 14-20.12.1992, s. 8, 9.
- Yeni Hafta, (Haber) “Partiniz Kuruluyor! İsmi Siz Belirleyin, Amblemini Siz Çizin!”, *Yeni Hafta*, 14-20.12.1992, s. 7.
- Yeni Hafta, (Haber) “Büyük Birlik Partisi”, *Yeni Hafta*, 04-10.01.1993, s. 14.
- Yeni Hafta, (Haber) “İşte BBP’nin Kurucu Üyeleri”, *Yeni Hafta*, 02-06.02.1993, s. 6.
- Yeni Hafta, (Haber) “Hedef 1 Milyon Üye”, *Yeni Hafta*, 13-19.09.1993, s. 1.
- Yeni Hafta, (Haber) “BBP’den Sivas Mitingi”, *Yeni Hafta*, 06-12.12.1993, s. 8.
- Yeni Hafta, (Haber) “Düzen Partilerine Tokat Geliyor”, *Yeni Hafta*, 07-13.1994, s. 6.
- Yeni Hafta, (Haber) “Sivil ve Katılımcı İdare İçin BBP”, *Yeni Hafta*, 21-27.03.1994, s. 1.
- Yeni Hafta, (Haber) “Umudumuz Var”, *Yeni Hafta*, 29.11-05.12.1993, s. 10.
- Yeni Hafta, (Haber) “Korku Siyaseti”, *Yeni Hafta*, 28.03-03.04.1994, s. 10.
- Yeni Hafta, (Haber) “BBP, Taban Tuttu”, *Yeni Hafta*, 04-10.1994, s. 6.
- Yeni Hafta, (Haber) “İftiralara Cevap”, *Yeni Hafta*, 12-18.07.1993, s. 10.

Zaman, (Haber) “BBP ile Gönül Rabıtasını Hiçbir Vakit Koparmadık”, *Zaman*,
03.12.2014, s. 14.

EK 1

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 27/10/2016

Tez Başlığı / Konusu: ÜLKÜCÜ HAREKETTE BÖLÜNME: MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ VE BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

27/10/2016

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: ÖZGÜR BAYRAKTAR

Öğrenci No: N11225600

Anabilim Dalı: SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ

Programı: SİYASET BİLİMİ

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.**DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI**

DOÇ. DR. METE KAAAN KAYNAR

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION PRESIDENCY**

Date: 27/10/2016

Thesis Title / Topic: SEPARATION AT NATIONALIST MOVEMENT: NATIONALIST MOVEMENT PARTY AND GRAND UNITY PARTY

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

27/10/2016
Date and Signature

Name Surname: ÖZGÜR BAYRAKTAR

Student No: N11225600

Department: POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION

Program: POLITICAL SCIENCE

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

DOÇ. DR. METE KAAN KAYNAR

(Title, Name Surname, Signature)

EK 2

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 29/11/2016</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: ÜLKÜCÜ HAREKETTE BÖLÜNME: MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ VE BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 175 sayfalık kısmına ilişkin, 21/11/2016 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 11 'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">29/11/2016 Tarih ve İmza</p> <p>Adı Soyadı: ÖZGÜR BAYRAKTAR</p> <p>Öğrenci No: N11225600</p> <p>Anabilim Dalı: SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ</p> <p>Programı: SİYASET BİLİMİ</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p>UYGUNDUR.</p> <p>DOÇ. DR. METE KAN KAYNAR</p> <p>(Unvan, Ad Soyad, İmza)</p>

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION PRESIDENCY**

Date: 29/11/2016

Thesis Title / Topic: SEPARATION AT NATIONALIST MOVEMENT: NATIONALIST MOVEMENT PARTY AND GRAND UNITY PARTY

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 21/11/2016 for the total of 175 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 11 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

29/11/2016
Date and Signature

Name Surname: ÖZGÜR BAYRAKTAR

Student No: N11225600

Department: POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION

Program: POLITICAL SCIENCE

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

DOÇ. DR. METEHAAN KAYNAR

(Title, Name Surname, Signature)